

ตัวแบบการบริหารคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

พระมหาวิรัช วะสะศิริ

GRAD VRU

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี

พ.ศ. 2558

A MODEL OF THE SANGHA ADMINISTRATION IN REGION 4 OF THE SANGHA
ADMINISTRATIVE AREA

PHRAMAHA WIRAT WASASIRI

GRAD VRU

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF DOCTOR OF PUBLIC ADMINISTRATION
IN PUBLIC ADMINISTRATION
GRADUATE SCHOOL
VALAYA ALONGKORN RAJABHAT UNIVERSITY
UNDER THE ROYAL PATRONAGE PATHUM THANI

2015

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์ ตัวแบบการบริหารคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4
ชื่อนักศึกษา พระมหาวิรัช วะสะศิริ
รหัสประจำตัว 53B73330103
ปริญญา รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์
..... ประธาน ประธาน
(ศาสตราจารย์ ดร.จ่านงค์ อติวัฒน์สิทธิ์) (ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง)
..... กรรมการ กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สอาด บรรเจิดฤทธิ์) (อาจารย์ ดร.บุญเรือง ศรีเหรียญ)
..... กรรมการ กรรมการ
(อาจารย์ ดร.บุญเรือง ศรีเหรียญ) (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สอาด บรรเจิดฤทธิ์)
..... กรรมการและเลขานุการ
(ศาสตราจารย์ ดร.จ่านงค์ อติวัฒน์สิทธิ์)
..... ผู้ทรงคุณวุฒิ
(อาจารย์ ดร.บุญเลิศ ไพรินทร์)
..... ผู้ทรงคุณวุฒิ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมาน งามสนิท)

.....
.....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรธนิษ ศรีโวหาร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ 26 เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2558

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์	ตัวแบบการบริหารคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 4
ชื่อนักศึกษา	พระมหาวิรัช วัชระศิริ
รหัสประจำตัว	53B73330103
ปริญญา	รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชา	รัฐประศาสนศาสตร์
ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	ศาสตราจารย์ ดร.จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์
กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สอาด บรรณเจตฤทธิ อาจารย์ ดร.บุญเรือง ศรีเหรียญ

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาผลการบริหารคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 4 2) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 4 และ 3) เสนอตัวแบบการบริหารคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 4 การวิจัยนี้เป็นแบบผสมวิธีระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพดำเนินการโดย (1) การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 40 ราย ซึ่งเลือกจากพระสังฆาธิการและผู้เชี่ยวชาญทางศาสนาที่เป็นประชาชนจังหวัดละ 10 ราย ประกอบด้วยนครสวรรค์ เพชรบูรณ์ พิษณุโลก และกำแพงเพชร รวม 40 ราย (2) การประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยผู้เข้าร่วมเลือกจากพระสังฆาธิการและผู้เชี่ยวชาญทางศาสนาที่เป็นประชาชน จังหวัดละ 15 ราย ของจังหวัดข้างต้น รวม 60 ราย (3) การสนทนากลุ่ม เพื่อตรวจสอบและประเมินตัวแบบโดยผู้เชี่ยวชาญทางศาสนา 20 ราย และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการอุปมาวิเคราะห์และการตีความ สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณดำเนินการโดยกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 350 ราย จากประชากรเป้าหมาย 2,800 ท่าน ประกอบด้วยพระสังฆาธิการ 200 ท่าน ครูอาจารย์ 100 ท่าน และประชาชน 50 ท่านที่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา โดยสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือเก็บข้อมูลใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ ที่ค่าความเชื่อมั่น 0.85 และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ

ผลการวิจัยพบว่า

1) ผลการบริหารคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 4 ซึ่งเป็นงานหรือพันธกิจ 6 ด้าน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.04$, S.D. = 0.55) เมื่อพิจารณาตามรายด้านและเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการสาธารณูปการ ($\bar{X} = 3.23$, S.D. = 0.52) ด้านการปกครอง ($\bar{X} = 3.12$, S.D. = 0.51) ด้านการศาสนศึกษา ($\bar{X} = 3.12$, S.D. = 0.56) ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ($\bar{X} = 3.04$, S.D. = 0.46) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ($\bar{X} = 2.91$, S.D. = 0.53) และด้านการเผยแผ่ศาสนา ($\bar{X} = 2.83$, S.D. = 0.51) จากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า การบริหารคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 4 ขาดตัวแบบที่ชัดเจนและการบริหารเชิงระบบยังไม่มีประสิทธิภาพ

2) ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 4 เรียงตามค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยบางส่วน (1) ปัจจัยนโยบายการบริหารคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 4

($\beta = 0.35$) ได้แก่ ตัวแปรทบัญญัติว่าด้วยพระธรรมวินัย กฎหมายที่เป็นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และระเบียบ คำสั่งต่างๆ (2) ปัจจัยการบริหารคณะสงฆ์ ภาค 4 ($\beta = 0.28$) ประกอบด้วย ตัวแปรอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม ได้แก่ อำนาจบริหาร อำนาจนิติบัญญัติ และอำนาจตุลาการ ตัวแปรโครงสร้างตามลำดับชั้นของพระสังฆาธิการซึ่งเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ โดยทั้งสองปัจจัยสามารถอธิบายการบริหารคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 4 ได้ร้อยละ 70.56 ($R^2 = 0.7056$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3) ตัวแบบการบริหารคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 4 ซึ่งได้จากการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ รวมถึงการตรวจสอบและประเมินตัวแบบการบริหารคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 4 โดยผู้เชี่ยวชาญทางศาสนาจากการสนทนากลุ่ม 20 ราย ดังนี้ (1) การบริหารทุกระดับตั้งแต่ส่วนกลาง คือ มหาเถรสมาคม และพระสังฆาธิการ จนถึงเจ้าอาวาสที่ปกครองดูแลวัด ต้องตั้งอยู่บนหลักการธรรมาธิปไตยและใช้พุทธวิธีเป็นวิถีทางในการปฏิบัติ (2) การสร้างภาคีเครือข่ายระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน ที่เรียกว่า บวร อย่างจริงจัง เพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนอย่างแท้จริง (3) กำหนดทิศทางใหม่โดยมุ่งให้ศาสนาเป็นที่พึ่งของประชาชนในชุมชนและศาสนาเป็นเครื่องมือในการรับผิดชอบสังคม (4) กระบวนการบริหารคณะสงฆ์ที่เหมาะสมเพื่อให้บรรลุงานหรือพันธกิจ 6 ด้าน ต้องใช้การบริหารเชิงระบบ ประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การนำ (Leading) การปฏิบัติ (Action) การสื่อสาร (Communication) และการประเมินผล (Evaluation) หรือ PLACE และ (5) ตัวแบบการบริหารคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 4 ดังนี้: ธรรมาธิปไตย (เครือข่าย บ้าน วัด โรงเรียน; บวร) + PLACE = ตัวแบบการบริหารคณะสงฆ์

GRAD VRU

Thesis Title A Model of the Sangha Administration in Region 4 of the Sangha
Administrative Area
Student Phramaha Wirat Wasasiri
Student ID 53B73330103
Degree Doctor of Public Administration
Field of Study Public Administration
Thesis Advisor Professor Dr.Chamnong Adivadhanasit
Thesis Co-Advisors Assistant Professor Dr. Sa-ard Bancherdrit
Dr.Boonrueng Sriharun

ABSTRACT

The objectives of this research were to 1) study the results of the sangha administration in the region 4 of the sangha administrative area, 2) study the factors affecting the sangha administration in the region 4 of the sangha administrative area, and 3) propose a model of the sangha administration in region 4 of the sangha administrative area. Mixed research methods were used in this study, combining qualitative and quantitative approaches. The qualitative research was done using 1) in-depth interviews of 40 key informants who were ecclesiastical officials and religious experts in 4 provinces namely Nakhon Sawan, Phetchabun, Kamphaeng Phet and Phichit, 2) a workshop of 60 participants from 4 provinces, held 4 times and 3) a focus group discussions with 20 participants. The data were analyzed by content interpretation. The quantitative research was done using a sample of 350 respondents from the population of 2,800 persons which consisted of 200 ecclesiastical officials, 100 teachers of the Phra Pariyattidhamma school and 50 people who were experts in religion. The sample was selected by stratified random sampling and simple random sampling. The tool for data collection was a 4-level rating scale questionnaire with a reliability of 0.85. The statistics for the data analysis were percentage, average, standard deviation, and multiple regression analysis.

The research results were as follows:

1) The results of the sangha administration in the region 4 of the sangha administrative area were, overall, at a high level ($\bar{X} = 3.04$, S.D. = 0.55). When ranked from high to low, the mean were the aspect of public utilities ($\bar{X} = 3.23$, S.D. = 0.52), the aspect of administration ($\bar{X} = 3.12$, S.D. = 0.51), the aspect of religious education ($\bar{X} = 3.12$, S.D. = 0.56), the aspect of public welfare ($\bar{X} = 3.04$, S.D. = 0.46), the

aspect of education welfare ($\bar{X} = 2.91$, S.D. = 0.53) and the aspect of Buddhism propagation ($\bar{X} = 2.83$, S.D. = 0.51). The in-depth interviews revealed that the sangha administration in the region 4 of the sangha administrative area lacked a clear model and had inefficient systematic administration.

2) The factors affecting the sangha administration in the region 4 of the sangha administrative area and ranked from the partial regression coefficient consisted of (1) the factor of sangha administration policy in the sangha administrative area, region 4 ($\beta = 0.35$) namely the Dharmm Vinaya; norm discipline, Sangha administration act and rules and regulations (2) the factor of sangha administration in the region 4 of the sangha administrative area ($\beta = 0.28$) was composed of the variables of the authority of the Mahathera Council, or the Sangha Supreme Council namely the executive power, the legislative power and the judicial power, and the factor of hierarchical structure of the ecclesiastical officials who governed the monks. These two factors explained 70.56 percent ($R^2 = 0.7056$) of the sangha administration in the region 4 of the sangha administrative area at a statistical significance level of 0.05.

3) The proposed appropriate model of the sangha administration in the region 4 of the sangha administrative area 4 which was summarized using the results of the qualitative and quantitative research and evaluated by the 20 experts from the focus group discussion comprised (1) all levels of the sangha administration, from the Mahathera Council and ecclesiastical officials to the abbots who govern the temples, must rely heavily on Dhammocracy principles or Buddhist ways for their administrative functions, (2) the creation of operatives between the critical networks of homes, temples and schools (H-T-S) to ensure stability, prosperity and sustainability, (3) temples as prototypes of community development, learning places and locations for genuine religious rituals and practices (4) appropriate process of the sangha administration in order to ensure the attainment of 6 missions should use a systematic administration called PLACE: as P = Planning, L = Leading, A = Action, C = Communication and E = Evaluation and (5) the appropriate model of the sangha administration in the region 4 of the sangha administrative area based on: Dhammocracy principles (homes, temples and schools network; H-T-S) + PLACE = Sangha Administration Model.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ด้วยดี เนื่องจากได้รับความกรุณาจากการให้คำแนะนำปรึกษาอย่างดียิ่งจาก ศาสตราจารย์ ดร.จ่านงค์ อติวัฒนสิทธิ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สอาด บรรณเจตฤทธิ และอาจารย์ ดร.บุญเรือง ศรีเหรียญ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

เจริญพรขอบคุณ คณาจารย์ผู้สอนทุกท่านของมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ที่ได้ให้ความรู้แก่ผู้วิจัยทำให้ผู้วิจัยสามารถใช้ความรู้มาใช้ในการดำเนินงานวิจัยจนสำเร็จลุล่วงได้เป็นอย่างดี

ขอบพระคุณ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และพระสงฆ์ทุกรูป ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ที่เป็นพื้นที่วิจัยที่กรุณาให้ข้อมูลที่มีความสำคัญต่อการวิจัยในครั้งนี้

เจริญพรขอบคุณ ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ที่ได้ให้ความกรุณาตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะ คำปรึกษาที่เป็นประโยชน์ต่อการสร้างเครื่องมือวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูลและเขียนรายงานการวิจัย

คุณค่าและประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากงานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องบูชา กตเวทิตาคุณแด่บิดา มารดา ครู อาจารย์ ผู้เขียนตำราเอกสารที่ผู้วิจัยได้อาศัยข้อมูลของท่าน ในการใช้อ้างอิงงานวิจัย ตลอดจนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและสนับสนุนในการทำวิจัยในครั้งนี้จนสำเร็จลุล่วงทุกท่าน

พระมหาวิรัช วะสะศิริ

GRAD VRU

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญภาพ.....	ฌ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 คำถามการวิจัย.....	4
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
1.4 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	4
1.5 ขอบเขตการวิจัย.....	5
1.6 ข้อจำกัดของการวิจัย.....	5
1.7 คำจำกัดความใช้ในการวิจัย.....	6
1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
2.1 ความสำคัญของสถาบันพระพุทธศาสนาพระภิกษุสงฆ์และวัดที่มีต่อสังคมไทย.....	7
2.2 แนวคิดการบริหารคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล.....	14
2.3 แนวคิดการบริหารคณะสงฆ์ไทยตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 - ปัจจุบัน.....	18
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารคณะสงฆ์ยุคใหม่.....	37
2.5 แนวคิดการบริหารงานของพระสังฆาธิการ.....	58
2.6 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร.....	64
2.7 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิภาพ.....	87
2.8 แนวคิดประสิทธิภาพประสิทธิผลและกระบวนการพัฒนา.....	91
2.9 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	98

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	110
3.1 การวิจัยเชิงปริมาณ.....	110
3.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ.....	113
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	118
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	159
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	159
5.2 อภิปรายผล.....	179
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	185
บรรณานุกรม.....	188
ภาคผนวก	197
ภาคผนวก ก แบบตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ.....	198
ประวัติผู้วิจัย.....	206

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
4.1	คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง 1 คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง (n=350)..... 123
4.2	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในเขตปกครอง คณะสงฆ์ภาค 4 ด้านการปกครอง..... 126
4.3	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในเขตปกครอง คณะสงฆ์ภาค 4 ด้านการศึกษา..... 128
4.4	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในเขตปกครอง คณะสงฆ์ภาค 4 ด้านการศึกษาสงเคราะห์..... 129
4.5	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในเขตปกครอง คณะสงฆ์ ภาค 4 ด้านการเผยแผ่ศาสนา..... 131
4.6	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในเขตปกครอง คณะสงฆ์ ภาค 4 ด้านการสาธารณูปการ..... 133
4.7	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในเขตปกครอง คณะสงฆ์ ภาค 4 ด้านการสาธารณสงเคราะห์..... 135
4.8	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในเขตปกครอง คณะสงฆ์ ภาค 4 ในภาพรวม..... 136
4.9	สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นกับในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในเขต ปกครองคณะสงฆ์ภาค 4..... 137

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1.1	กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	5
2.1	การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 7.....	19
2.2	การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัชกาลที่ 6 - รัชกาลที่ 7.....	20
2.3	การปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484.....	21
2.4	สรุปหลักพิจารณาการแต่งตั้งพระสังฆาธิการ.....	22
2.5	สรุปหลักพิจารณาการแต่งตั้งพระสังฆาธิการ.....	31
4.1	ตัวแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4.....	158

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาอยู่คู่กับสังคมไทยมานาน วิถีชีวิตของชาวไทยส่วนมากจะเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาชาวไทยร้อยละ 95 นับถือศาสนาพุทธ (ครูพระตอหนืด, 2552) ซึ่งได้นำหลักการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางแห่งการดำเนินชีวิตจนกลายเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมและเอกลักษณ์มรดกของชาติไทยตราบนานนับพันปี ค้ำสอนในพระพุทธศาสนาได้ซึมซาบอยู่กับวิถีชีวิตของคนไทยและเป็นแบบอย่างแห่งการดำเนินชีวิตจนก่อให้เกิดเป็นวัฒนธรรมขึ้นมา (ครูพระตอหนืด, 2552; ทินพันธุ์ นาคะตะ, 2543) โดยมีพระสงฆ์เป็นสื่อกลางในการนำพระธรรมคำสั่งสอนไปสู่การปฏิบัติปฏิบัติชอบเพื่อให้จิตใจปลอดโปร่งเบิกบานผ่องใสมีความเจริญงอกงามด้วยศรัทธาศีลสุตะจาณะและปัญญา (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

การบริหารงานของคณะสงฆ์หรือการปกครองคณะสงฆ์โดยหลักคือการปกครองตามพระธรรมวินัย และใช้กฎหมายหรืออำนาจรัฐเป็นหลักสนับสนุนคราวใดเมื่อเกิดความไม่เรียบร้อยขึ้นในคณะสงฆ์จนเป็นเหตุขัดข้องและจำเป็นต้องพึ่งรัฐจึงได้อำนาจรัฐมาช่วยจัดการแก้ปัญหาซึ่งมีมาช้านานนับตั้งแต่การก่อกำเนิดพระพุทธศาสนา (โชติ บดีรัฐ, 2554) เมื่อครั้งในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงถวายอำนาจรัฐช่วยจัดระบบการปกครองขึ้นเป็นครั้งแรกด้วยการที่ทรงตราพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์รัตนโกสินทร์ศก 121 ความสำคัญในการตราพระราชบัญญัติฉบับนี้ก็คือต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในคณะสงฆ์มีความชัดเจนขึ้นแต่ใช้ว่าจะถูกใจคณะสงฆ์โดยส่วนใหญ่ไม่ กล่าวคือพระราชบัญญัติฉบับนี้เอื้ออำนวยต่อพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกายมากโดยเฉพาะการมอบอำนาจในการปกครองคณะสงฆ์ในส่วนภูมิภาคตามเขตการปกครองฝ่ายบ้านเมือง 14 มณฑลและพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกายได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะมณฑลถึง 9 มณฑล ก่อให้เกิดผลพวงของการขยายฐานพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกายไปยังมณฑลต่างๆ ทำให้มีวัดในสังกัดของธรรมยุติกายเพิ่มจำนวนขึ้นเป็นจำนวนมาก (พิพัฒน์ พสุธารชาติ, 2545)

พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์รัตนโกสินทร์ศก 121 ได้ถูกยกเลิกเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล (แสวง อุคตมศรี, 2449) ได้ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ขึ้นด้วยเหตุผลที่ว่าพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์รัตนโกสินทร์ศก 121 เป็นการให้อำนาจและมีลักษณะรวมศูนย์อำนาจและไม่มีความเสมอภาคระหว่างพระสงฆ์ 2 นิกายคือมหานิกาย และธรรมยุติกายทั้งนี้ต้องการให้การปกครองคณะสงฆ์เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น และยังต้องการให้สอดคล้องกับการปกครองในระบบประชาธิปไตยของประเทศอีกด้วยครั้งถึงรัชกาลปัจจุบันได้ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และต่อมาในปี พ.ศ. 2535 ได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ซึ่งเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ใช้อยู่ให้เหมาะสมตามสถานการณ์และต่อมาได้กำหนดให้มีคณะกรรมการมหาเถรสมาคมเพื่อเป็นองค์กรในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของประเทศ โดยดำเนินการออกข้อบังคับวางระเบียบออกคำสั่งมีมติและออกประกาศโดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย (เฉลิมพล โสมอินทร์, 2546) สมัยก่อนนิยมใช้คำว่า การปกครองคณะสงฆ์แต่ปัจจุบันใช้คำว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ซึ่งมีความสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งและการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนาเป็นการปกครองเพื่อบังคับบัญชาดูแลผู้ใต้บังคับบัญชาให้อยู่

ในการปกครองให้เรียบร้อยดีงามส่วนการบริหารจะเป็นไปเพื่อการบริหารจัดการในการที่จะดำเนินงานนั้นๆ ให้สำเร็จในการบริหารนั้น พระธรรมโกศาจารย์ได้ให้ความหมายของการบริหารตามแนวพระพุทธศาสนาว่า “พุทธวิธีการบริหารควรวีถีหลักธรรมาธิปไตยเป็นสำคัญโดยผู้บริหารเองจะต้องประพฤติธรรมและใช้ธรรมเป็นหลักในการบริหารและต้องคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งโดยพึงสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม” ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ถ้าเห็นจะได้ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่กว่าเพราะเสียสละประโยชน์สุขเล็กน้อย บุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อยเพื่อเห็นแก่ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่” ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงการปกครองคณะสงฆ์หรือการบริหารกิจการคณะสงฆ์จึงต้องเห็นพระธรรมวินัยเป็นหลักเพราะพระธรรมวินัยเป็นทั้งโครงสร้างและการจัดสภาพสังคมสงฆ์ให้เกิดความเรียบร้อยและเป็นการพัฒนาบุคลากรในสังคมด้วยทุกคนจะรู้จักหน้าที่ของตนเอง (พระมหาสุรศักดิ์ สุรสกโก, 2549)

วัดเป็นหน่วยงานปกครองและเป็นหน่วยงานดำเนินกิจการคณะสงฆ์และกิจการพระศาสนาที่สำคัญที่สุด และเป็นฐานอันสำคัญของคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนา เป็นองค์กรหลักในการปกครองคณะสงฆ์ หลักเกณฑ์และวิธีการต่างๆ เกี่ยวกับวัด ทรงตราเป็นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งสิ้น เช่นเดียวกับบทบัญญัติว่าด้วยมหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นสถาบัน หรือองค์กรปกครองคณะสงฆ์สูงสุด วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคลหรือเป็นบุคคลตามกฎหมายตามความในมาตรา 31 วรรคสอง และมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 วัดจึงได้รับความคุ้มครองจากบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และกฎหมายอื่นๆ วัดทั้งหลายย่อมมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายดังเช่นบุคคลธรรมดา เว้นแต่สิทธิและหน้าที่ในการต่างๆ ซึ่งทำเองมิได้ จำเป็นต้องมีผู้แทน เพื่อใช้สิทธิและหน้าที่หรือแสดงเจตนา ดังเช่นบทบัญญัติในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาตรา 31 วรรคสาม ว่า “เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป” ดังนั้น เจ้าอาวาสเป็นทั้งผู้ปกครองวัดตามมาตรา 36 และเป็นผู้แทนวัดตามมาตรา 31 วรรคสาม ทั้งเป็นฐานะเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา ดังความแห่งมาตรา 45 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และไวยาวัจกรเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา เพราะเหตุนี้ ตำแหน่งเจ้าอาวาส จึงเป็นตำแหน่งที่สำคัญยิ่ง (พระเทพปริยัตสูลี (วรวิทย์ คงคปญโญ), 2545)

อำนาจการบริหารวัดอย่างในสมัยสุโขทัยยังปรากฏชัดเจนในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เช่น ดังกล่าวไว้ในโครงสร้างอำนาจการปกครองคณะสงฆ์ ในสมัยรัชกาลที่ 4 ว่ากษัตริย์อาจแต่งตั้งสังฆราช และสมภารประจำวัดต่างๆ แต่นั่นก็เป็นเฉพาะวัดหลวงเท่านั้น ในขณะที่เดียวกันชาวบ้านก็เป็นผู้มีส่วนในการเลือกหรือแต่งตั้งสมภารวัดราษฎร์ที่ตนเป็นผู้สร้างหรือสนับสนุนอยู่ ขอบเขตอำนาจของสมเด็จพระสังฆราชเองที่ตัดสินใจลงโทษ หรือควบคุมพฤติกรรมพระสงฆ์ที่อยู่ในที่ห่างไกลก็เป็นเรื่องทำได้ลำบาก หากแต่อาศัยชาวบ้านในชุมชนเองคอยควบคุมพฤติกรรมพระสงฆ์ของตนเอง ดังที่ทราบกันแล้วว่าในอดีตนั้น หน้าที่พระสังฆราช และพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งทางการบริหารทั้งหลายมุ่งไปที่กิจการใหญ่ๆ ระดับชาติ เช่น การชำระพระธรรมวินัยให้บริสุทธิ์ เป็นต้น มากกว่าที่จะมุ่งไปดูแลกิจการของวัดต่างๆ ไปเรื่อยอ้อมปฏิเสธไม่ได้ว่าปัญหาเหล่านี้ส่วนหนึ่งมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคม (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2536)

ประเทศชาติจะมีความเจริญมั่นคงและเป็นปึกแผ่นทั้งในด้านเศรษฐกิจการเมืองและสังคมนั้น จำเป็นจะต้องมีการจัดการและการใช้ทรัพยากรต่างๆ ทั้งหลายที่มีอยู่อย่างรอบคอบและประหยัด ความเจริญมั่นคงและความเป็นปึกแผ่นของชาติบ้านเมืองจะเป็นตัวบ่งชี้ถึงคุณภาพของการพัฒนาประเทศโดยตรง การพัฒนาสังคมนั้นเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่องและเกี่ยวพันกับองค์ประกอบต่างๆ ทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมซึ่งจะทำให้การพัฒนาประเทศชาติบ้านเมืองเป็นไปตามขั้นตอนและต่อเนื่องบรรลุผลสำเร็จตาม

เป้าหมายในอันที่จะนำมาซึ่งความผาสุกร่มเย็นแก่สมาชิกในสังคมนั้นๆ ได้อย่างแท้จริง (กรมการศาสนา, 2540) การบริหารงานของหน่วยงานใดๆ รวมทั้งการบริหารงานของพระสังฆาธิการต้องมีองค์ประกอบหรือทรัพยากรที่มีความสำคัญและต้องเป็นพื้นฐานในการบริหารนั้นซึ่งประกอบไปด้วยคน เงิน วัสดุ สิ่งของ และการจัดการรวมถึงโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ ระยะเวลาในการทำงานและความสะดวกต่างๆ ในการทำงานด้วยความสำเร็จในการบริหารสำหรับคณะสงฆ์จะประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถของพระสังฆาธิการ (พระธรรมปริยัติโสภณ, 2548) ที่จะนำซึ่งทรัพยากรดังกล่าวออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์และได้ผลอย่างคุ้มค่าซึ่งจัดว่าเป็นหน้าที่ของพระสังฆาธิการควรให้ความสำคัญกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ขณะเดียวกันคณะสงฆ์ถือได้ว่าเป็นองค์กรที่แทรกตัวอยู่กับชุมชนทั่วประเทศ และทุกระดับทำหน้าที่หล่อหลอมกลมกล่อมเกลาทางสังคมโดยยึดพื้นฐานหลักศาสนาและศีลธรรมทางพุทธ ดังนั้นวัดจึงเป็นองค์กรที่สำคัญองค์กรหนึ่งที่เข้าไปมีส่วนในการพัฒนา หรือเปลี่ยนแปลงชุมชน วัดจึงเป็นศูนย์กลางของชุมชนและทำหน้าที่ทั้งที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น สอนธรรมะและบทบาททางโลก เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล เป็นต้น (พระมหาสุรศักดิ์ สุรสกโก, 2549)

การจัดโครงสร้างการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันเป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 การตราพระราชบัญญัติฉบับนี้เกิดจากความต้องการของรัฐบาลในสมัยนั้นที่มุ่งปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับนโยบายการปกครองประเทศของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ “การจัดดำเนินกิจการคณะสงฆ์ มิใช่เป็นกิจการอันแบ่งแยกอำนาจดำเนินการด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการถ่วงดุลอำนาจเช่นที่เป็นอยู่ตามกฎหมายในปัจจุบันและโดยระบบ เช่น ว่านั้นเป็นผลบั่นทอนประสิทธิภาพแห่งการดำเนินกิจการจึงจำเป็นต้องแก้ไขปรับปรุงเสียใหม่ ให้สมเด็จพะสังฆราชของคณะสงฆ์มหานิกายทรงบัญชาการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคมตามอำนาจกฎหมายและพระธรรมวินัยทั้งนี้เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา” (กรมการศาสนา, 2540) ปัจจุบันนี้พระสงฆ์มีบทบาทหน้าที่ตามโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์จึงถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญ การมีรูปแบบและวิธีการจัดการหรือมีแนวคิดในการปกครองคณะสงฆ์ที่ดีมีความทันสมัย ย่อมส่งผลต่อการแบ่งงาน การมอบอำนาจ การกระจายงานให้ผู้บริหารระดับต่างๆ รับผิดชอบตามความรู้ความสามารถของตน การบริหารจัดการกิจการของคณะสงฆ์ที่ประกอบไปด้วย ด้านการปกครอง การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ถือเป็นหัวใจหลักในการปกครองคณะสงฆ์ให้ดำเนินไปตามพระธรรมวินัย กฎหมายกฎระเบียบ มหาเถรสมาคม ข้อบังคับ มติ และพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในพื้นที่คณะสงฆ์ภาค 4 ที่ประกอบด้วย จังหวัดกำแพงเพชร พิจิตร เพชรบูรณ์ และนครสวรรค์ซึ่งขอบข่ายงานปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 มีภารกิจที่จะต้องมีการบริหารจัดการให้ได้ตามที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และมหาเถรสมาคมกำหนดไว้ หรือจะต้องมีการพัฒนาวิธีการรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ให้มีความก้าวหน้า ไม่ขัดกฎหมายกฎระเบียบ ข้อบังคับอื่นๆ ทั้งนี้เพื่อให้คณะสงฆ์ในจังหวัดต่างๆ ได้ใช้เป็นแนวทางในการปกครองคณะสงฆ์ให้มีความสงบ เสมอภาค และเกิดการพัฒนาไปในทางที่ดี ผู้วิจัยที่เป็นผู้บริหารกิจการคณะสงฆ์ระดับจังหวัด สนใจที่จะพัฒนารูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ภาค 4 ให้มีความสมบูรณ์มากที่สุดอีกทั้งในปัจจุบัน งานกิจการคณะสงฆ์มีเพิ่มมากขึ้น ทำให้พระสังฆาธิการจำต้องเร่งปรับตัวเพื่อทำงานเชิงรุกเพื่อให้เกิดการกระตุ้นงานคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพกว่าเดิมโดยเฉพาะพระสังฆาธิการผู้มีบทบาทในการปกครองอาจจะมีเวลาในการดูแลการบริหารได้ไม่ทั่วถึง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงในการบริหารงานคณะสงฆ์ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น เพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์หรือการบริหารกิจการ

คณะสงฆ์มีความสงบเรียบร้อยดีงามในการบริหารจัดการปัจจุบันที่มีความหลากหลายซับซ้อน มีความจำเป็นที่พระสังฆาธิการในทุกกระดับจะต้องเป็นผู้มีความรู้ดีและสามารถปฏิบัติตามแนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ 1) การปกครอง 2) การศาสนศึกษา 3) การศึกษาสงเคราะห์ 4) การเผยแผ่ 5) การสาธารณูปการและ 6) การสาธารณสงเคราะห์ คณะสงฆ์จึงต้องมีความพร้อมในส่วนของวิทยาการด้านการบริหารและการจัดการต้องก้าวหน้าไปมากทันโลกทันเหตุการณ์คณะสงฆ์ควรจะได้ใช้วิทยาการเหล่านั้นมาช่วยเสริมการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์เพราะกิจการคณะสงฆ์บางอย่างอาจอาศัยการบริหารแบบราชการของฝ่ายบ้านเมือง กิจการคณะสงฆ์บางอย่างอาจอาศัยการบริหารที่คล่องตัวแบบภาคเอกชน และกิจการบางอย่างต้องบริหารตามหลักพระธรรมวินัย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการพัฒนา รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 เพื่อเป็นแนวทางให้คณะสงฆ์ระดับผู้บริหารที่เป็นพระสังฆาธิการทุกระดับได้รับทราบถึงสภาพปัญหาการบริหารงานคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ถูกต้องตามพระธรรมวินัย เกิดความมั่นคงและความสงบสุขของพระพุทธศาสนาสืบไป

1.2 คำถามการวิจัย

กรอบคำถามในการวิจัยมีองค์ประกอบดังนี้

1.2.1 ผลการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 มีอะไรบ้าง และเป็นอย่างไร

1.2.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 มีอะไรบ้าง

1.2.3 ตัวแบบการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาเรื่องตัวแบบการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 มีวัตถุประสงค์เพื่อการวิจัยดังนี้

1.3.1 เพื่อศึกษาผลการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

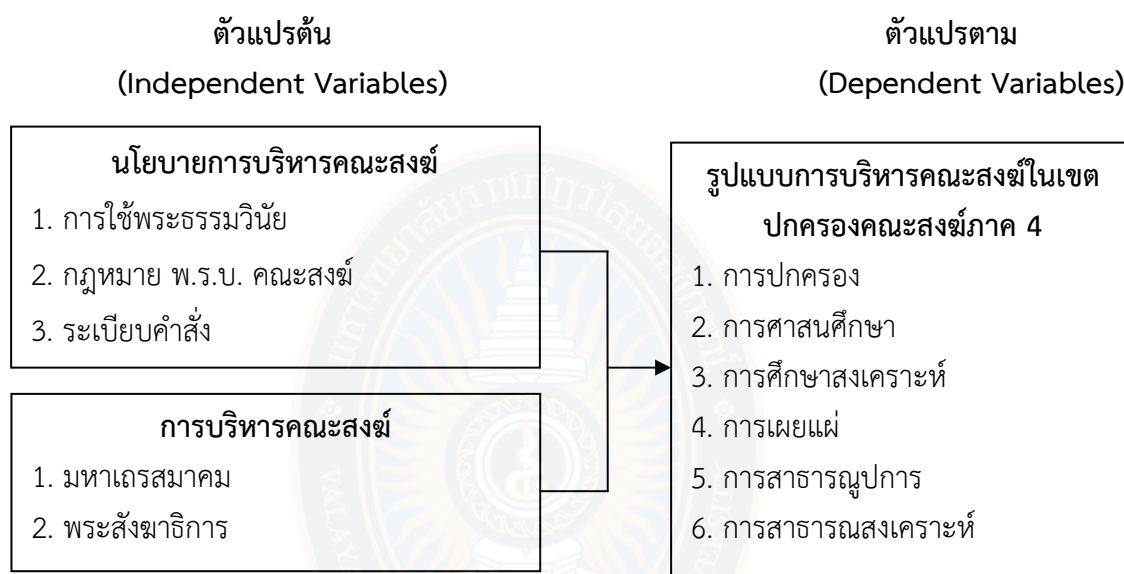
1.3.2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

1.3.3 เพื่อเสนอตัวแบบที่เหมาะสมในการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

1.4 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษานโยบายของคณะสงฆ์ไทยโดยพระมหาเถระสมาคมซึ่งได้อาศัยหลักการบริหารการพัฒนาคณะสงฆ์ไทยที่เป็นองค์กรสูงสุดในการปกครองคณะสงฆ์ใน 3 มิติ คือ 1) มิติการใช้พระธรรมวินัยที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา 2555 ปี โดยพระภิกษุสามเณรจะต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด 2) มิติทางกฎหมายตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 และ 3) ระเบียบและคำสั่งของพระมหาเถระสมาคม ซึ่งแบ่งภารกิจออกเป็น 6 ด้าน คือ 1) การปกครอง 2) การศาสนศึกษา 3) การศึกษาสงเคราะห์ 4) การเผยแผ่ 5) การสาธารณูปการและ 6) การสาธารณสงเคราะห์โดยเลือกประเด็นที่สำคัญที่มีบทบาทต่อความเจริญก้าวหน้า ต่อความอยู่รอดของพระพุทธศาสนา และความศรัทธา เป็น 4 ประเด็นหลัก คือ 1) การศึกษาที่ให้แก่องค์กรคณะสงฆ์และองค์กรชุมชน 2) การเผยแผ่ธรรมะ 3) การให้การสาธารณสงเคราะห์ และเพิ่มเครื่องมือที่สำคัญ คือ 4) การ

ใช้สื่อสร้างสรรค์ เพื่อหาคำตอบ คือ สมฤทธิผลสมรรถภาพการพัฒนาพระนักรับราชการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ซึ่งการศึกษาในรูปแบบนี้จะทำให้เห็นภาพลักษณะของความเจริญและความด้อยสมรรถภาพอย่างเด่นชัด จึงเสนอกรอบการวิจัยซึ่งแบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้ 1) กรอบแนวความคิด หลักในการวิจัย (Domain Conceptual Flame work of Research) 2) ตัวบ่งชี้ตัวแปรหรือปัจจัยเหตุศึกษา และ 3) ตัวแปรบ่งชี้ (Indicator Variable) และนิยามปฏิบัติการ (Operation Definition) ดังนี้

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

1.5 ขอบเขตการวิจัย

1.5.1 ขอบเขตของพื้นที่การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดพื้นที่การศึกษาในพื้นที่เขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ได้แก่ จังหวัดนครสวรรค์ กำแพงเพชร พิจิตร และเพชรบูรณ์

1.5.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วย 1) การปกครอง 2) การศาสนศึกษา 3) การศึกษาสงเคราะห์ 4) การเผยแผ่ 5) การสาธารณูปการ และ 6) การสาธารณสงเคราะห์

1.5.3 ขอบเขตด้านระยะเวลาในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีช่วงระยะเวลาของการวิจัยและค้นคว้าข้อมูลระหว่าง พ.ศ. 2554 – ถึง พ.ศ. 2556

1.6 ข้อยกเว้นของการวิจัย

การวิจัยนี้ผู้วิจัยต้องการศึกษาเฉพาะการพัฒนาเสนอตัวแบบการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 โดยจะนำเสนอในประเด็นตามกรอบการศึกษาที่สอดคล้องกับคำถามการวิจัยและวัตถุประสงค์การศึกษาที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในแต่ละประเด็นเท่านั้น

1.7 คำจำกัดความใช้ในการวิจัย

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ หมายถึง งานที่พระสังฆาธิการจะต้องปฏิบัติอันถือเป็นหน้าที่ทางการปกครองคณะสงฆ์ ประกอบด้วย 1) การปกครอง 2) การศาสนศึกษา 3) การศึกษาสงเคราะห์ 4) การเผยแผ่ 5) การสาธารณูปการและ 6) การสาธารณสงเคราะห์

ปัญหาในการบริหารคณะสงฆ์ หมายถึง ปัญหาที่เกิดจากการบริหารคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ 1) การปกครอง 2) การศาสนศึกษา 3) การศึกษาสงเคราะห์ 4) การเผยแผ่ 5) การสาธารณูปการและ 6) การสาธารณสงเคราะห์

ตัวแบบการบริหารคณะสงฆ์ หมายถึง โครงสร้างความสัมพันธ์ขององค์ประกอบหรือปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารคณะสงฆ์ที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่การปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

เขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 หมายถึง วัดที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ กำแพงเพชร พิจิตร และเพชรบูรณ์

การปกครองคณะสงฆ์ หมายถึง การดูแลคณะสงฆ์และการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการที่ดูแลวัดภายในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ให้ปฏิบัติตามวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศของมหาเถรสมาคม และตามบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช

การศาสนศึกษา หมายถึง การจัดให้มีการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมแก่พระภิกษุรวมทั้งส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาเล่าเรียนในสำนักเรียนด้วย

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเล่าเรียนที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลสถาบันการศึกษาหรือจัดสถานศึกษาเพื่อสงเคราะห์แก่เยาวชนให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียนศึกษาธรรมโดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยตามสถานศึกษาต่างๆ ให้ได้รับความรู้

การเผยแผ่ หมายถึง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยจัดให้มีการฟังธรรมเทศนา การบรรยายหรือปาฐกถาธรรม การจัดศาสนพิธีต่างๆ เพื่อรักษาพิธีและวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา และการให้ธรรมแก่คนในชุมชนรวมทั้งจัดให้มีการบรรยายธรรมตามสถานศึกษาอีกทางหนึ่ง

การสาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสมบัติไว้ในวัดด้วยการรักษาซ่อมแซมปรับปรุงตกแต่งศาสนวัตถุและศาสนสถานที่อยู่เดิมให้มั่นคงถาวรและก่อสร้างเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับศาสนสมบัติที่จำเป็นต่อการดำรงพระพุทธศาสนาให้มั่นคง

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการสาธารณประโยชน์เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่คนในชุมชนโดยการจัดกิจกรรมอันเป็นศาสนสมบัติหรือสาธารณกุศลเพื่อช่วยเหลือแก่คนในสังคมและการพัฒนาชุมชน

พระภิกษุ หมายถึง นักบวชในศาสนาพุทธที่จำพรรษาอยู่ในวัดซึ่งมีชื่ออยู่ในทะเบียนวัดและสังกัดอยู่ภายในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

ประชาชน หมายถึง ผู้ที่อาศัยอยู่และมาทำบุญที่วัดภายในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยในครั้งนี้ จะทำให้ทราบถึงสภาพปัญหาของพระนักบริหารในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ได้นำไปประกอบการวางแผนงานพระนักบริหารเพื่อพัฒนากิจการของพระศาสนาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นและเป็นข้อมูลให้คณะสงฆ์นำไปประกอบการพิจารณา วางแผน ปรับปรุง ส่งเสริมและพัฒนาศาสนกิจทางพระศาสนาให้มีความเจริญยิ่งขึ้นสืบไป

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง ตัวแบบการบริหารคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรม และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการบริหารคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 จึงขอเสนอหัวข้อในการวิจัยต่างๆ ซึ่งมีความสำคัญและครอบคลุมเรื่องที่ทำการศึกษา ดังนี้

- 2.1 ความสำคัญของสถาบันพระพุทธศาสนา พระภิกษุสงฆ์ และวัดที่มีต่อสังคมไทย
- 2.2 แนวคิดการบริหารคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล
- 2.3 แนวคิดการบริหารคณะสงฆ์ไทยตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 –ปัจจุบัน
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารคณะสงฆ์ยุคใหม่
- 2.5 แนวคิดการบริหารงานของพระสังฆาธิการ
- 2.6 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร
- 2.7 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิภาพ
- 2.8 แนวคิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และกระบวนการพัฒนา
- 2.9 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ความสำคัญของสถาบันพระพุทธศาสนาพระภิกษุสงฆ์และวัดที่มีต่อสังคมไทย

1. บทบาทและความสำคัญของสถาบันพระพุทธศาสนาต่อสังคมไทย

สถาบันทางพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งที่อยู่กับสังคมไทยมายาวนานและให้การช่วยเหลือต่อสังคมไทยตลอดมาโดยมีส่วนช่วยในการกลมเกลียวจิตใจและลักษณะนิสัยของคนไทยตลอดจนการให้บริการตามความจำเป็นตามความต้องการของประชาชนอีกทั้งมีส่วนช่วยในการแก้ปัญหาทางสังคมให้แก่เรามาแล้วเป็นอย่างมากแม้กระทั่งในปัจจุบัน (ทินพันธุ์ นาคะตะ, 2543) วิถีชีวิตของชาวไทยส่วนมากจะเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ชาวไทยร้อยละ 95 นับถือศาสนาพุทธและได้นำหลักการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางแห่งการดำเนินชีวิตจนกลายเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมเอกลักษณ์และมรดกของชาติไทยในการดำเนินชีวิตประจำวันของคนไทยเกือบทั้งหมดมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมและพิธีกรรมทางศาสนาซึ่งความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย (พระธรรมปิฎก, 2544; ครูพระดอทเน็ต, 2551) มีดังนี้

1.1 พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานของวัฒนธรรม

สังคมไทยมีหลักปฏิบัติและวิถีชีวิตอยู่บนหลักของพระพุทธศาสนาซึ่งได้ยึดถือและปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานหลักธรรมคำสอนและความเชื่อตลอดจนแนวปฏิบัติตนตามหลักศาสนาซึ่งอยู่กับวิถีชีวิตของคนไทยทุกคนในสังคมไทยทุกระดับได้รับเอาความเชื่อทางศาสนา

มาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตจนก่อให้เกิดเป็นวัฒนธรรมขึ้นมา ดังนั้นความสำคัญของพระพุทธศาสนาจึงเป็นรากฐานของวัฒนธรรมในความหมายของวัฒนธรรมแล้ววัฒนธรรมหมายถึงสภาพและลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงามในด้านวิถีชีวิตความคิด การปรับตัว ความเป็นระเบียบเรียบร้อยเป็นสิ่งที่แสดงออกให้เห็นถึงวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคม ซึ่งได้ถ่ายทอดสืบต่อกันมา วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น 4 ด้านใหญ่ๆ ได้แก่ ด้านภาษาวรรณกรรม ด้านศิลปกรรม ด้านประเพณี และด้านจิตใจ หากแบ่งเป็นประเภทจะแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ วัฒนธรรมทางวัตถุในพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุในพระพุทธศาสนา

1.1.1 วัฒนธรรมทางวัตถุในพระพุทธศาสนา

วัฒนธรรมทางวัตถุในพระพุทธศาสนา ได้แก่ ศิลปกรรมสาขาต่างๆ ที่ถูกสร้างขึ้นเป็นเอกลักษณ์ของคนไทย ที่เป็นผลงานสร้างสรรค์ของมนุษย์ด้วยสติปัญญา ซึ่งถ่ายทอดให้ทราบถึงความรู้สึกนึกคิดความเชื่อความศรัทธาและจินตนาการที่เป็นรูปธรรมมี 4 ประเภทด้วยกันได้แก่

- 1) สถาปัตยกรรมในรูปของวัด ศาลา วิหาร และปูชนียสถาน
- 2) ประติมากรรมในรูปของการปั้น การหล่อ การแกะสลักพระพุทธรูป
- 3) จิตรกรรมในรูปของการเขียนภาพ เช่น ภาพฝาผนังพระอุโบสถวิหาร ฯลฯ
- 4) วรณกรรมในรูปของงานประพันธ์ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง

1.1.2 วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุทางพระพุทธศาสนา

วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ การปฏิบัติหรือแนวความคิดความเชื่ออุดมการณ์ ศีลธรรม จรรยา ขนบธรรมเนียมประเพณี ปรัชญา กฎหมาย ที่รับการปฏิบัติสืบทอดกันมา มีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุง ให้เข้ากับวิถีการดำเนินชีวิตและยุคสมัยที่ได้รับมาจากพระพุทธศาสนาได้แก่

1) ภาษาและวรรณคดีต่างๆ ภาษาในประเทศไทย นิยมนำคำบาลีสันสกฤตมาใช้ในการตั้งชื่อคน สถานที่ เพื่อให้เกิดความหมายและเป็นสิริมงคลตามความเชื่อในคติของพระพุทธศาสนา ส่วนวรรณคดีต่างๆ ของไทยส่วนมากเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติ คติ ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา สวรรค์ นรก เป็นต้น

2) ประเพณีพิธีกรรมต่างๆ คือ แบบแผนที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน เช่น การเกิด การบวชนาค การแต่งงาน การตาย หรือ วันสำคัญต่างๆ เช่น วันสารท วันตรุษ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา เป็นต้น

3) ลักษณะนิสัยของคนไทยที่รับการถ่ายทอดมาจากพระพุทธศาสนา เช่น เป็นผู้ที่มีจิตใจกว้างขวาง ร่าเริงแจ่มใส เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจไมตรี และเสียสละ เป็นต้น

4) กฎระเบียบของสังคม เช่น กฎหมาย เรื่อง การผิดประเวณี การลักขโมย ล้วนเกิดมาจากพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น

1.2 พระพุทธศาสนากับความเป็นเอกลักษณ์และมรดกของชาติ

ประเทศไทยได้รับเอาวัฒนธรรมจากพระพุทธศาสนามาประพืดปฏิบัติ เป็นวิถีชีวิตจนกลายเป็นรูปแบบเอกลักษณ์เฉพาะของคนไทย พระพุทธศาสนาจึงถือว่าเป็นเอกลักษณ์และมรดกของชนชาติไทย ซึ่งจะเห็นได้จากการที่มีวัดกระจายอยู่ทั่วไปในทุกหมู่บ้าน ทุกชุมชน ของสังคมไทย วัดจัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนไทยทั้งมีบทบาทต่อสังคมในฐานะเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทำบุญตามประเพณีจัดกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนเป็นที่พบปะสังสรรค์เนื่องในโอกาสต่างๆ ลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์มีดังนี้

1.2.1 ประชาชนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา

1.2.2 ประมุขของชาติไทยทรงเป็นพุทธมามกะทุกพระองค์

1.2.3 พระราชพิธีและรัฐพิธีต่างๆ มีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาร่วมอยู่ด้วย

1.2.4 กิจกรรมทางสังคมทั้งหมดของประชาชนทั่วไป จะมีพิธีกรรมทางศาสนาแทรกอยู่ด้วยเสมอ เช่น การเกิด การขึ้นบ้านใหม่ การสมรส และงานฉลองต่างๆ ตลอดจนงานศพ ตั้งแต่เกิดจนตาย

1.2.5 สิ่งก่อสร้างต่างๆ ในประเทศไทยซึ่งเป็นที่รู้จักของคนทั่วโลก ได้แก่ โบสถ์ เจดีย์ วิหาร หรือ ศาลาการเปรียญ เป็นต้น

1.2.6 รูปแบบการปฏิบัติของพระสงฆ์ และจริยาวัตรต่างๆ เช่น การรักษาศีล การบิณฑบาต การนุ่งห่ม ซึ่งมีปรากฏให้เห็นเฉพาะสังคมไทย

เอกลักษณ์ของประเทศไทยที่กล่าวมานี้ ถือว่าได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนาจนกลายเป็นมรดกของชนชาติไทยตราบเท่าทุกวันนี้

2. ความสำคัญของพระสงฆ์ต่อสังคมไทย

พระสงฆ์คือผู้สืบทอดและเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อความสงบสุขของมนุษยโลก ภิกษุเป็นภาษาสันสกฤต แปลว่า ผู้เห็นภัย ภัยในที่นี้ หมายถึง ความทุกข์ในชีวิต ดังนั้น ภิกษุเป็นผู้มองเห็นความเป็นไปของชีวิตที่เป็นทุกข์จึงปรารถนาที่จะกำจัดภัย หรือไปให้พ้นภัยนั้นเสีย โดยการสละชีวิต ฆราวาส ออกถือเพศบรรพชิต อีกความหมายหนึ่งของคำว่าภิกษุมี ความหมายว่า ผู้ขอในที่นี้พระพุทธเจ้าทรงมีความมุ่งหมายที่จะให้พระภิกษุได้ระลึกถึงตนเอง ในสภาพที่ต้อยยังชีพอยู่ได้ด้วยการขอจากผู้อื่น เพื่อให้ลดความหยิ่งในตนเองเพราะพระภิกษุยังชีพอยู่ได้ต้องบิณฑบาต ก็คือ การขอซึ่งคนไทยชื่นชอบและพอใจมากที่ได้ถวายอาหารแก่พระภิกษุสงฆ์ ไม่ถือว่าเป็นการขอแต่เป็นการที่พระภิกษุสงฆ์ได้ให้โอกาสแก่คน ได้ทำบุญสร้างกุศล พระที่ออกบิณฑบาตคนไทยถือว่าท่านไปเพื่อโปรดสัตว์ให้คนได้สะสมบุญไว้ให้ได้มากที่สุด พระพุทธองค์ทรงมุ่งหมายให้พระภิกษุสงฆ์ได้สรวบสงบและเรียบร้อยไม่เย่อหยิ่งไม่ว่าจะมีสภาพทางสังคมการเงินหรือการศึกษาสูงส่งเพียงใดก่อนบวช (อมร โสภณวิเชษฐวงศ์ และกวี อิศริวรรณ, 2537)

พระภิกษุสงฆ์ยังต้องอาศัยสังคมจึงจะอยู่ได้ พระภิกษุสงฆ์จึงต้องมีหน้าที่ต่อสังคมอีกด้วยถ้าสังคมไม่ให้การสนับสนุนอุปถัมภ์บำรุงพระศาสนา ก็จะเสื่อมโทรมและสูญหายไปเป็นที่สุด พระภิกษุสงฆ์มีหน้าที่ต่อสังคม (ทินพันธุ์ นาคะตะ, 2543) ดังนี้

1. เทศนาอบรมสั่งสอนให้ประชาชนในสังคมมีคุณธรรมสอนให้ละเว้นความชั่วประพฤดิ แต่คุณความดี มีศีลธรรมรู้จักนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวนี้ พระสงฆ์สามารถกระทำได้หลายรูปแบบ นอกเหนือจากที่ได้กระทำตามปกติอยู่แล้ว เช่น การจัดทำหนังสือหรือวารสารออกเผยแผ่หลักธรรม การจัดพระธรรมทูตออกไปเทศนาธรรมตามหมู่บ้านต่างๆ เพื่อให้ประชาชนดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เป็นต้น

2. จัดให้มีการอบรมสมาชิกทั้งสมณะภวณา และวิปัสสนาภวณาแก่ประชาชนทั่วไป เพื่อให้มีความสงบทางใจ มีปัญญาพิจารณาเห็นความจริงในสิ่งทั้งหลาย เพราะในสังคมปัจจุบันมีการแข่งขันการดิ้นรนชวนขวายสูงมาก

3. อุปถัมภ์บำรุงโรงเรียนที่ตั้งอยู่ภายในวัด หรืออยู่ภายนอกวัดก็ตาม เช่น ช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนา ให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียน จัดหาอุปกรณ์ต่างๆ ให้แก่โรงเรียน จัดหาทุน สร้างอาคารเรียนโดยอาศัยผู้มีจิตศรัทธาและมีกำลังทรัพย์เพียงพอ

4. นำประชาชนประกอบพิธีในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา รวมทั้ง แนะนำส่งเสริมอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการจัดงานเทศกาลตามประเพณี เช่น วันสงกรานต์ วันลอยกระทง เป็นต้น

5. อนุรักษ์ศิลปวัตถุ ปูนียวัตถุ และปูนียสถาน เช่น ภาพเขียนฝาผนังพระพุทธรูป โบสถ์ วิหาร เจดีย์ เป็นต้น ให้คงสภาพดีและสวยงามอยู่เสมอ รวมทั้ง ช่วยแนะนำประชาชนให้ช่วยกันอนุรักษ์ด้วย

6. แนะนำส่งเสริมให้ประชาชนพัฒนาท้องถิ่นและรักษาสิ่งแวดล้อม เช่น จัดทำถนนภายในหมู่บ้าน ปลูกต้นไม้ภายในวัด และริมนนให้ประชาชนรักษาความสะอาดของบ้านเรือน แนะนำไม่ให้ประชาชนตลอดจนโรงงานต่างๆ ทิ้งขยะ หรือระบายน้ำเสียลงสู่แม่น้ำลำคลอง เป็นต้น

7. แนะนำส่งเสริมให้ประชาชนรักษาป่า และสงวนพันธุ์สัตว์ป่าโดยให้ช่วยกันสอดส่องดูแลไม่ให้ใครตัดไม้ทำลายป่าและล่าสัตว์

หน้าที่ของพระสงฆ์ทั้งในการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และการปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคม เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของพระสงฆ์ว่าเป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนา ทั้งนี้เพราะในยุคใดที่พระสงฆ์ปฏิบัติคลาดเคลื่อนย่อหย่อนในหน้าที่ดังกล่าว ในยุคสมัยนั้นประชาชนก็จะขาดความเคารพนับถือในพระสงฆ์ ขาดความศรัทธาในพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาก็จะเสื่อมถอยอาจสูญสลายได้ แต่ถ้าในยุคสมัยใดที่พระสงฆ์ปฏิบัติหน้าที่ครบถ้วน ทั้งพระธรรมวินัย และประโยชน์ต่อสังคม ทำให้สถาบันของพระพุทธศาสนา เป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นศูนย์กลางของสังคม เป็นปัจจัยสำคัญของชุมชนพระสงฆ์ก็จะมีฐานะเป็นผู้นำทั้งทางด้านจิตใจ และทางสังคมพุทธศาสนิกชนก็มีความเลื่อมใสศรัทธาแสดงออกถึงความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา บทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบันแบ่งได้ 3 ประการ (ทินพันธุ์ นาคะตะ, 2543) คือ

1. การพัฒนาคุณภาพของพลเมืองด้านคุณธรรมและจริยธรรม

1.1 การให้บรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตรทุกระดับอายุให้ได้บวชตามประเพณี และหากผู้ที่มาบวชนั้นได้ศึกษาเล่าเรียน และปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่พระสงฆ์เป็นผู้อุปฌาย์อาจารย์

ให้นิสัยให้อนุศาสน์ และอบรมสั่งสอนอย่างจริงจัง เมื่อลาสิกขาไปก็จะเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของสังคมไทย

1.2 การเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนที่มาทำบุญในวัดในวันธรรมสวนะ และในงานทำบุญบำเพ็ญกุศลต่างๆ ตามประเพณี หรืองานในเทศกาลต่างๆ

1.3 บทบาทด้านการศึกษา

1.3.1 การจัดการศึกษาให้แก่พระภิกษุ สามเณร มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์ ได้แก่ มหามกุฏราชวิทยาลัยเมื่อ พ.ศ. 2488 และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเมื่อ พ.ศ. 2490

1.3.2 การจัดสอนศาสนาศึกษาแก่ประชาชน เช่น การสอนศีลธรรมในสถานศึกษาต่างๆ การสอนธรรมศึกษาแก่นักเรียน และประชาชนการตั้งหน่วยพุทธมามกะ แก่ผู้เยาว์ในวัด หมู่บ้าน ตำบล การจัดตั้งและดำเนินการโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โรงเรียนวัดสอนเด็กก่อนเกณฑ์ การจัดตั้งห้องสมุดในวัด การตั้งโรงมหรสพทางวิญญาณ การจัดตั้งและดำเนินการสำนักวิปัสสนาต่างๆ งานเหล่านี้ล้วนชักนำเด็กประชาชนได้ศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นการวางพื้นฐานสร้างคุณภาพของพลเมืองต่อไป

1.3.3 การดำเนินกิจการคณะสงฆ์ เช่น การพระศาสนาของวัดของชุมชนต่างๆ ทั่วประเทศ เพื่อจรรโลงพระพุทธศาสนาให้คงอยู่เสริมสร้างคุณภาพของประชาชนสืบไป

2. การสงเคราะห์ประชาชน เป็นหน้าที่สำคัญของพระสงฆ์ตามคติของพระพุทธศาสนามีดังนี้

2.1 การให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล แก่ประชาชนตามประเพณีเกี่ยวกับชีวิต เช่น ในพิธีทำบุญเกี่ยวกับการเกิด การบวชนาค แต่งงาน ทำบุญอายุ พิธีศพ งานประเพณีส่วนรวม เช่น เทศกาลต่างๆ การทอดกฐิน ผ้าป่า สงกรานต์ งานขึ้นปีใหม่ งานประจำปีของท้องถิ่นต่างๆ การทำบุญในวันสำคัญทางพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนในท้องถิ่นต่าง ๆ

2.2 การช่วยประกอบศาสนพิธีในงานทำบุญบำเพ็ญกุศล เช่น การแนะนำพิธีการ การจัดการเครื่องใช้และเครื่องประกอบพิธี การให้ศีลและสรณะ การเจริญพระพุทธมนต์ การสวดมนต์ การรับถวายทานต่างๆ การเทศน์ การอนุโมทนา ทั้งงานเอกชน ท้องถิ่น ส่วนราชการตลอดจนงานรัฐพิธีและพระราชพิธี

2.3 การให้ที่พักอาศัยแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษาต่างท้องที่ที่มาศึกษาเล่าเรียนอยู่ในเมือง การให้ที่พักแก่บุคคลที่มารักษาโรค เช่น ชีหรือคนชราทุพพลภาพ การให้ที่ดินหรือให้เช่าที่ดินในราคาถูกแก่ประชาชนที่ขาดส่นปลูกบ้านพักอาศัย

2.4 การดูแลสุขภาพจิต การประพรมน้ำพระพุทธมนต์ การให้ฤกษ์แม้บางกิจกรรมที่พระภิกษุบางรูปดำเนินการอยู่จะเป็นที่ติเตียนแต่มีคนจำนวนมากไม่น้อยเลื่อมใสศรัทธาเป็นการสงเคราะห์ประชาชนด้านขวัญกำลังใจ

2.5 การให้ทางราชการหรือส่วนรวมใช้สถานที่วัด เช่น ศาลาการเปรียญเพื่อประชุมราษฎรเป็นหน่วยเลือกตั้ง ทำกิจกรรมบริการหรือสงเคราะห์ประชาชน จัดงานรื่นเริง จัดงานหารายได้เพื่อสาธารณกุศลตลอดจนการให้ที่ดินของวัดสร้างสาธารณสถานต่างๆ เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล ห้องสมุด ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน

2.6 การรักษาโรคภัยไข้เจ็บ การให้คำปรึกษาหน้าที่การงาน การเป็นผู้นำในการก่อสร้างสิ่งสาธารณประโยชน์ในท้องถิ่น

2.7 การให้ที่พักพิงแก่ประชาชนผู้ประสบสาธารณภัยและภัยธรรมชาติ การรวบรวมสิ่งของ ตลอดจนเงินทองของผู้บริจาคแก่ผู้ประสบภัยต่างท้องถิ่นและยังมีการสงเคราะห์ด้านวัตถุอย่างอื่นแก่เอกชนและประชาชน

3. การช่วยเหลือทางราชการโดยเฉพาะอย่างยิ่งการรักษาความปลอดภัยของชาติและกิจกรรมทางสังคมจิตวิทยา เช่น

3.1 ช่วยในการอบรมชี้แจงราษฎรให้รู้จักผิดชอบชั่วดี การควรทำและควรเว้นความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพ การปฏิบัติตามคำแนะนำชักชวนของรัฐบาลหรือผู้ปกครอง

3.2 ช่วยกิจการบริหารตามปกติของเจ้าหน้าที่รัฐบาล เช่น ช่วยสอนหนังสือเผยแพร่กิจกรรมต่างๆ ของรัฐบาล ชักชวนประชาชนให้มาช่วยงานราชการ

3.3 สงเคราะห์ประชาชนในท้องถิ่นที่วัดตั้งอยู่

3.4 ช่วยเหลือราชการเกี่ยวกับกิจการความมั่นคง เช่น ชักนำหรือเป็นศูนย์กลางให้ทางราชการ เช่น อำเภोजัดอบรมลูกเสือชาวบ้าน การอบรมไทยอาสาป้องกันชาติ การสงเคราะห์ชาวเขา การช่วยบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดให้โทษ

ความสำคัญของวัดต่อสังคมไทย

ชุมชนในประเทศไทยส่วนใหญ่ยังมีลักษณะเป็นชุมชนเล็กๆ กระจายอยู่ทั่วประเทศ ประมาณร้อยละ 90 ส่วนที่เหลือประมาณร้อยละ 10 อยู่ในเขตเทศบาลซึ่งเป็นชุมชนหนาแน่นชุมชนส่วนใหญ่จะมีวัดตั้งอยู่ใจกลางหมู่บ้าน วัดเป็นทั้งศูนย์กลางสำหรับการสมาคม หรือการดำเนินชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรมชีวิตในชนบทจะดำเนินอยู่รอบๆ วัด (ทินพันธุ์ นาคะตะ, 2543) เพราะประชาชนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา (พระธรรมปิฎก, 2544) วัดจึงเป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนาที่อยู่เหนือจิตใจของชาวไทยอยู่มาก และนับได้ว่าเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดในหมู่บ้านที่รองไปจากครอบครัวทีเดียว ความนับถือของประชาชนที่มีต่อสถาบันนี้จะเห็นได้จากการที่คนไทยได้อุทิศตนให้แก่ทางวัดทั้งในด้านจิตใจ เวลา แรงงาน สิ่งของ และทรัพย์สิน จำนวนเงิน ที่พุทธศาสนิกชนใช้ไปในการทำบุญประมาณร้อยละ 7 ถึงร้อยละ 84 ของรายจ่ายภายในครอบครัวทั้งสิ้น (ทินพันธุ์ นาคะตะ, 2543)

สำหรับหน้าที่และความสำคัญของวัดนั้นนอกจากจะเป็นสถานที่สำหรับประกอบกิจกรรมหรือทำพิธีทางศาสนาแล้ว วัดยังทำหน้าที่ดังต่อไปนี้ (ทินพันธุ์ นาคะตะ, 2543)

1. เป็นแหล่งหรือศูนย์กลางของชุมชน สิ่งนี้ เป็นหน้าที่ทางสังคมที่สำคัญที่สุดของวัด ประชาชนจะมาร่วมพิธีและกิจกรรมต่างๆ ทั้งทางสังคม และทางศาสนา วัดจะเป็นแหล่งสำหรับการฉลองกันในทุกขั้นตอนของชีวิตความเป็นอยู่และชีวิตของคนไทยมีความสัมพันธ์อยู่กับวัดมาเป็นเวลานานหลายศตวรรษแล้ว

2. เป็นโรงเรียน วัดในสมัยก่อนเป็นแหล่งการศึกษาแห่งแรก และแห่งเดียวที่ให้การศึกษแก่ราษฎรโดยให้ทั้งความรู้และวิชาชีพ โดยมีวัดเป็นโรงเรียนและมีพระภิกษุสงฆ์เป็นครู

อาจารย์ ยิ่งกว่านั้นวัดยังเป็นแหล่งการศึกษาสำหรับบรรดาพระภิกษุสงฆ์ และเด็กวัดแม่ในปัจจุบันเราก็ยังมีโรงเรียนตั้งอยู่ในวัดเป็นจำนวนมาก

3. เป็นสถานที่ให้คำแนะนำคำปรึกษา และการปลอบใจจะมีชาวบ้านมาที่วัดเพื่อขอคำแนะนำคำปรึกษาหรือจากเจ้าอาวาส หรือพระภิกษุบางรูปเกี่ยวกับปัญหายุ่งยากภายในบ้านหรือในธุรกิจการงานทำให้คลายความทุกข์กังวลไปได้

4. เป็นสถานพยาบาลและสถานจำยา วัดเป็นสถานที่พักผ่อนสำหรับผู้เจ็บป่วยคนพิการคนทุพพลภาพ หรือวิกลจริต ผู้ถูกทอดทิ้ง บุคคลเหล่านี้ถ้าไม่มีครอบครัว หรือครอบครัวช่วยอะไรไม่ได้จะมากินอยู่ภายในวัด พระภิกษุสงฆ์มีส่วนสำคัญในการรักษาโรคทางใจของคนไทยอยู่เสมอมา

5. เป็นสถานสงเคราะห์และที่พักพิงสำหรับผู้ยากจน คนชรา และเด็กกำพร้า บางครั้งก็เป็นที่พักแรมชั่วคราวสำหรับผู้เดินทางมาจากที่อื่น

6. เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ และเป็นศูนย์กลางการเล่นกีฬาแม้เพียงเหยียบย่างเข้าไปในวัดความทุกข์เดือดร้อนก็บรรเทาลง การละเล่นการรื่นเริงหรืองานฉลองต่างๆ ที่วัดกับประชาชนร่วมกันจัดขึ้น จะมีอยู่เป็นประจำโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยก่อนต้องไปอาศัยที่ในวัดเสมอ นอกจากนั้นวัดยังเป็นทั้งสนามกีฬาและสนามเด็กเล่น

7. เป็นที่ทำการธุรกิจ ชาวบ้านอาจเช่าที่ดินปลูกบ้านด้วยค่าเช่าในอัตราถูกวัดอาจให้ความช่วยเหลือด้วยการให้ยืมเงิน หรือสิ่งของเครื่องใช้ในกรณีฉุกเฉิน หรือเกิดความทุกข์เดือดร้อนหรือรับฝากเงินตามควรแก่กรณี ยิ่งกว่านั้นวัดยังเป็นหอนาฬิกาอีกด้วย โดยมีกลองและระฆังเป็นสัญญาณบอกเวลาซึ่งจะได้ยินไปทั่วหมู่บ้าน

8. เป็นแหล่งจ่ายน้ำดื่มใช้ให้แก่ประชาชน วัดอาจมีบ่อน้ำสระน้ำหรือถังเก็บน้ำ ที่ให้บริการแก่ชุมชนที่อยู่รอบๆ วัดโดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูแล้ง

9. เป็นแหล่งข่าวหรือศูนย์รวมข่าว วัดจะเป็นที่ปิดประกาศแจ้งความของทางราชการเจ้าอาวาสกับชาวบ้านจะมีการแลกเปลี่ยนข่าวสารต่างๆ กันเป็นประจำ วัดทำหน้าที่ เป็นสโมสรที่ประชาชนจะมีโอกาสพบปะสังสรรค์กันในวันทำบุญ หรือในวันเทศกาล และวันนักขัตฤกษ์อื่นๆ

10. เป็นฌาปนสถานและเป็นที่พักศพ

จะเห็นได้ว่าวัดเป็นองค์กรที่มีความสำคัญต่อสังคมไทย ในระดับชุมชนที่เข้าไปมีส่วนช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ของครอบครัวชุมชน และสังคมโดยส่วนรวมได้เป็นอย่างดี วัดในพระพุทธศาสนาจึงช่วยแบ่งเบาภาระในการให้บริการของรัฐบาลไปได้มาก ทั้งยังก่อให้เกิดรากฐานอันมั่นคงและเสริมสร้างต่อบริการในด้านสวัสดิการของรัฐอีกด้วย นอกจากนี้วัดยังเป็นรากฐานสำคัญของศิลปวัฒนธรรมจรรยา และศีลธรรมของคนไทย และเป็นสื่อกลางชักนำให้ประชาชนทั้งหลายเข้าถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยมีวัดเป็นสถาบันและสัญลักษณ์ วัดจึงมีบทบาทสำคัญในการดำเนินชีวิตประจำวันของคนไทยอยู่มาก (ทินพันธุ์ นาคะตะ, 2543)

วัดและพระสงฆ์จึงไม่สามารถแยกออกจากกันได้ บทบาทของวัดต่อชุมชนจึงจำต้องอาศัยพระสงฆ์เป็นผู้กระทำกิจกรรมต่อสังคม ทั้งทางด้านจิตใจ และวัตถุ โดยการเทศนาอบรมสั่งสอนด้วยวิธีการต่างๆ ซึ่งได้นำเอาความรู้ทั้งทางโลก และทางธรรมมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพ

ท้องถิ่นนั้นตลอดจนปรับวิธีการต่างๆ ที่จะนำมาใช้เพื่อการแก้ไขปัญหาให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน ในขณะที่วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนจึงทำให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้าร่วมกับชุมชนในการทำกิจกรรมร่วมกัน ทำให้เกิดจิตสำนึกร่วมกันในการเป็นสมาชิกของชุมชน พิธีกรรมทางศาสนามักจะดำเนินร่วมไปกับกิจการทางสังคมด้วยเสมอ (ทินพันธุ์ นาคะตะ, 2543)

ทินพันธุ์ นาคะตะ (2543) ได้สรุปให้เห็นถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนา พระภิกษุสงฆ์ และวัดที่มีความสำคัญต่อสังคมไทยไว้อย่างน่าสนใจ ว่าพระพุทธศาสนานั้นมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตและการประพฤติปฏิบัติต่างๆ ของคนไทยมาช้านาน เหตุการณ์สำคัญๆ ในชีวิตประจำวันของคนไทยส่วนใหญ่ มีส่วนผูกพันอยู่กับพระพุทธศาสนาเกือบทั้งสิ้น ศาสนามีส่วนช่วยขัดเกลาจิตใจ ลักษณะนิสัยและวัฒนธรรมในด้านจิตใจของชาวไทยอยู่นานัปการ

วัดและพระภิกษุสงฆ์เป็นสถาบันสำคัญที่สุดอย่างหนึ่ง ที่ให้ความช่วยเหลือสังคมไทยมาโดยตลอด นับได้ว่าสถาบันนี้มีส่วนช่วยแก้ปัญหาทางสังคมของเรา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแถบชนบท ซึ่งเป็นที่รวมของคนส่วนใหญ่

ทั้งวัดและพระภิกษุสงฆ์มีคุณค่าและความสำคัญต่อสังคมไทยอยู่หลายอย่างหลายประการ วัดเป็นศูนย์กลางในชีวิตทางศาสนา และสังคม เป็นแหล่งการสมาคม เป็นที่มาแห่งวัฒนธรรมเป็นศูนย์กลางของการดำรงชีวิตประจำวันและเป็นสถานที่ที่ช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ของครอบครัวไทยในชนบท ส่วนพระภิกษุสงฆ์นอกจากจะมีหน้าที่ในการอบรมศีลธรรมและประกอบพิธีกรรมทางศาสนาแล้วยังเป็นที่พึ่ง และให้ความช่วยเหลือแก่ครอบครัวเหล่านั้นในการแก้ปัญหาเกือบทุกด้าน ซึ่งแสดงให้เห็นความสำคัญอันใกล้ชิดระหว่างพระพุทธศาสนากับประชาชนไทย

พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้มีเกียรติและได้รับการเคารพอย่างสูงจากชาวบ้าน เป็นที่เชื่อถือศรัทธา และเป็นความหวังของเกือบทุกครอบครัวที่จะให้สมาชิกฝ่ายชายได้บวช เมื่อบรรลุนิติภาวะสิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นความเชื่อมโยงอันแนบแน่นกับพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนไทย

2.2 แนวคิดการบริหารคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล

2.2.1 การบริหารตามธรรมวินัย

“เจ้าชายสิทธัตถะ” เสด็จออกจากมหาราชวังด้วยความมุ่งหวังที่จะได้บรรลุซึ่งสิ่งที่มนุษย์ทั่วไปตลอดถึงเทวดา มาร พรหมทั้งหลาย ไม่อาจจะมีความหวังได้ว่าจะได้สำเร็จดังที่พระองค์ทรงคาดหวังไว้หรือไม่แต่ในที่สุดแล้วพระองค์ก็ได้ค้นพบสิ่งนั้นด้วยพระองค์เองจริงๆ อาการที่พระองค์ค้นพบนั้นเรียกว่า “ตรัสรู้” ผลแห่งการที่พระองค์ได้ตรัสรู้นั้นพระองค์ได้ทรงพระนามว่า “สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า” ผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ

หลังจากที่พระองค์ได้ตรัสรู้แล้วพระองค์ได้ทรงพิจารณาบุคคลผู้ที่จะได้รับรู้สิ่งนี้ พระองค์ได้รู้นั้นด้วยการพิจารณาธรรมชาติความเป็นไปแห่งมนุษย์ทั้งหลายเป็น 4 กลุ่ม คือ

“...ดูภิกษุทั้งหลายบุคคล 4 จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก 4 จำพวก เป็นฉน คือ อุกมฤตัญญู ผู้อาจรู้ธรรมแต่พอท่านยกหัวข้อขึ้นแสดง 1 วิบัติัญญู ผู้อาจรู้ธรรมต่อเมื่อท่านอธิบายความแห่งหัวข้อนั้น 1 เนยยะ ผู้พอแนะนำได้ 1 ปทปรมะผู้มีบัพเป็นอย่างยิ่ง 1 ดูภิกษุทั้งหลาย

บุคคล 4 จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลกฯ ภิกษุทั้งหลายบุคคล 4

จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลกฯ....” (อง. จตฺกก. (ไทย) 13/133/135)

ทั้ง 4 กลุ่มนี้ 3 กลุ่มแรก พระองค์ได้ทรงเทศนาโปรดแต่ในกลุ่มสุดท้ายพระองค์ไม่ทรงเทศนาโปรดด้วยเพราะพระองค์ได้พิจารณาเห็นว่า บุคคลกลุ่มสุดท้ายนี้ระดับสติปัญญาไม่สามารถจะรับเอาเนื้อหาสาระของสิ่งที่พระองค์ได้ตรัสรู้ได้

เมื่อพระองค์ได้เทศนาโปรดก็มีผู้เกิดความเลื่อมใสในพระศาสนาและขอเข้ามาอยู่ในพรหมจรรย์ของพระองค์บ้าง (แสงว อุดมศรี, 2546) พระองค์ก็ได้อนุญาตให้เขาเหล่านั้นด้วยคำพูดเพียงว่า “เอหิภิกขุ” แปลความว่า จงเป็นภิกษุมานเถิด เมื่อพิจารณาถึงตอนนี้ดูเหมือนว่าพระพุทธเจ้าของเราจะเป็นเผด็จการสักหน่อยแต่ท่านทั้งหลาย ต้องไม่ลืมว่าพระองค์ทรงพ้นจากโลกีย์วิสัยแล้ว และในขณะนั้นก็มีเพียงพระองค์เท่านั้น ที่จะสามารถรับบุคคลภายนอกเข้ามาอยู่ในพรหมจรรย์ได้ (ถ้าเป็นการเมืองสมัยนี้ ก็คือ รับสมาชิกเข้าพรรค จากนั้นสาวก (สมาชิก) ที่ยอมรับและยินดีเห็นด้วยกับสิ่งที่พระองค์ได้ชี้แนะ (อุดมการณ์) ก็มากขึ้นเรื่อยจากครั้งแรกที่มีสาวกเพียง 5 ท่านต่อมาก็เพิ่มเป็น 611,000 และจำนวนหมื่น จำนวนแสน จากการที่พระองค์ได้ใช้การปกครองในระบอบ “เอหิภิกขุ” ระยะเวลาหนึ่งพระองค์ก็ได้ยอมสละอำนาจที่พระองค์มีอยู่เต็มเปี่ยมนั้นให้กับหมู่สงฆ์ด้วยเหตุผลที่ว่าภิกษุอันเป็นพระสาวกของพระองค์ได้รับสัทธิวิหาริก (ศิษย์) ไว้แต่อยู่ไกลเป็นการยากลำบากแก่การเดินทางมาเพื่อรับ “เอหิภิกขุ” จากพระองค์ ดังนั้นพระองค์จึงทรงมอบสิทธิอำนาจให้แก่ภิกษุ ผู้เป็นอาจารย์เหล่านั้นรับสัทธิวิหาริกด้วยตนเองได้ ซึ่งการกระจายอำนาจลักษณะนี้อาจเรียกได้ว่า “คณาธิปไตย” อันเป็นการให้อุปสมบทหรือการรับเข้าหมู่ด้วยวิธีที่สองเรียกว่า “ติสรณคณุปสัมปทา” หรือ การอุปสมบทโดยให้กุลบุตรนั้นปฏิญาณตนถึงพระรัตนตรัย หรือเรียกว่า ไตรสรณคณัม 3 ครั้ง ก็เป็นภิกษุได้ต่อมาเมื่อมีคณะสงฆ์มากขึ้นเป็นลำดับพระองค์ทรงพิจารณาเห็นว่า การปกครองระบอบเอกาธิปไตยที่พระองค์ได้ทรงปกครองมาตั้งแต่ต้น หรือ คณาธิปไตยที่พระองค์ได้ทรงมอบให้กับพระสาวกนั้นเป็นการดีเฉพาะบางกาลบางสมัยแต่ไม่ดีตลอดไปเพราะถ้าหากว่าบุคคลที่มีอำนาจต่อไปเป็นคนไม่มีศีลธรรมการปกครองก็ล้มเหลวหรือว่า คณะบุคคลที่จะมาปกครองเพียงส่วนหนึ่งถ้าหากว่าเป็นผู้ปราศจากศีลธรรม เสียการปกครองก็ล้มเหลว บรรดาสาวกทั้งหลาย (ประชาชน) ก็จะเดือดร้อนอยู่ตลอดไป เพราะฉะนั้นในที่สุดพระองค์ก็ทรงมอบให้คณะสงฆ์ คณะสงฆ์เป็นใหญ่ในการปกครองซึ่งดูได้จากที่พระองค์ทรงอนุญาตให้มีการอุปสมบท หรือการรับเข้าหมู่ด้วยวิธีที่เรียกว่า “ญัตติจตุตถกรรมวาจา” คือ การอุปสมบทโดยคณะสงฆ์ อันเป็นการอุปสมบทในทุกวันนี้มีใช้เพียงเท่านั้นในครั้งที่พระองค์ยังทรงพระชนมชีพอยู่ในการปกครองคณะสงฆ์ของพระองค์ ซึ่งหลังจากได้มอบอำนาจอธิปไตยให้แก่คณะสงฆ์แล้ว พระองค์ก็ได้ทรงละทิ้งในการปกครองไปเสียทีเดียวเนื่องด้วยภิกษุสงฆ์มากขึ้น โดยลำดับเป็นเหตุให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมาซึ่งก็เป็นเรื่องปกติธรรมดาเมื่อได้พิจารณาบุคคลเป็น 4 กลุ่ม ดังกล่าวแล้วข้างต้น เหตุแห่งความแตกต่างกันทางสติปัญญาและทางอุดมการณ์ จึงเกิดการขัดแย้งกันขึ้นและวิธีการที่พระองค์ได้ทรงจัดการกับปัญหาเหล่านั้นคือเมื่อเกิดอริกรรม (เรื่อง, ปัญหา) ขึ้นพระองค์ก็ได้ทรง

1. ตรัสเรียกประชุมสงฆ์
2. ตรัสถามภิกษุผู้ก่ออริกรรมให้ทูลรับ

3. ทรงชี้โทษแห่งการประพาศิตินั้นและแสดงอนิสงส์แห่งการสำรวม

4. ทรงวางโทษคือปรับอาบัติไว้หนักบ้างเบาบ้าง

ตามข้อที่ 1 เมื่อได้เกิดอธิภรณ์ขึ้นแล้ว พระองค์ได้ตรัสเรียกประชุมสงฆ์หมายถึงว่า พระองค์ทรงมีพระประสงค์ว่า 1) เพื่อให้สงฆ์ได้รับรู้โดยทั่วกัน 2) เพื่อตัดข้อครหาว่าไม่โปร่งใสในการบัญญัติ 3) เมื่อบัญญัติแล้วจะได้ไม่มีข้อขัดแย้งในภายหลัง 4) หมู่สงฆ์จักได้เป็นพยานในภายหลัง

ตามข้อที่ 2 ตรัสถามภิกษุผู้ก่ออธิภรณ์ให้ทุลรับหมายถึงถึง 1) พระภิกษุผู้กระทำผิดนั้นได้กระทำผิดจริง 2) ให้พระภิกษุผู้กระทำผิดนั้นได้มองเห็นโทษด้วยตนเอง 3) ยอมรับด้วยความรับผิดชอบที่เรียกว่า “อย่างลูกผู้ชาย”

ตามข้อที่ 3 ทรงชี้โทษแห่งการประพาศิตินั้นและทรงชี้อนิสงส์แห่งการสำรวม หมายถึง 1) ทรงต้องการให้ผู้กระทำผิดนั้นได้ยอมรับถึงโทษแห่งการกระทำผิดนั้นด้วย ความรู้สึกที่ออกมาจากใจไม่ใช่ถูกบังคับ 2) ต้องการให้รับผิดชอบเพราะเห็นผิดจริงๆ 3) บอกทางออกของการกระทำที่ตรงข้ามเพื่อให้มีความหวังในการประพาศิตินั้นต่อไป

ตามข้อที่ 4 ทรงวางโทษ คือ ปรับอาบัติไว้หนักบ้างเบาบ้างหมายถึง 1) โทษที่หนักที่สุด คือ ปาราชิกขาดจากความเป็นภิกษุภาวะในทางพระพุทธศาสนาเป็นข้อกำหนดว่าการกระทำใดใดต้องมีขีดจำกัดและไม่ควรล่วงเกิน 2) โทษที่เบาลงมานับตั้งแต่สังฆาทิเสสจนถึงอาบัติทุกกฏเมื่อภิกษุต้องแล้วยังสามารถที่จะแก้ตัวได้เพราะทรงเล็งเห็นว่าเป็นธรรมดาที่จะต้องมีการกระทำผิดบ้างในพระธรรมวินัยนี้ 3) โทษที่ทรงวางไว้นั้นล้วนเป็นข้อปฏิบัติอันเป็นฐานแห่งการประพาศิตินั้นเพื่อความพ้นทุกข์ในที่สุดทั้งสิ้น

มีข้อสังเกตว่าพระวินัยทุกข้อที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้นั้น พระองค์ทรงอนุญาตไว้ว่า “เมื่อถึงกาลอันควรพระวินัยข้อใดที่ตึงเกินไปก็ให้สงฆ์ทำการแก้ไขได้ตามเหตุอันควร” จะเห็นได้ว่าพระองค์ต้องการมอบอำนาจให้กับหมู่สงฆ์จริงๆ โดยมีต้องการยึดอำนาจ คือ แต่อย่างใดคือเมื่อมีเหตุอย่างหนึ่งอย่างใดเกิดขึ้นพระองค์ก็ทรงมอบให้หมู่สงฆ์เป็นผู้จัดการกับปัญหานั้นๆ ด้วยสงฆ์โดยอาศัยหลักที่พระองค์ได้ทรงประทานไว้

2.2.2 มอบอำนาจให้บริหารจัดการ

พระองค์ทรงมอบอำนาจหน้าที่ให้สงฆ์ได้คัดเลือกตัวแทนเพื่อได้ทำหน้าที่อย่างหนึ่งอย่างใดเรียกว่าเจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์ คือ ภิกษุผู้ได้รับสมมติ คือ แต่งตั้งจากสงฆ์ให้ทำหน้าที่ต่างๆ เกี่ยวกับการของส่วนรวมในวัดตามพระวินัยคือ 1) เจ้าอธิการแห่งจีวรคือภิกษุผู้มีหน้าที่เกี่ยวกับจีวร 3 อย่าง คือ ผู้รับจีวร (จีวรปฏิคาหก) ผู้เก็บจีวร (จีวรนิทก) ผู้แจกจีวร (จีวรภาชก) (วินัยมุขเล่ม 3 หน้า 53) 2) เจ้าอธิการแห่งอาหารภิกษุผู้มีหน้าที่เกี่ยวกับอาหารมี 4 อย่าง คือ ผู้จัดแจกภัต (ภัตตุเทศก์) ผู้แจกยาคุ (ยาคุภาชก) ผู้แจกผลไม้ (ผลภาชก) และผู้แจกของเคี้ยว (ชัชชภาชก) (วินัยมุขเล่ม 3 หน้า 57) 3) เจ้าอธิการแห่งเสนาสนะภิกษุผู้มีหน้าที่เกี่ยวกับเสนาสนะแยกเป็น 2 คือ ผู้แจกเสนาสนะให้ภิกษุถือ (เสนาสนคาหปค) และผู้แต่งตั้งเสนาสนะ (เสนาสนบัญญัติ) (วินัยมุขเล่ม 3 หน้า 63) 4) เจ้าอธิการแห่งอารามภิกษุผู้มีหน้าที่เกี่ยวกับงานวัดแยกเป็น 3 คือ ผู้ใช้คนงานวัด (อารามิกเปสค) ผู้ใช้สามเณร (สามเณรเปสค) และผู้ดูแลการปลูกสร้าง (นวกัมมิก) (วินัยมุขเล่ม 3 หน้า 67) 5) เจ้าอธิการแห่งคลังภิกษุผู้มีหน้าที่เกี่ยวกับคลังเก็บพัสดุของสงฆ์มี 2 อย่าง คือ ผู้รักษา

คลังที่เก็บพัสดุของสงฆ์ (ภณฑาคาริก) และผู้จ่ายของเล็กน้อยให้แก่ภิกษุทั้งหลาย (อัปมัตตวิสัยชะ) (วินัยมุขเล่ม 3 หน้า 69)

อำนาจหน้าที่ต่างๆ เหล่านี้ที่พระองค์ทรงมอบให้กับคณะสงฆ์เป็นไปโดยชอบธรรม ไม่มีลักษณะแห่งการใช้อำนาจโดยทางมิชอบ ซึ่งภิกษุผู้จะเข้ามาปฏิบัติหน้าที่เหล่านี้ได้ก็ด้วยการลงมติแห่งคณะสงฆ์เห็นชอบโดยสงฆ์นี้คือหลักอย่างหนึ่งในการปกครองของพระพุทธเจ้าตามวิธีการปกครองแบบพุทธ

จากที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยเห็นว่ารูปแบบการบริหารแนวพุทธโดยแบ่งรูปแบบการบริหารออกเป็น 3 ประการ คือ 1) พระพุทธเจ้าทรงปกครองด้วยพระองค์เอง ซึ่งเป็นระยะเริ่มต้นหรือระยะแรก พระองค์ทรงปกครองเองโดยมีพระองค์เป็นพระประมุข ซึ่งวิธีที่รับผู้เข้ามาอยู่ในปกครองเรียกว่า “เอหิภิกขุอุปสัมปทา” คือ การอุปสมบท (การบวช) ด้วยวิธีนี้พระพุทธเจ้าทรงดำเนินการด้วยพระองค์เองบุคคลที่มีความประสงค์จะเข้ามาอุปสมบท ถ้าบุคคลผู้นั้นยังไม่ได้บรรลุคุณธรรมชั้นสูงในพระพุทธศาสนา คือ เป็นพระอรหันต์แล้ว พระองค์จะตรัสว่า เธอจงเป็นภิกษุมาเถิดธรรมอันเรากล่าวดีแล้วเธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด แต่ถ้าบุคคลนั้นได้บรรลุคุณธรรมชั้นสูงในพระพุทธศาสนา คือ เป็นพระอรหันต์แล้วพระองค์จะตรัสว่า เธอจงเป็นภิกษุมาเถิดธรรมอันเรากล่าวดีแล้วเธอจงประพฤติพรหมจรรย์เถิดด้วยพระพุทธดำรัสเพียงเท่านี้บุคคลผู้นั้นๆ ก็จะเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนาอย่างสมบูรณ์แบบ ดังนั้นการปกครองสงฆ์ระยะแรกในสมัยพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์ชีพอยู่ พระพุทธเจ้าทรงปกครองด้วยพระองค์เองทุกอย่างในระยะแรกๆ ที่เรียกว่าเอหิภิกขุอุปสัมปทาโดยการรับเข้ามาในการปกครองเพราะการปกครองในระยะนั้นเป็นการปกครองที่เรียบง่ายซึ่งกฎระเบียบกติกาต่างๆ ไม่มีอยู่ด้วยกันอย่างสงบเพราะพระสาวกที่เข้ามาส่วนใหญ่เป็นพระอรหันต์ เช่น พระอัญญาโกณฑัญญะ พระยสะ พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ เป็นต้น 2) อุปัชฌาย์เป็นผู้ปกครองซึ่งเป็นระยะกลางทรงมอบอำนาจให้ภิกษุชั้นภิกษุ ผู้มีคุณธรรมช่วยกันปกครองโดยมีพระพุทธเจ้าทรงเป็นองค์พระประมุข หรือ หากอยู่ในเขตภายนอกชนบทที่เรียกว่า “ปัจฉินตชนบท” ซึ่งเป็นสถานที่อยู่ชายแดนรอบนอกที่ห่างไกลก็ทรงมอบให้อุปัชฌาย์ (ผู้เฝ้าโทษน้อยใหญ่) คือ เป็นผู้รับรองกุลบุตรเข้ารับการอุปสมบทในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ หรือ เป็นทั้งผู้นำเข้าหมู่แล้วคอยดูแลของภิกษุใหม่โดยเลือกที่เป็นอุปัชฌาย์ที่มีคุณธรรมสูงเข้ามาอยู่ในการปกครองเรียกว่า “ติสรณคมนูปสัมปทา” 3) ทรงมอบให้สงฆ์เป็นผู้ปกครองเป็นระยะปลายหรือระยะหลังโดยมีพระพุทธเจ้าทรงเป็นองค์พระประมุขส่วนวิธีรับผู้เข้ามาอยู่ในการปกครอง เรียกว่า “ญัตติจตุตถกรรมอุปสัมปทา” เป็นอุปสมบทหรือ การบวชด้วยการสวดญัตติโดยต้องใช้จำนวนสงฆ์ในการกระทำสืบเนื่องจากที่พระองค์ทรงประทานการอุปสมบทด้วยวิธีติสรณคมนูปสัมปทา โดยให้เหล่าพระอริยสาวกของพระองค์ทำการอุปสมบทให้กับกุลบุตรผู้มีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา โดยกำหนดดังต่อไปนี้ ถ้าอยู่ในชนบทที่อยู่ห่างไกลความเจริญให้ประชุมสงฆ์อย่างน้อย 5 รูป หรือในตัวเมืองหรืออยู่ในถิ่นเจริญให้ประชุมสงฆ์อย่างน้อย 10 รูปขึ้นไปการอุปสมบทให้แก่กุลบุตรด้วยวิธีนี้ คณะสงฆ์ต้องร่วมกันพิจารณาและผู้ที่จะเป็นอุปัชฌาย์ หรือประธานสงฆ์นั้น จะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติ 3 ประการ คือ ฉลาดสามารถและมีพรรษา 10 ขึ้นไป ส่วนกุลบุตรที่จะขอทำการอุปสมบทนั้นจะต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์และได้รับ

การอนุญาตจากบิดามารดาแล้วเข้าอุปสมบทเป็นภิกษุสมบูรณ์แล้วให้อุปัชฌาย์ดูแลปกป้องกันเองสืบมา
ตราจนทุกวันนี้

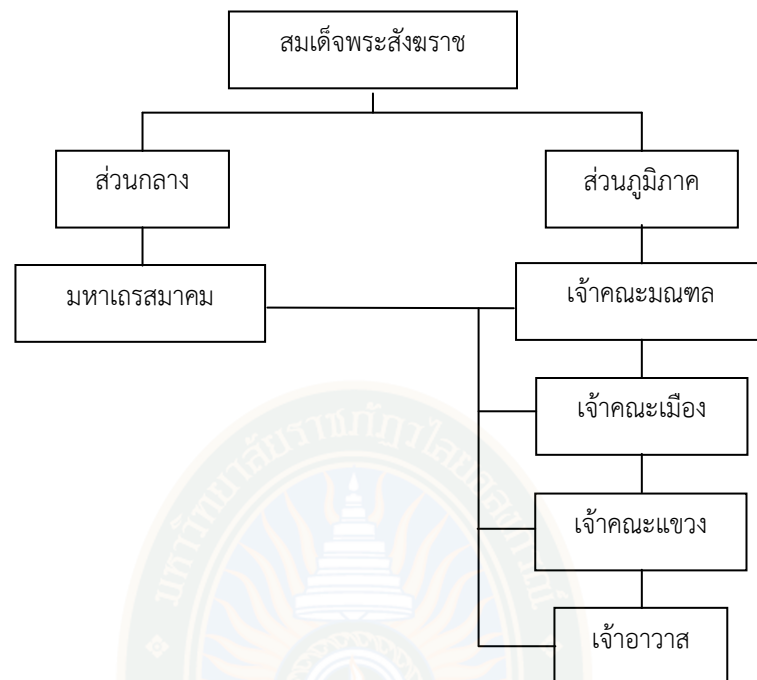
จากแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารตามธรรมวินัยผู้วิจัยเห็นสรุปว่า การปกครองในระยะ
ปลายนี้ เป็นการมอบความเป็นใหญ่ให้แก่สงฆ์โดยสงฆ์เต็มรูปแบบ ในการปกครองกันเอง เพราะทรง
เห็นว่าบุคคลที่มีศรัทธาประสงค์ต้องการออกบวชเป็นจำนวนมาก จะต้องเดินทางข้ามคืนข้ามแรม
เพื่อมาหาพระองค์ให้เป็นประมุขอุปสมบทให้ และอาจได้รับอันตรายจากโจรและสัตว์จึงทรงอนุญาต
ผู้ติดตามติดกรรมอุปสัมปทาขึ้นครั้งแรกของพระพุทธศาสนา โดยให้สงฆ์รับผิดชอบในการอุปสมบท
และปกครองและการมอบในครั้งนี้พระพุทธศาสนาก็เป็นปีกแผ่นมากขึ้นแล้ว จึงทรงโอนอำนาจ
ทั้งหมดให้สงฆ์ปกครองกันเองโดยทรงบัญญัติ “ธรรมวินัย” ไว้เป็นหลักปฏิบัติกล่าวคือทรงปกครอง
สงฆ์โดยระบอบประชาธิปไตยโดยมีธรรมาธิปไตยเป็นหลักยึด

แต่รูปแบบการปกครองของพระภิกษุสงฆ์โดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะแรก
พระพุทธเจ้าได้ทำการปกครองด้วยพระองค์เองใน ระยะที่สอง ทรงมอบอำนาจให้อุปัชฌาย์เป็น
ผู้ปกครองส่วน ระยะที่สาม ทรงมอบให้สงฆ์เป็นผู้ปกครองกันเองแต่การทำตามแบบของ
พระพุทธศาสนาต่อมาพระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้ว ทรงมอบให้ภิกษุสงฆ์ปกครองดูแลกันเองโดยวาง
กฎระเบียบต่างๆ ลงไปที่พระธรรมวินัยเป็นเครื่องปกครองมาถึงยุคปัจจุบันนี้

2.3 แนวคิดการบริหารคณะสงฆ์ไทยตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 –ปัจจุบัน

2.3.1 การบริหารคณะสงฆ์สมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7

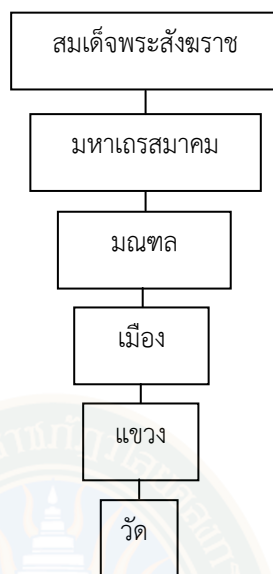
รูปธรรมแห่งการปฏิรูปการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ 5 คือ การตรา
พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ใน พ.ศ. 2445 (แสง อุดมศรี, 2549)
พระราชบัญญัติฉบับนี้มีลักษณะเป็นธรรมนุญ การปกครองคณะสงฆ์ที่กำหนดโครงสร้างการบริหาร
และการจัดองค์กรไว้อย่างเป็นระบบ นับเป็นครั้งแรกในประวัติการปกครองคณะสงฆ์ไทยที่มีกฎหมาย
กำหนดระบอบการปกครองคณะสงฆ์พระราชบัญญัติฉบับนี้ มีผลบังคับใช้มาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 8
เหตุผลสำคัญ ก็คือ รัฐบาลต้องอาศัยคณะสงฆ์ในต่างจังหวัดให้ช่วยจัดการศึกษาของชาติ ตาม
โครงการปฏิรูปการศึกษาให้ทันสมัย การที่คณะสงฆ์จะสนองความต้องการของรัฐบาลในเรื่องนี้ได้ ก็
จะต้องปฏิรูปการบริหารกิจการคณะสงฆ์ และจัดการให้พระสงฆ์ในต่าง จังหวัดอยู่ภายใต้ระบบบริหาร
เดียวกันเสียก่อน ดังแผนผังดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2.1 การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 7
ที่มา: แสวง อุดมศรี (2549)

ในสมัยรัชกาลที่ 6 พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสให้ดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก มีอำนาจหน้าที่บัญชาการคณะสงฆ์ทั่วราชอาณาจักร ใน พ.ศ. 2453

ในสมัยรัชกาลที่ 7 และต้น รัชกาลที่ 8 การปกครองคณะสงฆ์เป็นไปตามแบบอย่างนี้นั้นคือสมเด็จพระสังฆราชทรงบัญชาการคณะสงฆ์โดยลำพังพระองค์เองโดยมีมหาเถรสมาคมทำหน้าที่เป็นกรรมการที่ปรึกษา จนกระทั่งมีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 โปรดดูแผนผังต่อไปนี้

ภาพที่ 2.2 การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัชกาลที่ 6 - รัชกาลที่ 7
ที่มา: แสวง อุดมศรี (2549)

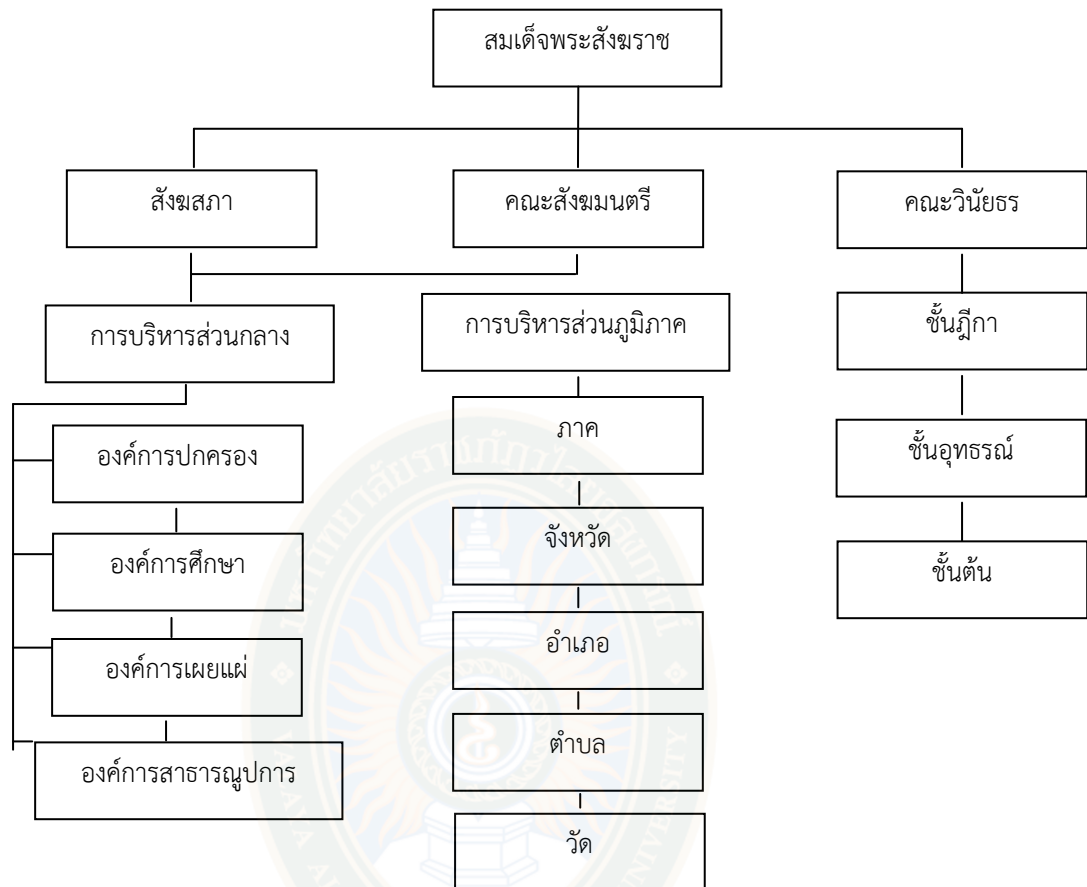
2.3.2 การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ 8

คณะรัฐบาลในสมัย ร.8 ต้องการสร้างความชอบธรรมให้กับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยจึงเห็นความจำเป็นที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองในระบอบประชาธิปไตยด้วยรัฐบาลจึงได้ดำเนินการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาผู้แทนราษฎรพระราชบัญญัติฉบับนี้ถือเป็นรัฐธรรมนูญการปกครองคณะสงฆ์ฉบับใหม่ ที่ออกมาแทนที่พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 รัฐบาลได้ออกแถลงการณ์ชี้แจงเหตุผลในการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ให้ประชาชนทราบมีความตอนหนึ่งว่า

“พระราชบัญญัติคณะสงฆ์นี้ได้รับความเห็นชอบของคณะสงฆ์ และได้ผ่านสภาผู้แทนราษฎรมาแล้วโดยราบรื่นความสำคัญในพระราชบัญญัติ ก็คือ ได้จัดการปกครองคณะสงฆ์ให้อนุโลมตามระบอบการปกครองบ้านเมืองเท่าที่ไม่ขัดกับพระธรรมวินัย” (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2521)

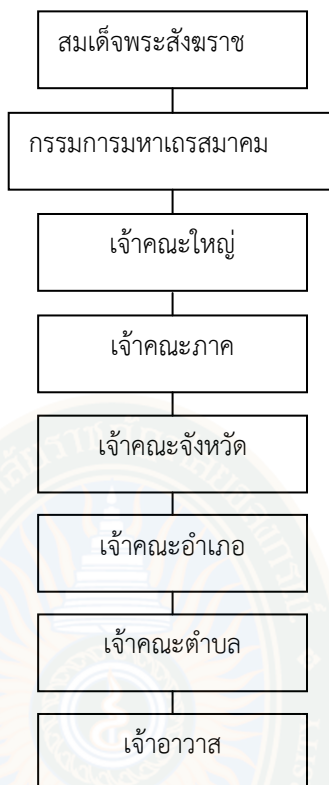
พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 มีสาระสำคัญพอสรุปได้ดังนี้ (พระเมธีธรรมภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2536)

พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช แต่พระสังฆราชไม่มีอำนาจบัญชาการคณะสงฆ์โดยลำพังพระองค์เอง ทรงบัญญัติสังฆาณัติโดยคำแนะนำของสังฆสภา ทรงบริหารคณะสงฆ์ทางสังฆมนตรี และทรงพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ทางคณะวินัยธร ตามแผนผังต่อไปนี้

ภาพที่ 2.3 การปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484
ที่มา: พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), 253

มีข้อน่าสังเกตว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ได้ยุบเลิกมหาเถรสมาคม อันประกอบด้วยเจ้าคณะใหญ่ทั้ง 4 รูป และรองเจ้าคณะใหญ่ 4 รูป ดังนั้นตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ซึ่งรวมถึงเจ้าคณะใหญ่ธรรมยุติกนิกาย จึงไม่มีกฎหมายรองรับ วัตถุประสงค์ประการหนึ่งของพระราชบัญญัติฉบับนี้ก็เพื่อรวมคณะสงฆ์มหานิกายและคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายเข้าด้วยกันให้แล้วเสร็จภายในเวลา 8 ปี นับแต่วันประกาศใช้ ดังที่บัญญัติไว้ แต่ก็ไม่สำเร็จตลอดระยะเวลา 20 ปีที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 มีผลบังคับใช้ นอกจากจะไม่มีกรรวมนิกายสงฆ์ทั้ง 2 เป็นอันเดียวกันได้แล้ว คณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกายยังได้แยกการปกครองตนเองออกไปจนทำให้ดูเหมือนว่าคณะสงฆ์แตกความสามัคคี รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เห็นว่าความแตกสามัคคีได้บั่นทอนประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์และความแตกแยกนี้เกิดขึ้นเพราะมีการแบ่งแยกอำนาจการปกครองเพื่อถ่วงดุลกันตามระบอบประชาธิปไตย รัฐบาลจึงถือเป็นความชอบธรรมในการยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 และประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

ภาพที่ 2.4 การปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

ที่มา: พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2536

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 พอสรุปได้ดังนี้

1. ยกเลิกพระราชบัญญัติฉบับเดิม ซึ่งหมายถึงการยกเลิกสังฆสภา สังฆมนตรีและคณะวินัยธร อำนาจหน้าที่ทั้งหมดให้สมเด็จพระสังฆราชและมหาเถรสมาคมเป็นผู้ใช้
2. ผลที่ตามมา คือ อำนาจทั้งปวงมอบให้ประธานกรรมการมหาเถรสมาคมเป็นผู้ใช้
3. อำนาจสูงสุดในการบังคับบัญชาคณะสงฆ์เป็นของสมเด็จพระสังฆราชผู้ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ใน 2 ตำแหน่ง คือ ตำแหน่งประมุขสงฆ์ไทยและตำแหน่งประธานมหาเถรสมาคม
4. มหาเถรสมาคมประกอบด้วย
 - 4.1 สมเด็จพระสังฆราชเป็นประธานกรรมการมหาเถรสมาคม
 - 4.2 สมเด็จพระราชาคณะทุกรูปเป็นกรรมการโดยตำแหน่งปัจจุบันมีสมเด็จพระราชาคณะ 8 รูป
 - 4.3 กรรมการที่สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้ง 8 รูป
5. อำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 18 มีความว่า

“มาตรา 18 มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อย เพื่อการนี้ให้มีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคมออกข้อบังคับ วางระเบียบ หรือ ออกคำสั่ง โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย และพระธรรมวินัยใช้บังคับ”

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 นี้มีผลบังคับใช้เป็นเวลานานถึง 30 ปีจึงมีการแก้ไขเพิ่มเติมใน พ.ศ. 2535 เมื่อรัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 โดยคำแนะนำและยินยอมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติในฐานะรัฐสภาพระราชบัญญัตินี้เพียงแก้ไขเพิ่มเติมรายละเอียดปลีกย่อยของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ไม่มีการเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์แต่อย่างใด

คณะกรรมการในปัจจุบันมีกรรมการทั้งสิ้น 21 รูปประกอบด้วย

สมเด็จพระราชาคณะผู้เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง 8 รูป

กรรมการที่สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้ง 12 รูป

และสมเด็จพระสังฆราชในฐานะประธานกรรมการ 1 รูป

แม้ว่ามหาเถรสมาคมมีอำนาจปกครองคณะสงฆ์อย่างเต็มที่ซึ่งไม่ได้หมายความว่าคณะสงฆ์มีอิสระจากการควบคุมของกลไกของรัฐอำนาจฝ่ายรัฐบาลสามารถตรวจสอบและควบคุมการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตลอดเวลาในนามของการอุปถัมภ์บำรุงพระศาสนาดังจะเห็นได้จากข้อความบางมาตราแห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ดังต่อไปนี้

1. พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการแต่งตั้งสถาปนาและถอดถอนสมณศักดิ์ของพระภิกษุในคณะสงฆ์

2. พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชผู้ทรงเป็นประธานกรรมการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง

3. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการประกาศนามสมเด็จพระราชาคณะ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชในกรณีที่ตั้งตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชว่างลง

4. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้และมีอำนาจออกกฎกระทรวงเกี่ยวกับการสร้างวัด การบริหารศาสนสมบัติของวัดและวางระเบียบการปกครองคณะสงฆ์เงินนิกายและอนันนิกาย

5. ในการแต่งตั้งและถอดถอนกรรมการมหาเถรสมาคม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

6. กรรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการทำหน้าที่เป็นศูนย์ประสานความสัมพันธ์ระหว่างศาสนจักร และอาณาจักรทั้งนี้เพราะอธิบดีกรมการศาสนาเป็นเลขาธิการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่งและกรมการศาสนาทำหน้าที่สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม

จากการศึกษาพัฒนาการของการปกครองคณะสงฆ์ไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงปัจจุบันเราพบว่ารูปแบบการจัดการโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์แต่ละสมัยคล้อยตามแบบอย่างการปกครองบ้านเมืองในสมัยนั้นๆ กล่าวคือ

ในสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ได้มีการปฏิรูปการปกครองแผ่นดินและการปกครองคณะสงฆ์มีการตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ซึ่งกำหนดให้เจ้าคณะใหญ่ทั้ง 4 รูปและรองเจ้าคณะใหญ่อีก 4 รูปรวมกันเป็นมหาเถรสมาคมทำหน้าที่คล้ายคณะเสนาบดีที่ทรงปรึกษาฝ่ายการพระศาสนาของมหากษัตริย์ผู้ทรงปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชแต่ในสมัย

รัชกาลที่ 6 และที่ 7 สมเด็จพระสังฆราชทรงบัญชาการคณะสงฆ์ด้วยพระองค์เองโดยมีมหาเถรสมาคมเป็นกรรมการที่ปรึกษา

ในสมัยรัชกาลที่ 8 เมื่อการปกครองบ้านเมืองได้เปลี่ยนเป็นระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 กำหนดรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์เป็นประชาธิปไตย สมเด็จพระสังฆราชต้องทรงบัญชาการคณะสงฆ์ผ่านทางสังฆสภา คณะสังฆมนตรี และคณะวินัยธร

เมื่อถึงรัชกาลปัจจุบันในยุคที่รัฐบาล จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ใช้ระบอบการปกครองแบบรวบอำนาจเบ็ดเสร็จ รัฐบาลได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับรูปแบบการปกครองบ้านเมืองด้วยการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่มอบอำนาจการปกครองบังคับบัญชาคณะสงฆ์ไว้กับมหาเถรสมาคมอันมีสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธานพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ฉบับนี้ยังมีผลบังคับใช้มาจนถึงปัจจุบัน

จากภาพรวมที่เสนอมานี้พอสรุปได้ว่า การรับและเลิกใช้รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์แต่ละครั้ง ล้วนเป็นผลจากความริเริ่ม และความพยายามของอำนาจรัฐคณะสงฆ์มีสิทธิใช้รูปแบบการปกครองตนเองที่ไม่ขัด หรือแย้งกับระบอบการปกครองของฝ่ายอาณาจักรในยุคนั้นๆ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือคณะสงฆ์มีปกติคล้อยตามกฎหมายบ้านเมือง ทั้งนี้เพราะมีพุทธพจน์สนับสนุนทำที่ตั้งกล่าวไว้ว่า “อนุชานามิกิขเวราชูณนุวัตตติตติกิขุทั้งหลายเรอาอนุญาตให้คล้อยตามพระราชา” (วิ. จุล. (ไทย) 4/209/273)

สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสทรงมีมติว่าเนื่องจากพระสงฆ์ต้องเคารพกฎหมายบ้านเมือง พระสงฆ์จึงต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 พระองค์ทรงนิพนธ์ไว้ว่า

“ภิกษุสงฆ์แม้มีพระวินัยเป็นกฎหมายสำหรับตัวอยู่ส่วนหนึ่งแล้วก็ยังคงอยู่ในใต้อำนาจแห่งกฎหมายฝ่ายอาณาจักรอีกส่วนหนึ่งซึ่งตราไว้เฉพาะ หรือเพื่อคนทั่วไปและยังควรอนุวัตจาริตของบ้านเมืองอันไม่ขัดต่อกฎหมายสองประเภทนั้นอีก” (โชติ ทองประยูร, 2526)

สรุปความว่า ภิกษุสงฆ์มีกฎหมายอันจะพึงพึงอยู่ 3 ประเภทคือกฎหมายแผ่นดิน 1 พระวินัย 1 จาริต 1

“พระราชบัญญัตินี้เป็นกฎหมายแผ่นดินจึงสมควรจะรู้จะเข้าใจและปฏิบัติให้ถูกต้อง”

รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ที่อนุวัตคล้อยตามรูปแบบการปกครองฝ่ายบ้านเมืองนี้เป็นปรากฏการณ์ทั่วไป สมเด็จพระพรหมประยาตาราชานุกาภาพทรงนิพนธ์เกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า

“การปกครองสังฆมณฑลที่มาประดิษฐานตามนานาประเทศจำต้องอนุโลมตามแบบแผนประเพณีซึ่งนิยมกันหรือเท่าที่อาจจะเป็นได้ในต่างประเทศที่พระพุทธรศาสนาไปประดิษฐานนั้น เชื่อได้ว่าเหมือนกันหมดทั้ง ประเทศสยาม กัมพูชา พม่ารามัญและสิงหทวีป การปกครองคณะสงฆ์จึงต้องเนื่องด้วยราชการแผ่นดินตั้งแต่การวางแผนการปกครองคณะสงฆ์ตลอดจนถึงส่งหมายให้มิสมณศักดิ์ พระพุทธรศาสนาจึงประดิษฐานมั่นคงสืบมาในประเทศนั้นๆ (สมเด็จพระพรหมประยาตาราชานุกาภาพ, 2514)

การศึกษาพัฒนาการของระบอบการปกครองคณะสงฆ์ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงปัจจุบัน นอกจากจะชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างศาสนจักรกับอาณาจักรแล้วยังช่วยให้เราเข้าใจรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันได้แจ่มชัดยิ่งขึ้นว่าองค์กรปกครองคณะสงฆ์สูงสุดในปัจจุบันคือ มหาเถรสมาคมอันมีสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธานอำนาจบัญชาการคณะสงฆ์ของสมเด็จพระสังฆราชมีมากน้อยต่างกันไปตามบทบัญญัติของกฎหมายคณะสงฆ์แต่ละฉบับที่เราสามารถศึกษาเปรียบเทียบได้ดังนี้

1. ระยะเวลาที่ตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ออกบังคับใช้ใน พ.ศ. 2445 เป็นช่วงเวลาที่ทำหน้าที่ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชว่างลงและไม่มี การสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชอีกเลยจนถึงรัชกาลที่ 5 ในระยะนี้พระมหากษัตริย์ในฐานะองค์เอกอัครราชูปถัมภกได้ทรงปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชโดยมีมหาเถรสมาคมเป็นกรรมการที่ทรงปรึกษา ฝ่ายการพระศาสนา มหาเถรสมาคมไม่มีอำนาจในตัวเองต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 และรัชกาลที่ 7 มีการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชในระยะนี้สมเด็จพระสังฆราชเป็นผู้ทรงอำนาจสูงสุดในการปกครองคณะสงฆ์ทรงบัญชาการคณะสงฆ์โดยลำพังพระองค์เองและทรงรับผิดชอบเอง มหาเถรสมาคมเพียงแต่เป็นกรรมการที่ปรึกษาเท่านั้นหาได้มีอำนาจในการปกครองคณะสงฆ์แต่ประการใด

2. ตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 สมเด็จพระสังฆราชไม่มีอำนาจบัญชาการคณะสงฆ์โดยลำพังพระองค์เองต้องทรงบัญชาการคณะสงฆ์ผ่านทางสังฆสภา คณะสังฆมนตรี และคณะวินัยธรซึ่งแยกกันรับผิดชอบในหน้าที่แต่อย่างใดในระยะนี้ไม่มีมหาเถรสมาคม

3. กฎหมายคณะสงฆ์ฉบับที่บังคับใช้ในปัจจุบันคือพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้มอบอำนาจการปกครองคณะสงฆ์ไว้กับมหาเถรสมาคมซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธานตามความในพระราชบัญญัติฉบับนี้ สมเด็จพระสังฆราชทรงมีอำนาจบัญชาการคณะสงฆ์โดยพระองค์เองและทรงรับผิดชอบในหน้าที่ร่วมกับมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่งประธานกรรมการมหาเถรสมาคมซึ่งมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ตามความในมาตรา 18 บรรดาอำนาจของสังฆสภา คณะสังฆมนตรี และคณะวินัยธรถูกนำมารวมกันแล้วมอบให้มหาเถรสมาคมเป็นผู้ใช้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ผู้มีส่วนสำคัญในการตราพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวได้อธิบายเรื่องนี้ไว้ว่า

“การปกครองตามพระราชบัญญัติใหม่นี้มีหลักการสำคัญ ก็คือการมอบอำนาจในการปกครองคณะสงฆ์ไว้กับมหาเถรสมาคม ซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธานทั้งก็โดยที่รัฐบาลมีความมั่นใจว่ามหาเถรสมาคมนั้น ประกอบด้วย พระมหาเถระชั้นสูงดำรงอยู่ในคุณธรรมควรแก่การสักการะทั้งเป็นผู้ที่พระมหากษัตริย์องค์เอกอัครราชูปถัมภกได้ทรงยกย่องไว้วางพระราชหฤทัยและทรงสถาปนาไว้ในตำแหน่งสมณศักดิ์อันสูงย่อมสามารถที่จะดำเนินการพระศาสนาให้เป็นไปด้วยดีทุกประการ” (โชติ ทองประยูร, 2526)

การตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่มอบอำนาจการปกครองทั้งไว้กับมหาเถรสมาคมเช่นนี้ก็ด้วยเหตุผลที่ต้องการเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการดำเนินกิจการคณะสงฆ์โดยไม่ต้องประสบอุปสรรคล่าช้าอันเนื่องจากการถ่วงดุลอำนาจในระบอบสังฆสภา เนื่องจากมหาเถรสมาคมมีอำนาจการปกครองคณะสงฆ์อย่างกว้างขวางมาก ความเจริญ หรือความถลำหลังของคณะสงฆ์ส่วนใหญ่จึง

ขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการบริหารงานคณะสงฆ์ของมหาเถรสมาคมทั้งเพราะมหาเถรสมาคมได้อำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายสำคัญไว้ทั้งหมด ถ้ามหาเถรสมาคมประกอบไปด้วยกรรมการส่วนใหญ่ที่มีความรู้และความสามารถดีนโยบายใหม่ๆ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้รับการประกาศใช้การระดมสรรพกำลังมาปฏิบัติให้บรรลุผลตามนโยบายนั้นก็ไม่ใช่เรื่องยากเพราะคณะสงฆ์ไทยมีเอกภาพดีเมื่อเทียบกับคณะสงฆ์ในประเทศอื่นๆ ศักยภาพของคณะสงฆ์ไทยอยู่ที่ความเป็นเอกภาพนั่นเอง มหาเถรสมาคมโดยการสนับสนุนของรัฐบาลสามารถออกคำสั่งให้คณะสงฆ์ทั่วราชอาณาจักรปฏิบัติตามได้ผู้พร้อมจะปฏิบัติตามคำสั่งมหาเถรสมาคม ก็คือเจ้าคณะพระสังฆาธิการผู้ปกครองคณะสงฆ์ตั้งแต่ระดับเจ้าคณะใหญ่ลงไปจนถึงระดับเจ้าอาวาสพระราชวรมนู (ประยูร ปรยุตโต) กล่าวถึงศักยภาพของคณะสงฆ์ไว้ใน Thai in the Buddhist World ว่า (PhraRajavaramuni, 1984)

“อย่างไรก็ตามเมื่อมองในส่วนดี (จะพบว่า) คณะสงฆ์ไทยแม้จะมีจุดอ่อนและข้อด้อยมากมายก็ถือว่ามีการจัดระบบองค์กรที่ดีเมื่อเทียบกับสถาบันสงฆ์ในประเทศอื่นวัดจำนวนหมื่น และพระภิกษุสามเณรไม่น้อยกว่า 250,000 รูป รวมตัวเป็นเอกภาพภายใต้คณะผู้บริหารเดียวกันด้วยการจัดองค์กรสงฆ์ระดับชาติเช่นนี้คณะสงฆ์ไทยจึงได้รับการยอมรับและอุปถัมภ์เต็มที่จากทางบ้านเมืองมีเอกภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์และการปฏิบัติศาสนกิจต่างๆ เช่น การศึกษาศาสนาพิธี และการรักษาศีลภายใต้ระบบการปกครองที่แบ่งระดับชั้นในรูปพีระมิดชนิดรวบอำนาจไว้ที่ส่วนกลางนี้กิจการคณะสงฆ์สามารถได้รับการตรวจสอบอย่างใกล้ชิด ทั้งสามารถรักษาวินัยของสงฆ์ได้เป็นอย่างดีการถ่ายทอดคำสั่งอย่างฉับพลัน และการส่งข่าวสารอย่างรวดเร็วระหว่างวัดในชนบทห่างไกลกับคณะผู้บริหารระดับสูงสุดในกรุงเทพมหานครก็เป็นเรื่องที่ทำได้ ความร่วมมือร่วมใจระหว่างคณะสงฆ์กับฝ่ายบ้านเมืองมีอยู่อย่างแน่นแฟ้น ทั้งนี้เพราะคณะสงฆ์มีการจัดการองค์กรและระดับชั้นผู้ปกครองคู่ขนานกับระบบราชการ ในสถานการณ์เช่นนี้ พระสงฆ์สามารถแสดงบทบาทสำคัญมากมายในการสร้างความสามัคคีในหมู่ประชาชนและความมั่นคงของชาติ”

แม้พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 จะมีส่วนดีตรงที่ช่วยลดความขัดแย้งระหว่างมหานิกายกับธรรมยุตินิกาย และทำให้มีเอกภาพเกิดขึ้นในคณะสงฆ์ไทยได้ก็จริงแต่กระนั้นพระราชบัญญัตินี้ ก็ได้สร้างปัญหาให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้งนี้เพราะมีการยกเลิก “องค์กร” หรือ “กระทรวง” แล้วมอบงานทั้งหมดให้อยู่ในความรับผิดชอบของกรมการมหาเถรสมาคมว่าโดยหลักการกรมการมหาเถรสมาคมแต่ละรูปต้องรับภาระกำกับดูแลงานปกครองงานการศึกษา งานเผยแผ่ งานสาธารณูปการ และงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ การวินิจฉัยสั่งการแต่ครั้งต้องอาศัยมติร่วมกันของมหาเถรสมาคมมีหลายครั้งที่มีเรื่องสั่นสะเทือนวงการคณะสงฆ์เกิดขึ้นประชาชนรอดูว่าคณะสงฆ์จะจัดการอย่างไร ปรากฏว่ากรมการมหาเถรสมาคมแต่ละรูปยังทำอะไรไม่ได้จนกว่าจะมีการประชุมกรมการมหาเถรสมาคมเพื่อพิจารณาเรื่องนั้น เพื่อแก้ปัญหานี้กฎหมายคณะสงฆ์น่าจะกำหนดให้มี “องค์กร” หรือ “กระทรวง” ซึ่งอยู่ในการกำกับดูแลของกรมการมหาเถรสมาคมบางรูปผู้ทำหน้าที่สั่งขมมนตรีนี้อำนาจวินิจฉัยสั่งการในเรื่องนั้นๆ แล้วจึงรายงานมหาเถรสมาคมแม้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มาตรา 19 จะให้อำนาจสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการฝ่ายต่างๆ ตามมติมหาเถรสมาคมเพื่อกลั่นกรองเรื่องที่จะเสนอมหาเถรสมาคมและปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่มหาเถรสมาคมสั่งการ

คณะกรรมการหรืออนุกรรมการเหล่านี้มีหน้าที่เพียง “กลั่นกรองเรื่อง” เพื่อเสนอมหาเถรสมาคม เท่านั้นอำนาจในการวินิจฉัยสั่งการยังอยู่ที่มหาเถรสมาคมในทางปฏิบัติมหาเถรสมาคมสามารถมอบอำนาจให้คณะกรรมการและคณะอนุกรรมการปฏิบัติหน้าที่ประจำ “องค์การ” หรือ “กระทรวง” ตามที่มหาเถรสมาคมกำหนดเช่น คณะกรรมการปกครอง คณะกรรมการศึกษา คณะกรรมการเผยแผ่ ให้คณะกรรมการเหล่านี้มีสำนักงานประจำ และมีเจ้าหน้าที่ประจำ เช่นเดียวกับหน่วยงานของรัฐ ผลดีของการมีสำนักงานถาวรและคณะกรรมการถาวร ก็คือความต่อเนื่องของเอกสารและการปฏิบัติงาน ไม่ว่าจะคณะกรรมการจะเปลี่ยนไปที่ชุดก็ตามงานยังคงดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง และเอกสารสำคัญก็ไม่มีสูญหายทั้งคณะกรรมการชุดใหม่ยังอาศัยเอกสารเหล่านั้นเพื่อศึกษางานเก่าได้อีกด้วยข้อสำคัญก็คือ คณะกรรมการหรืออนุกรรมการต้องมีวาระการดำรงตำแหน่งไม่เกิน 4 ปี เหมือนคณะรัฐมนตรีของ ฝ่ายบ้านเมือง

เอกสารสำคัญอันเกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของมหาเถรสมาคมในปัจจุบันถูกเก็บรักษาไว้ที่กรมการศาสนาในฐานะที่เป็นสำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม การปฏิบัติตามมติมหาเถรสมาคมจะเป็นไปได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของเจ้าหน้าที่กรมการศาสนาถ้ากรมการศาสนาต่อประสิทธิภาพผลเสียหายมหาดศาลก็เกิดขึ้นกับพระศาสนา ดังนั้นรัฐจึงจำเป็นต้องพัฒนากรมการศาสนาให้สามารถสนองงานคณะสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพดังที่ประเทศศรีลังกาได้ตั้งกระทรวงพระพุทธศาสนาขึ้นถ้ารัฐไม่สามารถปรับปรุงกรมการศาสนาได้อย่างนั้นรัฐควรแก้ไขกฎหมายที่เปิดโอกาสให้คณะสงฆ์บริหารงานกันเองมากขึ้นโดยพึงพาอาศัยกรมการศาสนา น้อยลง เช่น กำหนดให้คณะสงฆ์มีเลขาธิการมหาเถรสมาคมฝ่ายบรรพชิตและสนับสนุนให้มหาเถรสมาคมจัดทำและประกาศใช้แผนพัฒนาคณะสงฆ์ระยะ 5 ปี เช่นเดียวกับที่รัฐมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและกำหนดให้มีกระทรวงหรือองค์การถาวรภายในระบบบริหารของคณะสงฆ์

ในปัจจุบันวิทยาการด้านการบริหาร และการจัดการก้าวหน้าไปมากคณะสงฆ์ควรจะได้ใช้วิทยาการเหล่านั้นมาช่วยเสริมการบริหาร และการปกครองคณะสงฆ์กิจการคณะสงฆ์ บางอย่างอาจอาศัยการบริหารแบบราชการของฝ่ายบ้านเมืองกิจการคณะสงฆ์บางอย่างอาจอาศัยการบริหารที่คล่องตัวแบบเอกชนและกิจการบางอย่างต้องบริหารตามหลักพระธรรมวินัย เราได้เห็นแล้วว่ากฎหมายคณะสงฆ์ฉบับปัจจุบันได้ ทำให้การบริหารคณะสงฆ์บางอย่างล่าช้าเพราะยึดติดขั้นตอนตามระบบราชการมากเกินไป ดังนั้นคณะสงฆ์ควรมีระบบการบริหารและการปกครองของตนเองผสมผสานส่วนดีของระบบราชการ และเอกชนเข้ากับหลักพระธรรมวินัย

นั่นคือถึงเวลาแล้วที่รัฐจะตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ซึ่งส่งเสริมให้คณะสงฆ์มีระบบบริหารที่คล่องตัวมากขึ้นโดยกรมการศาสนาทำหน้าที่ถวายเป็นการอุปถัมภ์มากกว่าการควบคุมดูแล ก่อนการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์แต่ละครั้ง รัฐควรทำการวิจัยถึงผลได้ผลเสียที่จะตามมาพร้อมกับจัดประชุมสัมมนาพระสงฆ์ และคฤหัสถ์ผู้เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้กฎหมายที่เหมาะสมสำหรับคณะสงฆ์ไทย

2.3.3 การบริหารงานของพระสังฆาธิการ

“พระสังฆาธิการ” (กฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 5, 2506) เป็นคำรวมตำแหน่งพระภิกษุผู้ปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 เริ่มใช้มาแต่ พ.ศ. 2506 จนถึงปัจจุบันโดยมีกฎหมายตราฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2506) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการกำหนดนามเป็นครั้งแรกโดยเปลี่ยนคำว่า “พระคณาธิการ” มาเป็น “พระสังฆาธิการ” ให้สอดคล้องกับลักษณะการดำเนินกิจการคณะสงฆ์รวมคำว่า “พระ” “สังฆ” และ “อธิการ” เป็น “พระสังฆาธิการ” แปลตามรูปศัพท์ว่า “พระภิกษุผู้ทำงานโดยสิทธิขาดในทางคณะสงฆ์” “พระภิกษุผู้ทำงานคณะสงฆ์โดยมีอำนาจเต็มตามตำแหน่ง” ซึ่งในแม่บทท่านบัญญัติว่าหมายถึง “พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์” มีตำแหน่งดังนี้ 1) เจ้าคณะใหญ่ 2) เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค 3) เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด 4) เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ 5) เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล 6) เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

เจ้าคณะและเจ้าอาวาสดังกล่าวนี้เป็นผู้ทำงานคณะสงฆ์อย่างมีอำนาจเต็มตามกฎหมาย และครอบคลุมงานทุกส่วนในเขตปกครองหรือในวัด ส่วนรองเจ้าคณะ รองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาสจะมีอำนาจหน้าที่เต็มตามตำแหน่งก็เพราะได้รับการมอบหมายจึงบัญญัตินามว่า “พระสังฆาธิการ” ซึ่งเทียบได้กับข้าราชการของฝ่ายราชอาณาจักรส่วนเลขาธิการเจ้าคณะ และเลขาธิการรองเจ้าคณะหาได้เป็นพระสังฆาธิการไม่เพราะเป็นเพียงผู้ทำการเลขาธิการ

จากความหมายข้างต้นพระสังฆาธิการจึงหมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ (กฎหมายตราฉบับที่ 24, 2541) ดังต่อไปนี้ 1) เจ้าคณะใหญ่ 2) เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค 3) เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด 4) เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ 5) เจ้าคณะตำบลรอง เจ้าคณะตำบล 6) เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

ในกฎนี้กำหนดพระสังฆาธิการไว้ 6 ชั้นด้วยกัน เมื่อแบ่งเป็นตำแหน่ง หมายถึง ที่ต้องใช้ตัวบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งนั้นได้ 12 ตำแหน่ง คือ 1) ชั้น (ระดับ) หนมี 1 ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะใหญ่หน 2) ชั้น (ระดับ) ภาคมี 2 ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะภาค 1 รองเจ้าคณะภาค 1 3) ชั้น (ระดับ) จังหวัดมี 2 ตำแหน่ง คือเจ้าคณะจังหวัด 1 รองเจ้าคณะจังหวัด 1 4) ชั้น (ระดับ) อำเภอมี 2 ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะอำเภอ 1 รองเจ้าคณะอำเภอ 1 5) ชั้น (ระดับ) ตำบลมี 2 ตำแหน่ง คือ เจ้าคณะตำบล 1 รองเจ้าคณะตำบล 1 6) ชั้น (ระดับ) วัดมี 3 ตำแหน่ง คือ เจ้าอาวาส 1 รองเจ้าอาวาส 1 และผู้ช่วยเจ้าอาวาส 1

ความสำคัญของพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการเป็นผู้ปกครองดูแลคณะสงฆ์ในเขตปกครอง และวัดให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎหมายตราฉบับที่ 5 ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ และพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชมีหน้าที่ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์ จัดการและพัฒนาศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ (กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2540) ให้เป็นไปด้วยดีพระสังฆาธิการจึงมีความสำคัญในการดูแลพระภิกษุสามเณร ดูแลวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อยให้พระภิกษุสามเณรมีจริยาวัตรตรงตามประเพณีปฏิบัติตนตามหลักพระธรรมวินัยนับว่าพระสังฆาธิการเป็นผู้จรรโลงพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนดูแลความประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุสามเณรมิให้ออกนอกพระธรรมวินัยและพระสังฆาธิการโดยเฉพาะเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาสจะต้องบำรุงรักษาจัดการวัดและสมบัติของวัดให้เป็นไปโดยเรียบร้อย ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและ

คฤหัสถ์ที่พำนักอยู่ในวัดปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและเป็นฐานะในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ (2540) ระบุถึงความสำคัญของพระสังฆาธิการว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติจะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบต่อไปก็ด้วยจะต้องอาศัยพระสังฆาธิการเป็นสำคัญ เนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชนโดยเฉพาะพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสซึ่งเป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เจ้าอาวาสจึงมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารและจัดการวัดให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

การแต่งตั้งพระสังฆาธิการ

การแต่งตั้งพระสังฆาธิการในแต่ละชั้นนั้นมีความแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับความสำคัญของบทบาทหน้าที่ของแต่ละตำแหน่งและวุฒิภาวะของผู้ที่จะดำรงตำแหน่งนั้นๆ ว่ามีความสัมพันธ์กันและมีความเป็นไปได้ว่าจะดำเนินการตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับนั้นให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีมากน้อยเพียงไรซึ่งการแต่งตั้งพระสังฆาธิการในแต่ละระดับนั้นจะมีข้อพิจารณาดังนี้

พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการ (กฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ 24 พ.ศ. 2541: หมวด 2 ข้อ 6) ต้องมีคุณสมบัติทั่วไปดังต่อไปนี้ 1) มีพรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง 2) มีความรู้ความสามารถแก่ตำแหน่ง 3) มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย 4) เป็นผู้ฉลาดสามารถในการปกครองคณะสงฆ์ 5) ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถหรือมีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบหรือเป็นโรคเรื้อน หรือเป็นวิมโรคในระยะอันตรายจนเป็นที่น่ารังเกียจ 6) ไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน 7) ไม่เคยถูกถอดถอนหรือถูกปลดจากตำแหน่งใดเพราะความผิดมาก่อน

มีข้อที่น่าสังเกตว่าท่านยังมีได้ใช้คำว่าพระสังฆาธิการใช้คำว่าพระภิกษุ เพราะยึดหลักคำว่า พระภิกษุอันเป็นนามบัญญัติเรียกพระโดยรวมตามกฎหมายด้วยเหตุที่ยังไม่ได้แต่งตั้งแต่ที่กำหนดนี้ก็เพื่อกำหนดคุณสมบัติผู้ที่จะดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการดังกล่าวมาแล้ว

ในการกำหนดคุณสมบัตินี้เป็นคุณสมบัติหลักผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการไม่ว่าจะเป็นชั้นใดๆ ก็ตามให้ถือเอาคุณสมบัติตามนี้เป็นหลักพิจารณาเป็นเบื้องต้นและต้องพิจารณาทุกข้อตั้งแต่ (1) จนถึง (7) นั้นเอง (พระศรีศาสนวงศ์, 2551) เพราะเป็นคุณสมบัติหลัก

ในข้อ 1) นั้นเป็นข้อที่กำหนดไว้ตายตัวในแต่ละชั้นของพระสังฆาธิการชั้นนั้นๆ ว่าผู้จะดำรงตำแหน่งนั้นต้องมีพรรษาเท่าไร เป็นต้น เช่น ผู้ที่จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสต้องมีพรรษาพัน 5 พรรษา จะต่ำกว่านั้นมีได้ในชั้นอื่นๆ ก็กำหนดไว้ชัดเจนเช่นเดียวกัน

ในข้อ 2) นั้นเป็นข้อที่กำหนดถึงความรู้ของผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งดังกล่าว แล้วแต่ในที่นี้กำหนดไว้กว้างๆ ทั้งนี้ก็เพื่อให้มีผู้มีอำนาจในการแต่งตั้งได้พิจารณาเอาตามความเหมาะสมซึ่งในเรื่องของความรู้ที่ท่านมิได้กำหนดตายตัวลงไปว่าต้องเป็นความรู้ชั้นไหนอย่างไร ทั้งนี้ก็เพื่อสะดวกในการปฏิบัติจริงนั่นเอง ความรู้ที่กำหนดเป็นมาตรฐานทางการศึกษาของคณะสงฆ์ในปัจจุบันที่ถือเป็นหลักนั้นมี 2 คือ ความรู้ในส่วนนักระธรรมเรียกว่านักระธรรมชั้นตรี โท เอก และความรู้ในทางการศึกษาบาลีเรียกว่าประโยค 1-2, ประโยค ป.ธ. 3 ไปจนถึงประโยค ป.ธ. 9 ความรู้ในส่วนของการศึกษาภาษาบาลีนี้ในปัจจุบันได้ถูกจัดเป็นสมณศักดิ์ประเภทหนึ่งด้วยแต่โดยความเป็นจริงแล้วความรู้มีความหมาย

มากกว่านั้นเพราะในบางท่านบางคนแม้ไม่มีความรู้ที่เป็นมาตรฐานทางการศึกษาอันได้รับประกาศนียบัตร หรือปริญญาบัตรแต่มีความรู้ความเชี่ยวชาญที่เป็นประสบการณ์จริง ประสบการณ์ตรงก็มีมากและมีประโยชน์ในการปฏิบัติงานเป็นอย่างยิ่งด้วย ดังนั้นในเรื่องของความรู้ที่นักกฎระเบียบจึงกำหนดไว้แบบกว้างๆ นั้นเองยังมีความรู้อีกอย่างหนึ่งซึ่งจัดเป็นระดับอุดมศึกษาของคณะสงฆ์ กล่าวคือ มหาวิทยาลัยสงฆ์ ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐมีหน้าที่ผลิตบัณฑิตมาเพื่อรองรับ และสนองงานการคณะสงฆ์ในด้านการปกครองและการเผยแผ่ เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบันมีระดับความรู้ถึงปริญญาเอกทีเดียว

ในข้อ 3) นั้นกำหนดถึงความประพฤติโดยยกพระธรรมวินัยเป็นเกณฑ์ในการกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการว่าเป็นภิกษุผู้มีความประพฤติเรียบร้อยตามหลักพระธรรมวินัย ซึ่งในทางปฏิบัติย่อมต้องหมายถึง ผู้มีอำนาจในการแต่งตั้งจะใช้วิธีในการสอดส่องดูแลความประพฤติของภิกษุผู้อยู่ในปกครองว่าเป็นอย่างไรนั่นเองควรแก่การแต่งตั้งในตำแหน่งนั้นๆ หรือไม่อย่างไร

ในข้อ 4) นั้นกำหนดถึงความสามารถในการปกครองซึ่งในข้อนี้ก็เป็นการกำหนดไว้แบบกว้างๆ อีกเช่นกัน ซึ่งต้องเป็นดุลยพินิจของท่านผู้มีอำนาจในการแต่งตั้งที่จะพิจารณา

ในข้อ 5) นั้นกำหนดถึงความเป็นปกติของร่างกาย เป็นหลักโดยกำหนดไว้ชัดเจนว่าต้องไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถ คือ ต้องยังคงเป็นผู้มีความสามารถในการบริหารงานได้อยู่มิใช่เป็นผู้เจ็บป่วย หรืออ่อนแอ ไม่มีกำลัง อันหมายถึง ความเป็นปกติ และต้องไม่มีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบต้องไม่เป็นโรคเรื้อน หรือวัณโรค ในระยะอันตรายจนน่ารังเกียจ ในข้อที่กล่าวถึงเรื่องโรคเรื้อน หรือ วัณโรคนี้ก็กำหนดไว้โดยเน้นว่าวัณโรคในระยะอันตราย ซึ่งเป็นที่น่ารังเกียจซึ่งในทางการแพทย์นั้น วัณโรคมีหลากหลายระยะ ดังนั้น ถ้าเป็นวัณโรคแต่ในระยะเริ่มต้นแล้วรีบรักษา และไม่มีลักษณะเป็นที่น่ารังเกียจเมื่อไม่เป็นที่น่ารังเกียจก็ไม่จัดเข้าในข้อนี้

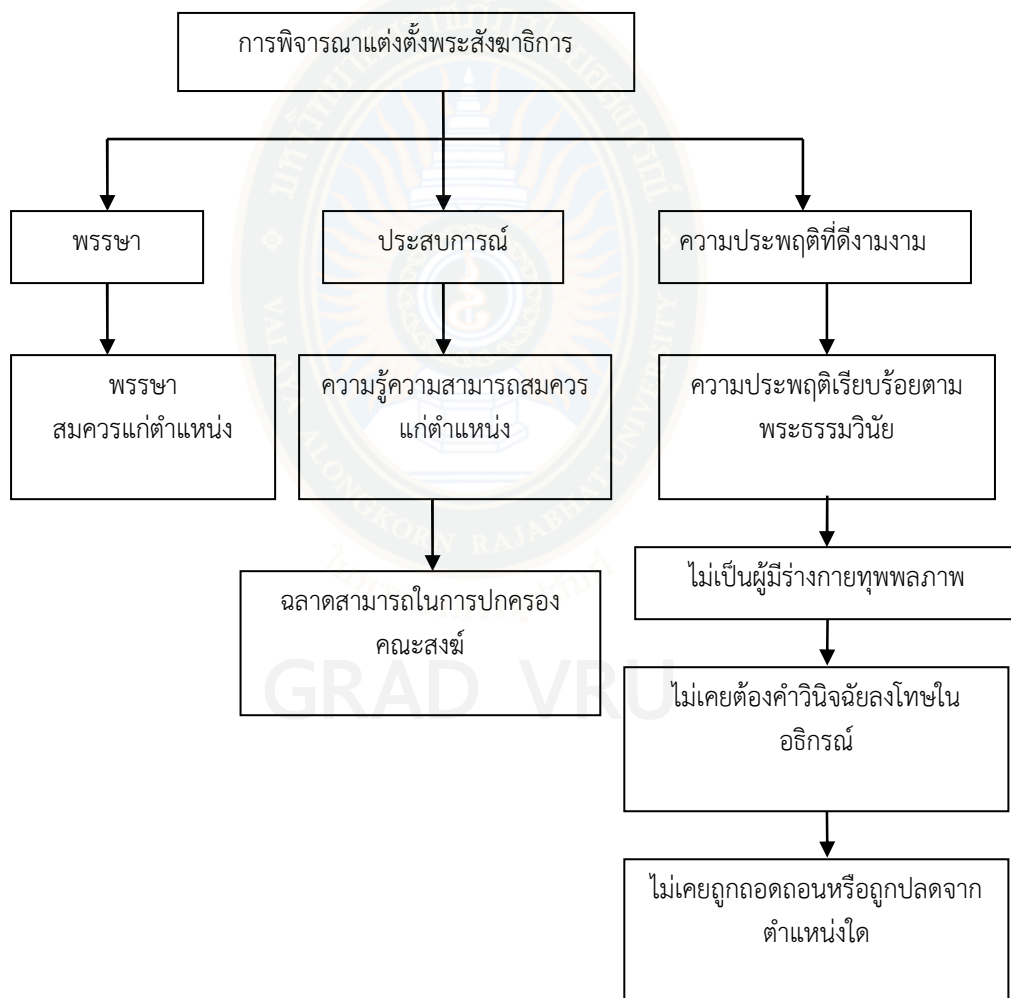
ในข้อ 6) นั้นท่านกำหนดหมายเอาประวัติแห่งการดำรงเพศพระภิกษุว่าต้องไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อนอธิกรณ์นั้น เมื่อก้าวตามศัพท์ ก็คือ เรื่องราวที่เกิดขึ้น และสงฆ์จะต้องจัดทำให้สำเร็จมีการอุปสมบทที่ เรียกว่ากิจจาธิกรณ์ เป็นต้น แต่ในที่นี้หมายถึง อธิกรณ์ที่เป็นเรื่องราวในทางเสียหาย หมายถึง ตัวภิกษุเองก่อเรื่องขึ้น หรือพัวพันกับเรื่องราวที่เป็นไปในทางเสียหายเมื่อมีคำวินิจฉัยลงโทษจากผู้ปกครองที่พิจารณาอธิกรณ์นั้นแล้วอย่างนี้ถือว่าขาดคุณสมบัติ ดังนั้นจึงกำหนดว่าต้องไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อนจริงอยู่แม้ในกฎหมายมหาเถรสมาคมจะกำหนดลักษณะไว้ตามนี้ แต่ในความเป็นจริงแล้ว พระภิกษุผู้ถูกคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจนั้น อาจไม่มีความผิดตามที่ถูกลงโทษก็เป็นได้หากแต่ถูกการกระทำอันไม่ชอบมาพากลบางอย่างสร้างเรื่องสร้างหลักฐานจนแนบเนียนก็เป็นได้จึงเป็นสิ่งที่พระภิกษุพึงสำเหนียก และระมัดระวังในเรื่องเหล่านี้ให้มาก ในส่วนของท่านผู้วินิจฉัยเองก็ตามที่คงต้องใช้วิจารณญาณให้มากเช่นเดียวกัน มิเช่นนั้นจะเป็นการสนับสนุนผู้ไม่ประสงค์ดีไปเสียอันมีผลต่อบุคลากรของพระศาสนาทั้งมีผลต่ออายุและความมั่นคงของพระศาสนาด้วย

ในข้อ 7) นั้นกำหนดเอาประวัติแห่งการดำรงตำแหน่งในชั้นต้นๆ มาก่อนแล้วโดยกำหนดว่าต้องไม่ถูกถอดถอน หรือถูกปลดจากตำแหน่งใด เพราะความผิดมาก่อนมีข้อที่ควรพิจารณา

ดังนั้น การปลด หรือถูกถอดถอนนั้น เป็นโทษทางจริยาพระสังฆาธิการเหตุเพราะละเมิดจริยาพระสังฆาธิการอย่างร้ายแรงต้องไม่ถูกถอดถอนจากตำแหน่ง เพราะความผิดเหตุเพราะละเมิดจริยาพระสังฆาธิการอย่างร้ายแรงนั่นเอง

จากข้อความข้างต้นที่กล่าวแล้วนั้นผู้วิจัยมีความเห็นพอสรุปได้ดังนี้คือในการพิจารณาแต่งตั้งพระสังฆาธิการนั้น สามารถกล่าวโดยสรุปได้ 3 ข้อใหญ่ คือ 1) พิจารณาจากพรรษา 2) พิจารณาจากประสบการณ์ทำงาน 3) พิจารณาจากความประพฤติที่ดีงาม

ซึ่งจะเห็นได้ว่าที่ผู้วิจัยได้ทำการแบ่งย่อให้เหลือ 3 หมวด ในการพิจารณานั้นเพื่อให้โครงสร้างที่พิจารณาได้ง่ายยิ่งขึ้น และเพื่อการเข้าใจได้ง่ายผู้วิจัยได้ทำโครงสร้างพอสรุปได้ดังนี้

ภาพที่ 2.5 สรุปหลักพิจารณาการแต่งตั้งพระสังฆาธิการ

ที่มา: พระศรีศาสนวงศ์ (2551)

การพิจารณาภิกษุผู้เข้ารับตำแหน่งพระสังฆาธิการนั้นผู้ศึกษาได้แบ่งเป็น 3 หมวด การพิจารณาจาก 7 ข้อ การพิจารณาดังนี้ 1) พรรษาในข้อพิจารณาเรื่องพรรษานี้คงไม่ต้องกล่าวไว้ให้

มากความแต่จะพอสรุปได้ว่าการดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการนั้นจักพิจารณาภิกษุผู้มีพรรษากาลตั้งแต่ 5 พรรษาขึ้นไป เข้ารับตำแหน่งส่วนจะเป็นตำแหน่งใดนั้นขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของพรรษาผู้จักได้รับพิจารณานั้นเอง 2) ประสบการณ์ในข้อนี้ผู้ศึกษามีความเห็นว่าเป็นข้อที่สามารถนำไปถึงด้านการศึกษาคือความรู้และความสามารถในด้านการปกครองและการบริหารจึงจัด 2 ข้อกล่าว คือข้อ (2) และ (4) เข้าในหมวดนี้หากมีการถามว่าเหตุใดจึงจัดการศึกษาเข้าในหมวดประสบการณ์เนื่องจากความรู้นั้นมีใช้เฉพาะด้านการเรียนรู้ภายในสถาบันเพียงอย่างเดียวแต่หากว่าความรู้สามารถศึกษาได้จากการปฏิบัติจริงหรือการได้พบและคลุกคลีอยู่ในวงการณ์นั้นๆ ก็สามารถกล่าวได้ว่าเป็นผู้มีความรู้ในด้านนั้นๆ หรือเรียกว่าผู้ชำนาญการก็อาจเป็นไปได้ 3) ความประพฤติดีงามในข้อนี้ผู้วิจัยได้มีความเห็นว่าความประพฤติที่ดีงามนั้นบ่งบอกถึงศีลาจารวัตรอันดีงาม คือต้องเป็นผู้ที่รักษาศีลและมีระเบียบวินัยอันเคร่งครัดซึ่งสามารถขยายผลไปถึงด้านสุขภาพที่ตามมา และด้านความต่างพลอยอันเกิดจากอิทธิกรรมและเป็นนำมาซึ่งความเชื่อมั่นกล่าวคือบุคคลรอบข้างมีศรัทธาในตัวภิกษุนั้นเป็นอย่างดีจึงได้รวมเอาข้อพิจารณาที่ (3), (5), (6), (7) มาไว้ในหมวดนี้เพื่อเป็นการเข้าใจได้ง่ายจากการพิจารณาคุณสมบัติพระสังฆาธิการที่จะดำรงตำแหน่งที่ได้กล่าวไว้แล้วนั้นต่อไปจะได้ขยายถึงการพิจารณาแต่งตั้งพระสังฆาธิการในระดับต่างๆ ดังนี้คือ

1. ระดับเจ้าคณะใหญ่

การพิจารณาแต่งตั้งพระสังฆาธิการในระดับเจ้าคณะใหญ่นั้นได้กำหนดไว้ว่า “พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ (กฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ 24, พ.ศ. 2541: ส่วนที่ 1 ข้อ 7) ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง คือ (1) มีพรรษาพัน 30 และ (2) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่ารองสมเด็จพระราชาคณะ”

เจ้าคณะใหญ่นั้นเป็นตำแหน่งผู้ปกครองคณะสงฆ์ซึ่งเมื่อก่อนโดยตำแหน่งนี้ได้ตราไว้ในกฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ 23 (พ.ศ. 2541) หมวด 2 ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง ดังนั้น ตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่นี้จึงจัดเป็นตำแหน่งพระสังฆาธิการในส่วนกลางและเป็นตำแหน่งเดียวเท่านั้นที่เป็นส่วนกลางเขตปกครองคณะสงฆ์ที่เจ้าคณะใหญ่มีอำนาจหน้าที่ในการปกครอง เรียกว่า หน ซึ่งมีข้อกำหนดในกฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ 23 (พ.ศ. 2541) หมวด 2 ข้อ 6 ดังนี้

ในส่วนของคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกายแบ่งเป็น 4 หน มีตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ 4 ตำแหน่ง คือ

1. เจ้าคณะใหญ่หนกลางมีเขตปกครอง 6 ภาค คือ ภาค 1 ภาค 2 ภาค 3 ภาค 13 ภาค 14 ภาค 15
2. เจ้าคณะใหญ่หนเหนือมีเขตปกครอง 4 ภาค คือ ภาค 4 ภาค 5 ภาค 6 ภาค 7
3. เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออกมีเขตปกครอง 5 ภาค คือ ภาค 8 ภาค 9 ภาค 10 ภาค 11 ภาค 12

4. เจ้าคณะใหญ่หนใต้มีเขตปกครอง 3 ภาค คือ ภาค 16 ภาค 17 ภาค 18

ในส่วนของคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกายมีตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุตปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ธรรมยุตทุกภาค

2. ระดับเจ้าคณะภาค

การพิจารณาแต่งตั้งพระสังฆาธิการในระดับเจ้าคณะภาคนั้นได้กำหนดไว้ในข้อ 10 ความว่า พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะภาคต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง คือ (1) มีพรรษาพ้น 20 และ (2) กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะภาคนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 2 ปี หรือ (3) กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดในภาคนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 4 ปี หรือ (4) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นเทพหรือ (5) เป็นพระราชาคณะซึ่งเป็นพระคณาจารย์เอกหรือเป็นเปรียญธรรม 9 ประโยค

สำหรับการแต่งตั้งเจ้าคณะภาคนั้นได้มีกำหนดไว้ในข้อ 11 ความว่า ในการแต่งตั้งเจ้าคณะภาคเป็นหน้าที่ของเจ้าคณะใหญ่พิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตามข้อ 6 และข้อ 10 เสนอมหาเถรสมาคมพิจารณาเพื่อมีพระบัญชาแต่งตั้งตามมติมหาเถรสมาคม เจ้าคณะภาคอยู่ในตำแหน่งคราวละ 4 ปี และอาจได้รับแต่งตั้งอีกได้ในกรณีที่เจ้าคณะภาคพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระให้เจ้าคณะภาคซึ่งได้รับแต่งตั้งแทนอยู่ในตำแหน่งตามวาระของผู้ซึ่งตนแทน

3. ระดับเจ้าคณะจังหวัด

เจ้าคณะจังหวัด (กฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ 23, 2541: ส่วนที่ 2 ข้อ 14) หมายถึง เจ้าคณะกรุงเทพมหานครและเจ้าคณะจังหวัดนอกรวมกรุงเทพมหานคร

พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง คือ (1) มีพรรษาพ้น 10 กับมีสำนักอยู่ในเขตจังหวัดนั้นและ (2) กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะจังหวัดนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 2 ปี หรือ (3) กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอในจังหวัดนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 4 ปีหรือ (4) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นสามัญหรือเป็นพระคณาจารย์โทขึ้นไปหรือเป็นเปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า 6 ประโยค

ถ้าคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตาม (2) (3) หรือ (4) ไม่ได้หรือได้แต่ไม่เหมาะสม มหาเถรสมาคมอาจพิจารณาผ่อนผันได้เฉพาะกรณี (กฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ 23, 2541: ส่วนที่ 3 ข้อ 14) ในการแต่งตั้งเจ้าคณะจังหวัดในภาคใดให้เจ้าคณะภาคนั้นพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตามข้อ 6 และข้อ 14 เสนอเจ้าคณะใหญ่พิจารณาเพื่อมีพระบัญชาแต่งตั้งตามมติมหาเถรสมาคม

4. ระดับเจ้าคณะอำเภอ

เจ้าคณะอำเภอ (กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 23, 2541: ส่วนที่ 3 ข้อ 14) หมายถึงเจ้าคณะเขตในกรุงเทพมหานคร เจ้าคณะอำเภอในจังหวัดนอกรวมกรุงเทพมหานคร

พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่งคือ 1) มีพรรษาพ้น 10 กับมีสำนักอยู่ในเขตจังหวัดนั้นและ (2) กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 2 ปี หรือ (3) กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลในอำเภอนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 4 ปี หรือ (4) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าชั้นสัญญาบัตรหรือเป็นพระคณาจารย์ตรีขึ้นไป หรือเป็นเปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า 4 ประโยค

5. ระดับเจ้าคณะตำบล

เจ้าคณะตำบล (กฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ 23, 2541: ส่วนที่ 2 ข้อ 14) หมายถึงเจ้าคณะแขวงในกรุงเทพมหานครและเจ้าคณะตำบลในจังหวัดนอกรวมกรุงเทพมหานคร

พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง คือ (1) มีพรรษาพ้น 5 กับมีสำนักอยู่ในเขตอำเภอนั้นและ (2) กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะตำบลนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 2 ปี หรือ (3) กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสในตำบลนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 4 ปี หรือ (4) เป็นพระภิกษุมีสมณศักดิ์หรือเป็นพระคณาจารย์หรือเป็นเปรียญธรรมหรือเป็นนักธรรมชั้นเอก

6. ระดับเจ้าอาวาส

เจ้าอาวาส (กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2542) ผู้มีอำนาจสูงสุดภายในวัด คือ เจ้าอาวาสวัด ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการอันดับที่ 9 ตามกฎหมายเถรสมาคมเจ้าอาวาสวัดเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อการพระศาสนาอย่างยิ่งใหญ่ เพราะต้องทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองวัดและเป็นผู้แทนวัดเนื่องจากวัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล คือ บุคคลตามกฎหมาย ดังนั้นเจ้าอาวาสจึงมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญาตามมาตรา 45 กล่าวว่า “ให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์ และไวยาวัจกรเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา” ตำแหน่งเจ้าอาวาสจึงเป็นตำแหน่งสำคัญยิ่ง

พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง (พระศรีศาสนวงศ์, 2551) คือ 1. มีพรรษา 5 และ 2. เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในถิ่นนั้น

ในการแต่งตั้งเจ้าอาวาสนอกจากพระอารามหลวงในตำบลใดให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าสังกัต ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะอำเภอ ไม่มีรองเจ้าคณะตำบล ให้เจ้าคณะอำเภอ เลือกเจ้าอาวาสในตำบลนั้น รวมกันทั้งหมดไม่น้อยกว่า 3 รูป ร่วมกันพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้ที่มีคุณสมบัติตามข้อ 6 และข้อ 26 แล้วให้เจ้าคณะอำเภอรายงานเสนอเจ้าคณะจังหวัดเพื่อพิจารณาแต่งตั้ง

ถ้าพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสนั้นดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอยู่ด้วย ให้เจ้าคณะอำเภอรายงานเสนอเจ้าคณะภาคเพื่อเจ้าคณะภาคพิจารณาแต่งตั้ง

ในส่วนเจ้าอาวาสพระอารามหลวงนั้นพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในกรุงเทพมหานครต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง (พระศรีศาสนวงศ์, 2551) คือ (1) มีพรรษาพ้น 10 (2) เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิต และคฤหัสถ์และ (3) มีสมณศักดิ์ (ก) ไม่ต่ำกว่าพระราชกณะชั้นราชสำหรับพระอารามหลวงชั้นเอก (ข) ไม่ต่ำกว่าพระราชกณะชั้นสามัญสำหรับพระอารามหลวงชั้นโท (ค) ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอกสำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี

สำหรับพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในจังหวัดอื่นนอกจากกรุงเทพมหานครต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง (พระศรีศาสนวงศ์, 2551) คือ 1) มีพรรษาพ้น 10 2) เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์และ 3) มีสมณศักดิ์ (ก) ไม่ต่ำกว่าพระราชกณะชั้นสามัญสำหรับพระอารามหลวงชั้นเอก (ข) ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอกสำหรับพระอารามหลวงชั้นโท (ค) ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นโทหรือพระครูสัญญาบัตรที่มีนิตยภัตไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นโทสำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี

ในการแต่งตั้งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะจังหวัดพิจารณา คัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตามข้อ 6 และข้อ 29 หรือ ข้อ 30 แล้วแต่กรณีเสนอผู้บังคับบัญชา ตามลำดับเพื่อมหาเถรสมาคมพิจารณา

ถ้าพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงตามข้อ 29 หรือ ข้อ 30 แล้วแต่กรณีดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอยู่ด้วยให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะภาคเป็นผู้ดำเนินการ (พระศรีศาสนวงศ์, 2551)

บทบาทพระสังฆาธิการ

พระธรรมญาณมุนี (2548) กล่าวว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทหน้าที่ในการปกครอง คณะสงฆ์โดยมีหลักการปกครอง คือ มุ่งความสงบเรียบร้อยมุ่งความเจริญอกงามและมุ่งความสามัคคี ประองตอง ซึ่งทั้ง 3 ประการ นี้เป็นเครื่องวัดสมรรถภาพของการปกครอง ส่วนพระครูมงคลสีลวงค์ และคนอื่นๆ (2548) กล่าวว่า พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสทุกรูปต้องพัฒนาตนเองให้อยู่ในระเบียบ วินัยก่อนเป็นประการแรก ประการที่สองจะต้องมีรูปแบบการปกครองในวัดวาอารามให้เรียบร้อย และประการสุดท้ายจะต้องจัดรูปแบบในการศึกษาเล่าเรียนแผนกพระปริยัติธรรมขึ้นเช่นแผนก นักธรรมแผนกบาลีขึ้นในวัดของตน นอกจากนี้จะต้องอบรมวิปัสสนากรรมฐานให้กับพระภิกษุสามเณร เรียกว่าพัฒนาจิตใจของพระภิกษุสามเณรให้มีความมั่นคง เพื่อพระภิกษุสามเณรจะได้นำหลักการ พัฒนาจิตใจนี้ไปสู่เด็ก หรือเยาวชน หรือยุวพุทธ ให้หันเข้ามาศึกษาหาความรู้ด้านพระพุทธศาสนา เรียกว่าจริยธรรม การให้การศึกษาด้านจริยธรรม ก็คือ การเปิดโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้น การเปิดโรงเรียนเด็กเล็กที่เรียกว่าเด็กก่อนเกณฑ์ ซึ่งเป็นโครงการของมหาเถรสมาคมก็เพื่อเป็นการชัก จูงเด็กเล็กให้หันเข้ามาพึ่งพระสงฆ์ พระสงฆ์ก็มีบทบาทช่วยเหลือเด็กเล็กด้วย เมตตาธรรม เด็กเล็ก เหล่านี้ก็คือลูกหลานชาวบ้านที่ต้องออกไปประกอบอาชีพ เมื่อวัดรับดูแลลูกหลานให้ความเลื่อมใส ศรัทธาต่อวัดต่อพระพุทธศาสนาก็บังเกิดขึ้น กับประชาชนจึงเห็นได้ว่าพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส นอกจากจะมีหน้าที่ในการดูแลวัดพัฒนาวัดแล้วยังต้องช่วยเหลือ และพัฒนาชุมชนพร้อมกันไปด้วย

ผลจากการศึกษาของพระมหาขวลิต ชาติเมธี (2552) พบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดภูเก็ต พบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางและเมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่าพระภิกษุ สามเณรมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต ในด้านการปกครอง และด้านการสาธารณูปการอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการศาสนศึกษา ด้านการสาธารณสงเคราะห์ และด้านการศึกษาสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่าพระภิกษุสามเณรในจังหวัดภูเก็ตมีความคิดเห็นแตกต่างกันตาม สถานภาพ อายุ จำนวนพรรษาวุฒิ การศึกษา สามัญวุฒิ การศึกษาทางธรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ส่วนพระภิกษุสามเณรที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม ต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดภูเก็ตไม่ แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ส่วนพระมหามณเฑียร วรธมโม (2552) พบว่าบทบาทของ พระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงาโดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อ

พิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการศึกษา และด้านการศึกษาสงเคราะห์ อยู่ในระดับปานกลางสำหรับด้านอื่นๆ คือ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการปกครอง ด้านการสาธารณูปการ และด้านการศึกษาสงเคราะห์อยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบระดับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล คือ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิทางการศึกษา สายสามัญวุฒิทางการศึกษา ทางธรรม และวุฒิทางการศึกษา ทางเปรียญธรรม พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ และจำนวนพรรษาต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกันจึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนพระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งวุฒิทางการศึกษา สายสามัญวุฒิทางการศึกษาทางธรรม และวุฒิทางการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

พระสังฆาธิการเป็นนามบัญญัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ได้กำหนดบทบาทอำนาจหน้าที่การปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองของตน ได้แก่ การรักษาความเรียบร้อยดีงามการศาสนศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาการสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์และการสาธารณสงเคราะห์รวมทั้งการนิคหกรรม หรือการวินิจฉัยอธิกรณ์ หรือความผิดทางพระธรรมวินัยของพระภิกษุ

กฎหมายธรรมนูญฉบับที่ 24 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ได้กำหนดจรรยาพระสังฆาธิการซึ่งพระสังฆาธิการต้องปฏิบัติตามบทบาทของพระสังฆาธิการดังต่อไปนี้

1. ต้องเคารพเอื้อเฟื้อต่อกฎหมายพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช และปฏิบัติตามพระธรรมวินัยโดยเคร่งครัด

2. ต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ซึ่งสั่งโดยชอบด้วยอำนาจหน้าที่ถ้าไม่เห็นพ้องด้วยคำสั่งนั้น ให้เสนอความเห็นคัดค้านเป็นลายลักษณ์อักษรภายใน 15 วัน นับแต่วันที่รับทราบคำสั่ง และเมื่อได้คัดค้านดังกล่าวมานั้น แล้วแต่ผู้สั่งมิได้ถอน หรือแก้คำสั่งนั้น ถ้าคำสั่งนั้นไม่ผิดพระวินัยต้องปฏิบัติตามต้องรายงานจนถึงผู้สั่ง ในกรณีมีการคัดค้านคำสั่งให้ผู้ส่งรายงานเรื่องทั้งหมดไปยังผู้บังคับบัญชาเหนือตน เพื่อพิจารณาสั่งการต่อไปในการปฏิบัติหน้าที่ห้ามทำข้ามผู้บังคับบัญชาเหนือตนเว้นแต่จะได้รับอนุญาตพิเศษเป็นครั้งคราว

3. ต้องตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความระมัดระวังมิให้เกิดความเสียหายแก่การคณะสงฆ์และการพระศาสนาและห้ามมิให้ละทิ้งหน้าที่โดยไม่มีเหตุอันควร

4. ต้องปฏิบัติหน้าที่โดยชอบและห้ามมิให้ใช้อำนาจหน้าที่ในทางที่ไม่สมควร

5. ต้องสุภาพเรียบร้อยต่อผู้บังคับบัญชาเหนือตนและผู้อยู่ในปกครอง

6. ต้องรักษาส่งเสริมสามัคคีในหมู่คณะและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทางที่ชอบ

7. ต้องอำนวยความสะดวกในหน้าที่การคณะสงฆ์และการพระศาสนา

8. ต้องรักษาข้อความอันเกี่ยวกับการคณะสงฆ์ที่ยังไม่ควรเปิดเผย

ทั้ง 8 ข้อ นี้เป็นจรรยาอันพระสังฆาธิการต้องถือปฏิบัติตามโดยเคร่งครัดเพราะละเมิดแล้วย่อมได้รับโทษฐานละเมิดจรรยา

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารคณะสงฆ์ยุคใหม่

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ เป็นการบริหารงานของคณะสงฆ์ที่จำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อการดูแลคณะสงฆ์ ดังนั้นจึงได้มีการออกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ คือ รูปแบบของการปกครองสงฆ์ไว้เพื่อเป็นรูปแบบของการดูแลและการปกครองคณะให้อยู่อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม

พระราชบัญญัติการดูแลกิจการคณะสงฆ์มีระเบียบการดังนี้

1. รัฐและมหาเถรสมาคมควรร่วมกันกำหนดนโยบายให้พุทธศาสนิกชนไปวัดในวันอาทิตย์เพื่อปลูกฝังให้คนไทยใกล้ชิดศาสนธรรม และสามารถนำหลักศาสนธรรมปรับใช้ในวิถีชีวิตตนได้

2. สถาบันผลิตพระสังฆาธิการควรกำหนดนโยบายแผนและมาตรการในการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ให้เป็นผู้มีความพร้อมในด้านการบริหารวัด เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้เป็นแหล่งฟื้นฟูและพัฒนาจิตใจ และพัฒนาตนให้ถึงพร้อมในการปฏิบัติภารกิจทั้ง 6 ด้าน ของคณะสงฆ์รวมทั้งเป็นกัลยาณมิตรของศาสนิกชนสามารถปลูกฝังและฝึกอบรมให้เยาวชนมีสัมมาทิฐิในการดำรงชีวิต

3. วัดควรปรับเปลี่ยนบทบาทให้ทันกับสังคมในเชิงรุก คือ จัดโครงการและกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม และมีบทบาทในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยดึงศาสนิกชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัดและพระเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาสังคมและชุมชนมีภาครัฐสนับสนุนงบประมาณ

4. มหาเถรสมาคมควรมีมาตรการให้ยุติพุทธพาณิชย์อันเป็นการลดความศรัทธาของศาสนิกชน

5. พระสงฆ์ควรเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านศีลธรรม และจรรยาเพื่อปลูกศรัทธาให้เกิดขึ้นกับประชาชนในท้องถิ่น

6. ฝ่ายปกครองคณะสงฆ์ทุกระดับควรให้ความสำคัญแก่วัด และพระสงฆ์ที่มีบทบาทให้การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และพัฒนาเยาวชนและศาสนิกชนในแต่ละบทบาทหน้าที่ตามภารกิจคณะสงฆ์ เช่น สนับสนุนด้านงบประมาณ ความก้าวหน้า ด้านสมณศักดิ์ การพัฒนาศักยภาพและเชิดชูยกย่องให้เป็นที่ประจักษ์แก่หมู่คณะสงฆ์

ด้านการปกครอง

1. พระสงฆ์ควรศึกษาหลักธรรมให้ถ่องแท้ทั้งปริยัติ และปฏิบัติเพื่อให้พร้อมที่จะปฏิบัติภารกิจทั้ง 6 ด้าน ของคณะสงฆ์

2. พระสงฆ์ควรพัฒนาตนให้รอบรู้ทั้งทางโลก และทางธรรมเพื่อรู้เท่าทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมอันจะส่งผลกระทบต่อศักยภาพในการอบรมพัฒนาจิตการเผยแผ่ศาสนธรรมแก่ศาสนิกชน เช่น ด้านการบริหาร ด้านกฎหมาย กฎระเบียบของสงฆ์ เป็นต้น

3. ระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ควรปรับประยุกต์ให้เหมาะสมกับยุคสมัยแต่คงไว้ซึ่งหลักศาสนธรรม

ด้านการศึกษา

1. วัดต้องเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ดีมีการจัดตั้งสถานที่เรียน และส่งเสริมการเรียนการสอนต่อพระภิกษุสามเณรที่สนใจในการเรียนทั้งด้านบาลี และนักธรรม

ด้านการเผยแผ่ศาสนธรรม

1. วัดต้องพัฒนาให้เป็นหน่วยปฏิบัติในการเผยแผ่ศาสนธรรมที่เข้มแข็ง

2. พระสงฆ์ควรเอาใจใส่ในการศึกษาธรรมะ และเพิ่มศักยภาพในการเผยแผ่ศาสนาธรรม

3. พระสงฆ์ควรเป็นผู้ให้คำสอนและหลักศาสนาธรรมทั้งโดยตรง และโดยทางอ้อม โดยตรง คือเป็นผู้ให้การฝึกอบรมแก่ศาสนิกชน โดยทางอ้อมคือ การครองตนตามหลักธรรมวินัยซึ่งจะก่อศรัทธาแก่บุคคลทั่วไป และการให้การอบรมพัฒนาศักยภาพด้านการอบรมพัฒนาจิต และหลักปรีชาญาณทางศาสนาแก่คณาจารย์วิทยากรผู้ให้การอบรมแก่เยาวชนอีกส่วนหนึ่ง

4. พระสงฆ์ควรมีบทบาทเชิงรุกในการสั่งสอนเยาวชนด้านศีลธรรม เช่น เป็นวิทยากรอบรมในสถานศึกษา หรือจัดโครงการและกิจกรรมต่างๆ นำศาสนิกชน และเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอบรมศาสนาธรรม ซึ่งอาจทำโดยวัด กลุ่มบุคคลโดยมีวัดเป็นแกนนำกลุ่มพระสงฆ์ และสื่อมวลชน เป็นต้นหากร่วมมือกันหลายจุด และประสานเครือข่ายเป็นร่างแหทั่วประเทศจะช่วยเหลือสังคมไทยได้อย่างดียิ่ง

5. พระสงฆ์ควรให้การอบรมแก่ผู้ต้องขัง และพนักงานตามโรงงานที่ไม่มีโอกาสไปฟังเทศน์ที่วัด
ด้านการศึกษาสงเคราะห์

1. รัฐบาลควรมีนโยบายสนับสนุนการศึกษาสงเคราะห์ที่ชัดเจนและต่อเนื่องเช่นการสนับสนุนงบประมาณโดยเฉพาะโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ซึ่งเป็นการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนโดยแท้จริง และเป็นการอบรมต่อเนื่องตั้งแต่วัยเยาว์

2. วัดควรเป็นแหล่งเรียนรู้ของเยาวชนและประชาชนเพื่อเพิ่มความเข้มแข็งของชุมชนโดยเป็นศูนย์กลางประสานวิทยากรช่วยอบรมประชาชนด้านการอาชีพตัวอย่างเช่นหลายๆ วัดได้ดำเนินการอยู่หรือจัดห้องสมุดชุมชนและพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ศาสนาธรรม ศาสนปฏิบัติเพื่อให้ประชาชนได้ศึกษาตามอัธยาศัย

ด้านสาธารณสุขการ

1. รัฐบาลควรมีนโยบายสนับสนุนการสาธารณสุขการที่ชัดเจนและต่อเนื่อง เช่น สนับสนุนให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนด้านการพัฒนาศีลธรรมจริยธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี และศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นแหล่งรวมองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. วัดควรเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่ปลอดภัย

ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์

วัดควรเป็นศูนย์กลางสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เป็นศูนย์รวมที่สร้างคุณธรรมจริยธรรม และสามัคคีธรรมในท้องถิ่นเป็นศูนย์รวมที่สามารถชี้นำทิศทางการพัฒนาชุมชนในทางที่ชอบที่ควรรวมทั้งปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนเข้าใจศาสนาธรรมและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้ระบุถึงภารกิจที่สำคัญของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในแต่ละด้าน ดังนี้

1. ด้านศาสนศึกษา หมายถึงการจัดการศึกษาปริยัติธรรมและการศึกษาอื่นๆ อันควรแก่สมณะ ซึ่งได้แก่ การศึกษาพระปริยัติธรรม หรือการศึกษาธรรมบาลี ซึ่งปัจจุบันได้จำแนกเป็นสองส่วน คือ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลี และการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ

2. ด้านศึกษาสงเคราะห์เป็นการจัดการศึกษาสงเคราะห์แก่ประชาชนทั่วไป ปัจจุบันมีการดำเนินการดังนี้ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โรงเรียนราษฎร์สงเคราะห์ที่วัดสนับสนุน

3. ด้านการเผยแพร่ศาสนาธรรมเป็นการเผยแพร่ศาสนาธรรมดำเนินการใน 2 ลักษณะ คือ เป็นโครงการปฏิบัติสืบเนื่อง และเป็นโครงการเฉพาะกิจปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล

4. ด้านสาธารณสงเคราะห์เป็นงานเกี่ยวกับการสงเคราะห์ชุมชน และสังคมโดยมีวัดและพระภิกษุเป็นแกนนำ ได้แก่ โครงการอุปสมบทและบรรพชาพระภิกษุสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์พระภิกษุสามเณร และวัดที่ประสบภัยและขาดแคลนวัด และเจ้าอาวาสพระภิกษุเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชน และสังคม เช่น ให้สถานที่เป็นที่จัดประชุมอบรมเยาวชนและประชาชนด้านอาชีพต่างๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ ให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษาเด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วยผู้ยากไร้ เป็นต้น

5. ด้านสาธารณูปการเป็นงานที่เกี่ยวกับการพัฒนาวัด ด้านอาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้วัดเอื้อประโยชน์ตามภารกิจของวัดในด้านอื่นๆ การพัฒนาเหล่านี้ได้แก่ การดูแล บำรุงรักษาสาธารณสมบัติของวัด การดูแลรักษา และก่อสร้างอาคารสถานที่ เช่น พระอุโบสถ เมรุ อาคารเรียน หอธรรม กุฏิ ศาลาการเปรียญ เป็นต้น งานสาธารณูปการแต่ละวัดจะไม่เท่าเทียมกัน มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับขนาดเศรษฐกิจความต้องการของชุมชน และบารมีของเจ้าอาวาส หรือพระสงฆ์ในวัดเป็นสำคัญ ทั้งนี้ทางวัดจะได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกรมการศาสนาเป็นบางส่วนเรียกว่าเงินอุดหนุนบูรณะวัด

6. ด้านการปกครอง งานปกครองของสงฆ์อาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 โดยลำดับชั้นการปกครองคณะสงฆ์ไว้ดังนี้ มาตรา 20 คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎมหาเถรสมาคมและกฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ 15 พ.ศ. 2523 ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวด 2 ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง และหมวด 3 ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, อัดสำเนา)

พนม พงษ์ไพบูลย์ (2538) ได้พูดถึงวัดในฝันว่าวัดเป็นแหล่งกลางสำหรับการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาคนไทยเกือบทั้งหมดมีเลือดเนื้อเชื้อไขจิตใจอยู่กับพระพุทธศาสนาอยู่แล้วตั้งแต่เกิดการเป็นพุทธศาสนิกชนกับการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา จึงเป็นของคู่กันคนไทยเรียนรู้ด้วยการเป็นศิษย์วัดเข้าไปรับใช้พระ ศึกษาจนจบ รอบรู้ขนบธรรมเนียมประเพณีโตขึ้นก็ได้บวชเรียนอยู่ในวัดเมื่อเป็นผู้ใหญ่ก็ได้ใช้วัดเป็นที่สงบจิต ค้นหาสัจธรรมเกี่ยวกับชีวิต วัดจึงเป็นศูนย์รวมที่พึงพอใจของพระศาสนิกชนที่สำคัญยิ่ง

พระธรรมวรนายก (โอภาส นิลุตตมเมธี) (2545) ได้กล่าวถึงบทบาทของวัด หรือพระสงฆ์ที่ต้องบริหารดังนี้

1. ทำวัดให้สะอาดร่มรื่นสบายใจ
2. ทำตัวให้เป็นตัวอย่างแห่งความดีความสงบดับความเร่าร้อนทางจิตใจ เป็นที่พึ่งสุดท้ายให้ชุมชน
3. ทำประโยชน์ให้ชุมชนเต็มขีดความรู้ความสามารถ

4. จัดหาวัสดุอุปกรณ์การทำบุญเอาไว้อใช้ให้หยาบยืมหรือให้เช่าแล้วแต่กรณี
5. จัดให้มีกิจกรรมวันพระ วันสำคัญของชาติ วันสำคัญของศาสนา วันสำคัญของพระมหากษัตริย์และกิจกรรมประจำวันตามความเหมาะสม
6. จัดวัดให้เป็นแหล่งภูมิปัญญาสู่ท้องถิ่น เช่น เป็นอุทยานการศึกษา เป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เป็นที่อ่านหนังสือ หรือห้องสมุดประชาชน เป็นศูนย์วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อมให้มีห้องน้ำห้องสุขา ลานจอดรถ หอกระจายข่าว เพื่อบริการประชาชนตามสมควรแก่สถานะ

พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทร) ได้กล่าวโดยสรุปว่าการบริหารวัดให้เป็น 7 โรง คือ (กรมการศาสนา, 2543)

1. วัดเป็นโรงธรรม ได้แก่ ต้องพัฒนาวัดให้เป็นที่สอนธรรมะให้เป็นสถานที่เทศน์ วัดใดไม่มีการสอนธรรมะประชาชนไม่มีการเทศน์ตลอดจนการไหว้ พระสวดมนต์ ร่วมกับประชาชนวัดนั้นจะค่อยๆ เสื่อมไป
2. วัดเป็นโรงทิม คือ เป็นที่สวดศพเป็นที่เก็บศพเป็นที่ฝังศพนี้เป็นผลประโยชน์ที่วัดจะต้องมีอยู่และอย่าไปรังเกียจศพเพราะคนบ้านไหนก็อยากตายอยู่บ้านนั้นอยากจะทำบุญอยู่วัดนั้น
3. วัดเป็นโรงละคร คือ เป็นโรงหนังโรงละครต้องจัดที่ส่วนหนึ่งไว้ประจำอย่าไปรังเกียจหนังละครเพราะนั่นเป็นการแสดงพื้นบ้านเท่ากับว่าเจ้าอาวาสวัดนั้นๆ ได้ศิลปไว้ใช้งานในงานต่างๆ
4. วัดเป็นโรงพยาบาล วัดจะต้องให้การดูแลเอาใจใส่ประชาชน ในเรื่องสุขภาพพลานามัยแต่ก่อนแต่โรมาพระสงฆ์นอกจากมีความรู้ในทางธรรมะแล้วท่านมักจะเรียนเรื่องสมุนไพรต่างๆ ให้การสงเคราะห์ประชาชนด้วยการบำบัดรักษา
5. วัดเป็นโรงเรียน ปัจจุบันแม้ไม่ได้สอนในศาลาวัดแต่เจ้าอาวาสจะต้องมีบทบาทในโรงเรียนด้วยการให้เห็นว่าโรงเรียนเป็นโรงเรียนวัด
6. วัดเป็นโรงแรม หมายถึง การทำวัดให้เป็นที่ตั้งต้อนรับประชาชนเป็นที่ปฏิสังขารเป็นที่พักพิงสำหรับพระอาคันตุกะ หรือเป็นที่พึ่งพิงอาศัยของประชาชนเมื่อเกิดภัยพิบัติ
7. วัดเป็นโรงงาน คือ วัดต้องมีการก่อสร้าง พระสังฆาธิการแห่งวัดนั้นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าอาวาสผู้ช่วยเจ้าอาวาส หรือพระในวัดต้องมีฝีมือ และเนื่องจากวัดมีการก่อสร้างนั่นเองการพัฒนาฝีมือของพระเณรในการส่งไปคุมงานไปดูงานไปศึกษางานกับช่าง หรือการผลิตช่างมีความสำคัญ

สรุปได้ว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่ต้นนั้น ต้องเป็นไปตามระเบียบมติของคณะสงฆ์และจำเป็นต้องให้ทุกส่วนมีส่วนร่วมในการบริหารและดูแลคณะสงฆ์เพื่อให้ปฏิบัติอย่างถูกต้องสิ่งที่ดีที่สุดคือ การที่ทุกฝ่ายทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องได้ร่วมมือกันทำหน้าที่ในการบริหารในทุกด้านแม้จะเป็นการสอดส่องดูแลก็ถือว่าได้เป็นการดูแลพระศาสนาที่ดีเป็นการป้องกันผู้ที่จะมาปองร้ายเป็นภัยของศาสนาได้ด้วย

2.4.1 ความหมายเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ การบริหารกิจการคณะสงฆ์เป็นการวางแผนการปกครองคณะให้เป็นอยู่ด้วยความเรียบร้อยมีระเบียบแบบแผนที่มีการปกครองเป็นคณะให้คณะสงฆ์ได้อยู่อย่างความเป็นระเบียบเรียบร้อยจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการบริหารกิจการคณะสงฆ์เพื่อดูแลในด้านต่างๆ ด้วยความเรียบร้อยจึงได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไว้ ดังนี้

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต) (2539) ได้กล่าวถึง ความหมายของการปกครองคณะสงฆ์ หรือการบริหารคณะสงฆ์ตามที่คณะของพระพุทธศาสนาว่าการปกครองตามความหมายในพระพุทธศาสนาเป็นการปกครองเพื่อการศึกษาการปกครอง และความสงบเรียบร้อยที่เกิดจากการปกครองนั้นมีใช้เป็นจุดหมายในตัวแต่เป็นปัจจัย คือสภาพเอื้อเพื่อช่วยให้แต่ละบุคคลบรรลุจุดหมายแห่งการศึกษาหรือเพื่อเป็นหลักประกันของการศึกษาทั้งสิ้นถ้าไม่ปกครองด้วยการศึกษาก็ต้องปกครองด้วยอำนาจเมื่อปกครองด้วยอำนาจก็เกิดความรู้สึกในเชิงปฏิบัติที่เอียงไปในทางที่ขัดแย้งกัน ด้วยเหตุนี้การปกครองแบบใช้อำนาจใช้อำนาจและจะเน้นการลงโทษมากยิ่งขึ้นตามลำดับไม่ใช่การปกครองแบบพยายามสร้างคนดีแต่เป็นการปกครองแบบกำจัดคนเลวนั่นเอง

การบริหารการปกครองคณะสงฆ์ไทยอยู่ภายใต้การปกครองโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 โดยกำหนดอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 เกี่ยวข้องกับการควบคุมและส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ที่เคยถูกจัดเป็นอำนาจหน้าที่ของสังฆมนตรีแห่งองค์การ 4 ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ปัจจุบันมหาเถรสมาคมมีอำนาจที่เกี่ยวกับงานคณะสงฆ์ 6 ด้าน คือ

1. ด้านการปกครองคือเป็นแบบแผนที่วางไว้เป็นแนวปฏิบัติในการปกครองคณะสงฆ์เรียกว่าระเบียบการปกครองคณะสงฆ์
2. ด้านการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยทั้งของบรรพชิต และคฤหัสถ์หรือการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติสัทธรรมโดยแบ่งการศาสนศึกษา 2 แผนก คือ แผนกบาลี และแผนกธรรมรวมถึงการศึกษา และการจัดให้มีการเรียนพระธรรมวินัยเป็นส่วนหนึ่งเสริมอีกด้วย
3. การศึกษาสงเคราะห์คือการจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล และการช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษาหรือสถาบันการศึกษาอื่นนอกจากการศาสนศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษาโดยแบ่งออกเป็น 5 ประเภท คือ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โรงเรียนอบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ทั้งนี้การตั้งทุนสงเคราะห์นักเรียนเป็นงานหนึ่งของคณะสงฆ์จัดอยู่ในการศึกษาสงเคราะห์ที่เป็นงานของคณะสงฆ์ดำเนินการโดยคณะสงฆ์เพื่อประชาชน โดยมีหลักเกณฑ์ และวิธีการไว้ชัดเจนตามประกาศของมหาเถรสมาคม และข้อบัญญัติที่กำหนดไว้
4. ด้านการเผยแผ่ คือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งเชิงรับ และเชิงรุก การเผยแผ่เชิงรับ หมายถึง การเผยแผ่ด้วยการเทศน์การสอนธรรมเป็นหลักส่วนการเผยแผ่เชิงรุก หมายถึง การใช้การสงเคราะห์ในรูปแบบต่างๆ เป็นตัวนำคนเข้าหาธรรมดั่งนั้นการศึกษาสงเคราะห์และสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นวิธีการเผยแผ่เชิงรุก
5. ด้านการสาธารณูปการ คือ การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ หมายถึง การก่อสร้าง และบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุ และศาสนสถาน การอื่นเกี่ยวกับวัดคือการสร้าง การตั้งการรวม การย้ายการยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง กิจการอื่นๆ ของวัด เช่น การจัดงานวัด การเรียไร เป็นต้น

6. ด้านการสาธารณสงเคราะห์คือการจัดการอันเป็นสาธารณประโยชน์ที่พระสงฆ์หรือวัดวาอารามต่างๆ จัดทำอยู่ในปัจจุบันแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

6.1 การดำเนินกิจการเอง เช่น กิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน การตั้งมูลนิธิเพื่อช่วยเหลือคนยากจน หรือช่วยเหลือคราวประสบภัยพิบัติ การกำหนดเขตอภัยทาน

6.2 การเกื้อกูลกิจการของผู้อื่น เช่น การพัฒนาหมู่บ้านหรือชุมชน การช่วยเหลือทางราชการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรม

6.3 การเกื้อกูลสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง การขุดลอกคูคลอง การสร้างฌาปนสถาน การสร้างประปาและไฟฟ้า

6.4 การเกื้อกูลประชาชนและสรรพสัตว์ เช่น การช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ การสงเคราะห์คนชราและคนพิการหรือการสงเคราะห์โดยประการอื่น ดังรายละเอียดของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามภาระงานทั้ง 6 ด้าน ดังกล่าวมาแล้วนั้น เป็นต้น

พิภพ กาญจนะ (2542) ได้กล่าวถึงแนวคิดการบริหารวัดว่าครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้ากับพระสาวกไม่ได้เป็นผู้สร้างวัด การบริหารและการจัดการวัดเป็นหน้าที่ของคนสร้างวัดให้พระพุทธองค์และพระสาวกไม่ได้เป็นเจ้าของวัด และไม่อยู่ติดวัดเพราะจาริกสั่งสอนไปตามนิคมต่างๆ ปัจจุบันการบริหารและการจัดการวัดเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส ซึ่งตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ได้บัญญัติไว้ว่า วัดมีเจ้าอาวาสเป็นผู้แทนในกิจการทั่วไป ดังนั้น เจ้าอาวาสต้องมีศาสตร์และศิลป์ในการบริหารจัดการวัดในการบริหารและจัดการวัดจะต้องประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารงานบุคคล การอำนวยความสะดวก การประสานงาน การประเมินผลงาน และการงบประมาณ

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรบุญโญ) ได้กล่าวถึงแนวคิดการบริหารวัดว่าต้องปฏิบัติให้ได้ตามหลักสะอาด สว่าง และสงบ ดังนี้ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2550)

1. สะอาด หมายถึง การดูแลและการจัดการวัดที่ดี ไม่สกปรกรกรุงรัง จัดเสนาสนะเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นที่เกศศรัทธาปราศจากผู้มาพบเห็นไม่สร้างความขุ่นข้องใจแก่ผู้มาเยือน

2. สว่าง หมายถึง การจัดการที่ดูโปร่งสบายตาไม่รกทึบ หรือมีความสลับซับซ้อนเน้นความเรียบง่าย และประโยชน์ให้สอยสูงสุด

3. สงบ หมายถึง วัดเป็นสถานที่ที่สงบจากอบายมุขไม่มีเสียงอึกทึกครึกโครม ร่มเย็นเป็นสุขด้วยสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ

สรุปได้ว่า ความหมายของการบริหารวัดเป็นการจัดการกับทรัพยากรที่มีอยู่ทั้งในและนอกวัดมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่วัดซึ่งหมายถึง การจัดวางโครงสร้างในการดำเนินงานและกิจกรรมต่างๆ ของวัดให้มีลำดับขั้นตอนที่มีระเบียบแบบแผนที่เหมาะสมเพื่อสะดวกในการติดต่อประสานงานเพราะวัดเป็นสถานที่สาธารณะ และเป็นแหล่งรวมใจของชาวพุทธ ดังนั้นวัดจึงควรมีการจัดการกับทรัพยากรที่อยู่อย่างมีประสิทธิภาพ

2.4.2 การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการปกครอง การจัดโครงสร้างการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันเป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 การตรา

พระราชบัญญัติฉบับนี้เกิดจากความต้องการของรัฐบาลซึ่งในสมัยนั้นมี จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรีที่มุ่งปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์

พิภพ กาญจนะ (2542) ปกครองคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับนโยบายการปกครองประเทศที่นิยมการรวบอำนาจการตัดสินใจเด็ดขาดไว้กับผู้นำซึ่งมีความล่าช้าและขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานดังนั้นจึงเห็นว่าการแยกอำนาจบัญชาการคณะสงฆ์ออกเป็น 3 ทาง คือ สังฆสภา คณะสังฆมนตรีและคณะวินัยธรรมตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ด้วยเหตุผลดังกล่าว คณะรัฐมนตรีจึงได้ลงมติแต่งตั้งคณะกรรมการร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับใหม่ขึ้นใน พ.ศ. 2503 เมื่อคณะกรรมการทำงานสำเร็จรัฐบาลจึงได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาร่างรัฐธรรมนูญในฐานะรัฐสภา เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้คือ

“โดยที่การจัดดำเนินกิจการคณะสงฆ์มิใช่เป็นกิจการอันแบ่งแยกอำนาจ ดำเนินการด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการถ่วงดุลอำนาจ เช่น ที่เป็นอยู่ตามกฎหมายในปัจจุบันและโดยระบบเช่นว่านั้นเป็นผลบั่นทอนประสิทธิภาพแห่งการดำเนินกิจการ จึงสมควรแก้ไขปรับปรุงเสียใหม่ให้สมเด็จ พระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายกทรงบัญชาการคณะสงฆ์ มหาเถรสมาคมตามอำนาจกฎหมายและพระธรรมวินัยทั้งนี้ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา”

โดยการปกครองคณะสงฆ์ในยุคนี้อำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมมีความหมายกว้างขวางมากเพราะถ้าพิจารณาเทียบเคียงกับอำนาจหน้าที่ของสังฆสภา คณะสังฆมนตรีและคณะวินัยธรรมที่บัญญัติแยกอำนาจกันไว้ ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 แล้วจะพบว่าอำนาจหน้าที่ต่างๆ ทั้งสามส่วนนั้นได้รวมกันเป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมกล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คืออำนาจหน้าที่ของสังฆสภา คณะสังฆมนตรี และคณะวินัยธรรมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ได้รวมกันเป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มีจุดเด่นในการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช คือ สมเด็จพระสังฆราชมีองค์เดียวและพระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุด โดยสมณศักดิ์และกรรมกรมหาเถรสมาคมมี 21 รูป เหมือนเดิมแต่ว่าอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมตามพระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดไว้อย่างชัดเจนกว่าฉบับ 2505 คือ

1. ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม
2. ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร
3. ควบคุม และส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์
4. รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
5. ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ หรือกฎหมายอื่นเพื่อการนี้ให้มหาเถรสมาคม มีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคมออกข้อบังคับ วางระเบียบออกคำสั่งมีมติ หรือออกประกาศโดยไม่ขัด หรือแย้งกับกฎหมาย และพระธรรมวินัยใช้บังคับได้ และจะมอบให้พระภิกษุรูปใด หรือคณะกรรมการ หรือคณะอนุกรรมการตามมาตรา 19

เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ตามวรรคหนึ่งก็ได้

ภาพรวมการปกครองคณะสงฆ์ไทยอยู่ภายใต้การปกครองโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ. 2505 โดยกำหนดอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 เกี่ยวข้องกับการควบคุม และส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ที่เคยถูกจัดเป็นอำนาจหน้าที่ของสังฆมนตรีแห่งองค์การ 4 ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ปัจจุบันมหาเถรสมาคมมีอำนาจที่เกี่ยวข้องกับงานคณะสงฆ์ 6 ประเภท คือ

1. การปกครอง
2. การศาสนศึกษา
3. การศึกษาสงเคราะห์
4. การเผยแผ่
5. การสาธารณูปการ
6. การสาธารณสงเคราะห์

การบริหารงานของมหาเถรสมาคมเป็นไปในลักษณะที่ว่าการรวมทั้งหมดร่วมกันรับผิดชอบงานทั้ง 6 ประเภทโดยไม่มีการแต่งตั้งเป็น “กระทรวง” ให้ชัดเจนแล้วมอบหมายให้กรรมการรูปใดรูปหนึ่งทำหน้าที่เป็น “รัฐมนตรี” เพื่อกำกับดูแลเป็นการเฉพาะ และการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์มีอำนาจ คือ

ก. อำนาจนิติบัญญัติของมหาเถรสมาคมในฐานะที่ปฏิบัติหน้าที่ของสังฆสภามหาเถรสมาคมจึงมีอำนาจฝ่ายนิติบัญญัติดังนี้

1. ตามกฎหมายมหาเถรสมาคม
2. ออกข้อบังคับมหาเถรสมาคม
3. วางระเบียบมหาเถรสมาคม
4. ออกคำสั่งมหาเถรสมาคม
5. มีมติมหาเถรสมาคม
6. ออกประกาศมหาเถรสมาคม

ข. อำนาจบริหารของมหาเถรสมาคมโดยที่อำนาจการปกครอง และบริหารกิจการคณะสงฆ์ของคณะสังฆมนตรีเดิมได้ตกเป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม ดังนั้นมหาเถรสมาคมจึงมีอำนาจหน้าที่ด้านการบริหารดังต่อไปนี้

1. จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์
2. จัดแบ่งเขตการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค
3. จัดตำแหน่งผู้ปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค
4. แต่งตั้งและถอดถอนผู้ปกครองคณะสงฆ์

และในนามคณะกรรมการมหาเถรสมาคมนั้นจะมีคณะอนุกรรมการที่มหาเถรสมาคมแต่งตั้งอีกหลายคณะ คือ

1. คณะกรรมการการศึกษาของสงฆ์
2. คณะกรรมการอำนวยการพระธรรมทูต

3. คณะกรรมการร่างกฏนิคกรรม
4. คณะกรรมการจัดตั้งทุนสาธารณสงเคราะห์และศึกษาสงเคราะห์
5. คณะกรรมการควบคุมพระภิกษุสามเณรไปยังต่างประเทศ (ศ.ต.ภ.)

การปกครองคณะสงฆ์ไทยปัจจุบันนี้มีการแบ่งเขตปกครองตามลำดับชั้น คือ ตั้งแต่เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาสโดยแบ่งสายการปกครอง ดังนี้

1. เจ้าคณะใหญ่หนกลางปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์มหานิกายภาค 1, 2, 3, 13, 14, และ 15
2. เจ้าคณะใหญ่หนเหนือปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์มหานิกายภาค 4, 5, 6 และ 7
3. เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออกปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์มหานิกายภาค 8, 9, 10, 11 และ 12
4. เจ้าคณะใหญ่หนใต้ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์มหานิกายภาค 16, 17 และ 18
5. เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุตปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายทุกภาค

และเขตการปกครองคณะสงฆ์แบ่งตามภาค 18 ภาค ประกอบด้วย จังหวัดต่างๆ ได้แก่ภาค 1-ภาค 18 เป็นต้น ส่วนการจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคเป็นไปตามความในมาตรา 22 ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่กำหนดขึ้น ตำแหน่งพระสังฆาธิการหรือผู้ปกครองคณะตามลำดับชั้นต่อไปนี้

1. เจ้าคณะภาค
2. เจ้าคณะจังหวัด
3. เจ้าคณะอำเภอ
4. เจ้าคณะตำบล
5. เจ้าอาวาส

ค. อำนาจตุลาการของมหาเถรสมาคม การพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ หรือคดีความในคณะสงฆ์ มหาเถรสมาคมอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 25 แห่ง พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ตรากฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2521 ว่าด้วยการลงนิกกรรม กฎมหาเถรสมาคมนี้แบ่งอำนาจการพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ออกเป็น 3 ชั้น คือ

1. การพิจารณาขั้นต้น เป็นอำนาจของเจ้าอาวาสที่ภิกษุผู้ถูกฟ้องสังกัดอยู่ ถ้าผู้ถูกฟ้องเป็นเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะก็ให้เป็นอำนาจของเจ้าคณะ ผู้ปกครองคณะสงฆ์เหนือขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง
2. การพิจารณาขั้นอุทธรณ์ เป็นอำนาจของคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ซึ่งจะประกอบด้วยเจ้าคณะหรือผู้ปกครองเหนือชั้นขึ้นไปกว่าเจ้าอาวาส หรือเจ้าคณะผู้พิจารณาในชั้นต้น
3. การพิจารณาขั้นฎีกาเป็นอำนาจของมหาเถรสมาคม คำสั่ง หรือคำวินิจฉัยของมหาเถรสมาคมในการลงนิกกรรมไม่ว่าในกรณีใดให้เป็นอันถึงที่สุด จะเห็นได้ว่าการที่ฝ่ายรัฐบาลได้

ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ออกมาบังคับใช้ได้เป็นประจักษ์พยานอย่างเต็มที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรกับศาสนจักร เพราะการออกพระราชบัญญัติฉบับนี้รัฐบาลได้ชื่อว่าการอุปถัมภ์แก่คณะสงฆ์ทั้งนี้เพราะคณะสงฆ์ไม่มีอำนาจลงโทษพระภิกษุผู้ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยขั้นร้ายแรงและไม่ยอมสละสมณเพศทั้งไม่มีอำนาจลงโทษผู้ใส่ความคณะสงฆ์หากคณะสงฆ์ปล่อยไว้อย่างนั้นจะนำความเสื่อมเสียมาสู่วงการคณะสงฆ์ในกรณีคณะสงฆ์จำเป็นต้องพึ่งอำนาจรัฐเพื่อสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กับพระธรรมวินัย และความบริสุทธิ์แห่งพระศาสนาแม้ว่ามหาเถรสมาคมมีอำนาจปกครองคณะสงฆ์อย่างเต็มที่ข้อนี้ไม่ได้หมายความว่าคณะสงฆ์มีอิสระจากการควบคุมของกลไกของรัฐ หน้าที่และอำนาจเจ้าอาวาสและผู้รักษาการแทนโดยที่วัดเป็นสถาบันหลักในการปกครองและการดำเนินกิจการคณะสงฆ์และพระศาสนาที่สำคัญสุด กฎหมายคณะสงฆ์บัญญัติให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคลและให้เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนวัดในกิจการทั่วไปให้เจ้าอาวาสเป็นผู้ปกครองวัดเจ้าอาวาสนั้นมีฐานะเป็นผู้ปกครองวัด และและมีฐานะเป็นผู้แทนวัดทั้งมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามมาตรา 45 แห่งราชบัญญัติคณะสงฆ์ เจ้าอาวาสจึงเป็นผู้มีความสำคัญต่อความเสื่อมความเจริญของคณะสงฆ์ และพระศาสนาแม้ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสก็มีฐานะอย่างเดียวกับเจ้าอาวาสเพราะความสำคัญดังกล่าวจึงบัญญัติหน้าที่และอำนาจเจ้าอาวาสไว้โดยชัดเจนในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ได้กำหนดอำนาจและหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ในหมวด 5 ว่าด้วยเรื่องของวัดไว้ในมาตราที่ 37-38 มีข้อความดังต่อไปนี้

มาตรา 37 เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้

1. บำรุงรักษาวัดจัดกิจการ และศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
2. ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมายมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือ คำสั่งของมหาเถรสมาคม
3. เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
4. ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

มาตรา 38 เจ้าอาวาสมีอำนาจดังนี้

1. ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ ซึ่งมีได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด
2. สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด
3. สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่ หรือพำนักอาศัยในวัดทำงานภายในวัดหรือให้

ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอขมาโทษในเมื่อบรรพชิต หรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติ ผิดคำสั่งเจ้าอาวาสซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎหมายมหาเถรสมาคม ข้อบังคับระเบียบ หรือ คำสั่งของมหาเถรสมาคม อนึ่งเพราะวัดจะต้องมีเจ้าอาวาส หรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสซึ่งอาจปฏิบัติหน้าที่ไม่ว่างเว้นเลยจึงมีบทบัญญัติโดยชัดเจนในมาตรา 39 ดังนี้

“มาตรา 39 ในกรณีที่ไม่มีเจ้าอาวาสหรือเจ้าอาวาสไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ให้แต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสให้ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสมีอำนาจ และหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้าอาวาส การแต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม” หน้าที่และอำนาจตามมาตรา 37 และ 38 เป็นหน้าที่และอำนาจโดยภาพรวมส่วนอำนาจและหน้าที่โดยส่วนย่อยยังมีในบทบัญญัติอื่นๆ อีก ส่วนรองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาสเป็นผู้ช่วย

เจ้าอาวาสมีอำนาจหน้าที่ตามที่เจ้าอาวาสมอบหมาย การปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ได้มีการพัฒนาเป็นลำดับจากการได้มีการตราพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ในรัชกาลที่ 5 และในรัชกาลที่ 8 มีตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ. 2484 กำหนดรูปแบบการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยจนมาถึงสมัยรัชกาลที่ 9 ปัจจุบันมีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์อีกสองฉบับ คือ ฉบับ พ.ศ. 2505 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มีการจัดรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ที่ชัดเจน และเป็นสัดส่วนในการบริหารงานคณะสงฆ์มากยิ่งขึ้นและมีการพัฒนาการด้านเทคโนโลยี บูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมนำการปกครองไปพร้อมกับความเจริญและมีกฎหมายพระราชบัญญัติ ข้อบังคับระเบียบต่างๆ มาเกื้อกูลพระธรรมวินัยโดยเฉพาะการปกครองคณะสงฆ์มีรูปแบบที่แตกต่างไปจากสมัยก่อนมาก เช่น ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ มีรูปแบบที่ปฏิบัติชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังนั้น รูปแบบแนวคิดและวิธีการในการปกครองคณะสงฆ์ซึ่งถือว่ามีส่วนสำคัญยิ่งในการบริหารจัดการให้องค์กรคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพประสิทธิผล ฉะนั้นผู้ที่จะเป็นผู้นำในการปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์มีความรู้ความสามารถและเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยจริยาวัตรข้อปฏิบัติเป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์และสังคมโดยรวม

2.4.3 การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการศาสนศึกษา

การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของบรรพชิต และคฤหัสถ์หรือการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมซึ่งเป็นหนึ่งในสี่ธรรม 2 ประการของบรรพชิต และคฤหัสถ์ในปัจจุบันจัดการศึกษาของสงฆ์เป็น 2 ส่วน คือ

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลีและการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ

การศาสนศึกษา หมายถึง ปรียัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ และมุ่งให้ศึกษาตามหลักไตรสิกขา คือ สीलสิกขา การอบรม กาย วาจา จิตสิกขา การอบรมใจ ปัญญาสิกขา การอบรม กาย วาจา ใจ ด้วยปัญญา (พระครูปลัดอาทิตย์ อดิเวที (ซองดี) (2546)

การศึกษาตามหลักพุทธศาสนา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างความรู้ระดับต่างๆ ให้เกิดขึ้น รู้สัจธรรมเมื่อรู้แล้วจะเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี และสร้างสรรค์ในตัวเอง ในคนอื่น และสังคม การศึกษาในทางพระพุทธศาสนานั้น เป็นการศึกษาพระปริยัติธรรม และการศึกษาอื่นๆ อันสมควรแก่สมณะ การบวชเรียนคือ การศึกษาโดยการบรรพชาเป็นสามเณรอุปสมบทเป็นพระภิกษุ เพื่อศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าเนื้อหาของการศึกษาของพระภิกษุสามเณรก็คือพระพุทธศาสนานั้นเอง สภาพการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในสมัยปัจจุบัน การศึกษาปริยัติธรรมและการศึกษาอื่นๆ อันควรแก่สมณะเป็นกิจการสำคัญอย่างหนึ่งที่คณะสงฆ์จัดให้มีการดำเนินการดังที่กำหนดไว้ในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมตอนหนึ่งว่า “ควบคุมและส่งเสริม การศาสนศึกษาของคณะสงฆ์” และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางก็ได้กำหนดวิธีดำเนินการควบคุม และส่งเสริมศาสนศึกษาว่า “ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม” และในส่วนของการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคได้กำหนดอำนาจหน้าที่เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นว่า “ควบคุมและส่งเสริมศาสนศึกษาให้ดำเนินไปด้วยดี” การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในปัจจุบันได้จัดการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน (พระยุพธนา รมณียธมโม (แก้วกันหา) (2547)

1. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมตามหลักสูตรแบ่งเป็น 3 ชั้น คือ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท นักธรรมชั้นเอก ถ้าเป็นฆราวาสมีอุบาสกอุบาสิกา หรือแม่ชีที่ศึกษาเล่าเรียน เรียกว่าธรรมศึกษาแบ่งออกเป็นธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามหลักสูตรแบ่งออกเป็น 8 ชั้น คือประโยค 1-2 และเปรียญธรรม 3-9

2. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา การจัดการเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ โดยกระทรวงประกาศให้เป็นระเบียบว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2514 และฉบับปรับปรุงใหม่เมื่อวันที่ 29 กันยายน 2535 มีทั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อให้การศึกษาแก่ พระภิกษุสามเณรทั้งวิชาสามัญและการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กันไป เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้หลักธรรมและหากพระภิกษุสามเณรเหล่านี้มีความประสงค์จะลาสิกขา ก็สามารถนำวุฒิการศึกษาที่ได้รับไปใช้ เพื่อการศึกษาต่อในสถานศึกษาหรือใช้สมัครงาน เพื่อประกอบอาชีพได้ การศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลี นอกจากจะเป็นการศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนแล้วยังได้ชื่อว่าเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาไว้อีกด้วย โดยเฉพาะการศึกษาภาษาบาลีเพราะถ้าไม่รู้ภาษาบาลีแล้วก็จะไม่มีผู้ใดสามารถรู้ และเข้าใจพระพุทธรวณะในพระไตรปิฎกถ้าขาดความรู้เรื่องพระไตรปิฎกแล้วพระพุทธศาสนาก็จะต้องเสื่อมสูญไป ด้วยเหตุนี้ภคชัตริย์ผู้เป็นศาสนูปถัมภกตั้งแต่โบราณมาจึงทรงทำนุบำรุงสนับสนุนฐานันดรพระราชทานราชูปการต่างๆ มีนิตยภัต เป็นต้น จึงจัดให้มีวิธีการสอบพระปริยัติธรรม เพื่อให้ปรากฏต่อชาวโลกทั่วไปว่าพระภิกษุสามเณรรูปใดมีความรู้มากน้อยแค่ไหนเพียงใด เมื่อปรากฏว่าพระภิกษุสามเณรรูปใดมีความรู้ถึงขั้นที่กำหนดไว้พระมหากษัตริย์ก็ทรงยกย่องภิกษุสามเณรรูปนั้นให้เป็นมหาบาเรียน (ปัจจุบันเรียกว่ามหาเปรียญธรรม) ครั้นอายุพรรษาถึงขั้นเถรภูมิก็นำตั้งให้มีสมณศักดิ์ในสังฆมณฑลตามควรแก่คุณธรรม และความรู้เป็นครูอาจารย์สั่งสอนพระปริยัติธรรมสืบๆ กันมาจนบัดนี้

ส่วนการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาระดับมัธยม และระดับอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) ศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกลมกลืนกับวิถีชีวิตจริงทั้งทางโลก และทางธรรมผสมผสานกันไปและเพื่ออนุวัตน์ไปตามการเปลี่ยนแปลงของโลกแต่วิชาการพระพุทธศาสนา ยังเป็นแกนหลักในการศึกษาถือเป็นการศึกษาสมัยใหม่ที่ผสมผสานทั้งทางด้านศาสนา และวิชาสามัญศึกษาเข้าด้วยกัน การศึกษาพระพุทธศาสนาทั้งในส่วนคันถธุระและวิปัสสนาธุระจึงถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงหรือหน้าที่หลักของพระสงฆ์เป็นการศึกษาเล่าเรียนเพื่อปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อพัฒนาชีวิตโดยดำเนินตามองค์ประกอบของการศึกษาพระพุทธศาสนาที่สำคัญ 3 ประการคือ

1. ปริยัติ ได้แก่ การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยนับเป็นองค์ประกอบสำคัญโดยความรู้เป็นพื้นฐานของการปฏิบัติ และการศึกษาเล่าเรียนปริยัติธรรมนั้นเป็นการศึกษาภาคทฤษฎี คือ การศึกษาธรรมวินัยให้มีความรู้พื้นฐานอย่างแจ่มแจ้ง เพื่อให้เกิดความกระจ่างแจ้งว่าคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ที่จัดเป็นธรรมบทนั้นบทนี้ว่าด้วยเรื่องอะไรถ้าผู้เรียนจะน้อมนำเอาธรรมคำสั่งสอนมาปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางหรือแสงประทีปแห่งชีวิตจำทำอย่างไรและเมื่อปฏิบัติตามแล้วจะได้ผลอย่างไร เรียกว่า ปริยัติ

2. ปฏิบัติ ได้แก่ การน้อมนำเอาหลักธรรมคำสอนที่ได้เรียนรู้ในทางภาคทฤษฎีนั้นมาสู่ภาคปฏิบัติ คือ นำมาประพฤติปฏิบัติจริงๆ เพื่อเป็นการอบรมกายวาจา และใจ กล่าวอีกในหนึ่งก็คือ นำเอาหลักธรรมที่เรียนรู้แล้วนั้นเป็นแนวทาง หรือปทัฏฐานแห่งชีวิตให้เหมาะสมกับฐานะของตน เรียกว่า ปฏิบัติ

3. ปฏิเวธ ได้แก่ ผลของการปฏิบัติธรรมนั้น เช่น พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก พระอรหันตสาวิกา และพระอริยบุคคล เป็นต้น ผู้ได้รับผลแห่งการปฏิบัติซึ่งทำให้ยกฐานะจากปุถุชนธรรมดาขึ้นมาเป็นพระอริยบุคคล การบรรลุดุธรรมขั้นนั้นๆ ตามภูมิธรรมที่ตนปฏิบัติ นั้นไม่มีใครมายกย่อง หรือแต่งตั้งให้แต่การยกฐานะดังกล่าว เป็นโดยอัตโนมัติ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือฐานะ หรือตำแหน่งแห่งพระอริยเจ้านั้นไม่มีการแต่งตั้งให้จะรู้ได้ด้วยตนเอง คือ เป็นปัจเจกตั้งเวทิตัพโพวิญญูหิ เรียกว่าปฏิเวธ (พระมหาศกดิ์พิชิต ฐานสิหุโธ (ชัยดี) (2549)

นอกจากนี้พระภิกษุสามเณรต้องศึกษาพระปริยัติธรรมตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อพัฒนากายวาจาใจให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น พระพุทธศาสนาเราถือกันว่าเป็นศาสนาแห่งปัญญา ปัญญาเป็นตัวตัดสินที่ทำให้บรรลุจุดหมายของพระพุทธศาสนา และจุดหมายของพระพุทธศาสนาเองก็เป็นปัญญา พระพุทธศาสนามองว่าชีวิตแห่งมนุษย์ เป็นชีวิตแห่งการศึกษาเพื่อนำไปสู่สิ่งที่เรียกว่าปัญญา เมื่อมีการศึกษาเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาชีวิตกิ่งอกงามดีขึ้น ประณีตขึ้นทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา การศึกษา (สิกขา) ในทางพระพุทธศาสนาสามารถแยกออกไปเป็น 3 ด้าน โดยสอดคล้องกับองค์ประกอบแห่งการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่มี 3 ด้าน คือ พฤติกรรม จิตใจ และปัญญาเรียกว่าไตรสิกขาซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

1. ศีล หมายถึง การฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม การพัฒนาพฤติกรรมทางกายและทางวาจาให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม 2 ประการ คือ 1) สิ่งแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ เพื่อนมนุษย์ รวมทั้งสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง 2) สิ่งแวดล้อมทางวัตถุ ได้แก่ ปัจจัย 4 เครื่องใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ รวมทั้งเทคโนโลยีและสิ่งทั้งหลายที่มีในธรรมชาติอย่างถูกต้องและมีผลดี

2. สมาธิ หมายถึง การฝึกฝนพัฒนาในด้านจิตใจซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะจิตใจเป็นฐานของพฤติกรรม และพฤติกรรมทุกอย่างเกิดขึ้นจากความตั้งใจ หรือเจตนาและเป็นไปตามเจตจำนงหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลัง ถ้าจิตใจได้รับการพัฒนาดีแล้วก็จะควบคุมดูแล และนำพฤติกรรมไปในทางที่พึงงามด้วยซึ่งการพัฒนาจิตใจนี้มีสมาธิเป็นแกนหรือเป็นศูนย์กลางเรียกว่าสมาธิ

3. ปัญญา หมายถึง การพัฒนาปัญญาซึ่งมีความหมายสำคัญสูงสุด เพราะปัญญาเป็นตัวแกนนำทางและควบคุมพฤติกรรมทั้งหมดคนเราจะมีพฤติกรรมอะไรอย่างไร และแค่นั้นก็อยู่ที่ว่ามีปัญญาชี้แนะ หรือบอกทางให้ อย่างไรก็ตามการศึกษาฝ่ายพุทธจักรนั้นจะเน้นถึงองค์ประกอบของหลักของธรรม 3 ประการ คือ ปรียัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธและมุ่งศึกษาตามหลักธรรม 3 ประการ คือ 1) การฝึกหัดอบรมกายวาจาให้เรียบร้อยเรียกว่าศีลสิกขา 2) การฝึกหัดอบรมจิตให้สงบแน่วแน่เป็นสมาธิ เรียกว่า จิตตสิกขา 3) การหัดอบรมปัญญาให้รู้แจ้งแทงตลอดสภาวะความเป็นจริงถึงขั้นบริสุทธิ์หลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวงเรียกว่าปัญญาสิกขา สิกขาทั้ง 3 ประการ นี้เรียกว่าไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญานี้ คือ การศึกษาของกุลบุตรผู้บวชเป็นพระภิกษุสามเณรเพื่อให้เข้าถึงจุดหมายปลายทางของการ

บวช คือพระนิพพานอันเป็นธรรมชั้นสูงสุดในพระพุทธศาสนา (พระมหาศกดิ์พิชิต ฐานสิทฺโธ (ชัยดี) (2549)

2.4.4 การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล หรืออุดหนุน จุนเจือการศึกษาอื่นนอกจากศาสนศึกษา หรือ สถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน (พระครูปลัดอาทิตย อดุลเวที (ชองดี) (2546)

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและ จริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และการจัด การศึกษาในการเตรียมความพร้อมแก่เด็กปฐมวัย ได้แก่ ศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ศูนย์อบรม เด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โรงเรียนเอกชน การกุศลของวัด การมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษา (กรมการศาสนา, 2542)

คณะสงฆ์กำหนดการศึกษาสงเคราะห์เป็นกิจของคณะสงฆ์แบ่งเป็น 2 ประการ คือ

1. การศึกษาอื่นนอกจากการศาสนศึกษาที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อสงเคราะห์ ประชาชน หรือพระภิกษุสามเณร และในปัจจุบันนี้การศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์จัดได้ถึง 4 ประเภท คือ

1) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา วัดหรือมูลนิธิในวัดจัดตั้งขึ้น เพื่อ ช่วยเหลือเกื้อกูลเด็กและเยาวชนที่ยากจน บางแห่งมีนักเรียนเฉพาะชาย-หญิงเรียนร่วมกันกับภิกษุ สามเณร ปัจจุบันโรงเรียนประเภทนี้สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

2) โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ตั้งตามพระราชประสงค์ และอยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์ และอยู่ในสังกัดของคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ปัจจุบันมี จำนวน 3 แห่ง คือ โรงเรียนวัดศรีจันทร์ จังหวัดสมุทรปราการ โรงเรียนวัดบึงเหล็ก จังหวัดนครพนม และโรงเรียนนันทบุรีวิทยา จังหวัดน่าน

3) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งให้ การศึกษาอบรมปลูกฝังศีลธรรมวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชนสอนเฉพาะวัน อาทิตย์ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จัดตั้งขึ้นตามความคิดและการนำของมหาวิทยาลัยทั้ง สองแห่งเพื่อให้ นักเรียนนักศึกษาได้มาเรียนพระพุทธศาสนาในวันที่สถานศึกษาของฝ่ายราชอาณาจักร หยุดเรียนตามแบบสากลนอกจากจะสอนธรรมะแก่เด็กศูนย์แห่งนี้ยังได้ทบทวนวิชาสามัญที่เรียนตาม หลักสูตรการศึกษาปกติของตนที่โรงเรียน เช่น วิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษอันเป็น การชักจูงให้นักเรียนได้มาเรียนพุทธศาสนา

4) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรมปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กตลอดจนเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย อารมณ์สังคม และสติปัญญาส่งเสริมให้ภิกษุได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมเพิ่มขึ้นและเป็นศูนย์ ประสานความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้าน ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2517 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันก็ยังดำเนินการเพื่อรับเด็ก ซึ่งเป็นบุตรหลานชาวบ้านที่อายุยังไม่ครบ เกณฑ์การเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาตามกฎหมายมาช่วยเหลือเลี้ยงฝักหัดมารยาทให้คุ้นเคยกับวัด

และพระตั้งแต่เด็กสอนหนังสือง่ายๆ เบื้องต้นที่ไม่เกินกำลังของสมองที่เด็กจะเรียนได้และให้รู้จักสวดมนต์ไหว้พระ เป็นต้น

2. การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษา สถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษา ส่วนการจัดการศึกษาสงเคราะห์โดยวิธีอื่นจากการศาสนศึกษา หรือการสงเคราะห์สถาบันการศึกษา หรือการสงเคราะห์บุคคลผู้กำลังศึกษาพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาสจะดำเนินการทั้งเป็นการส่วนตัว หรือเป็นการคณะสงฆ์ได้ซึ่งถือว่าการศึกษาเป็นผลดีแก่ประเทศชาติ และผลสะท้อนถึงพระภิกษุสงฆ์โดยตรง การสงเคราะห์การศึกษาสามารถดำเนินการได้ดังนี้

- 1) ตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอุดมศึกษา
- 2) ช่วยพัฒนาสถานศึกษา
- 3) ช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษา
- 4) ช่วยเฉพาะบุคคลผู้กำลังศึกษา

การศึกษาสงเคราะห์นอกจากจะจัดแก่เด็ก และเยาวชนให้มีสถานที่เรียนหนังสือแล้วภิกษุสงฆ์ยังให้ความสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็ก และเยาวชนผู้กำลังศึกษาในสถานที่ศึกษาทั่วประเทศ อาทิตั้งทุนสนับสนุนการศึกษา แก่นักเรียน และนักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ทุกระดับชั้น ได้แก่ ชั้นประถมศึกษามัธยมศึกษา และอุดมศึกษาช่วยพัฒนาสถานศึกษาช่วยเหลืออุปกรณ์การศึกษา และช่วยเฉพาะบุคคลผู้กำลังศึกษาวัด และพระสงฆ์จึงเป็นสถาบันที่มีส่วนในการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนของชาติในด้านการศึกษาเป็นสถานอบรมบ่มนิสัยเด็ก และเยาวชนมาทุกยุคทุกสมัย โดยเฉพาะเด็กที่ยากจนขาดคนดูแล และกำพร้าบิดาก็ได้อาศัยสถาบันสงฆ์เป็นผู้อุปการะเป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้ใกล้ชิดพระศาสนา และเป็นโอกาสให้ภิกษุสงฆ์ได้พัฒนาทรัพยากรของชาติตั้งแต่วัยเด็กเพื่อจะได้เป็นผู้ใหญ่ที่พึงปรารถนาของสังคมต่อไป การศึกษาสงเคราะห์ถือว่าเป็นบทบาท และภารกิจของภิกษุสงฆ์ที่สำคัญประการหนึ่ง กล่าวคือเป็นการสงเคราะห์ประชาชนด้านการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถที่จะดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลและการช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษาหรือสถาบันการศึกษานอกจากการศาสนศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษาโดยแบ่งออกเป็น 5 ประเภท คือ 1. โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา 2. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา 3. โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ 4. โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ 5. โรงเรียนอบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด (บุญศรี พานะจิตร, 2545)

สรุปได้ว่า การศึกษาสงเคราะห์เป็นการจัดการศึกษาสงเคราะห์แก่ประชาชนทั่วไปเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่เด็ก และเยาวชนของชาติ ทั้งด้านการศึกษา การอบรม สั่งสอน การให้อาศัย อาหารรวมทั้งการทำให้เด็กมีความอบอุ่น และมีความสุขทั้งร่างกาย และจิตใจ การศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาประชากรของประเทศให้เป็นกำลังคนที่มีคุณภาพ ประสิทธิภาพในการรักษาความมั่นคงของชาติอย่างยิ่งและสร้างความเจริญให้แก่ประเทศชาติซึ่งบทบาทพระสงฆ์ไทยได้ทำหน้าที่จัดการศึกษาและให้การศึกษแก่คนไทยตั้งแต่อดีตมาแล้ว เมื่อบ้านเมืองเจริญขึ้นสภาพการณ์ต่างๆ เปลี่ยนไปทำให้บทบาท และหน้าที่ของพระสงฆ์ลดลงก็คงเหลือแต่การศึกษาสงเคราะห์เท่านั้น

ดังนั้น การศึกษาสงเคราะห์ คือการให้การสงเคราะห์แก่รัฐในการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชน อนึ่ง มหาเถรสมาคมยังได้ให้ความสำคัญของการศึกษาสงเคราะห์โดยประกาศเรื่องการจัดตั้งทุนสงเคราะห์แก่นักเรียน นักศึกษาโดยกำหนดข้อบัญญัติในเรื่องการจัดตั้งทุนว่า การตั้งทุนสงเคราะห์นักเรียนชั้นประถมศึกษาให้เป็นไปตามกุศลเจตนาของวัดทั้งหลายที่มีกำลังและสามารถจะจัดทำได้ พระสงฆ์เห็นความจำเป็นที่บุตรหลานของประชาชนในท้องที่ของวัดนั้น จะต้องมิโรงเรียนให้เรียนก็ช่วยกันชักชวนนำประชาชนช่วยสร้างโรงเรียนขึ้นในวัด เพื่อให้บุตรหลานของชาวบ้านได้เล่าเรียนรัฐบาลก็ให้สงฆ์ให้ช่วยรับภาระจัดโรงเรียนและเป็นครูสอนนับเป็นการศึกษาสงเคราะห์ของวัดและพระสงฆ์ตั้งแต่แรกทีรัฐเริ่มจัดการศึกษา เป็นต้น

2.4.5 การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการเผยแผ่

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือการทำให้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแพร่หลายออกไปทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสในพระรัตนตรัยน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดการศึกษาและการพัฒนาตนเองไปในทางที่ถูกต้องและเหมาะสมเป็นหน้าที่ของพุทธบริษัททุกฝ่ายที่จะต้องดำเนินการร่วมกันให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีโดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ที่มีหน้าที่ในการศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนจะต้องตระหนักในภาระหน้าที่เหล่านี้้อย่างแท้จริง (พระยุพธนา รมณียธมโม (แก้วกัณฑ์) 2547)

การเผยแผ่ศาสนาธรรม หมายถึง การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้แก่ศาสนทายาทและประชาชนทั่วไปได้รับทราบในทุกๆ วิธีการที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยโดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวันการเผยแผ่พระพุทธธรรมคำสั่งสอน ถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์ เพื่อปลูกฝังอบรมให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนดีมีศีลธรรมและประพฤติปฏิบัติชอบนั้นอบรมสั่งสอนประชาชนให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติสั่งสอนให้ผู้เรียนบังเกิดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมก่อให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธา และตั้งตนอยู่ในสัมมาปฏิบัติเพราะว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ยังประโยชน์สุขให้เกิดขึ้นกับมวลมนุษยชาติ การพัฒนาศักยภาพของคณะสงฆ์ เพื่อให้องค์กรคณะสงฆ์เข้มแข็งมีประสิทธิภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา นั้น พระสงฆ์ควรตระหนักในการเผยแผ่คำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาโดยยึดหลักวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ

1. ทิฐุธรรมิกกัตถประโยชน์ คือประโยชน์ในชาตินี้
2. สัมปรายิกกัตถประโยชน์ คือประโยชน์ในชาติหน้า
3. ปรมัตถประโยชน์ คือประโยชน์อย่างยิ่ง คือพระนิพพาน

ในส่วนของงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ. 2484 ที่กำหนดหน้าที่ของเจ้าคณะพระสังฆาธิการ และพระสงฆ์เกี่ยวกับการเผยแผ่ไว้ คือ

1. อบรมภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญา และอบรมในเรื่องจรรยา มารยาทตลอดถึงการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างต่างๆ
2. อบรมการทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นไปโดยมีระเบียบเรียบร้อย
3. หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาทคำสั่งสอน หรือคำแนะนำที่เป็นประโยชน์
4. แนะนำสั่งสอนอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ

5. เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรม และให้ได้ยินได้ฟังเรื่องเกี่ยวกับพระศาสนาโดยถูกต้อง

6. หาอุบายวิธีสกัดกั้นสัทธรรมปฏิรูปมิให้เกิดขึ้น หรือบำบัดที่เกิดขึ้นให้หมดไปโดยชอบ

7. ขวนขวายเพื่อให้ศิษย์วัดมีความรู้ในเรื่องพระศาสนา และอบรมในทางศีลธรรม มีการไหว้พระสวดมนต์ เป็นต้น

8. ขวนขวายจัดตั้งห้องสมุดเพื่อประโยชน์แก่การศึกษาธรรมบาลี หรือเพื่อประโยชน์แก่ประชาชน หรือขวนขวายจัดหาหนังสือเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปบ้างเกี่ยวกับการไหว้พระสวดมนต์บ้างเกี่ยวกับศีลธรรมบ้างที่เกี่ยวกับประวัติพระบ้างเพื่อให้ผู้รักาศิลปวัฒนธรรมตามวัดต่างๆ ได้ท่องได้อ่านตามสมควรแก่สถานที่และโอกาส

บทบาทที่สำคัญของสถาบันสงฆ์การเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ด้วยอาศัยความเมตตาและกรุณาของภิกษุสงฆ์

งานเผยแผ่ที่ภิกษุสงฆ์ทำกันอยู่ทั่วไปในปัจจุบันมีดังนี้

1. งานพระธรรมทูตดำเนินการโดยใช้มติมหาเถรสมาคมว่าด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานพระธรรมทูตภายในประเทศ พ.ศ. 2508 โดยจัดพระสงฆ์ผู้สมัครบำเพ็ญประโยชน์แก่พระศาสนาออกไปจาริกเผยแผ่หลักธรรมแก่ประชาชนทั่วประเทศเป็นงานที่นำพุทธบริษัทและประชาชนทั่วไปให้เกิดความคิดถึงคุณค่าของธรรมและความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติธรรมะสามารถนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกวิธีและถูกต้อง รวมทั้งสามารถใช้ธรรมะแก้ปัญหาต่างๆ ในด้านเศรษฐกิจสังคมการปกครองและสิ่งแวดล้อม งานพระธรรมทูตเป็นงานพัฒนาทรัพยากรบุคคลและเป็นงานที่เป็นรากฐานแห่งความมั่นคงของประเทศชาติ แนวการปฏิบัติงานของพระธรรมทูต ได้แก่ การเทศน์ การบรรยาย การสนทนาธรรมกถา นั่งฝึกสมาธิการเป็นพุทธมามกาเยี่ยมเยียนนำพัฒนาท้องถิ่น สาธิตและนำจัดกิจกรรม โดยวัตถุประสงค์ในการเผยแผ่พระพุทธานามมี 4 ประการ คือ

1) เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและความอยู่รอดปลอดภัยของประเทศชาติ ศาสนา และ พระมหากษัตริย์

2) เพื่อส่งเสริมและปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรม และให้คำแนะนำทางจิตใจแก่ประชาชน

3) เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความร่วมมือซึ่งกันและกันระหว่างข้าราชการ ประชาชน พระสงฆ์และผู้นำทางศาสนาในการพัฒนาประเทศ และความเป็นอยู่ของประชาชน

4) เพื่อให้พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาได้มีโอกาสบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่ประเทศชาติ และพระศาสนาตามสมควรแก่สมณวิสัย

2. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) เป็นกิจกรรมของคณะสงฆ์ไทยตามระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. 2518 มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้านโดยให้ภิกษุสงฆ์ในชนบทได้มีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน

3. งานอบรมจริยธรรมนักเรียน ข้าราชการและประชาชนเพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีทัศนคติที่ดีต่อสถาบันพระพุทธศาสนาสามารถปฏิบัติตนตามหน้าที่ของชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและน้อมนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

4. การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเป็นการจัดบรรพชาเยาวชนชายอายุตั้งแต่ 10 ปี เพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาธรรม ในช่วงปิดภาคฤดูร้อน ประมาณเดือนเมษายน

5. การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์เป็นหน่วยสงเคราะห์ที่วัดและประชาชนจัดให้มีขึ้นในวัดในหมู่บ้าน เพื่อจัดฝึกอบรมด้านความรู้ ความประพฤติ และจิตใจโดยมีพระสงฆ์ทำหน้าที่ฝึกอบรมสั่งสอน และบริหารงานทั่วไปของหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ เรียกว่า พุทธมามกาจารย์ แบ่งเป็น 3 คณะ คือ คณะประถมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ 7-10 ขวบ คณะมัธยมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ 11-15 ขวบ คณะอุดมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ 16-18 ปี

6. การเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชนเป็นการดำเนินการโดยเผยแพร่ทางวิทยุโทรทัศน์วารสาร นิตยสารเผยแพร่ธรรม และการเผยแพร่ในต่างประเทศอาจมีการตั้งวัดในต่างประเทศ

7. การเผยแพร่ตามศักยภาพของวัดเป็นโครงการที่จัดขึ้นมาเพื่อพัฒนาคุณภาพชุมชนตามศักยภาพของวัด ได้แก่ โครงการอุทยานการศึกษา การจัดสวนสมุนไพรในวัด โครงการลานวัดลานใจลานกีฬา เป็นต้น (บุญศรี พานะจิตร, 2545)

8. สื่อสารมวลชนกับคณะสงฆ์เพื่อให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกระดับมีความรู้ ความเข้าใจ ในการใช้สื่อสารมวลชน เช่น สิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น และตระหนักว่าสื่อสารมวลชนมีบทบาทสำคัญในสังคมปัจจุบัน คือ

- 1) ความสำคัญของสื่อสารมวลชน
- 2) หลักการและจรรยาบรรณของสื่อสารมวลชน
- 3) พ.ร.บ. คลื่นความถี่กับการพระศาสนา
- 4) ชนิดและรูปแบบของสื่อสารมวลชน
- 5) บทบาทพระสงฆ์กับสื่อสารมวลชน

9. งานประชาสัมพันธ์คณะสงฆ์ เพื่อให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกระดับมีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับหลักและวิธีการประชาสัมพันธ์ และสามารถนำหลักการ และวิธีการไปประยุกต์ใช้กับงานคณะสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ

- 1) หลักและวิธีการประชาสัมพันธ์
- 2) องค์ประกอบของการประชาสัมพันธ์
- 3) ความสำคัญของการวางแผนประชาสัมพันธ์
- 4) การสื่อสารเพื่อประชาสัมพันธ์
- 5) แนวทางการประชาสัมพันธ์ (พระครูปลัดอาทิตย์ อุตถเวที (ซองดี) 2546)

ในการเผยแพร่พุทธธรรมนั้นมีหลายวิธี ดังต่อไปนี้

1) การเทศนาธรรม คือ การแสดงธรรมะสั่งสอนตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้ฟังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งวิธีนี้ภิกษุสงฆ์ใช้ในการเผยแพร่หลักธรรมเป็นประจำ

2) ปาฐกถาธรรม คือ การบรรยายธรรมะให้ผู้อื่นฟัง โดยทั่วไปจะยืนและผู้พูดจะต้องมีลีลาในการพูด เพื่อโน้มน้าวจิตใจผู้ฟังพิเศษเป็นวิธีการที่น่าสนใจ

3) อภิปรายธรรม คือ การชี้แจง หรือแสดงความคิดเห็นในหลักธรรมข้อใดข้อหนึ่งให้ผู้อื่นเข้าใจ

4) สันทนาธรรม คือ การพูดจาหรือในหลักธรรมเพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหาชีวิตโดยยึดหลักทางสายกลาง

5) การสอนสมถกรรมฐาน หรือวิปัสสนากรรมฐาน คือการสั่งสอนให้นั่งภาวนาเพื่อให้ใจเป็นสมาธิ และเข้าใจสภาวะตามความเป็นจริงของสังขารตามหลักไตรลักษณ์

6) การใช้สื่อ และอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรมะ เช่น การใช้หนังสือธรรมะ การใช้วีดิทัศน์ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ม้วนเทป เป็นอุปกรณ์ในการเผยแผ่ศาสนาธรรมโดยอาจจำหน่ายแจกไปในกลุ่มที่มีเวลาศึกษาธรรมะด้วยตนเอง

สรุปได้ว่า วิธีที่ภิกษุสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่ธรรมะในปัจจุบันมีหลายวิธี ได้แก่ การเทศนาธรรม ปาฐกถาธรรม อภิปรายธรรม สันทนาธรรม การสอนวิปัสสนากรรมฐาน และ การใช้สื่อประกอบการสอนธรรมะจะเลือกใช้วิธีใดขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้รับการศึกษา สั่งสอนประชาชนเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระสงฆ์และคณะสงฆ์ถือเป็นกิจการที่สำคัญที่สุด จุดหมายของการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมประการหนึ่ง คือ ความรู้ความสามารถในการที่จะนำพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปสู่ประชาชน หรือ การเผยแผ่นี้เองคณะสงฆ์ไทยเคยจัดให้มีโรงเรียนพระธรรมกถา ภิกษุสงฆ์ที่เทศน์ดีจะได้รับการยกย่องมากและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นหน้าที่อันสำคัญของพระสงฆ์ เพราะว่าพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นจะต้องมีความรู้ความสามารถ และเทคนิควิธีการนอกเหนือจากความรู้ ด้านหลักพุทธธรรมจึงจะสามารถทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพ

2.4.6 การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการสาธารณูปการ

สาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณะปฏิสังขรณ์เป็นระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลางพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ. 2484 ใช้คำว่า “องค์การสาธารณูปการ” แต่ในปัจจุบันบทบัญญัติว่าด้วยอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคม และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางเรียกว่า “การสาธารณูปการ” ทั้งองค์การสาธารณูปการและการสาธารณูปการมีความหมายในการรวมกิจการคณะสงฆ์อย่างเดียวกันกล่าว คือ

1. การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุ และศาสนสถาน
2. กิจการอันเกี่ยวกับการวัด คือการสร้างการตั้งการรวมการย้ายการยุบเลิกการขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมาการยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง

3. กิจการของวัดอื่นๆ เช่น การจัดงานวัด การเรียไร

4. การศาสนสมบัติของวัด

แนวทางในการจัดการด้านสาธารณูปการวัดจะต้องมีแผนผังกำหนดการปลูกสร้างภายในวัด บริเวณวัดมีการปลูกไม้ดอก ไม้ประดับ ไม้เกี่ยวกับพุทธประวัติทำให้วัดเป็นแหล่งศึกษา

สถานที่รณรมย์ลานวัดสะอาดปราศจากมูลฝอยสิ่งปฏิกูลมีถังรองรับขยะมีถนนทางเดินเท้า วัดควรมีประตูปิด เปิดตามวันเวลาเพื่อความปลอดภัยในทรัพย์สินมีป้ายแสดงสิ่งสำคัญๆ เพื่อดึงดูดความศรัทธาของประชาชนตามสมควร การทำเสนาสนะก็ดีแผ่นป้ายก็ดีให้ใช้สีทาเรียบๆ ไม่ฉูดฉาด การปลูกสร้างเสนาสนะภายในวัดให้รักษาไว้ซึ่งศิลปกรรมของไทยมีการจัดระบบน้ำดื่ม น้ำใช้ ไฟฟ้า ที่อยู่อาศัยมีระบบกำจัดสิ่งปฏิกูลห้องน้ำห้องส้วม จัดสวัสดิการภิกษุสามเณรได้รับความผาสุกในการบำเพ็ญสมณธรรม วัดควรจัดบริเวณและอาคารสถานที่ให้ร่มรื่นสวยงาม สะอาด สงบ และมีสภาพเป็นอุทยาน หรือสวนป่าที่มีความร่มรื่น และเป็นธรรมชาติมากที่สุด จัดวางแผนผังที่เป็นสัดส่วนโดยแบ่งเขตพุทธาวาส สังฆาวาสและเขตฌานสงเคราะห์ให้เป็นระเบียบ จัดให้มีหอกระจายข่าวเพื่อสอดแทรกความรู้และบริการข่าวสารต่างๆ ให้แก่ชุมชน อีกทั้งจัดธรรมสถาน หรือสวนธรรมเพื่อเป็นสถานที่ฝึกอบรมศีลธรรมจริยธรรมแก่ประชาชน หรือคนในท้องถิ่นความมุ่งหมายของสาธารณูปการก็เพื่อบำรุงรักษาวัด และส่งเสริมสร้างวัดให้เป็นที่อำนวยประโยชน์แก่ประชาชน หรือสังคมผู้เป็นเจ้าของวัดนั้นให้วัฒนาสถาพรสืบไปการบริหารกิจการคณะสงฆ์ และพระศาสนา ในด้านสาธารณูปการของวัดในปัจจุบันแบ่งได้ 3 เรื่อง คือ

1. การบูรณะและพัฒนาวัด
2. การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ
3. การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดและการบริหารงานสาธารณูปการ

ของเจ้าอาวาส หรือวัดตามพระธรรมวินัยควรให้เกิดความสุข (สัพปาเย) 4 อย่าง คือ

1) อาวาสสัพปาเยที่อยู่เป็นที่สบาย คือ ทำให้วัดเป็นอารามเป็นที่ร่มรื่นรื่นรมย์ เป็นรมณีสถานเจริญตา สบายในแก่ผู้พบเห็นเป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งทางด้านวัตถุ และจิตใจ

2) อาหารสัพปาเยอาหารเป็นที่สบายตามปกติเมื่อมีที่อยู่แล้วต้องคำนึงถึงการกินอาหารการจัดสวัสดิการเรื่องอาหาร

3) บุคคลสัพปาเยบุคคลเป็นที่สบายบางแห่งไม่คำนึงถึงเรื่องบุคคลภายในวัดหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัด คนวัดแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ ภิกษุสงฆ์ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา และเด็กวัด วัดใดดีหรือไม่ดี ดูได้จากบุคคล 4 ประเภทนี้ สาธารณูปการจึงควรคำนึงถึงบุคคล 4 ประเภทนี้ โดยการจัดที่อยู่อาศัยของบุคคลแต่ละประเภทให้เหมาะสมตามสภาพของแต่ละบุคคลไม่ให้ปนกัน

4) ธรรมสัพปาเยธรรมเป็นที่สบายจุดมุ่งหมาย คือ เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม ดังนั้น การสาธารณูปการจะเน้นในส่วนบำรุงรักษาวัดและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดีเป็นหน้าที่ของผู้บริหารวัด และคณะสงฆ์โดยตรงในส่วนของรัฐและพุทธบริษัทจะต้องอุปถัมภ์ด้วยไม่ว่าจะก่อสร้าง หรือบูรณะรักษาเสนาสนะของสงฆ์พระสังฆาธิการทุกรูปต้องมองเห็นความสำคัญการจัดทำแผนแม่บทการก่อสร้าง และรู้จักวิธีการบริหารงานสาธารณูปการเป็นอย่างดีมีเทคนิค และวิธีการขอคำปรึกษากับหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบ ขั้นตอนการดำเนินการก่อสร้าง การบริหารจัดการงานสาธารณูปการที่ดี และต้องรู้จักวิธีการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุ และพัฒนาวัดให้สงบร่มรื่นเป็นศูนย์กลางพัฒนาของชุมชนโดยกำหนดยึดหลักการบริหาร บูรณปฏิสังขรณ์การรักษาดูแลทำนุบำรุงศาสนวัตถุ และการจัดทำวัดให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง ถึงกระนั้นก็ตามพระสงฆ์จะมีเพียง

หน้าที่ในการทำนุบำรุงรักษาเพียงอย่างเดียวไม่ได้ต้องมีการอนุรักษ์ศาสนสถาน คือดูแลรักษาศาสนสถานให้มั่นคงถาวร และเป็นการอนุรักษ์สถานแก่อนุชนรุ่นหลัง ได้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเป็นการปรับปรุงสภาพวัดและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของวัดโดยเน้นการปรับปรุงและแก้ไขข้อบกพร่องเดิมภายในวัดรวมทั้งส่งเสริมกระบวนการดำเนินงานกิจกรรมพระศาสนาในวัดให้มีคุณภาพ และประสิทธิภาพสมบูรณ์เพื่อสร้างวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน และเป็นแหล่งอารยธรรมอันเจริญรุ่งเรือง มีศาสนวัตถุศาสนสถานอันเป็นเครื่องหมายแห่งศิลปวัฒนธรรมอันดีงาม บุคลากรทางศาสนามีความประพฤติดีเป็นแบบอย่างแก่ประชาชนในสังคม สามารถแนะนำให้ประชาชนในสังคมพ้นจากความลุ่มหลงฟุ้งเฟ้อและดำรงอยู่ได้อย่างเป็นสุข มีการส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์อย่างหลากหลายทั้งในด้านศาสนพิธีการให้การศึกษาการเผยแผ่ศาสนาธรรม และการสาธารณสงเคราะห์เพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้วัดมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนและที่สำคัญ เพื่อให้พระพุทธศาสนาสร้างความสงบสุขได้อย่างแท้จริง

2.4.7 การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการสาธารณสงเคราะห์

สาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของหน่วยงานบุคคล หรือคณะบุคคลเว้นแต่การนั้นอยู่ในขอบข่ายแห่งการสงเคราะห์ หรือการช่วยเหลือเกื้อกูล อดหนุนจุนเจือกิจการของรัฐ หรือของเอกชนที่ดำเนินการ เพื่อสาธารณประโยชน์ หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่ ซึ่งจะเป็สาธารณสมบัติ หรือประชาชนทั่วไปและการเกื้อกูลทำประโยชน์ร่วมกันทั้งให้คำแนะนำคำสอนความคิด และวัตถุสิ่งของตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา ถือว่าการให้ธรรมเป็นทานย่อมชนะการให้ทานทั้งปวง ฉะนั้นการสอนหนังสือก็ถือว่าการแนะนำที่เกี่ยวกับความรู้ที่ดีจัดเป็นสาธารณประโยชน์ทั้งนั้น (พระครูปลัดอาทิตย์ อดตเวที (ชองดี) 2546)

การสาธารณสงเคราะห์แยกโดยลักษณะ คือ

1. การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลเช่นหน่วยอบรม อ.ป.ต. ห้องสมุดเพื่อประชาชน มูลนิธิเพื่อคนยากจน
2. การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่น ซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้านการพัฒนาวัด เป็นต้น
3. การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง การขุดคลอง การพัฒนาก่อสร้างวัด พัฒนาโรงเรียน เป็นต้น
4. การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป เช่น การช่วยเหลือผู้คนที่ตกทุกข์ได้ยาก เพราะภัยทางธรรมชาติ เช่น ว่างภัยอุทกภัยอัคคีภัยเหล่านี้ถือว่าการสงเคราะห์ช่วยเหลือคนอื่นทั้งนั้นรวมเป็นถึงการสงเคราะห์คนวัยชรา สถานเด็กกำพร้า เป็นต้น การสาธารณสงเคราะห์เป็นการแสดงบทบาทของภิกษุสงฆ์ในด้านสังคมสงเคราะห์ ทั้งการสงเคราะห์บุคคลและสาธารณสงเคราะห์ โดยมีภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนในการบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่างๆ เพราะภิกษุสงฆ์เป็นศูนย์กลางเชื่อมประสานระหว่างคนจนกับคนรวย ปัจจัยที่ได้รับบริจาคมาภิกษุสงฆ์ก็ใช้ทำประโยชน์เป็นสาธารณกุศล และช่วยเหลือบุคคลผู้ขาดแคลนและด้อยโอกาสดังกล่าว แล้วการสาธารณสงเคราะห์เป็นการจัดให้การสงเคราะห์ในด้านต่างๆ แก่ประชาชนผู้อุปถัมภ์บำรุงวัด ทายกทายิกาของวัด หรือประชาชนทั่วไปวัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคมวัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้านและบ้านอยู่ได้ก็ต้องพึ่งวัด

วัดเป็นศูนย์กลางของสังคมพระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชนเมื่อประชาชนเดือดร้อน ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ก็เป็นหน้าที่ทางวัดจะต้องจัดการสงเคราะห์ช่วยเหลือ การสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัด และเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการบริหารงานทุกด้านเกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะสามารถจัดได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติที่ว่าวัดเป็นของประชาชน เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลตามประเพณีของชาวบ้านของวัด ภิกษุสงฆ์สามเณร ในวัดอันมีเจ้าอาวาสเป็นหัวหน้า ปกครอง ดูแลรักษาวัด มีหน้าที่ให้ความสะดวกแก่ประชาชนในการทำบุญ บำเพ็ญกุศล ทั้งที่บ้านและวัดหรือที่อื่นใดในหมู่บ้าน ตำบลที่ตั้งวัดนั้น และหน้าที่จัดการสาธารณสงเคราะห์อื่นๆ แก่ประชาชนในส่วนที่อยู่ในสมณวิสัยที่น่าจะจัดได้

กล่าวโดยสรุป การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่างๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่ การสงเคราะห์ภิกษุสงฆ์ สามเณร การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วย ผู้ยากไร้ การสร้างห้องสมุดโรงเรียน เป็นต้น การสาธารณสงเคราะห์ นอกจากจะเป็นการช่วยเหลือชาวบ้านในสิ่งที่พวกเขาต้องการ และมีความจำเป็นแล้วยังเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างวัดกับบ้านอีกทางหนึ่งด้วย

2.5 แนวคิดการบริหารงานของพระสังฆาธิการ

2.5.1 อำนาจหน้าที่ของพระสังฆาธิการ

1. อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะใหญ่

เจ้าคณะใหญ่มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตหนของตน (กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 23, 2541: ข้อ 6 ข้อ 7) คือ (1) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช (2) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ให้ดำเนินไปด้วยดี (3) วินิจฉัยการลงนิคหกรรมวินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่ง หรือคำวินิจฉัยชั้นภาค หรือมีอำนาจหน้าที่ในกรณีที่ได้รับมอบหมายอย่างอื่นจากมหาเถรสมาคม (4) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะภาคให้เป็นไปโดยชอบ (5) ควบคุมบังคับบัญชา เจ้าคณะ และเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ที่อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย (6) ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

2. อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะภาค

เจ้าคณะภาคมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตภาคของตน (กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 23, 2541: ส่วนที่ 1 ข้อ 10) คือ (1) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยกฎหมายกฎหมายมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช (2) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษาการศึกษาสงเคราะห์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ให้ดำเนินไปด้วยดี (3) วินิจฉัยการลงนิคหกรรมวินิจฉัยข้ออุทธรณ์ คำสั่ง หรือคำวินิจฉัยชั้นจังหวัดหรือมีอำนาจ

หน้าที่ในกรณีที่ได้รับมอบหมายอย่างอื่นจากมหาเถรสมาคม (4) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะจังหวัด ให้เป็นไปโดยชอบ (5) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะ และเจ้าอาวาสตลอดถึงพระภิกษุสามเณร ผู้อยู่ใน บังคับบัญชา หรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ที่อยู่ในบังคับ บัญชาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย (6) ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

3. อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะจังหวัด

เจ้าคณะจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดของตน (กฎ มหาเถรสมาคม ฉบับที่ 23, 2541: ส่วนที่ 1 ข้อ 10) คือ (1) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไป ตามพระธรรมวินัย กฎหมาย มหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชา สมเด็จพระสังฆราชคำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน (2) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อย ดึงดูดการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสา ธารณสงเคราะห์ให้ดำเนินไปด้วยดี (3) ระวังอธิกรณ์วินิจัยการลงนิคหกรรมวินิจัยข้ออุทธรณ์คำสั่ง หรือ คำวินิจฉัยชั้นเจ้าคณะอำเภอ (4) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะอำเภอให้เป็นไปโดยชอบ (5) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะ และเจ้าอาวาสตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชา หรืออยู่ใน เขตปกครองของตนและชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไปโดยความ เรียบร้อย (6) ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

4. อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะอำเภอ

เจ้าคณะอำเภอมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตอำเภอของตน (กฎ มหาเถรสมาคม ฉบับที่ 23, 2541: ส่วนที่ 1 ข้อ 10) คือ (1) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้ เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระ บัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน (2) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความ เรียบร้อยดึงดูด การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และ การสาธารณสงเคราะห์ให้ดำเนินไปด้วยดี (3) ระวังอธิกรณ์วินิจัย การลงนิคหกรรมวินิจัยข้ออุทธรณ์ คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าคณะตำบล (4) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะตำบลให้เป็นไปโดยชอบ (5) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะ และเจ้าอาวาสตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชา หรือ อยู่ในเขตปกครองของตนและชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไปโดย ความเรียบร้อย (6) ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

5. อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะตำบล

เจ้าคณะตำบลมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตตำบลของตน (กฎมหาเถร สมาคม ฉบับที่ 23, 2541: ส่วนที่ 1 ข้อ 10) คือ (1) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตาม พระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน (2) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดึงดูด การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณ สงเคราะห์ให้ดำเนินไปด้วยดี (3) ระวังอธิกรณ์วินิจัยการลงนิคหกรรมวินิจัยข้ออุทธรณ์ คำสั่ง หรือ คำวินิจฉัยชั้นเจ้าอาวาส (4) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าอาวาสให้เป็นไปโดยชอบ (5) ควบคุมและบังคับ บัญชาเจ้าอาวาส และพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชา หรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจง

แนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย (6) ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

6. อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส

เจ้าอาวาสผู้มีอำนาจสูงสุดภายในวัด คือเจ้าอาวาสวัด ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการ อันดับที่ 9 ตามกฎหมายเถรสมาคม เจ้าอาวาสวัดเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อการพระศาสนาอย่างยิ่งใหญ่ เพราะต้องทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองวัด และเป็นผู้แทนวัดเนื่องจากวัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล คือ บุคคลตามกฎหมาย ดังนั้นเจ้าอาวาสจึงมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา ตามมาตรา 45 กล่าวว่า “ให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์ และไวยาวัจกรเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา” ตำแหน่งเจ้าอาวาสจึงเป็นตำแหน่งสำคัญยิ่ง และนอกจากนั้นเจ้าอาวาสยังมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพุทธศาสนิกชนมากที่สุด ที่จะช่วยจรโลงพระพุทธรูปบูชาปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธรูปศาสนาแก่ประชาชน พระพุทธวรญาณ (2548) กล่าวว่าพระสังฆาธิการ คือ ผู้ปกครองสงฆ์ซึ่งตามกฎหมายกำหนดให้มีจำนวน 11 อันดับ โดยมีเจ้าคณะภาคเป็นอันดับที่ 1 มีผู้ช่วยเจ้าอาวาสเป็นอันดับที่ 11 นั้น พระสังฆาธิการ อันดับที่ 9 คือ เจ้าอาวาสนับเป็นพระสังฆาธิการที่มีความสำคัญมากที่สุดมีความรับผิดชอบสูงสุดด้วยเหตุผล 1) เจ้าอาวาสเป็นผู้ใกล้ชิด พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ประชาชน และเด็กเล็ก รู้จักพื้นฐานของบุคคลเหล่านั้นดีกว่าใครๆ อยู่ใกล้ชิดเหตุการณ์ทางพระศาสนาทั้งดีและร้ายย่อมเข้าใจ ปัญหาต่างๆ และหาทางคลี่คลายปัญหาได้ง่าย 2) ตำแหน่งเจ้าอาวาสจัดเป็นพื้นฐานที่สำคัญของ ตำแหน่งผู้ปกครองสงฆ์ทุกตำแหน่งเป็นเครื่องพิสูจน์ และรับรองความสามารถของตำแหน่งปกครองสงฆ์ทั้งหลายได้อย่างดีคือถ้าเป็นเจ้าอาวาสได้ดีก็มีหวังที่จะเป็นเจ้าคณะตำบลหรือเจ้าคณะต่างๆ ได้ดี สำหรับพระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ มานะกุล, 2540) กล่าวถึงเจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้ 1) บำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรม และศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี 2) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคมข้อบังคับระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม 3) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์ 4) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

หน้าที่เจ้าอาวาสดังกล่าวในมาตรา 37 นี้ เป็นหน้าที่โดยภาพรวมลักษณะงานอย่างกว้างๆ มิได้ชี้ชัดถึงวิธีปฏิบัติแต่อย่างใด เพราะวิธีปฏิบัตินั้นได้กำหนดโดยลักษณะงาน เป็น 4 ดังนี้

1. หน้าที่ต้องปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ได้แก่

1.1 การบำรุงรักษาวัดให้เป็นไปด้วยดีหมายถึงการก่อสร้างการบูรณะปฏิสังขรณ์ การปรับปรุง ตกแต่ง การกำหนดแบบแปลนแผนผัง ซึ่งล้วนแต่เป็นงานที่ต้องทำ ด้วยแรงงาน แรงงาน และแรงความคิด อันเป็นส่วนสร้างสรรค์ และเสริมสร้างส่วนที่เป็นวัตถุให้ปรากฏเป็นรูปธรรม ศาสนสถาน และศาสนวัตถุของวัดวาอารามต่างๆ จักได้รับการปรับปรุงพัฒนาให้ เป็นไปด้วยดีด้วยหน้าที่เจ้าอาวาสข้อนี้

1.2 การจัดกิจการของวัดให้เป็นไปด้วยดี หมายถึง การจัดกิจการของวัดตามหน้าที่ผู้ปกครองวัด และหน้าที่จัดกิจการแทนวัดในฐานะผู้แทนนิติบุคคล เช่น การรับทรัพย์สิน การ

อรรถคดี กิจการเหล่านี้เจ้าอาวาสจะต้องจัดการให้เป็นไปด้วยดี คือ เป็นไปโดยถูกต้องตามระเบียบแบบแผน หรือจารีตว่าด้วยการนั้น

1.3 การจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี หมายถึง การดูแลรักษาการใช้จ่าย การจัดทรัพย์สินของวัด ตลอดจนการบัญชีทั้งส่วนที่เป็นศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และศาสนสมบัติของวัดที่ตนเป็นเจ้าของอาวาสให้เป็นไปด้วยดี คือให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

2. หน้าที่ในการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด ได้แก่

2.1 การปกครองบรรพชิต และคฤหัสถ์ในวัด หมายถึง การคุ้มครองปกป้องรักษาให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ผู้มีอยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นได้เป็นอยู่ด้วยความผาสุกให้ความอนุเคราะห์ในส่วนที่อยู่อาศัยและปัจจัยตามสมควร หรือกล่าวอีกในหนึ่งว่าช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์ดังกล่าวด้วยพรหมวิหารธรรมตามควรแก่เหตุ

2.2 การสอดส่องบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด หมายถึง การตรวจตรา และเอาใจใส่ดูแล การประพฤติปฏิบัติตนของบรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีถิ่นที่อยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม รวมถึงควบคุมและบังคับบัญชาบรรพชิตและคฤหัสถ์ดังกล่าว ให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยกฎหมายมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือ คำสั่ง มหาเถรสมาคม และรวมถึงการว่ากล่าวแนะนำชี้แจงเกี่ยวกับการปฏิบัติดังกล่าวด้วยทั้งนี้ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งวัดและพระศาสนาอันเป็นส่วนรวม

3. หน้าที่เป็นธุระจัดการศึกษาและอบรม

3.1 การจัดการศาสนศึกษา หมายถึง การจัดให้มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ได้ศึกษาเล่าเรียน ทั้งแผนกบาลี และแผนกธรรม (รวมถึงธรรมศึกษาอยู่ด้วย) หรือเฉพาะแผนกใดแผนกหนึ่งซึ่งยึดแบบแผนตามจารีตประเพณี ที่โดยปฏิบัติสืบมาโดยตรง ได้แก่ การจัดตั้งสำนักศาสนศึกษา แผนกธรรม หรือการให้พระภิกษุสามเณรไปเรียนที่วัดใกล้เคียงซึ่งมีสำนักศาสนศึกษาดังกล่าว

3.2 การอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยหมายถึงการจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตตามวิธีการที่กำหนดในคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่องให้ภิกษุ สามเณร เรียนพระธรรมวินัย พ.ศ. 2528 และการจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่คฤหัสถ์ในรูปแบบอื่นๆ รวมถึงการฝึกอบรมระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ เช่น การทำกิจวัตรประจำวันการฝึกซ้อมสวดมนต์ฝึกซ้อม เรื่องสังฆกรรมและพิธีกรรมทางพระศาสนาตลอดจนฝึกอบรมการปฏิบัติศาสนกิจของคฤหัสถ์ เช่น การทำวัตรสวดมนต์ประจำวันพระ การสมาทานอุโบสถศีล และปฏิบัติศาสนพิธีอื่นๆ

4. หน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลหน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลนั้นเป็นหน้าที่เชื่อมโยงผูกพันกับสังคมทั้งในส่วนวัดและนอกวัด และเป็นหน้าที่อันเกี่ยวกับผลประโยชน์ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมซึ่งพอแยกได้โดยลักษณะ คือ

4.1 การอำนวยความสะดวกแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่ขอใช้วัดเป็นที่จัดบำเพ็ญกุศลทั้งที่เป็นส่วนตัวและส่วนรวม

4.2 การอำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลของวัดเองทั้งที่เป็น การประจำและเป็นการจร

4.3 การอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนผู้จะบำเพ็ญกุศลนอกวัดแต่ขอรับ คำปรึกษาและความอุปถัมภ์จากเจ้าอาวาส หรือจากวัด

4.4 การสร้างสถานที่เพื่ออำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล เช่น การสร้างฌาปนสถานมีเมรุเผาศพ ศาลาเผาศพ ศาลาพักผ่อน หรือ ศาลาบำเพ็ญกุศล และที่เก็บศพ เป็นต้น

7. อำนาจของเจ้าอาวาส

อำนาจเจ้าอาวาส หมายถึง สิ่งที่เป็นอุปการะแก่การปฏิบัติงานของเจ้าอาวาส เพื่อให้งานที่ปฏิบัติเป็นไปด้วยดี เป็นสิ่งที่มีคู่กับหน้าที่เจ้าอาวาสมีไว้เพื่อใช้บังคับบัญชาผู้อยู่ในบังคับบัญชาโดยเฉพาะเกี่ยวกับบรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นดังที่ท่านผู้รู้ได้กล่าวไว้ดังนี้

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ มานะกุล, 2540) ได้กล่าวถึง อำนาจเจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้ 1) ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด 2) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด 3) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัดทำงานภายในวัด หรือให้ทำทัณฑ์บน หรือให้ขอขมาโทษในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาส ซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัยกฎหมายมหาเถรสมาคมข้อบังคับ ระเบียบ หรือ คำสั่ง ของมหาเถรสมาคมต้องมีบรรยากาศแห่งศาสนกิจอยู่ตลอดเวลา เช่น มีการไหว้พระมีการสวดมนต์ มีการทำสังฆกรรมเป็นประจำตามพระวินัยส่วนพระพุทธรูป (2548) ได้กล่าวถึงบทบาทความรับผิดชอบของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสว่าต้องช่วยพัฒนาท้องถิ่นในด้านการเสริมสร้างคุณธรรมให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นของตนด้วย ในการพัฒนาท้องถิ่นนั้นก็ต้องเริ่มที่เจ้าอาวาสต้องคุมบรรยากาศในวัดให้หอมด้วยเมตตา สัจจะสามัคคีคนในวัดรักกัน ซื่อสัตย์ต่อกันปรองดองกัน สำหรับพระธรรมญาณมุนี (2548) ได้กล่าวไว้ในส่วนสภาพวัดเจ้าอาวาสก็ต้องจัดวัดให้เป็นศาสนสถาน คือเป็นที่บำเพ็ญกิจทางศาสนาเป็นบุญสถาน คือเป็นสถานที่ในการบำเพ็ญกุศลเป็นศึกษาสถาน คือเป็นที่ให้การศึกษเล่าเรียน อบรมเป็นธรรมสถาน คือเป็นสถานที่ในทางประสิทธิ์ประสาทคุณงามความดี

ผลจากการศึกษาของพระมหาอาคม ญาณโร (2546) ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส และผู้นำชุมชนต่อการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน: กรณีศึกษาวัดธรรมยุตในเขตจังหวัดพัทลุงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงภาวะผู้นำ ด้านคุณลักษณะผู้นำของเจ้าอาวาส และผู้นำชุมชนที่ช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน แนวทางการบริหารและการจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน และปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางในการบริหารและการจัดการของชุมชนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นเจ้าอาวาสวัดธรรมยุตนิทาย ประธานชุมชน ไวยาวัจกร คณะกรรมการชุมชน พระภิกษุสามเณรของวัดธรรมยุตนิทายที่ทำการศึกษาวิจัย และประชาชนในชุมชนอันเป็นที่ตั้งของวัดธรรมยุตนิทายรวมทั้งสิ้น 286 รูป/ คน ผลการวิจัยพบว่า 1) ด้านคุณลักษณะความเป็นผู้นำของเจ้าอาวาสวัดธรรมยุตนิทาย พบว่า มีคุณลักษณะความเป็นผู้นำโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ส่วนคุณลักษณะความเป็นผู้นำของผู้นำชุมชน พบว่า ผู้นำชุมชนบ้านปากแพรก และผู้นำชุมชนวัดบาง

แก้วผดุงธรรมมีคุณลักษณะความเป็นผู้นำโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก แต่ผู้นำชุมชนวัดอุดมวาราราม และผู้นำชุมชนบ้านพนาตุงมีคุณลักษณะความเป็นผู้นำโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง 2) แนวทางการบริหารและการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน ด้านลักษณะของการพัฒนานั้น พบว่า เจ้าอาวาสวัดธรรมยุตินิกาย และผู้นำชุมชนมีการพัฒนาด้านศาสนวัตถุ/ สถานที่ต่างๆ ด้านยกเว้นการจัดตั้งศูนย์พัฒนาอาชีพและการฝีมือต่างๆ ของชาวชุมชนขึ้นภายในวัดและการจัดตั้งศูนย์เด็กเล็กก่อนเกณฑ์ขึ้นภายในวัด การพัฒนาด้านศาสนบุคคล/ บุคลากรพบว่าเจ้าอาวาสวัดธรรมยุตินิกาย และผู้นำชุมชนมีการพัฒนาในทุกๆ ด้านแต่ผู้นำชุมชนมีการจัดระเบียบการบริหาร และการปกครองแก่คณะกรรมกรชุมชน และประชาชนในชุมชนของตนเพิ่มเข้ามาด้วย การพัฒนาด้านศาสนพิธี/ กิจกรรมพบว่าเจ้าอาวาสวัดธรรมยุตินิกาย และผู้นำชุมชนมีการพัฒนาในทุกๆ ด้าน เช่นกัน แต่สิ่งที่ผู้นำชุมชนไม่ได้ช่วยเหลือเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัด คือ การจัดนิทรรศการงานวันสำคัญต่างๆ ทางพระพุทธศาสนาและการปรับปรุงรูปแบบของการประกอบศาสนพิธีหรือพิธีกรรมทางศาสนาที่เหมาะสม และถูกต้องแก่ชาวชุมชน 3) ส่วนแนวทางการบริหาร และการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนด้านลักษณะของการเรียนรู้ พบว่า เจ้าอาวาสและผู้นำชุมชนมีการส่งเสริมการเรียนรู้ในระบบที่ตรงกันแต่สิ่งที่มีการส่งเสริมน้อยคือการส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนธรรมะในโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์หรือในโรงเรียนต่างๆ และการส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรมสายสามัญแก่พระภิกษุ และสามเณร การส่งเสริมการเรียนรู้นอกระบบ พบว่า เจ้าอาวาสและผู้นำชุมชนมีการส่งเสริมที่ตรงกันแต่สิ่งที่มีการส่งเสริมน้อยคือการสร้างศูนย์เผยแผ่ศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ของชาวชุมชนขึ้นภายในวัดการจัดตั้งศูนย์ฝึก และส่งเสริมอาชีพต่างๆ แก่ชาวชุมชนภายในวัดการสร้างพิพิธภัณฑ์ชุมชนการสร้างศูนย์อบรม และปฏิบัติกรรมฐานและการสร้างศูนย์ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชนแบบถาวรขึ้นในวัด 4) ด้านปัจจัยการบริหารงานของเจ้าอาวาสวัดธรรมยุตินิกาย และผู้นำชุมชนที่ช่วยส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนนั้น พบว่า เจ้าอาวาสวัดธรรมยุตินิกายมีความสามารถในด้านการบริหารงาน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ผู้นำชุมชนบ้านปากแพรก และผู้นำชุมชนวัดบางแก้วผดุงธรรมมีความสามารถในด้านการบริหารงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก แต่ผู้นำชุมชนวัดอุดมวาราราม และผู้นำชุมชนบ้านพนาตุง มีความสามารถในด้านการบริหารงาน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนพระมหาวิเชียร ชาญณรงค์ (2547) ได้ทำการวิจัย เรื่องบทบาทเจ้าอาวาสในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชนเพื่อการลดละเลิกอบายมุขศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิม ฐิตีสีโล) วัดโนนเมือง ตำบลโนนเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาบทบาทของพระครูศีลวราภรณ์ในการเอานำหลักธรรมมาพัฒนาชุมชน เพื่อลดละเลิกอบายมุข โดยศึกษาเชิงคุณภาพพื้นที่ในการศึกษา คือชุมชนวัดโนนเมืองที่พระครูศีลวราภรณ์เป็นผู้นำชุมชน ในการพัฒนากิจการชุมชน ผลการวิจัยสรุปได้ว่าพระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำชุมชนด้วยการกระตุ้นปลุกจิตสำนึก นำเทคนิควิธีการในการเข้าถึงชุมชน การสื่อสารกับชุมชนผ่านการเทศนา บรรยาย ป้ายข้อความ สื่อ ด้วยหลักธรรม การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเป็นผู้ให้คำปรึกษาในการพัฒนากิจกรรมกลุ่ม ซึ่งตั้งหมายไว้ คือชุมชนปลอดจากอบายมุข โดยขั้นตอนของกิจกรรมมุ่งให้เกิดการเรียนรู้ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเอง การชี้ให้ประชาชนเห็นโทษของอบายมุข การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนโดยมุ่งให้มีการปฏิบัติจริง

ส่งเสริมขบวนการเรียนรู้ให้แก่ประชาชนได้ดำเนินการจัดกิจกรรมการพัฒนาที่ยั่งยืน ผลจากการศึกษาปรากฏว่าบทบาทของพระครูศีลารามารณ ได้ส่งผลให้ชุมชนได้ร่วมมือทำกิจกรรมด้วยกันเพื่อมุ่งสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง เพื่อเป็นแรงผลักดันให้ชุมชนอยู่รอด และพึ่งพากันเองในชุมชน

จากแนวความคิดเกี่ยวกับพระสังฆาธิการดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยสรุปว่าพระสังฆาธิการคือ พระภิกษุผู้มีอายุพรรษา และเป็นผู้มีความสามารถในการบริหารอันเป็นความเชี่ยวชาญในด้านต่างๆ จนได้รับการยอมรับเชื่อถือจากคณะสงฆ์ และอุบาสก อุบาสิกา ทั่วไปให้เป็นผู้รับผิดชอบงานคณะสงฆ์ในด้านต่างๆ อันเหมาะสมต่อความรู้ความสามารถของพระภิกษุสงฆ์รูปนั้นๆ โดยมีการพิจารณากลับกรองด้วยระบบแห่งพระธรรมวินัย และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายอาญาซึ่งถือว่าเป็นการกลั่นกรองที่มีประสิทธิภาพ และครอบคลุมซึ่งเป็นการพิจารณาอันเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในวงการคณะสงฆ์

2.6 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารนั้นถือเป็นเรื่องของกรวางแผนงาน เพื่อดำเนินงานตามกระบวนการที่ได้ตั้งเอาไว้ เพื่อให้บรรลุผลที่ได้ตั้งไว้ และได้มีนักวิชาการทั้งชาวต่างชาติ และชาวไทยได้ให้ความหมาย และได้ออกแบบทฤษฎีไว้หลายท่าน ดังที่ได้ค้นคว้ามาเป็นแนวทางของการศึกษาดังนั้น

ความหมายเกี่ยวกับการบริหาร

การบริหาร (Administration) เป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินงาน ขององค์การเพราะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ หรือความล้มเหลวความมีประสิทธิภาพ หรือความไร้ประสิทธิภาพของหน่วยงาน การบริหารเป็นเครื่องบ่งชี้ให้ทราบถึงความเจริญก้าวหน้าของสังคมความก้าวหน้าของวิทยาการต่างๆ การบริหารเป็นมรรคที่สำคัญจะนำไปสู่ความก้าวหน้าการบริหารเป็นลักษณะการทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคลในองค์การซึ่งมีการวินิจฉัยสั่งการ นักบริหารจะต้องคำนึงถึงปัจจัยสิ่งแวดล้อมต่างๆ การวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องแสดงให้ทราบถึงความสามารถของนักบริหาร และความเจริญเติบโตของการบริหารชีวิตประจำวันของมนุษย์ไม่ว่าในครอบครัวหรือองค์การโดยอ้อมเกี่ยวข้องกับการบริหารอยู่เสมอ ดังนั้นการบริหารจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจ และจำเป็นต่อการที่จะดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคมมีนักบริหารนักวิชาการ และนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของการบริหารไว้หลายทัศนะจากการตรวจสอบเอกสารปรากฏว่ามีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับการบริหารไว้หลายท่าน ดังนี้

เฮนรี ฟาโย (Henri Fayol, 1930) ได้สรุปสาระสำคัญของหลักการบริหารไว้ดังนี้

1. หน้าที่ทางการบริหาร (Management Function) ซึ่งประกอบด้วยหน้าที่ทางการบริหาร 5 ประการ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) การประสานงาน (Coordinating) และการควบคุม (Controlling)

2. ผู้บริหารจะต้องมีลักษณะพร้อมด้วยความสามารถทางร่างกาย จิตใจ ไหวพริบ การศึกษาหาความรู้เทคนิคการทำงานและประสบการณ์ต่างๆ

3. หลักการบริหารซึ่งมีหลักทั่วไปที่ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้บริหาร 14 ข้อ คือ

1) หลักการเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบ (Authority and Responsibility)

- 2) หลักของการมีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว (Unity of Command)
- 3) หลักการมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน (Unity of Direction)
- 4) หลักการอ้างรั้วซึ่งสายงาน (Scalar of Chain)
- 5) หลักการแบ่งงานกันทำ (Division of Work, or Specialization)
- 6) หลักเกี่ยวกับระเบียบวินัย (Discipline)
- 7) หลักของการถือประโยชน์ส่วนบุคคลรองจากประโยชน์ส่วนร่วม (Subordination of Individual to General Interest)
- 8) หลักของการให้ผลตอบแทน (Remuneration)
- 9) หลักของการรวมอำนาจไว้ส่วนกลาง (Centralization)
- 10) หลักของการมีระเบียบเรียบร้อย (Order)
- 11) หลักของความเสมอภาค (Equity)
- 12) หลักของการมีเสถียรภาพของการว่าจ้างทำงาน (Stability of Tenure)
- 13) หลักของความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Initiative)
- 14) หลักของความสามัคคี (Esprit de Corps)

วิลเลียม อุชิ (William Ouchi, 1971) ได้กล่าวทฤษฎีของการบริหาร คือทฤษฎี Z โดยหลังจากการศึกษาการบริหารของธุรกิจญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา และได้ทำการประสมประสานกันโดยมีแนวคิดด้านการบริหาร ดังนี้

1. การจ้างงานระยะยาว
2. การตัดสินใจเป็นเอกฉันท์
3. ความรับผิดชอบเฉพาะบุคคล
4. การประเมินผลและการเลื่อนตำแหน่งแบบค่อยเป็นค่อยไป
5. การควบคุมในตัวเองไม่เป็นทางการโดยมีการวัดผลอย่างชัดเจน และเป็นทางการ
6. เส้นทางอาชีพแบบเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในระดับปานกลาง
7. มีความเกี่ยวข้องในลักษณะครอบครัว

วินัย สมมิตร สมัย รื่นสุข และสุนทร ศรีศึกษา (2529) ได้กล่าวว่าการบริหาร หมายถึง การที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ร่วมมือกันดำเนินกิจการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันโดยใช้ทรัพยากรการบริหารที่เหมาะสม

วิโรจน์ สารรัตน์ (2542) ได้กล่าวว่าการบริหาร หมายถึง กระบวนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การโดยอาศัยหน้าที่ทางการบริหารที่สำคัญ คือการจัดการองค์การ การวางแผนการติดตามและการควบคุม

ศจี อนันต์นพคุณ (2542) ได้กล่าวว่าการบริหาร หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป นำทั้งศาสตร์และศิลป์มาใช้ในการทำงานร่วมกัน เพื่อความสำเร็จในเป้าหมายขององค์การที่กำหนดไว้โดยอาศัยปัจจัยการบริหารอย่างเหมาะสม และใช้กระบวนการบริหารอย่างมีระบบ

ธณจรส พูนสิทธิ์ (2541) ได้กล่าวถึงความหมายของการบริหารในความคิดเห็นของ George R. Terry ไว้ว่าการบริหารหมายถึงการดำเนินงานตามลำดับขั้นอันประกอบด้วยวางแผน

(Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การอำนวยการ (Actuating) และการควบคุม (Controlling) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยอาศัยคน และทรัพยากรอื่น

ธีรวุฒิ บุญยโสภณ และวีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์ (2534) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง การบริหาร หรือการจัดการ คือกระบวนการอย่างหนึ่งภายในองค์การ ซึ่งมีลำดับการทำงานเป็นขั้นตอนมีกลุ่มบุคคลเป็นกลไกสำคัญในการบริหารงาน มีเงินทุนเครื่องจักรและวัสดุครุภัณฑ์ต่างๆ เป็นองค์ประกอบด้วย

พะยอม วงศ์สารศรี (2542) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหารหมายถึงกระบวนการที่ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่างๆ ดำเนินกิจการตามขั้นตอนต่างๆ โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในองค์การการตระหนักถึงความสามารถความถนัดความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์การควบคู่ไปด้วยองค์การจึงจะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

สมคิด บางโม (2545) ได้สรุปว่า การบริหารหรือการจัดการ หมายถึง ศิลปะในการใช้คน เงินวัสดุอุปกรณ์ขององค์การและนอกองค์การเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

สมพงษ์ เกษมสิน (2514) ได้กล่าวโดยสรุปไว้ว่าการบริหาร หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์นำเอาทรัพยากรบริหารมาประกอบเป็นกระบวนการบริหารให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งทำให้มองเห็นลักษณะของการบริหารได้ดังนี้ การบริหารย่อมมีวัตถุประสงค์ การบริหารอาศัยปัจจัยบุคคลเป็นสำคัญการบริหารต้องใช้ทรัพยากรการบริหารเป็นองค์ประกอบ พื้นฐานการบริหารมีลักษณะการดำเนินการที่เป็นกระบวนการการบริหาร เป็นการดำเนินงานร่วมกันของกลุ่มคนการบริหารอาศัยความร่วมมือร่วมใจของบุคคล และของกลุ่มคน และการบริหารมีลักษณะเป็นการร่วมมือดำเนินการอย่างมีเหตุผล

สมาน รังสิโยภษฎ์ (2537) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้โดยอาศัยปัจจัยต่างๆ ได้แก่ เงินวัสดุสิ่งของและวิธีปฏิบัติงานเป็นอุปกรณ์ในการดำเนินงาน

สัมพันธ์ ภูไพบูลย์ (2542) ได้ให้ความหมายไว้ว่าการบริหาร หมายถึง ศิลปะในการใช้บุคคลอื่นร่วมกับปัจจัยในการจัดการเพื่อให้กิจกรรมดำเนินไปได้ตามวัตถุประสงค์และสนองตอบความคาดหวังและจัดโอกาสให้บุคคลเหล่านั้นมีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน

สิริภพ เหล่าลาภะ (2545) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการบริหารไว้ 2 นัย คือ 1) คำว่า บริหารมาจากภาษาบาลี ว่าบริหารมาจากศัพท์ว่า ปริ แปลว่า รอบและหรรษาในความนำไป ดังนั้น คำว่าบริหารจึงแปลว่า นำไปโดยรอบ อีกสำนวนหนึ่งคำว่าบริหารแปลว่าอ้อมหนี, หลีกหนี, หลบหนี ดังในประโยคภาษาบาลีว่า “ปญฺหปริหริตสมตฺโถ” แปลว่า ผู้สามารถเพื่อการอ้อมหนีหลีกหนีหลบซึ่งปัญหา หรือแปลว่าผู้สามารถบริหารปัญหาและนำปัญหาไปโดยรอบ หรือกำจัดปัญหาให้หมดสิ้นไป 2) คำว่าบริหารแปลมาจากภาษาอังกฤษว่า Administer และ Administration แปลความหมาย คือ การปกครอง ดำเนินการ อำนวยการ จัดการ จัดให้วาง ส่งเสริมและบำรุง

สมคิด บางโม (2545) ได้อธิบายองค์ประกอบของการบริหารที่สำคัญ และมีความจำเป็นต่อองค์การ ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ที่แน่นอนกล่าวคือ จะต้องรู้ว่าจะดำเนินการไปทำไมเพื่ออะไร และต้องการอะไรจากการดำเนินการ เช่น ต้องมีวัตถุประสงค์ในการให้บริการ หรือในการผลิตต้องรู้ว่าผลิตเพื่อใครต้องการผลตอบแทนเช่นใดถ้าหากไม่มีเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์แล้วก็ไม่มีความหมายที่จะบริหารการดำเนินงานต่างๆ จะไม่มีผลสำเร็จ เพราะไม่มีเป้าหมายกำหนดไว้แน่นอน

2. ทรัพยากรในการบริหาร ได้แก่ วัตถุและเครื่องใช้ เพื่อประกอบการดำเนินงานรวมถึงความสามารถในการจัดการทรัพยากรในการบริหาร ได้แก่ 4Ms คือมนุษย์ (Man) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และความสามารถในการจัดการ (Management) หรือ 6Ms ที่มีเครื่องจักร (Machine) และตลาด (Market) เพิ่มเข้ามาซึ่งในปัจจุบันมีความจำเป็นมากขึ้น

3. มีการประสานงานระหว่างกัน หรือเรียกได้ว่ามีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันกล่าวคือเป้าหมายและวัตถุประสงค์รวมทั้งทรัพยากรในการบริหารทั้ง 4Ms หรือ 6Ms ดังกล่าว จะต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันและเกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน หรือกล่าวได้ว่าจะต้องมีระบบของการทำงานร่วมกัน และที่เกิดขึ้นจริงๆ ด้วยการนำปัจจัยทั้งหลายเบื้องต้นมาไว้ร่วมกันแล้ว ไม่เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ไม่เกิดความสัมพันธ์ระหว่างกันการบริหารก็จะไม่เกิดขึ้น

4. ประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารงานนั้นสิ่งที่วัดผลสำเร็จของงาน ว่าบรรลุเป้าหมายของวัตถุประสงค์ขององค์การก็คือประสิทธิผลขององค์การหมายถึงความสามารถขององค์การในอันที่จะบริหารงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การในการใช้ทรัพยากรขององค์การที่มีอยู่ระยะสั้นโดยเปรียบเทียบกับปัจจัยนำเข้าและค่าใช้จ่ายกับปัจจัยนำออกและรายได้ขององค์การ

สมยศ นาวีการ (2539) ได้ให้ความหมายของการบริหารเชิงกลยุทธ์ หมายถึง การตัดสินใจและการบริหารที่มีผลกระทบต่อผลการดำเนินงานระยะยาวขององค์การประกอบด้วย การกำหนดกลยุทธ์ และการควบคุมกลยุทธ์จะมุ่งตรวจสอบประเมินโอกาส และอุปสรรคภายในสภาพแวดล้อมภายนอกและมุ่งตรวจสอบประเมินจุดอ่อนและจุดแข็งอุปสรรคภายในสภาพแวดล้อมภายในบริษัท

สุพิณ เกษาคุปต์ (2544) ได้กล่าวถึงการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participation Management) เป็นแนวทางการบริหารที่เปิดโอกาสให้พนักงานเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด การวางแผนและการตัดสินใจในงานต่างๆ ที่เขามีส่วนรับผิดชอบอยู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมขององค์การทำให้พนักงานเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของมีส่วนได้ส่วนเสียกับการดำเนินงานต่างๆ ขององค์การใดที่ใช้นโยบายการบริหารแบบนี้เป็นการแสดงให้เห็นว่าฝ่ายบริหารเห็นความสำคัญของพนักงานที่มีต่อความสำเร็จขององค์การทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีมีความภูมิใจและรับผิดชอบต่องานอย่างเต็มที่ซึ่งเป็นการจูงใจในการทำงานที่ดีวิธีหนึ่ง

สรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารนั้นจะครอบคลุมถึงหน้าที่ในการบริหารอันประกอบด้วย การวางแผนการจ้องค์การ การสั่งการ หรือการมอบหมายงาน การประสานงาน การรายงาน และการงบประมาณ นอกจากนี้องค์ประกอบที่สำคัญของการบริหารจะประกอบด้วย วัตถุประสงค์ที่แน่นอนทรัพยากรในการบริหารมีความประสานระหว่างกัน และประสิทธิภาพประสิทธิผลในการบริหารงาน ซึ่งแนวคิดเหล่านี้จะครอบคลุมไปถึงการบริหารแบบมีส่วนร่วม และการบริหารเชิงกลยุทธ์

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร

การบริหารงานเป็นเรื่องของการทำงานที่เป็นขั้นเป็นตอน และคิดอีกอย่างหนึ่ง คือ การทำงานที่มีการวางแผน เพื่อที่ทำงานได้อย่างไม่ผิดพลาดหากมีการวางแผนงานก่อนลงมือ ดังจะเห็นได้จากนักวิชาการที่ได้ออกแบบเป็นโมเดล หรือขั้นตอนการทำงานและการบริหารงานไว้หลายๆ ท่านดังนี้

สมยศ นาวิการ (2539) ได้กล่าวถึงแนวคิดการบริหารไว้ว่าการบริหารงานไม่ว่าจะเป็นรูปแบบผู้นำโครงสร้างระบบราชการ และหน้าที่ของผู้บริหารในองค์การแห่งหนึ่งสามารถนำมาประยุกต์ไปใช้กับองค์การเรียกว่าวิธีที่ดีที่สุด (One best Way) อย่างไรก็ตามผู้บริหารในแต่ละองค์การจะเผชิญกับสถานการณ์เฉพาะที่มีเอกลักษณ์ของตนเองไม่มีหลักสากลใดที่สามารถใช้ได้กับทุกปัญหา ผู้บริหารต้องศึกษาการบริหารโดยมีประสบการณ์จากกรณีศึกษา (Case Study) จำนวนมากและวิเคราะห์ว่าวิธีการใดที่สามารถใช้ในสถานการณ์ใหม่ๆ

คณาจารย์ภาควิชาบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง (2549) ได้กล่าวถึงแนวคิดของเฮนรี ฟาโยล (Henry Fayol) นักวิชาการเหมืองแร่ชาวฝรั่งเศสผู้เป็นต้นกำเนิดในการเสนอองค์ประกอบมูลฐานของการบริหารแบบกระบวนการ 5 ประการ ที่เรียกว่า POCCC ไว้ดังนี้

1. การวางแผน (Planning) หมายถึง การสร้างทางเลือก หรือแนวทางดำเนินการไว้ล่วงหน้าเพื่อใช้ในการตัดสินใจในอนาคต
2. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การกำหนดโครงสร้างหน่วยงาน และระบุหน้าที่ โดยการผสมผสานระหว่างวัตถุดิบและเงิน
3. การบังคับบัญชา (Commanding) หมายถึง การทำให้เกิดการดำเนินงานตามที่ได้มีการกำหนดไว้ซึ่งการบังคับบัญชาที่ดีนั้นจะต้องมีการติดต่อสื่อสาร 2 ทาง กล่าวคือ การยอมให้ผู้ใต้บังคับบัญชาสามารถแสดงความคิดเห็นได้
4. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การรวมความพยายามของผู้ปฏิบัติงานและช่วยสนับสนุนให้เกิดการติดต่อสื่อสารระหว่างกันเพื่อให้การทำงานสำเร็จ
5. การควบคุม (Controlling) การติดตามการดำเนินงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

เด่น ชะเนตียัง (2533) ได้กล่าวถึง แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารไว้ว่า การบริหารมีลักษณะเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์กล่าวคือ การบริหารจัดเป็นศาสตร์สาขาหนึ่ง ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปเพราะมีองค์ประกอบของความรู้ (Knowledge) มีหลักเกณฑ์ (Principle) และทฤษฎี (Theory) ที่เกิดจากการศึกษาค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์เป็นศาสตร์ทางสังคม ซึ่งอยู่กลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยาและรัฐศาสตร์ส่วนในทางปฏิบัตินั้นจะขึ้นอยู่กับความสามารถ ประสบการณ์ และทักษะของผู้บริหารแต่ละคนที่จะนำความรู้หลักการ และทฤษฎีไปปรับหรือประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเรื่องศิลปะดังนั้นนักบริหารที่เก่งต้องมีศาสตร์และศิลป์

ทองหล่อ เดชไทย (2535) ได้กล่าวถึง การบริหารเป็นการจัดการอย่างมีระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และทำให้งานดำเนินไปอย่างราบรื่นบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ด้วยความร่วมมือของกลุ่มบุคคล และยังเสนอว่า “การบริหาร” และ “การจัดการ” นั้นบางครั้งอาจให้แทนกันได้เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่หวังผลขั้นสุดท้ายอย่างเดียวกันคือความสำเร็จของงาน “การบริหาร” ใช้มากในการบริหารรัฐกิจส่วน “การจัดการ” ใช้มากในทางธุรกิจ

หรืออาจกล่าวว่า “การบริหาร” มุ่งเน้นที่การกำหนดนโยบายและการวางแผนส่วน “การจัดการ” เป็นการนำเอานโยบาย และแผนไปดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2545) ได้กล่าวว่า กระบวนการบริหารเกิดได้หลายแนวคิด เช่น โปสต์คอร์ด (POSDCoRB) เกิดจากแนวคิดของลูเธอร์ กุลลิก (Luther Gulick) และลินดอล เออร์วิก (Lyndall Urwick) ประกอบด้วยขั้นตอนการบริหาร 7 ประการ ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การบริหารงานบุคคล (Staffing) การอำนวยการ (Directing) การประสานงาน (Coordinating) การรายงาน (Reporting) และการงบประมาณ (Budgeting) ขณะที่กระบวนการบริหารตามแนวคิดของเฮนรี ฟาโยล (Henry Fayol) ประกอบด้วย 5 ประการ ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การบังคับการ (Commanding) การประสานงาน (Coordinating) และการควบคุมงาน (Controlling) หรือรวมเรียกว่าพอซค (POCCC)

วิระ อัมพันสุข (2526) ได้กล่าวไว้ว่าการบริหารต้องใช้ความรู้ในภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ ในการบริหารงานต้องอาศัยบุคคล (Man) เงินทุน (Money) อุปกรณ์ต่างๆ (Material) และการจัดการ (Management) และควรนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็นเครื่องมือในการสร้างคามมั่นคงทางจิตใจ

สมคิด บางโม (2545) ได้อธิบายองค์ประกอบของการบริหารที่สำคัญและมีความจำเป็นต่อองค์การดังนี้

วัตถุประสงค์ที่แน่นอน กล่าวคือ จะต้องรู้ว่าจะดำเนินการไปทำไมเพื่ออะไร และต้องการอะไรจากการดำเนินการ เช่น ต้องมีวัตถุประสงค์ในการให้บริการ หรือในการผลิตต้องรู้ว่าผลิตเพื่อใครต้องการผลตอบแทนเช่นใด ถ้าหากไม่มีเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์แล้วก็ไม่มีความหมายที่จะบริหารการดำเนินงานต่างๆ จะไม่มีผลสำเร็จ เพราะไม่มีเป้าหมายกำหนดไว้แน่นอนทรัพยากรในการบริหาร ได้แก่ วัตถุและเครื่องใช้ เพื่อประกอบการดำเนินงานรวมถึงความสามารถในการจัดการทรัพยากรในการบริหาร ได้แก่ 4 Ms คือ มนุษย์ (Man) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และความสามารถในการจัดการ (Management) หรือ 6 Ms ที่มีเครื่องจักร (Machine) และตลาด (Market) เพิ่มเข้ามาซึ่งในปัจจุบันมีความจำเป็นมากขึ้น

สุพิน เกชาคุปต์ (2544) ได้กล่าวถึง การบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participation Management) เป็นแนวทางการบริหารที่เปิดโอกาสให้พนักงานเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดการวางแผนและการตัดสินใจในงานต่างๆ ที่เขามีส่วนรับผิดชอบอยู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมขององค์การทำให้พนักงานเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของมีส่วนร่วมได้ส่วนเสียกับการดำเนินงานต่างๆ ขององค์การใดที่ใช้ นโยบายการบริหารแบบนี้เป็นการแสดงให้เห็นว่าฝ่ายบริหารเห็นความสำคัญของพนักงานที่มีต่อความสำเร็จขององค์การทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีมีความภูมิใจและรับผิดชอบต่องานอย่างเต็มที่ซึ่งเป็นการจูงใจในการทำงานที่ดีวิธีหนึ่ง

เสนาะ ตีเขาว์ (2544) ได้กล่าวถึงหลักสำคัญของการบริหาร 5 ลักษณะ คือ

1. การบริหารเป็นการทำงานกับคนและโดยอาศัยคน หมายความว่า การบริหารเป็นกระบวนการทางสังคม คืออาศัยกลุ่มคนที่รวมกันทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์การผู้บริหารจะต้องรับผิดชอบให้สำเร็จ โดยอาศัยความร่วมมือของบุคคลอื่นมิฉะนั้นจะทำงานไม่สำเร็จสาระสำคัญ

ของการบริหารในข้อนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีสิ่งต่างๆ เหล่านี้ คือมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดีมีความเป็นผู้นำ และสามารถทำงานเป็นทีมได้มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้หากมีการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ และมีความสามารถทำให้งานบรรลุเป้าหมายได้

2. การบริหารทำให้งานบรรลุเป้าหมายขององค์การเป้าหมาย หรือ วัตถุประสงค์ขององค์การต้องอาศัยความร่วมมือกันของคนทุกคนจึงจะทำให้สำเร็จลงได้ เป้าหมายเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้บริหารจะต้องทำให้บรรลุได้นั้นจะต้องมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ เป้าหมายต้องสูงแล้วสามารถทำให้สำเร็จเป้าหมายสูงเกินไปก็ทำให้สำเร็จไม่ได้เป้าหมายต่ำไป ก็ไม่ท้าทายไม่มีคุณค่าประการที่สองการจะไปถึงเป้าหมายจะต้องมีระบบงานที่ดีมีแผนงานที่มีประสิทธิภาพประการสุดท้ายจะต้องระบุเวลาที่จะทำให้งานบรรลุเป้าหมายนั้น

3. การบริหารเป็นการสมดุลระหว่างประสิทธิผล และประสิทธิภาพคำว่าประสิทธิผลหมายความว่า ทำงานบรรลุผลสำเร็จตามที่กำหนดส่วนคำว่าประสิทธิภาพ หมายความว่า ทำงานโดยใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด หรือเสียค่าใช้จ่ายต่ำสุดการทำงานให้สำเร็จอย่างเดียวไม่พอแต่จะต้องคำนึงถึงค่าใช้จ่ายที่ประหยัดอีกด้วยการทำงานให้ได้ดีทั้งสองอย่างคืองานบรรลุผลตามที่ต้องการและการใช้ทรัพยากรต่ำสุดจึงเป็นความสมดุลระหว่างประสิทธิภาพและประสิทธิผล

4. การบริหารเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่าเราอาศัยในโลกที่มีทรัพยากรจำกัดการใช้ทรัพยากรต่างๆ จึงต้องตระหนัก 2 ข้อใหญ่ๆ คือเมื่อใช้ทรัพยากรใดไปแล้วทรัพยากรนั้น จะหมดสิ้นไปไม่สามารถกลับคืนมาใหม่ได้และจะต้องเลือกใช้ทรัพยากรให้เหมาะสมอย่าให้เกิดสิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์ ดังนั้นการบริหารกับเศรษฐศาสตร์จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด เศรษฐศาสตร์เป็นการศึกษาถึงการกระจายการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดอย่างไรส่วนผู้บริหารในองค์การจะต้องผลิตสินค้าและบริหารให้เกิดประสิทธิผลและประสิทธิผล

5. การบริหารจะต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องสามารถคาดคะเนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้อง และสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงนั้น สรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารนั้นจะครอบคลุมถึงหน้าที่ในการบริหารอันประกอบด้วยการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ หรือ การมอบหมายงาน การประสานงาน การรายงาน และการงบประมาณ นอกจากนี้องค์ประกอบที่สำคัญของการบริหารจะประกอบด้วยวัตถุประสงค์ที่แน่นอนทรัพยากรในการบริหารมีความประสานระหว่างกัน และประสิทธิผลประสิทธิผลในการบริหารงานซึ่งแนวคิดเหล่านี้จะครอบคลุมไปถึงการบริหารแบบมีส่วนร่วมและการบริหารเชิงกลยุทธ์

ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

นักวิชาการที่มีชื่อเสียงหลายท่านได้คิดค้นการบริหารงานออกมาเป็นทฤษฎีที่เราหลายคนหลายคนได้ศึกษาแล้วสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงและทำให้การทำงานประสบผลสำเร็จมาแล้วหลายหน่วยงานในแต่ละท่านจะมีรูปแบบที่ไม่เหมือนกัน และบางท่านอาจจะมียุทธศาสตร์ที่เหมือนกันดังที่ได้ศึกษามา ดังนี้

ธงชัย สันติวงษ์ (2543) ได้นำหลักการงานของเฟรดริค ดับเบิลยู. เทเลอร์ (Frederick W. Taylor, 1989) บิดาแห่งการบริหารที่มีหลักเกณฑ์ได้พัฒนาการบริหารที่มีหลักเกณฑ์ซึ่งมีพื้นฐานอยู่ในหลักการ (Principles) ที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1. ต้องมีการคิดค้น และกำหนดวิธีที่ดีที่สุด (One Best Way) สำหรับงานแต่ละอย่างคือ ต้องมีการกำหนดวิธีการทำงานที่ดีที่สุด ที่ช่วยให้สามารถทำงานเสร็จลุล่วงไปด้วยดี ตามวัตถุประสงค์มาตรฐานของงานจะต้องมีการจัดวางเอาไว้โดยมีหลักเกณฑ์ที่ได้พิสูจน์มาแล้วว่าเป็นวิธีที่ดีที่สุดจริง และในเวลาเดียวกันการจ่ายผลตอบแทนแบบจูงใจต่างๆ ก็จ่ายให้ตามผลผลิตทั้งหมด

2. ต้องมีคัดเลือก และพัฒนาคนงานโดยตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของการรู้จักงานให้เหมาะสมสอดคล้องกับคนงานนอกจากนี้ต้องมีการอบรมคนงานให้รู้จักวิธีการทำงานที่ถูกวิธีด้วยและในการคัดเลือกคนงานจะต้องมีการพิจารณาเป็นพิเศษที่จะให้ได้คนที่มีคุณสมบัติที่ดีที่สุดตรงตามงานที่จะให้ทำ

3. ด้วยวิธีการพิจารณาอย่างรอบคอบเกี่ยวกับวิธีการทำงานควบคู่กับการพิจารณาคนงานนี้ คนงานจะไม่คัดค้านต่อวิธีทำงานใหม่ที่ได้กำหนดขึ้น เพราะโดยหลักเหตุผลคนงานทุกคนจะเห็นจริงถึงโอกาสที่เขาจะได้รับรายได้สูงขึ้นจากการทำงานถูกวิธีที่จะช่วยให้ได้ผลผลิตสูงขึ้น

4. การประสานร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้บริหาร และคนงานฝ่ายบริหารควรจะได้ประสานอย่างใกล้ชิดเป็นประจำกับคนงานที่เป็นผู้ปฏิบัติงานแต่ต้องไม่ใช่โดยการลงมือปฏิบัติงานที่ควรจะเป็นงานของคนงานเท่านั้นจากหลักการดังกล่าวพบว่าวิธีการต่างๆ ล้วนแต่เป็นวิธีการที่มีหลักเกณฑ์ตามหลักวิทยาศาสตร์ทำให้เกิดทฤษฎีการบริหารขึ้นมา และได้เสนอแนะว่าผู้บริหารต้องมีบทบาทเป็นจุดกลางของปัญหา และความสำเร็จของกลุ่มที่จะต้องรับผิดชอบนำเอาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพของกลุ่มมาคิดวิเคราะห์และปรับปรุงหาทางออกให้ได้เป็นผลดีที่สุดสำหรับกลุ่มให้ดีขึ้นและมากขึ้นเรื่อยๆ

ทฤษฎีการบริหารของเฮนรี ฟาโยล (Henry Fayol, 1930) ได้เสนอแนวทางการบริหารโดยมีความเชื่อว่าเป็นไปได้ที่จะหาทางศึกษาถึงศาสตร์ที่เกี่ยวกับการบริหาร (Administrative) ซึ่งสามารถใช้ได้กับการบริหารทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นการบริหารงานอุตสาหกรรมหรืองานรัฐบาลโดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการบริหารซึ่งประกอบด้วยหน้าที่ทางการบริหาร (Management Functions) 5 ประการ คือ

1. การวางแผน (Planning) หมายถึง ภาระหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องทำการคาดการณ์ล่วงหน้าถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อธุรกิจและกำหนดขึ้นเป็นแผนปฏิบัติงานหรือวิถีทางที่จะปฏิบัติเอาไว้เพื่อเป็นแนวทางของการทำงานในอนาคต

2. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง ภาระหน้าที่ที่ผู้บริหารจำต้องจัดให้มีโครงสร้างงานต่างๆ และอำนาจหน้าที่ทั้งนี้เพื่อให้เครื่องจักรสิ่งของ และตัวคนอยู่ในส่วนประกอบที่เหมาะสมในอันที่จะช่วยให้งานขององค์การบรรลุผลสำเร็จได้

3. การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) หมายถึง หน้าที่ในการสั่งการงานต่างๆ ต่อผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาซึ่งจะทำให้ผลสำเร็จด้วยดีโดยที่ผู้บริหารจะต้องกระทำตนเป็นตัวอย่างที่ดีจะต้องเข้าใจคนงานของตนจะต้องเข้าใจถึงข้อตกลงในการทำงานของคนงาน และองค์การที่มีอยู่

รวมถึงจะต้องมีการติดต่อสื่อสารกับผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างใกล้ชิดทั้งขึ้นและลง นอกจากนี้ยังต้องทำการประเมินโครงสร้างขององค์การและผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชาของตนเป็นประจำอีกด้วยหากโครงสร้างขององค์การที่เป็นอยู่ไม่เหมาะสมก็จำเป็นต้องปรับปรุงเช่นเดียวกัน ถ้าผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชาคนใดหย่อนประสิทธิภาพการไต่ออก เพื่อปรับปรุงกำลังคนที่มีอยู่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้นก็เป็นสิ่งจำเป็นต้องทำ

4. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง ภาระหน้าที่ที่จะต้องเชื่อมโยงงานของทุกคนให้เข้ากันได้และกำกับให้ไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน

5. การควบคุม (Controlling) หมายถึง ภาระหน้าที่ในการที่จะต้องกำกับให้สามารถประกันได้ว่ากิจกรรมต่างๆ ที่ทำไปนั้นสามารถเข้ากันได้กับแผนที่ได้วางไว้แล้ว

สิริวรรณ เสรีรัตน์ และคนอื่นๆ (2545) ได้กล่าวถึง ทฤษฎีของเฮนรี ฟาโยล (Henry Fayol) ว่าได้กำหนดหลักการในการบริหารจัดการขึ้น 14 ประการเป็นส่วนประกอบสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการบริหารจัดการดังนี้

1. การแบ่งงานกันทำ (Division of Labor) เฮนรี ฟาโยล ได้เสนอว่า คนงานควรจะได้รับ การมอบหมายหน้าที่ให้ปฏิบัติมากขึ้น หรือได้รับการกระตุ้นให้มีความรับผิดชอบในผลลัพธ์ของงานมากขึ้นซึ่งหลักการนี้จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในองค์การยุคปัจจุบันได้

2. อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (Authority and Responsibility) แวบเบอร์และ เฮนรี ฟาโยล ได้ให้ความสำคัญของอำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบตามอำนาจหน้าที่แบบเป็นทางการของแวบเบอร์จะได้มาจากตำแหน่งหน้าที่ของผู้บริหารในสายการบังคับบัญชา ส่วนอำนาจหน้าที่แบบไม่เป็นทางการจะได้รับความชำนาญงานของบุคคล (Expertise) ความรู้ทางด้านเทคนิค (Technical Knowledge) ความมีคุณค่าทางศีลธรรม (Moral Worth) และความสามารถในการนำ (Leading) และสร้างความผูกพันกับผู้ใต้บังคับบัญชาตลอดจนเน้นว่าอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบควรอยู่คู่กัน

3. การมีผู้บังคับบัญชาคนเดียว (Unity of Command) ฟาโยล กล่าวว่า คำสั่งสองคำสั่ง (Dual Command) อาจก่อให้เกิดปัญหาในการทำงาน เช่น การรายงานจะมีความเกี่ยวข้องในเมื่อผู้ควบคุมสองคนได้ให้คำสั่งกับผู้ใต้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว ทำให้เกิดการสับสนในบางสถานการณ์ คำสั่งสองคำสั่งนี้ทำให้เกิดความยุ่งยากแก่ผู้บังคับบัญชา และทำให้เกิดการสับสนในลำดับชั้นของอำนาจหน้าที่แบบเป็นทางการ (Formal Hierarchy of Authority) การประเมินอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้บริหารในระบบผู้บังคับบัญชาสองคนจะเป็นการยาก และผู้บริหารจะไม่สนใจในความรู้สึกของผู้ใต้บังคับบัญชามากจะโกรธ และอาจไม่ให้ความร่วมมือในอนาคตถ้าผู้ใต้บังคับบัญชาไม่เชื่อฟัง

4. สายการบังคับบัญชาตามอำนาจหน้าที่ (Line of Authority) เป็นสายการบังคับบัญชาจากผู้บริหารในระดับบนสู่ผู้ปฏิบัติงานในระดับล่างขององค์การ ความสัมพันธ์ของการจำกัดความยาวของสายการบังคับบัญชา โดยการควบคุมจำนวนของระดับในลำดับชั้นของการบริหารจัดการจำนวนที่ดีที่สุดของลำดับชั้นการบังคับบัญชา (Hierarchy) คือความยาวของการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้บริหารระดับสูงและพนักงานระดับล่างรวมถึงความล่าช้าในการวางแผน (Planning) และการจัดการองค์การ (Organizing) ซึ่งการจำกัดจำนวนของระดับชั้นการบังคับบัญชาให้น้อยลงจะทำให้ปัญหาในการ

ติดต่อสื่อสารลดลงและองค์การจะมีการปฏิบัติงานที่รวดเร็วและมีความยืดหยุ่นมากขึ้นภายในองค์การ ได้มีการแบ่งแยกแผนกต่างๆ ซึ่งแต่ละแผนกจะมีระดับชั้นการบังคับบัญชาโดยผู้บริหารในระดับกลาง และระดับต้นของสายการบังคับบัญชาแต่ละแผนกต้องมีปฏิสัมพันธ์กับผู้จัดการในระดับเดียวกันในแผนกอื่นๆ ซึ่งปฏิสัมพันธ์นี้ช่วยในการตัดสินใจให้เร็วขึ้น เนื่องจากผู้บริหารจะรู้จักบุคคลอื่น และรู้วิธีการในการแก้ปัญหาเพิ่มมากขึ้น สำหรับการทำงานข้ามแผนกหรือการทำงานข้ามสายนั้น เป็นการสร้างทีมงานข้ามสายซึ่งสามารถควบคุมโดยผู้นำของแต่ละทีม

5. การรวมอำนาจ (Centralization) เป็นการรวมอำนาจของการบังคับบัญชาไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงขององค์การซึ่งอำนาจหน้าที่จะไม่ได้รวมไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงของสายการบังคับบัญชา แต่เป็นการกำหนดว่าควรมีการรวมอำนาจไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงเท่าไรอย่างไร และมีการกระจายอำนาจให้กับผู้ใต้บังคับบัญชา และคนงานในระดับล่างอย่างไรสิ่งนี้ถือว่ามีผลสำคัญเนื่องจากว่าจะมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของพนักงานในทุกระดับขององค์การ

6. การมีเป้าหมายเดียวกัน (Unity of Direction) เป็นการออกแบบ หรือกำหนดแผนในการปฏิบัติงานของผู้บริหาร และคนงานที่ใช้ทรัพยากรขององค์การองค์การใดที่ไม่มี การวางแผนจะทำให้ขาดประสิทธิภาพ และขาดประสิทธิผลซึ่งจะไม่มี การมุ่งไปสู่กิจกรรมของกลุ่ม หรือกิจกรรมของบุคคลแต่การวางแผนจะเริ่มที่ผู้บริหารระดับสูงทำงานเป็นทีมร่วมกับกลยุทธ์ขององค์การ ซึ่งจะต้องมีการติดต่อกับผู้บริหารในระดับกลางที่มีส่วนในการตัดสินใจว่าจะใช้ทรัพยากรขององค์การอย่างไร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามกลยุทธ์ หลักการในข้อนี้ยึดหลักว่ากิจกรรมของแต่ละกลุ่มต้องมีจุดหมายและแผนเดียวกัน

7. หลักความเสมอภาค (Equity) ความเสมอภาค คือความเป็นธรรม (Justice) ความยุติธรรม (Impartiality) และความเหมาะสม (Fairness) สำหรับสมาชิกทุกคนภายในองค์การซึ่งในปัจจุบันพนักงานมีความต้องการความเสมอภาคมากขึ้นเป็นการจัดการที่ใช้หลักความเท่าเทียมกัน

8. การออกคำสั่ง (Order) วิธีการจัดการซึ่งอยู่ในตำแหน่งนั้นในการจัดหาเพื่อให้องค์การได้รับประโยชน์สูงสุดและเป็นการจัดหางานให้แก่พนักงานโดยใช้ผังองค์การ (Organization Chart) เพื่อแสดงให้เห็นถึงตำแหน่งและหน้าที่ของพนักงานแต่ละคน และเป็นการชี้ชัดว่าตำแหน่งของพนักงานแต่ละคนอาจจะมีการเลื่อนขั้นได้ในอนาคต การวางแผนเกี่ยวกับอาชีพได้รับความสนใจมากขึ้นในองค์การยุคปัจจุบัน เนื่องจากทรัพยากรมนุษย์ถือว่ามีค่าจำเป็นที่จะต้องให้การฝึกอบรม (Training) และการพัฒนากำลังแรงงาน (Developing) โดยองค์การจะกำหนดตำแหน่งหน้าที่สำหรับคนทุกคนและทุกคนจะเข้าใจตำแหน่งหน้าที่ของตน

9. ความคิดริเริ่ม (Initiative) เป็นความสามารถของบุคคลในการกระทำการต่างๆ โดยปราศจากการสั่งการจากผู้บังคับบัญชาผู้บริหารจะต้องกระตุ้นให้พนักงานมีความคิดริเริ่มซึ่งความคิดริเริ่มนี้นับถือว่าเป็นจุดแข็งขององค์การเนื่องจากจะสามารถสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ ได้ผู้บริหารมีความต้องการทักษะ (Skill) และไหวพริบ (Tact) เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างองค์การ และความต้องการของพนักงานและความสามารถ (Ability) จะทำให้เกิดความสมดุลซึ่งเป็นสิ่งที่ชี้วัดความสามารถของผู้บริหารระดับสูงในการพัฒนาและการบริหารงาน

10. ความมีระเบียบวินัย (Discipline) เป็นการมุ่งให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องการเชื่อฟัง (Obedience) อำนาจ (Power) การใช้กฎบังคับ (Application) และลักษณะของการแสดงความนับถือออกมาสำหรับอำนาจของผู้บังคับบัญชาความมีระเบียบวินัยเป็นบุคลิกลักษณะที่เกี่ยวข้องกับผู้บริหารหลายๆ คนที่สามารถสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่ผู้ปฏิบัติงานทั้งหมดและทำงานอย่างเข้มแข็งเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ ความมีระเบียบวินัยจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในองค์การกับคุณสมบัติของผู้ภายในองค์การ และเป็นความสามารถของผู้บริหารในการที่จะปฏิบัติตามอย่างยุติธรรมอีกด้วย

11. ค่าตอบแทน (Remuneration of Personnel) การให้รางวัลประกอบด้วยโบนัส และแผนการแบ่งกำไรเป็นการช่วยกระตุ้นการทำงานของพนักงานได้ การให้หรือการจ่ายค่าตอบแทนให้แก่พนักงานมีความสำคัญอย่างมากต่อความสำเร็จขององค์การ ระบบรางวัลที่มีประสิทธิภาพสามารถให้ความยุติธรรมทั้งพนักงานและองค์การรวมทั้งสามารถกระตุ้นผลผลิตเพิ่มโดยการให้รางวัลเพื่อเป็นการสนับสนุนให้มีผลผลิตเพิ่มขึ้นโดยยึดหลักว่าการจ่ายค่าตอบแทนควรยุติธรรม และตอบสนองความพึงพอใจสูงสุดทั้งนายจ้างและลูกจ้างเท่าที่จะทำได้

12. ความมั่นคงในงาน (Stability of Tenure of Personnel) ความมั่นคงในงานมีความสำคัญต่อการจ้างงานระยะยาวเมื่อพนักงานอยู่ในองค์การ ซึ่งมีแนวโน้มจะทำงานเป็นทีมเป็นระยะเวลานานโดยพยายามพัฒนาทักษะ และปรับปรุงความสามารถในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรขององค์การ การจ้างงานระยะยาวเป็นปัจจัยสำคัญที่ใช้อธิบายการประสบความสำเร็จของบริษัทขนาดใหญ่ในญี่ปุ่น

13. ผลประโยชน์ส่วนตัวมีความสำคัญน้อยกว่าผลประโยชน์ขององค์การ (Subordination of Individual Interests to the Common Interest) ผลประโยชน์ขององค์การถือว่าเป็นประโยชน์ของทุกๆ คน หรือของทุกกลุ่มในองค์การในขณะที่องค์การยังดำเนินกิจการอยู่จะต้องมีการกำหนดผลประโยชน์ เพื่อให้เกิดความยุติธรรมระหว่างองค์การ และสมาชิกภายในองค์การ

14. ความสามัคคี (Esprit de Corps) เป็นความรู้สึกร่วมกันของสมาชิกภายในองค์การที่ช่วยสนับสนุนการทำงานของสมาชิกในกลุ่มในการออกแบบประยุกต์ใช้อำนาจหน้าที่ตามลำดับชั้นภายในองค์การและสิทธิในการสั่งการหรือการบริโภคและความร่วมมือกันถือว่าเป็นส่วนประกอบสำคัญในการที่ทำให้องค์การบรรลุผลสำเร็จและมีการพัฒนาความสามัคคีจะสามารถบรรลุผลสำเร็จได้ หากมีการติดต่อกันระหว่างผู้บริหารและคนงานโดยการติดต่อเพื่อแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ที่สำคัญ เพราะความสามัคคีคือพลังเมื่อสมาชิกมีความสามัคคีกันสูงก็จะทำให้องค์การมีความแข็งแกร่ง

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคนอื่นๆ (2545) ได้เสนอหลักการบริหารระบบราชการที่เรียกว่า POSDCoRB Model ซึ่งได้อ้างตามลูธูเออร์ กุลลิก (Luther Gulick) และมีรายละเอียดดังนี้

1. P - Planning (การวางแผน) เป็นการคาดคะเนเหตุการณ์การต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตซึ่งต้องคำนึงถึงทรัพยากรภายในองค์การ และสภาพแวดล้อมภายนอกเพื่อให้แผนที่กำหนดขึ้นมีความรอบคอบและสามารถนำไปปฏิบัติได้

2. O - Organizing (การจัดองค์การ) เป็นการจัดองค์การที่เป็นส่วนราชการโดยจัดแบ่งตามความชำนาญเฉพาะอย่างออกเป็นกรมฝ่ายแผนก จะพิจารณาปริมาณงานคุณภาพงานขนาดของ

การควบคุมและพิจารณาแบ่งสายงานหลักและสายงานที่ปรึกษาโดยคำนึงถึงอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบควบคู่กันไป

3. S - Staffing (การจัดบุคคลเข้าทำงาน) เป็นการคัดเลือกบุคคลให้เข้ามาดำรงตำแหน่งภายในองค์กรโดยพิจารณาจากบุคคลที่มีความรู้ความสามารถที่เหมาะสมให้ได้ในปริมาณที่เพียงพอจะทำให้งานสำเร็จได้

4. D - Directing (การสั่งการหรืออำนวยการ) เป็นการกำกับดูแลสั่งงานผู้ใต้บังคับบัญชาโดยอาศัยลักษณะความเป็นผู้นำการจูงใจศิลปะการปกครองคน และการสร้างมนุษยสัมพันธ์ของผู้ใต้บังคับบัญชา

5. Co - Coordinating (การประสานงาน) เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานทุกฝ่ายทั้งในระดับสูงกว่าต่ำกว่า และการสร้างมนุษยสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา

6. R - Reporting (การรายงานผลการปฏิบัติงาน) เป็นการนำเสนอผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติงานจากผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้บริหารระดับต่างๆ โดยมีการติดต่อสื่อสารแบบเป็นลายลักษณ์อักษร

7. B - Budgeting (การงบประมาณ) เป็นเครื่องมือที่นำมาใช้ในการควบคุมการปฏิบัติงานโดยใช้วงจรมีขึ้นตอนดังนี้ การเตรียมขออนุมัติงบประมาณการเสนอให้บังคับบัญชาให้ความเห็นชอบการดำเนินงานตามงบประมาณการตรวจสอบการใช้จ่ายงบประมาณตามแผนที่เสนอขอไว้

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2549) ได้กล่าวถึงการบริหารเป็นวิธีการทำให้งานสำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น (Getting things done through other People) และกล่าวว่าหน้าที่ของผู้บริหารเป็นกรอบในการพิจารณาของผู้บริหารให้สำเร็จมี 5 ประการตามคำย่อภาษาอังกฤษว่า “POSDC” ดังนี้ คือ

1. P คือ Planning หมายถึง การวางแผนเป็นการกำหนดแนวทางการดำเนินงานเพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคตผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลเพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

2. O คือ Organizing หมายถึง คือการจัดองค์กรเป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิก และสายบังคับบัญชาภายในองค์กรมีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ

3. S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากรเป็นการสรรหาบุคลากรใหม่การพัฒนาบุคลากรและการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน

4. D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการเป็นการสื่อสาร เพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผนผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและต้องมีภาวะผู้นำ

5. C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแลเป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์กรรวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร

ติน ปรัชญพทุทธ์ (2539) ได้เสนอภารกิจสำคัญในการบริหารไว้ 7 ประการ คือ

1. การวางแผน หมายถึง การกำหนดโครงการอย่างกว้างๆ ว่ามีอะไรบ้างที่จะต้องลงมือปฏิบัติตามลำดับวางแผนวิธีปฏิบัติพร้อมด้วยวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงานนั้นก่อนลงมือปฏิบัติการ

2. การจัดองค์การ หมายถึง การจัดรูปโครงสร้าง หรือเค้าโครงของการบริหารโดยกำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่างๆ ของหน่วยงานให้ชัดเจนพร้อมด้วยกำหนดลักษณะและวิธีการติดต่อสัมพันธ์ตามลำดับชั้นแห่งอำนาจหน้าที่สูงต่ำลดหลั่นลงไป

3. การจัดคนเข้าทำงาน หมายถึง การบริหารงานเกี่ยวกับตัวบุคคลของหน่วยงานการบริหารบุคคลดังกล่าวรวมทั้งตั้งแต่การแสวงหาคนทำงานมาบรรจุการแต่งตั้งการฝึกอบรม และการพัฒนาบุคคลการบำรุงขวัญการเลื่อนขั้นลดชั้นตลอดจนการพิจารณาให้พ้นจากงานและการบำรุงรักษาสภาพของการทำงานให้ดีและมีประสิทธิภาพให้คงอยู่ต่อไป

4. การสั่งการ หมายถึง การอำนวยการหรือการวินิจฉัยสั่งการหลังจากการได้วิเคราะห์และพิจารณาโดยรอบคอบรวมทั้งการติดตามดูแลให้มีการปฏิบัติตามคำสั่งนั้นๆ

5. การประสานงาน หมายถึง การประสานงาน หรือติดต่อสัมพันธ์กับหน่วยงานย่อย หรือตำแหน่งต่างๆ ในองค์การ เพื่อก่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพไม่มีการทำงานที่ซ้ำซ้อน หรือขัดแย้งกันสามารถทำงานประสานความกลมกลืนกันเพื่อวัตถุประสงค์หลักขององค์การ

6. การรายงาน หมายถึง การเสนอรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาหรือยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งบนและล่างเพื่อทราบความก้าวหน้าของงานทุกระยะสละทุกแก่การประสานงานอื่นจะเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีร่วมกันตลอดจนเป็นการบำรุงขวัญไปในตัวด้วย

7. การงบประมาณ หมายถึง การจัดสรรทรัพยากร หรือ การทำงานงบประมาณ การเงินวางแผน หรือ โครงการในการจ่ายเงินการบัญชี และการควบคุมดูแลการใช้จ่ายเงินโดยรอบคอบ และรัดกุม

ปรกรณ์ ศรีดอนไผ่ (2523) ได้สรุปทฤษฎีการบริหารของนักวิชาการหลายท่านไว้ ดังนี้

1. ทฤษฎีการบริหารระบบราชการ (Bureaucratic Management) ทฤษฎีนี้บางท่านเรียกว่า ทฤษฎีองค์การแบบราชการเป็นทฤษฎีที่ Max Weber นักสังคมวิทยาและนักรัฐศาสตร์ชาวเยอรมันผู้คิดค้นขึ้นตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยที่เขามีความเชื่อว่าบุคคลทั้งหลายมีทั้งข้อเสีย และ ขยันการที่ผู้บริหารจะให้กลุ่มบุคคลร่วมมือปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้ดีนั้นจะต้องมีองค์การ หรือหน่วยงานแบบ “ระบบราชการ” จะต้องมีการจัดองค์การมีการลดหลั่นในสายบังคับบัญชามี กฎเกณฑ์กำหนดการปฏิบัติงานมีการกำหนดตำแหน่งหน้าที่ตัวบุคคลผู้ดำรงตำแหน่ง และมีการเลือก บุคคลเข้าปฏิบัติงานโดยหลักคุณวุฒิ และยึดความสามารถเป็นสำคัญแนวคิดของ Max Weber จึง ก่อให้เกิดทฤษฎีองค์การแบบราชการ หรือการบริหารแบบระบบราชการขึ้นทฤษฎีประกอบด้วยหลัก 6 ประการ คือ

- 1) หลักกฎหมายและเหตุผล
- 2) หลักสายการบังคับบัญชา
- 3) หลักระบบคุณธรรม
- 4) หลักการกำหนดหน้าที่ และความรับผิดชอบอย่างมีแบบแผน
- 5) หลักการฝึกอบรมและพัฒนา
- 6) หลักการไม่ยึดหลักตัวบุคคล

2. ทฤษฎีการบริหารแบบวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) การบริหารแบบ วิทยาศาสตร์เป็นการบริหารงานที่มีระบบมีเหตุผล มีการกำหนดมาตรฐาน การทำงานไว้อย่างแน่นอน

เลือกวิธีที่ดีที่สุด ในการทำงาน และกำหนดเครื่องมือควบคุมในการทำงานไว้อย่างเหมาะสม Taylor (1911) มีความเชื่อว่าคนแต่ละคนเปรียบเสมือนเครื่องมือ ที่ผู้บริหารสามารถปรับปรุงเพิ่มผลผลิตได้ โดยผู้บริหารจะต้องจัดแบ่งงานกำหนดหน้าที่ของแต่ละคน และสังเกตการณ์ปฏิบัติการอย่างมีระบบ เพื่อหาวิธีทำงานที่ดีที่สุดเพียงวิธีเดียว สำหรับใช้ในการเพิ่มผลผลิตโดยใช้จ่ายน้อยแต่ได้ผลมากที่สุด คือวิธีการบริหารแบบวิทยาศาสตร์ตามแนวคิดของ Taylor ฯลฯ

พงษ์ศักดิ์ ปัญจพรผล (2542) กล่าวถึง กระบวนการการบริหารควรประกอบด้วย 10 ประการ คือ

1. การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดงานหรือวิธีการปฏิบัติงานไว้เป็นการล่วงหน้าโดยเกี่ยวกับการคาดการณ์ (Forecasting) การกำหนดวัตถุประสงค์ (Objectives) การพัฒนากลยุทธ์ (Develop Strategies) ในการวางแผนซึ่งต้องคำนึงถึงนโยบาย (Policy) เพื่อให้แผนงานที่กำหนดขึ้นไว้มีความสอดคล้องต้องกันในการดำเนินงาน

2. การจัดการองค์การ (Organizing) หมายถึง การพัฒนาระบบการทำงานเพื่อให้งานต่างๆ สามารถดำเนินไปโดยมีการประสานงานกันอย่างดี

3. การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) หมายถึง การจัดหาบุคคลเข้าปฏิบัติงานให้เหมาะสมตามตำแหน่งหน้าที่ที่รับผิดชอบ

4. การตัดสินใจ (Decision Making) หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารในการที่จะตัดสินใจแยกแยะและวิเคราะห์ออกมาให้ได้ว่าในการทำงานจะต้องมีการตัดสินใจในเรื่องใดบ้าง

5. การสั่งการ (Directing) หมายถึง การศึกษาวิธีการวินิจฉัยสั่งการรวมทั้งการควบคุมงานและนิเทศงานตลอดจนศิลปะในการบริหารงาน ที่จะทำให้การทำงานประจำวันของเจ้าหน้าที่ทุกคนเป็นไปด้วยดี

6. การควบคุม (Controlling) หมายถึง การร่วมมือประสานงานเพื่อการดำเนินการเป็นไปด้วยดีและราบรื่นศึกษาหลักเกณฑ์และวิธีการที่จะทำการประสานงานดีขึ้น และดำเนินการแก้ไขเมื่อเกิดปัญหาขึ้น

7. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การประสานงานให้ผู้ปฏิบัติงานทุกฝ่ายมีความเข้าใจในงานเข้ามาร่วมทำงานกันอย่างพร้อมเพรียงกัน ข้อตกลงที่สำคัญยิ่งของการประสานงานคือ ความร่วมมือซึ่งเป็นเรื่องของ “จิตใจ”

8. การสื่อข้อความ (Communicating) หมายถึง การผ่านข่าวสารข้อมูลและความเข้าใจ เพื่อที่จะให้ผู้ได้บังคับบัญชาหรือบุคคลอื่นเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่ต้องการ

9. การรายงานผล (Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงานให้แก่ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินงานตลอดจนการประชาสัมพันธ์ (Public Relation) แจ้งให้ประชาชนทราบ ซึ่งโดยทั่วไปการรายงานจะหมายถึงวิธีการของสถาบันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูลแก่ผู้สนใจมาติดต่อสอบถามบังคับบัญชา/ผู้ร่วมงาน ความสำคัญของการรายงานนั้นจะต้องตั้งอยู่บนรากฐานของความเป็นจริง

10. การงบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การงบประมาณโดยศึกษาให้ทราบถึงระบบ และกรรมวิธีในการบริหารเกี่ยวกับงบประมาณ และการเงินตลอดจนการใช้งบประมาณในการควบคุมงาน

วิโรจน์ สารรัตน์ (2542) ได้กล่าวถึงกระบวนการบริหารควรประกอบด้วย 4 ประการ คือ

1. การวางแผน หมายถึง หน้าที่ทางการบริหารในการกำหนดจุดหมายและการตัดสินใจเลือกวิธีการที่ดีที่สุดที่จะให้บรรลุจุดหมายนั้น
2. การจัดองค์การ หมายถึง กำหนดอำนาจหน้าที่และตำแหน่งต่างๆ อย่างชัดเจน
3. การนำ หมายถึง ความพยายามทำให้มีอิทธิพลต่อผู้อื่นเพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุจุดหมายขององค์การได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล
4. การควบคุม หมายถึง การมุ่งเน้นที่จะก่อให้เกิดความมั่นใจว่าสมาชิกในองค์การได้ประพฤติปฏิบัติในทิศทางที่จะทำให้บรรลุผลตามมาตรฐาน หรือจุดหมายมุ่งเน้นให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์และลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ลง

ธีระรัตน์ กิจจารักษ์ (2542) ได้เสนอแนวคิดของสมาคมผู้บริหารการศึกษาแห่งสหรัฐอเมริกาเกี่ยวกับกระบวนการบริหารไว้ 5 ประการ คือ

1. การวางแผน (Planning) หมายถึง การวางแผน หรือโครงการสำหรับการปฏิบัติงานในอนาคตให้ตรงเป้าหมายที่ต้องการโดยกำหนดงานที่จะทำวิธีการและวัตถุประสงค์ของงานนั้นๆ ไว้ล่วงหน้า
2. การแสวงหาการกำหนดตัวบุคคลและอุปกรณ์ (Allocation) หมายถึง การแสวงหา กำหนดตัวบุคคล และวัสดุทุกชนิดที่จำเป็นในการปฏิบัติงานตามแผน เพื่อให้งานนั้นสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
3. การเสริมกำลังบำรุง (Stimulation) หมายถึง การบำรุงขวัญกระตุ้นและส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ผลงานดีทั้งปริมาณและคุณภาพ
4. การประสานงาน (Co - Ordination) หมายถึง การจัดให้ผู้แทนของหน่วยงานย่อยทุกหน่วยงานพบปะปรึกษาหารือกันเพื่อให้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น หรือทราบเรื่องการปฏิบัติงานของผู้อื่นและเพื่อให้งานสัมพันธ์ไม่ขัดแย้งกันโดยยึดเป้าหมายขององค์การเป็นหลัก
5. การประเมินผลงาน (Evaluation) หมายถึง การตรวจสอบการปฏิบัติงานทุกระยะให้ทราบผลการปฏิบัติงาน และปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อหาแนวทางแก้ไขทุกระยะ และประเมินผลขั้นสุดท้ายเพื่อทราบผลการปฏิบัติงานและปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อหาแนวทางแก้ไขทุกระยะ และประเมินผลขั้นสุดท้ายเพื่อเปรียบเทียบผลงานกับผลงานที่ควรจะได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ตั้งแต่ต้นเพื่อวางแผนใหม่สำหรับการปฏิบัติงานในอนาคต

วิลเลียม อูชิ (William Ouchi, 1971) ได้กล่าวทฤษฎีของการบริหาร คือทฤษฎี Z โดยหลังจากการศึกษาการบริหารของธุรกิจญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกาและได้ทำการประสมประสานกันโดยมีแนวคิดด้านการบริหารดังนี้

1. การจ้างงานระยะยาว
2. การตัดสินใจเป็นเอกฉันท์
3. ความรับผิดชอบเฉพาะบุคคล
4. การประเมินผลและการเลื่อนตำแหน่งแบบค่อยเป็นค่อยไป
5. การควบคุมในตัวเองไม่เป็นทางการโดยมีการวัดผลอย่างชัดเจนและเป็นทางการ

6. เส้นทางอาชีพแบบเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในระดับปานกลาง

7. มีความเกี่ยวข้องในลักษณะครอบครัว

สรุปได้ว่า ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารเป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นกระบวนการทางสังคมที่ผู้บริหารใช้สำหรับตัดสินใจเพื่อเป็นแนวทางในการบริหารหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ทั้งที่เป็นองค์กรที่เป็นหน่วยงานของรัฐและเอกชนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายโดยนำทรัพยากรมาใช้ให้ประหยัด ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวนี้ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ เพื่อให้บุคคลต่างๆ เกิดความร่วมมือกันในการปฏิบัติงาน ซึ่งกระบวนการบริหารเป็นภารกิจที่ผู้บริหารต้องปฏิบัติหน้าที่ตามลำดับขั้นตอนเป็นระบบมีการวางแผนการจ้ดองค์การหรือการจัดหน่วยงานต่างๆ ภายในองค์กรการสรรหาบุคคลเข้าทำงานการสั่งการการประสานงานการรายงานผลการปฏิบัติงานการงบประมาณก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดต่อองค์กร

ทฤษฎีการบริหาร

การบริหารได้พัฒนามาตามลำดับเริ่มจากอดีต หรือการบริหารในระยะแรกๆ นั้นมนุษย์ยังขาดประสบการณ์การบริหารจึงเป็นการลองผิดลองถูก การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ยังไม่แพร่หลาย และกว้างขวาง การเรียนรู้หลักการบางอย่างจึงเรียนรู้จากประสบการณ์ของตนเอง หรือมีการแลกเปลี่ยนกันในวงจำกัด คือการถ่ายทอดไปยังทายาทลูกศิษย์ หรือลูกจ้าง เป็นต้น ต่อมาการบริหารเริ่มมีความหมายชัดเจน และรัดกุมขึ้นในศตวรรษที่ 18 โดยกลุ่มนักรัฐประศาสนศาสตร์ ซึ่งเรียกตัวเองว่า Cameralist ในประเทศเยอรมัน และออสเตรียโดยให้คำจำกัดความของคำว่าการบริหาร หมายถึงการจัดการหรือการควบคุมกิจการต่างๆ ของรัฐ เช่น การบริหารอาณานิคม การบริหารเกี่ยวกับกิจการภาษี การบริหารการเงินของมูลนิธิและการบริหารอุตสาหกรรม เป็นต้น ต่อมาปลายศตวรรษที่ 18 นักบริหารชาวสหรัฐอเมริกาที่เรียกว่า Federalist ได้ให้ความหมายของคำว่าการบริหาร หมายถึง การบริหารงานของรัฐ (Public Administration) และต่อมาได้ใช้คำว่า Administration หมายถึง การบริหารเกี่ยวกับกิจการของรัฐส่วนคำว่า Management หมายถึง การบริหารเกี่ยวกับภารกิจของเอกชนปลายศตวรรษที่ 19 และต้นศตวรรษที่ 20 อุตสาหกรรม และการค้าในยุโรปและอเมริกาได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เป็นผลมาจากได้มีการพัฒนาการผลิตสินค้าต่างๆ โดยเฉพาะเมื่อ Henry Ford ได้ผลิตรถยนต์โดยใช้สายพานและนักอุตสาหกรรมอื่นได้ผลิตสินค้าจำนวนมากโดยคิดค้นวิธีการลดต้นทุนการผลิต โดยการตัดค่าใช้จ่ายให้น้อยลง และระยะนี้เองได้มีการนำเอาวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) มาใช้โดยวิศวกรชาวอเมริกัน คือ Frederick W. Taylor นอกจากนี้ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้พยายามแบ่งยุค หรือวิวัฒนาการทางการบริหารแตกต่างออกไปดังนี้

1. ทฤษฎีสสมัยดั้งเดิม (Classical Theory)

ยุค Classical เริ่มตั้งแต่ช่วงแรกของการปฏิวัติอุตสาหกรรมในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 ซึ่งเป็นยุคที่นำเครื่องจักรเครื่องมือทุนแรงเข้าไปใช้แทนกำลังคนจนกระทั่งได้เกิดแนวคิดในเรื่องการบริหารเชิงวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) ขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นการบริหารที่มุ่งเน้นการผลิตหรือให้ความสำคัญต่องานมากกว่าระบบการทำงานถือเป็นสิ่งสำคัญบุคคลสำคัญในยุคนี้ได้แก่ Henry R. Towne (1886) ได้เสนอบทความเรื่องวิศวกรในฐานะนักเศรษฐศาสตร์ซึ่งเป็น

จุดเริ่มต้นแห่งการเคลื่อนไหวทางแนวความคิดด้านการจัดการของศตวรรษต่อมา ส่วน Woodrow Wilson (1887) เขียนบทความเรื่อง The Study of Public Administration มีแนวคิดที่ต้องการแยกการบริหารของรัฐออกมาจากการเมือง Frank T. Goodnow (2003) เขียนบทความเรื่อง Politics and Administration ซึ่งเป็นแนวความคิดคล้ายคลึงกับวิลสัน และเน้นเรื่องการปรับปรุงระบบการบริหารให้มีประสิทธิภาพยี่ระบบคุณธรรม (Merit System) ให้มีคณะกรรมการรับผิดชอบ และมีหน่วยงานการบริหารบุคคลในทุกหน่วยงานมีการจำแนกตำแหน่ง เพื่อความเป็นธรรมในการจ้าง มีการกำหนดมาตรฐาน และคุณสมบัติของบุคลากรส่วน Leonard D. White (1957) ได้เขียนเรื่อง “Introduction to study of Public Administration” มีความคิดเห็นเช่นเดียวกับ Goodnow และ Wilson เขายังได้เพิ่มเรื่องการเลื่อนขั้นวินัยขวัญ และเน้นเรื่องที่ถูกดโนว์เขียนไว้อย่างละเอียด ส่วน Max Weber (1947) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารราชการ (Bureaucracy) ถือว่าเป็นบิดาทางด้านบริหารราชการมีแนวคิดของหลักการบริหารที่มีเหตุผลมีการแบ่งงานกันทำมีสายการบังคับบัญชาที่ลดหลั่นลงมามีผู้ชำนาญการในสายงานต่างๆ การปฏิบัติงานต้องมีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร เป็นต้น ส่วน Frederick W. Taylor (2000) เป็นผู้เสนอวิธีการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) สนใจหลักเกี่ยวกับความเชี่ยวชาญหรือชำนาญเฉพาะอย่าง (Specialization) อันเป็นสิ่งสำคัญเบื้องต้นในการเข้าใจองค์การรูปนัย เพราะการแบ่งงานกันทำตามความชำนาญเฉพาะอย่างจำเป็นต้องมีการประสานงานอีกด้วย Henri Fayol (1949) ได้เสนอแนวคิดที่มีลักษณะเป็นสากลสำหรับนักบริหารโดยกล่าวถึงองค์ประกอบขั้นมูลฐานของการบริหาร ได้แก่ 1) การวางแผน (Planning) 2) การจัดองค์การ (Organizing) 3) การบังคับบัญชา (Commanding) 4) การประสานงาน (Coordinating) 5) การควบคุม (Controlling) ส่วน Luthur Gulick and Lyndall Urwick (1939) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการบริหารสรุปย่อได้ว่า POSDCORB ดังนี้ 1) P = Planning การวางแผน 2) O = Organization การจัดองค์การ 3) S = Staffing การจัดคนเข้าทำงาน 4) D = Directing การอำนวยการ, การสั่งการ 5) Co = Coordinating การประสานงาน 6) R = Reporting การรายงาน 7) B = Budgeting การบริหารงบประมาณ

กล่าวสรุปได้ว่า การบริหารในยุค Classical นี้ ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาระบบการบริหารถึงแม้จะเป็นยุคดั้งเดิมแต่ก็ถือว่าเป็นการวางพื้นฐานการบริหารให้สำหรับยุคต่อๆ มายุคนี้เริ่มมีการปฏิวัติอุตสาหกรรมมีการนำเครื่องจักรเครื่องมือทุ่นแรงเข้าไปใช้แทนกำลังคน แต่ก็มีข้อสังเกตว่าหลักการบริหารในยุคดั้งเดิมนี้นี้มีข้อบกพร่องมากมายได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ และโจมตีจากนักวิชาการในยุคต่อมาโดยมองหลักบริหารเป็นเพียงภาชิต หรือคำพูดที่ทำให้เชื่อว่าเป็นจริงทั้งๆ ที่หลักการบริหารในหลายๆ เรื่องมีความขัดแย้งกันในตัวเองหลักการบริหารจึงเป็นเรื่องที่ไม่สามารถใช้ได้โดยทั่วไปซึ่งการบริหารงานในหน่วยงานภาครัฐจะเกี่ยวข้องกับเรื่องค่านิยมบุคลิกภาพของปัจเจกบุคคลตลอดจนสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมซึ่งแตกต่างกันไป

2. ทฤษฎีสสมัยใหม่ (Neo-Classical Theory)

ยุค Neo-Classical เป็นยุคที่มีความเชื่อว่างานใดๆ จะบรรลุผลสำเร็จได้จะต้องอาศัยคนเป็นหลัก นักบริหารกลุ่มนี้จึงหันมาสนใจศึกษาพัฒนาทฤษฎีวิธีการ และเทคนิคต่างๆ ทางด้านสังคมศาสตร์พฤติกรรม และกลุ่มคนในองค์การสนใจศึกษาแนวทางประสานงานให้คนเข้ากับ

สิ่งแวดล้อมของงานเพื่อหวังผลในด้านความร่วมมือ ความคิดริเริ่ม และการเพิ่มผลผลิตโดยมีพื้นฐานของความเชื่อที่ว่า “มนุษย์สัมพันธ์” จะนำไปสู่ความพอใจและสะท้อนถึงผลของการปฏิบัติงาน บุคคลสำคัญในยุคนี้ได้แก่ Elton Mayo (1961) ในฐานะนักวิชาการอุตสาหกรรมมีผลงานมากในแก้ปัญหาบุคคลกับสังคมของอุตสาหกรรม และพฤติกรรมของบุคคลในสภาพแวดล้อมการทำงาน สรุปรการทดลองที่ Hawthorne ได้ว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลผลิตของคณงานคือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เกิดขึ้นมาจากการที่คนมาทำงานร่วมกันโดยก่อรูปไม่เป็นทางการ การให้รางวัลและลงโทษเป็นตัวกระตุ้นให้สมาชิกทำงานได้ดีที่สุด การมีส่วนร่วมของสมาชิกจะมีอิทธิพลต่อความสำเร็จของงานและความก้าวหน้าขององค์การส่วน Mary Parker Follette (1941) ได้สร้างทฤษฎีให้คนสนใจในบทบาทพฤติกรรมมนุษย์โดยส่งเสริมให้เกิดประชาธิปไตยระหว่างลูกจ้างและนายจ้างมากขึ้นโดยเขียนบทความเรื่อง “The Giving of Orders” ลักษณะเด่นของบทความเป็นการนำแนวคิดเรื่องประชาธิปไตยมาใช้ในการบริหารองค์การโดยกล่าวว่คำสั่งเป็นข้อตกลงของทั้งสองฝ่าย (นายจ้างและลูกจ้าง) ฉะนั้นควรทำให้คำสั่งมีลักษณะเป็นกฎเกณฑ์ของสถานการณ์ที่ทุกฝ่ายต้องปฏิบัติตามและเป็นสิ่งที่ต้องค่อยๆ ทำให้เกิดขึ้นโดยมีลักษณะเป็นวงจรรย้อนกลับทั้งผู้รับและผู้สั่ง ความเข้าใจคำสั่งไม่อาจเกิดขึ้นได้โดยการฝึกรบแต่เกิดจากการยอมรับของบุคคลส่วน Rensis Likert (1961) ถึงแม้ผลงานของไลเกอร์จะเน้นทฤษฎีมนุษยนิยมในองค์การของเอกชนก็ตามแต่ แนวคิดของผลงานนี้ก็ น่าจะมีประโยชน์ทางด้านทฤษฎีขององค์การรัฐบาลเช่นกัน ผลงานที่สำคัญ ได้แก่ การแบ่งการบริหารงานออกเป็นระบบต่างๆ และพบว่าหากหน่วยงานธุรกิจพยายามใช้ระบบที่เปิดโอกาสให้คณงานได้เข้ามามีส่วนร่วมมากเพียงใดก็ยิ่งทำให้ผลผลิตของคณงานดีขึ้น และคณงานมีทัศนคติที่ดีต่อองค์การมากขึ้นเพียงนั้นนอกจากนี้้องค์การยังสามารถลดค่าใช้จ่ายลงได้ด้วย

ดิน ปรัชญาพุทธ (2534) ได้กล่าวว่ทฤษฎีมนุษยนิยมให้ความสนใจเป็นพิเศษแก่การสนองตอบ (Response) ของคนที่เกิดจากทัศนคติ ค่านิยมและอารมณ์ ฯลฯ ซึ่งถ้ามองอย่างกว้างๆ คือเป็นเรื่องเกี่ยวกับจิตวิทยาสังคมของคณ และกลุ่มหรือการพิจารณาถึงตัวแปรทางจิตวิทยาของคณ จะเห็นว่าทฤษฎีนักวิทยาศาสตร์องค์การจะมองว่คณเป็นมนุษย์เศรษฐศาสตร์ (Economic Man) ทฤษฎีมนุษยนิยมจะมองว่คณเป็นมนุษย์สังคม (Social Man)

ในขณะที่สมิทธา จิตตลดากร (2546) ได้กล่าวถึงนักทฤษฎีมนุษยนิยมว่า Munsterberg เป็นนักจิตวิทยาอุตสาหกรรมชาวเยอรมันเสนอความคิดไว้ในหนังสือ Psychology and Industrial Efficiency ซึ่งเป็นบทความสำคัญเชื่อมต่อความคิดของการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ และทฤษฎีดั้งเดิมแนวใหม่โดยเปลี่ยนจุดเน้นของทฤษฎีการจัดการเสียใหม่โดยมีสาระสำคัญดังนี้ 1) วิธีการที่จะสามารถคัดเลือกคนที่ดีที่สุดในวิธีที่จะทำงานได้ดีที่สุด 2) การคัดเลือกคนให้เหมาะสมกับงาน 3) การออกแบบงานให้เหมาะสมกับคุณลักษณะ และความสามารถของบุคคล 4) ปัจจัยจากสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อบุคคล และการปฏิบัติงานของบุคคล เช่น ความเมื่อยล้าจิตใจ 5) คณมีสภาพจิตใจเหมาะสมกับงานย่อมจะทำงานได้ดีซึ่งก็สอดคล้องกับชุมพร สังขปริษา (2529) ที่มุ่งเน้นให้มีการคัดเลือกบุคคลเข้าทำงาน การปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานและการพัฒนาองค์การ

กล่าวสรุปได้ว่า ทฤษฎีสมัยใหม่นี้จะเน้นให้ความสำคัญกับปัจจัยมนุษย์ซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรที่มีค่ามากที่สุดของการบริหารงาน โดยพิจารณาว่าความสำเร็จขององค์การนั้นเกิดขึ้นจาก

ความสามารถของผู้บริหารที่จะใช้ศิลปะในการบริหารที่สามารถตอบสนองคนงานให้เกิดความพึงพอใจและเป็นการจูงใจให้คนงานตั้งใจทำงานให้ประสบผลสำเร็จมากยิ่งขึ้นการศึกษามนุษย์สัมพันธ์จึงมีประโยชน์อย่างมากในการพัฒนาองค์การซึ่งนับเป็นศาสตร์แห่งการบริหารอย่างหนึ่ง

3. ทฤษฎีสสมัยปัจจุบัน (Modern Theory)

ยุค Modern ได้รับการพัฒนามาจากทฤษฎีสสมัยใหม่ยังคงใช้ฐานแนวความคิด และหลักการของทฤษฎีสสมัยดั้งเดิมและสมัยใหม่มาปรับปรุงพัฒนา โดยพยายามรวมหลักการทางวิทยาการหลายสาขาเข้ามาผสมผสานที่เรียกกันว่าสหวิทยาการ (Multidisciplinary Approach) เป็นการรวมกันของหลักการทางเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์เข้าด้วยกันที่เรียกว่าเศรษฐศาสตร์สังคม (Socioeconomic) นักทฤษฎีสสมัยปัจจุบันมีความคิดว่าทฤษฎีสสมัยดั้งเดิมนั้นพิจารณาองค์การในลักษณะแคบไปโดยมีความเชื่อว่าองค์การอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ฉะนั้นควรเน้นการวิเคราะห์และสังเคราะห์สิ่งต่างๆ เข้าด้วยกันการศึกษาองค์การที่ดีที่สุดควรจะเป็นวิธีการศึกษาวิเคราะห์องค์การในเชิงระบบ (System Analysis) ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรต่างๆ มากมายทั้งภายใน และภายนอกองค์การล้วนแล้วแต่มีผลกระทบต่อโครงสร้างและการจัดองค์การทั้งสิ้น แนวความคิดเชิงระบบนี้ประกอบด้วยส่วนต่างๆ ที่เป็นพื้นฐาน 5 ส่วน 1) สิ่งนำเข้า (Input) 2) กระบวนการ (Process) 3) สิ่งส่งออก (Output) 4) ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) 5) สภาพแวดล้อม (Environment) บุคคลสำคัญในยุคนี้ได้แก่ Herbert Simon (1976) ได้ให้ความสนใจกับการตัดสินใจภายในองค์การโดยเสนอว่า มนุษย์เป็นผู้ที่มีเหตุผลและไม่มีเหตุผลไปพร้อมๆ กัน การตัดสินใจจึงเป็นไปภายใต้ข้อจำกัดด้านต่างๆ เช่น ทรัพยากรการบริหารและเวลาดังนั้นการตัดสินใจจึงเป็นการคำนวณด้วยการใช้เหตุผล และใช้อารมณ์และเพื่อให้การบริหารงานขององค์การดำเนินไปอย่างราบรื่นจึงต้องมีการควบคุมกระบวนการตัดสินใจของเจ้าหน้าที่ระดับล่างให้ตัดสินใจได้เฉพาะในเรื่องข้อเท็จจริงในขณะที่ผู้บริหารระดับสูงสามารถใช้ค่านิยมเพื่อช่วยในการตัดสินใจได้ด้วย ในขณะเดียวกัน Peter F. Drucker (1957) ชี้ให้เห็นว่าการจัดการ คือ องค์การทางสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการทรัพยากรให้เกิดผลผลิตรับผิดชอบเพื่อทำให้เกิดความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจในขณะที่ Chester Barnard (1966) มองว่าควรให้ความสำคัญในเรื่องการติดต่อสื่อสารภายในองค์การขึ้นโดยเห็นว่าความร่วมมือของคนภายในองค์การจะเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพถ้าหากองค์การนั้นสามารถสร้างระบบการติดต่อสื่อสารขึ้นมาในองค์การและสื่อสารกันได้อย่างแพร่หลายและทั่วถึง ซึ่งจะทำให้การดำเนินงานขององค์การประสบความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ส่วน Douglas McGregor (1960) เป็นเจ้าตำรับทฤษฎี X และทฤษฎี Y เป็นผู้พลิกโฉมความคิดเกี่ยวกับการบริหารงานที่เกี่ยวกับปัจจัยมนุษย์ ความคิดนี้จึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของการจัดองค์การด้วยการวางกรอบโครงสร้างกฎระเบียบต่างๆ นั้นไม่ใช่สิ่งจำเป็นแต่ควรออกแบบงานเป็นไปในทางที่จะเปิดช่องหรือส่งเสริมให้ทำงานแสดงพฤติกรรมในทางที่ดีออกมาส่วน Abraham Maslow (1967) กล่าวว่าความปรารถนาของมนุษย์นั้นติดตัวมาแต่กำเนิดและความปรารถนาเหล่านี้จะเรียงลำดับขั้นของความต้องการของมนุษย์ (The Need - Hierarchy Conception of Human Motivation) ตั้งแต่ขั้นแรกไปสู่ความปรารถนาขั้นสูงขึ้นไปเป็นลำดับคือ 1) ความต้องการทางร่างกาย (Physiological Needs) 2) ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs) 3) ความ

ต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Belongingness and Love Needs) 4) ความต้องการได้รับความนับถือยกย่อง (Esteem Needs) 5) ความต้องการที่จะเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง (Self-Actualization Needs)

ดังนั้นองค์การในแนวความคิดนี้จึงต้องมีการปรับตัว (Adaptative) ตลอดเวลาเพราะตัวแปรต่างๆ มีลักษณะเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ มีข้อสังเกตหลักการบริหารในยุคดั้งเดิมมีข้อบกพร่องมากมายข้างต้นได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ และโจมตีจากนักวิชาการในยุคต่อมา ซึ่งนำโดยเฮอร์เบิร์ต ไชมอน (Herbert Simon) โดยมองหลักบริหารเป็นเพียงภาคี หรือคำพูดที่ทำให้เชื่อว่าเป็นจริงทั้งๆ ที่หลักการบริหารในหลายๆ เรื่องมีความขัดแย้งกันในตัวเองหลักการบริหาร จึงเป็นเรื่องที่ไม่สามารถใช้ได้โดยทั่วไปซึ่งการบริหารงานในหน่วยงานภาครัฐจะเกี่ยวข้องกับเรื่องค่านิยมบุคลิกภาพของปัจเจกบุคคลตลอดจนสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมซึ่งแตกต่างกันไป

จากข้างต้นการบริหารเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกองค์การ ทุกขนาด ทุกประเภท และการบริหารจำเป็นมากสำหรับงานทุกระดับการจัดการที่ดีต้องรู้วิธีการจัดสรรทรัพยากร โดยประหยัดและเกิดประโยชน์มากที่สุดถึงแม้องค์การจะมีทุนทรัพยากรและงานเท่าเทียมกัน แต่ความสามารถในการจัดการไม่ทัดเทียมกันก็อาจประสบความสำเร็จที่แตกต่างกันที่สำคัญในการบริหารให้สำเร็จต้องอาศัยทรัพยากรของการบริหารอัน ได้แก่ คน (Men) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และวิธีจัดการ (Management) หรือที่เรียกสั้นๆ ว่า 4 Ms เป็นปัจจัยทางการศึกษาที่สำคัญ

คน (Men) เป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดในปัจจัยทั้งหมด เพราะคนจะเป็นตัวจักรสำคัญที่จะทำให้กระบวนการบริหารงานและโครงการดำเนินไปสู่เป้าหมายได้สำเร็จซึ่งคนจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะงานมีความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมายและสามารถทำงานสอดคล้องประสานกันดีเป็นอย่างดี

เงิน (Money) การบริหารงานจะต้องมีเงินเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่จะสนับสนุนให้แผนงานและโครงการดำเนินไปสู่เป้าหมายและวัตถุประสงค์แผนงานโครงการใดไม่มีเงินว่าไม่รู้งบประมาณว่าจะได้เท่าใดจะได้มาจากไหนจำนวนมากน้อยเพียงใดและได้เมื่อไรก็จะทำให้การบริหารแผนงานและโครงการสำเร็จได้ยาก

วัสดุอุปกรณ์ (Material) หมายถึง เครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์สนับสนุนการทำงานซึ่งจะต้องมีครบและใช้การได้ตามความต้องการและจะต้องเป็นอุปกรณ์ใช้ง่ายสะดวกมีคุณภาพทันสมัยเพื่อที่จะอำนวยความสะดวกในการบริหารงานโครงการให้สำเร็จลงได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

วิธีจัดการ (Management) หมายถึง วิธีการดำเนินงานการจัดการคนรับผิดชอบ แบ่งงานตามขั้นตอนและวิธีการปฏิบัติงาน การบริหารงบประมาณให้สอดคล้องกับแผนงานโครงการไม่ว่าแผนงานโครงการงบประมาณและอุปกรณ์จะมีคุณภาพทันสมัยเพียงใดก็ตามหากการจัดการไม่ดีย่อมก่อให้เกิดความล้มเหลวได้

จากแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสรุปเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาโดยนำหลักการบริหารมาบูรณาการในการนำไปประยุกต์ใช้เป็นข้อคำถามเพื่อการวิจัยมีดังต่อไปนี้ 1) การบริหารคน 2) การบริหารงาน 3) การบริหารสถาบันหรือองค์กร (จำนง อติวัฒนสิทธิ์,

2553) ฉะนั้นการบริหารจะต้องครอบคลุมถึงการทำงานที่เป็นขั้นตอน และมีความต่อเนื่องรวมทั้งจะต้องดำเนินไปโดยไม่หยุดนิ่ง และในการปฏิบัติงานจำเป็นต้องมีความเกี่ยวข้องปฏิสัมพันธ์อันดีในหมู่ผู้ปฏิบัติงานด้วยกัน การปฏิบัติงานตามภารกิจให้สำเร็จ ซึ่งมีการกระทำหลายกิจกรรมโดยการกระทำต่างๆ ดำเนินต่อเนื่องกันไปตามลำดับ และพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันถ้าการกระทำหรือตัวกระทำส่วนใดส่วนหนึ่งบกพร่องการบริหารก็จะล้มเหลวแต่หลักการบริหารที่สำคัญจริงๆ ต้องมีองค์ประกอบของหลักธรรมาภิบาลดังที่บุญทัน ดอกไธสง (2547) ที่ให้ทัศนะไว้ว่าการบริหารจัดการที่ดีต้องมีองค์ประกอบของธรรมาภิบาล (ตามแนวทางพระพุทธ - ศาสนา) ซึ่งเริ่มต้นจากตัวศีลสมาธิ ปัญญา รู้จักอริยสัจ 4 โดยมีการพิจารณาอย่างครบถ้วน (360 องศา) คือ โยนิโสมนสิการมีสติระลึกได้มีสัมปชัญญะ คือ รู้จักตัว (รู้รอบ)

แนวคิดกลยุทธ์การบริหาร

ปัญหาการบริหารในภาวะวิกฤตเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าการบริหารองค์การในทุกวันนี้ผู้บริหารต่างก็ต้องประสบกับปัญหายุ่งยากต่างๆ มากกว่าแต่ก่อน วิกฤตการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมได้ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการบริหารงานขององค์การต้องตกต่ำลงไปจากเดิมเป็นอันมาก ปัญหาหนักอกของผู้บริหารทั้งหลายที่กำลังเผชิญอยู่ก็คือ ปัญหาประสิทธิภาพทางการบริหารโดยเฉพาะในด้านที่เกี่ยวกับผลผลิต (Productivity) ที่ตกต่ำกว่าเดิม กลยุทธ์การบริหารที่ทรงประสิทธิภาพนี้จะต้องดีพร้อมสมบูรณ์ตามความหมายของการบริหารทั้งสองอย่างคือ การมีประสิทธิภาพ (Effectiveness) ที่สามารถกำหนดเป้าหมายที่ดีและสามารถบรรลุผลสำเร็จในเป้าหมายนั้นๆ ได้และการมีประสิทธิภาพ (Efficiency) ที่สามารถทำสำเร็จในเป้าหมายเหล่านั้น โดยมีต้นทุนค่าใช้จ่ายที่ต่ำที่สุดด้วย หรือถ้ากล่าวอย่างสรุปกลยุทธ์การบริหารที่ทรงประสิทธิภาพนั้นจะต้องสร้างประสิทธิภาพ และประสิทธิภาพให้เกิดขึ้นได้ทุกแง่มุม คือทั้งในแง่ของรายบุคคล กลุ่ม (ทีมงาน) และตลอดทั้งองค์การด้วย อย่างไรก็ตามการบริหารเชิงกลยุทธ์เป็นวิธีการดำเนินงานที่คาดว่าจะนำไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์การ ซึ่งเป็นแผนของผู้บริหารระดับสูงที่จะนำไปสู่ผลลัพธ์ต่างๆ ที่สอดคล้องกับภารกิจและเป้าประสงค์ขององค์การ หรือเป็นชุดของทางเลือกระยะยาวเกี่ยวกับเป้าประสงค์เชิงปฏิบัติการและนโยบายรวมทั้งแผนปฏิบัติการของแผนงานของรัฐบาลซึ่งองค์การภาครัฐบาลกำหนดโดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของแผนงานที่รัฐบาลกำหนดไว้ และคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานของแผนงานชุด ของเป้าหมายและแผนปฏิบัติการสำหรับแต่ละระดับขององค์การโดยเฉพาะกลยุทธ์ยังเป็นแนวทางในการเปรียบเทียบจุดแข็งขององค์การกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงเพื่อคิดหาวิธีการที่ดีที่สุดในการตอบสนองความต้องการผู้รับบริการ

1. ความหมายของกลยุทธ์

กลยุทธ์ (Strategy) หมายถึง การกำหนดวัตถุประสงค์ และเป้าหมายในระยะยาวขององค์การและการเลือกแนวทางปฏิบัติ เพื่อให้สามารถบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้โดยมีความหมายใน 2 มิติ คือ ด้านวัตถุประสงค์ และเป้าหมาย (Ends) ขององค์การและด้านวิธีดำเนินงาน (Means) ให้ประสบผลสำเร็จ (Chandler, Jr & Alfred D., 1967) เมื่อนำคำว่า “กลยุทธ์” มาผสมกับคำว่า “การบริหาร” อาจสรุปได้ว่ากลยุทธ์การบริหารหมายถึง วิธีดำเนินงาน หรือมาตรการอันสำคัญที่จะทำให้การบริหารงานขององค์การประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้

ส่วนการบริหารนั้นมักจะคิดถึงการดำเนินการอย่างไรอย่างหนึ่งให้ประสบความสำเร็จ กระบวนการบริหารเป็นแนวคิดทางรัฐประศาสนศาสตร์ที่กล่าวถึงกิจกรรม และขั้นตอนการดำเนินงานมีนักวิชาการทางรัฐประศาสนศาสตร์ให้คำนิยามและแนวคิดของกระบวนการบริหารไว้หลายท่านในที่นี้จะขอเสนอกระบวนการบริหารตามแนวคิดของ Luther H. Gulick ที่เขียนไว้ในผลงานชื่อ “Papers on the Science of Administration: Notes on the Theory of Organization” ในปี ค.ศ. 1937 ที่อธิบายกระบวนการบริหารว่าหมายถึง POSDCORB ประกอบด้วยบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารระดับสูงที่จะต้องรับผิดชอบกิจกรรมการบริหาร 7 ประการ (พิทยา บวรวัฒนา, 2550) ดังนี้ (1) การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดเป้าหมายขององค์การเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ และกิจกรรมที่จะดำเนินการ (2) การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การจัดโครงสร้าง และอำนาจหน้าที่อย่างเป็นทางการ (3) การบรรจุ (Staffing) หมายถึง การดำเนินงานด้านการบริหารงานบุคคล (4) การสั่งการ (Directing) หมายถึง การตัดสินใจของผู้บริหารที่ออกมาในรูปของคำสั่งและคำแนะนำรวมถึงการทำหน้าที่เป็นผู้นำองค์การ (5) การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การประสานงานของส่วนต่างๆ ในองค์การ (6) การรายงาน (Reporting) หมายถึง การรายงานความเคลื่อนไหวต่างๆ ในองค์การให้ทุกฝ่ายทราบ และการงบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การวางแผน และควบคุมด้านการเงินและบัญชี

2. การบริหารที่มีประสิทธิภาพ

แนวคิดการบริหารที่มีประสิทธิภาพ (Edgar L. Morphet, 1967) ประกอบด้วยการบริหารที่มีผู้บริหารเพียงคนเดียวในองค์การมีการกำหนดมาตรฐานทำงานที่ชัดเจน (Standardization) มีเอกภาพในการบังคับบัญชา (Unity of Command) มีการกระจายอำนาจและความรับผิดชอบให้แก่ผู้ร่วมงาน (Delegation of Authority and Responsibility) มีการแบ่งฝ่ายงานและบุคลากร ผู้รับผิดชอบให้แก่ผู้ร่วมงานให้เฉพาะเจาะจงขึ้น (Division of Labor) มีการกำหนดมาตรฐานการทำงานที่ชัดเจน (Span of Control) มีการมอบหมายการควบคุมดูแลที่เหมาะสม (Stability) เปิดโอกาสให้มีการเปลี่ยนแปลงใหม่ในองค์การได้ (Flexibility) สามารถทำให้คนในองค์การเกิดความรู้สึกอบอุ่นและปลอดภัย (Security) มีการยอมรับนโยบายด้านการบริหารงานบุคคลที่มีความสามารถ (Personnel Policy) และมีการประเมินผลการปฏิบัติงานทั้งส่วนบุคคล และองค์การ (Evaluation)

งานวิจัยของจุฬารัตน์ โสตะ (2546) ได้ศึกษากลยุทธ์การบริหารงานใช้ตัวแปรการกำหนดนโยบายและการนำนโยบายไปปฏิบัติพบว่าทั้งสองตัวแปรมีความจำเป็นต้องมีกระบวนการบริหารเพื่อแปลงนโยบายซึ่งมีลักษณะเชิงนามธรรมไปสู่การปฏิบัติเชิงรูปธรรมและแต่ละเป้าหมายย่อมมีทางเลือกในการปฏิบัติหลายทางเลือก การบริหารหรือกลยุทธ์การจัดการมีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติ การบริหารที่จะเกิดผลสัมฤทธิ์ได้จำเป็นต้องอาศัยกลยุทธ์การบริหารที่ดี กลยุทธ์การบริหารที่มีอิทธิพลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ ได้แก่ การกำหนดและมอบหมายภารกิจกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน การติดตามและประเมินผล และการกำหนดมาตรการจูงใจและต่อมาเบญจวรรณ กลางนคร (2547) วิจัยเรื่องการบริหารกลยุทธ์เพื่อความสำเร็จขององค์การกรณีศึกษา: บริษัท เอส เอฟ ซี เนมาซีดี จำกัด โดยใช้ตัวแปรนโยบายและการนำนโยบายไปปฏิบัติเหมือนกันแต่ตัวแปรที่ เบญจวรรณ เพิ่มเติมเข้ามา คือภาวะผู้นำและการกำหนดวิสัยทัศน์

ซึ่งพบว่าบริษัทที่มีผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีลักษณะเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพด้วยแนวความคิด สร้างความแตกต่างใช้เทคโนโลยีที่ล้ำหน้ารูปแบบที่เน้นความหรูหราไม่ซ้ำแบบใครทำให้บริษัทมีทั้งจุด แข็งในองค์กร และโอกาสที่ดีจากบุคคลภายนอกทำให้บริษัทเลือกใช้กลยุทธ์แบบรุก นอกจากนี้ บริษัทยังมีความโดดเด่นในธุรกิจที่กำลังมีการเติบโต และบริษัทได้ส่วนแบ่งตลาดในระดับปานกลาง บริษัทจึงเพิ่มการลงทุนขยายสาขาเพิ่มขึ้นเพื่อแย่งชิงส่วนแบ่งตลาดเพิ่มขึ้น

แต่งงานวิจัยของปาริชาติ วิบูลย์ศิลป์ (2547) วิจัยเรื่องเครื่องมือและวิธีการจัดการเพื่อ ความสำเร็จ: บริษัท วิริยะประกันภัย จำกัด กลับมีความแตกต่างตรงที่ว่าผู้บริหารไม่ได้หมายความว่า จะต้องเป็นผู้คิดอย่างเดียวแต่จะต้องเป็นผู้ลงมือปฏิบัติผ่านประสบการณ์การทำงานมาพอสมควร นั้น หมายถึง ความเชี่ยวชาญในด้านการทำงาน อายุการทำงาน และการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าโดยที่ ปาริชาติ วิบูลย์ศิลป์ ได้ใช้ตัวแปรประสบการณ์การทำงาน กลยุทธ์การทำงาน และผลการทำงานที่ เป็นประจักษ์ พบว่าแนวความคิดการบริหารเชิงกลยุทธ์ของธุรกิจ คือผู้บริหารต้องลงมือกระทำ ปฏิบัติการในงานนั้นจริงๆ ความสำเร็จไม่อาจเกิดขึ้นได้เพียงแค่จบการศึกษาจากตำราเพียงอย่างเดียว ขึ้นตอนในการวางแผนกลยุทธ์ในระดับต่างๆ ต้องอาศัยข้อมูลที่ถูกต้องและเพียงพอที่จะเป็นข้อมูลที่ แสดงให้เห็นฐานะด้านต่างๆ ขององค์กรซึ่งในการศึกษาคั้งนี้ได้มีการนำข้อมูลทางการเงินจาก รายงานประจำปีมาทำการวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงิน เพื่อให้ทราบถึงผลการดำเนินงาน และ ประสิทธิภาพของการบริหารในอดีตที่ผ่านมาโดยนำไปเป็นแนวทางในการวางแผนกลยุทธ์ต่อไป การ วิเคราะห์และกำหนด กลยุทธ์ในระดับบริษัทระดับธุรกิจระดับปฏิบัติการรวมทั้งการจัดการ การ วิเคราะห์หั่งบการเงิน เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการติดตาม และประเมินผลจากการนำแผนกลยุทธ์ไปปฏิบัติ สอดคล้องกับ เสาวนีย์ ทวีกิจเกษม (2546) วิจัยเรื่องการจัดการเชิงกลยุทธ์เพื่อความสำเร็จขององค์กร กรณีศึกษา: บริษัท ไทยประกันชีวิต จำกัด โดยนำเอาตัวแปรการวิจัยของปาริชาติ วิบูลย์ศิลป์ มา ทดลองใช้ พบว่าตัวแปรดังกล่าวมีผลต่อการสร้างกลยุทธ์ระดับธุรกิจ การกำหนดให้มีการใช้กลยุทธ์ การสร้างความแตกต่างและกลยุทธ์ในการตอบสนองอย่างรวดเร็วโดยใช้ประสบการณ์การทำงาน ของผู้บริหารแก้ไขพัฒนาและปรับปรุงรวมถึงสร้างสรรค์แนวคิดที่มีความต่างอย่างสร้างสรรค์ และผล จากดำเนินการดังกล่าวทำให้มีการกำหนดกลยุทธ์ในระดับสูงหน้าที่ตามที่ได้กำหนดเป็นแผนระยะสั้น และแผนระยะยาว รวมถึงการใช้ Balanced Scorecard ในการติดตามประเมินผลการปฏิบัติตาม กลยุทธ์ที่ได้กำหนดไว้

สรุปจากความหมายของกลยุทธ์ การบริหาร แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการบริหาร และ หลักการบริหารที่มีประสิทธิภาพดังกล่าวมาสามารถกำหนดประเด็นกลยุทธ์หลักเพื่อนำมาวิเคราะห์ใน การศึกษากลยุทธ์การบริหาร ได้แก่ การประชุมชี้แจงซักซ้อมความเข้าใจ การกำหนดภารกิจที่ต้อง ปฏิบัติ การกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงานที่ชัดเจน การมอบหมายให้มีผู้รับผิดชอบงานการกำหนด ตัวชี้วัดความสำเร็จของงาน การฝึกอบรมให้ความรู้แก่ผู้ปฏิบัติงาน การจัดงบประมาณสนับสนุน การ จัดระบบติดตาม ประเมินผล การกำหนดมาตรการให้รางวัล และลงโทษและการประชาสัมพันธ์ การ ดำเนินงานและกระบวนการบริหารเชิงกลยุทธ์ที่ประกอบด้วยงานสำคัญ 5 ประการ คือขั้นที่ 1 กำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) และพันธกิจ (Mission) ขององค์กร วิสัยทัศน์หมายถึงข้อความที่บ่งบอก ถึงทิศทางที่องค์กรมุ่งไปสู่ในอนาคต ผู้นำองค์กรจะต้องกำหนดนี้ในใจว่าอนาคตขององค์กรที่พึง

ปรารถนาใฝ่ฝัน และมีความเป็นไปได้นั้นจะมีลักษณะเช่นใด ภาพในใจนี้อาจจะชัดเจนหรือไม่ก็ตามแต่ จะเป็นภาพที่ชี้ถึงอนาคตที่ต้องการจะเดินไปให้ถึงเป็นสภาพอนาคตที่ดีกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เช่น เครื่องเจริญโภคภัณฑ์อาหารกำหนดวิสัยทัศน์ว่า “จะเป็นครัวของโลก” พันธกิจ คือเหตุผลของการมีอยู่ขององค์กรนั้นๆ พันธกิจเป็นสิ่งสะท้อนถึงคุณค่าความตั้งใจและความมุ่งมั่นขององค์กรที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งกำหนดเป้าหมายขององค์กรและแผนต่างๆ เช่น ธนาคารอาคารสงเคราะห์ให้บริการทางการเงินครบวงจรโดยเฉพาะด้านที่อยู่อาศัยโดยคำนึงถึงนโยบายของรัฐ ประโยชน์ของสังคมและคุณภาพชีวิตของประชาชน ขั้นที่ 2 กำหนดเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ต้องเปลี่ยนวิสัยทัศน์ และพันธกิจที่กำหนดไว้ในขั้นที่หนึ่งให้เป็นเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ เป้าหมายนี้เป็นการระบุง่วงค์การต้องการอะไรในอนาคตต้องเป็นเป้าโดยรวมขององค์กรไม่ใช่แผนกหรือส่วนขั้นที่ 3 กำหนดกลยุทธ์เพื่อบรรลุเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ กลยุทธ์ คือการปฏิบัติที่จะนำให้องค์การไปสู่จุดที่ต้องการจากจุดที่เป็นอยู่ ณ ปัจจุบันภายใต้โอกาสอุปสรรคจุดอ่อนและจุดแข็งขององค์กร ขั้นที่ 4 นำกลยุทธ์ไปปฏิบัติเป็นขั้นที่นำเอากลยุทธ์ที่กำหนดไว้แล้วมาเปลี่ยนเป็นแผนปฏิบัติการ ในขั้นนี้จำเป็นจะต้องรวมเอาหน้าที่ต่างๆ ทางการบริหารเข้ามาไม่ว่าจะเป็นการวางแผน การจัดองค์การการนำและบังคับบัญชาและการควบคุม ขั้นที่ 5 ประเมินผล ขั้นนี้อาจจะเรียกว่าการควบคุมเชิงกลยุทธ์ ซึ่งหมายถึงกระบวนการในการประเมินความก้าวหน้าของการดำเนินงานตามกลยุทธ์และการปรับปรุงแก้ไขในกรณีที่มีความเบี่ยงเบนไปจากแผนที่วางไว้ ทั้งนี้เพื่อสร้างความแน่ใจว่าการใช้ทรัพยากรตลอดจนการปฏิบัติงานของพนักงานของทั้งองค์กรจะไปในทิศทางที่กำหนดไว้การควบคุม และประเมินผลนี้จะต้องเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องด้วยเหตุที่โอกาส และอุปสรรคที่เกิดจากสภาพแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

2.7 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิภาพ

ความหมายเกี่ยวกับประสิทธิภาพ

ความหมายเกี่ยวกับประสิทธิภาพนั้น ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้แนวคิดไว้หลายท่านด้วยกัน ประสิทธิภาพการทำงาน หรือการให้ความหมายของแต่ละท่านอาจมีความเหมือนกัน หรือต่างกัน และได้มีนักวิชาการที่ให้ความหมายแต่ละท่านไว้ดังนี้ ประสิทธิภาพเป็นเรื่องของการใช้ปัจจัยและกระบวนการในการดำเนินงานโดยมีผลที่ได้รับเป็นตัวกำกับกับการแสดง ประสิทธิภาพของการดำเนินงานใดๆ อาจแสดงค่าของประสิทธิภาพในลักษณะของการเปรียบเทียบระหว่างค่าใช้จ่ายในการลงทุนกับผลกำไรที่ได้รับซึ่งถ้าผลกำไรมีค่ามากกว่าต้นทุนก็ยิ่งแสดงถึงประสิทธิภาพมากขึ้น ประสิทธิภาพอาจไม่แสดงเป็นค่าประสิทธิภาพเชิงตัวเลขแต่แสดงถึงการบันทึกถึงลักษณะการใช้เงิน วัสดุคนและเวลาใช้การปฏิบัติงานอย่างคุ้มค่า และเหมาะสมประหยัดไม่มีการสูญเปล่าเกินความจำเป็นรวมถึงมีการใช้กลยุทธ์ หรือเทคนิควิธีการที่เหมาะสมสามารถนำไปสู่การบังเกิดผลได้เร็ว (สมใจลักษณะ, 2546)

ทิพาวดี เมฆสุวรรณ (2544) ชี้ให้เห็นว่าประสิทธิภาพในระบบราชการมีความหมายรวมถึงผลิตภาพและประสิทธิภาพโดยประสิทธิภาพเป็นสิ่งที่วัดได้หลายมิติตามแต่วัตถุประสงค์ที่ต้องการพิจารณา คือ

1. ประสิทธิภาพในมิติของค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนการผลิต (Input) ได้แก่การใช้ทรัพยากรการบริหาร คือ คน เงิน วัสดุ เทคโนโลยี ที่มีอยู่อย่างประหยัดคุ่มค่า และเกิดการสูญเสียน้อยที่สุด
2. ประสิทธิภาพในมิติของกระบวนการบริหาร (Process) ได้แก่การทำงานที่ถูกต้องได้มาตรฐานรวดเร็วและใช้เทคโนโลยีที่สะดวกกว่าเดิม
3. ประสิทธิภาพในมิติของผลผลิตและผลลัพธ์ได้แก่การทำงานที่มีคุณภาพเกิดประโยชน์ต่อสังคมเกิดผลกำไรทันเวลา ผู้ปฏิบัติงานมีจิตสำนึกที่ดีต่อการทำงานและบริการ เป็นที่พอใจของลูกค้าหรือผู้มารับบริการ

อรรถวุฒิ ตัญธนาวิทย์ (2544) ได้ให้นิยามตามแบบทฤษฎีของจอห์น ดี มิลเล็ท ว่า ประสิทธิภาพ หมายถึงผลการปฏิบัติงานที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ และได้รับผลกำไรจากการปฏิบัติงานซึ่งความพึงพอใจ หมายถึง ความพึงพอใจในการบริการให้กับประชาชนโดยพิจารณาจาก

1. การให้บริการอย่างเท่าเทียมกัน (Equitable Service)
2. การให้บริการอย่างรวดเร็วทันเวลา (Timely Service)
3. การให้บริการอย่างเพียงพอ (Ample Service)
4. การให้บริการอย่างต่อเนื่อง (Continuous Service)
5. การให้บริการอย่างก้าวหน้า (Progression Service)

กิบสัน และคนอื่นๆ (Gibson & et al., 1988) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับประสิทธิภาพ หมายถึง อัตราส่วนของผลผลิตต่อปัจจัย (Ratio of Outputs to Inputs) การวัดประสิทธิภาพจะวัดตัวบ่งชี้หลายตัวประกอบด้วยกัน เช่น

1. อัตราการได้ตอบแทน (Rate of Return) ใช้เงินหรือทรัพย์สินที่เป็นทุน
2. ค่าใช้จ่ายต่อหน่วยผลผลิต (Unit Cost)
3. อัตราการสูญเสียเปลืองการใช้ทรัพยากร
4. อัตราส่วนของผลกำไรต่อค่าใช้จ่ายในการลงทุน

จิระ หงส์ลดารมภ์ (2533) ได้ให้ความหมายว่า ในด้านเศรษฐศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง การเพิ่มพูนทุนมนุษย์และการลงทุนในการพัฒนาเศรษฐกิจ ในด้านรัฐศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง การเตรียมประชาชนสำหรับการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองโดยเฉพาะประชาชนในระบอบประชาธิปไตย

มอนดีและนอร์ (Mondy & Noe, 1986) ได้ให้ความหมายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development) ไว้อย่างสั้นที่สุดว่าคือ “การใช้ทรัพยากรมนุษย์ให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร” และกล่าวเพิ่มเติมว่า “ผู้บริหารทุกระดับต้องเกี่ยวข้องกับการบริหารและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยอาศัยพลังความสามารถของคนปฏิบัติงานให้สำเร็จ”

ฐิตินันท์ สุวรรณศิริ (2550) ได้ให้ความหมายแนวเดียวกับบุญนุช กุลาดี เกี่ยวกับประสิทธิภาพว่าหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่นำเข้า (Input) และผลลัพธ์ที่ออกมา (Output) เพื่อสร้างให้เกิดต้นทุนสำหรับทรัพยากรต่ำสุด ซึ่งเป็นการกระทำอย่างหนึ่งที่ต้อง (Doing Things Right) โดยคำนึงถึงวิธีการ (Means) ใช้ทรัพยากร (Resources) ให้เกิดการประหยัดหรือสิ้นเปลืองน้อยที่สุด

ฐิตินันท์ สุวรรณศิริ (2550) ได้กล่าวถึงงานของเอลมอร์ ปีเตอร์สัน และอี กลอสวินอร์ พลอแมม (Elmore Peterson & E. Grosvenor Plawmam) ได้กล่าวว่า ประสิทธิภาพสูงสุดในการบริหารงานทางธุรกิจหมายถึงความสามารถในการผลิตสินค้าหรือบริการในปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสมและต้นทุนน้อยที่สุดโดยคำนึงถึงองค์ประกอบ 5 ประการ คือ ต้นทุน (Cost) คุณภาพ (Quality) ปริมาณ (Quantity) เวลา (Time) วิธีการ (Method)

ในการผลิต ฐิตินันท์ สุวรรณศิริ (2550) ได้กล่าวถึงงานของเฮอริเบิร์ต เอ. ไชมอน (Herbert A. Simon, 1997) ได้กล่าวว่าถ้างานใดมีประสิทธิภาพสูงสุดให้ดูจากความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยนำเข้า (Input) กับผลิตผล (Output) ที่ได้รับออกมา ซึ่งสรุปได้ว่า ประสิทธิภาพเท่ากับผลผลิตถ้าเป็นหน่วยงานราชการของรัฐจะบอกความพึงพอใจของผู้รับบริการเข้าไปด้วยเขียนเป็นสูตรได้ดังนี้

$$E = (O-I) + S$$

E = ประสิทธิภาพของงาน (Efficient)

O = ผลผลิตหรือผลงานที่ได้รับออกมา (Output)

I = ปัจจัยนำเข้าหรือทรัพยากรทางการบริหารที่ใช้ไป (Input)

S = ความพึงพอใจในผลงานที่ออกมา (Satisfaction)

ธงชัย สันติวงษ์ (2543) นิยามว่าประสิทธิภาพ หมายถึง กิจกรรมทางด้านการบริหารบุคคลที่ได้เกี่ยวข้องกับวิธีการซึ่งหน่วยงานพยายามที่จะกำหนดให้ทราบแน่ชัดว่าพนักงานของตนสามารถปฏิบัติงานได้มีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด

สรุปได้ว่า ประสิทธิภาพ คือ การทำงานที่มีปัจจัยนำเข้า คือ การลงทุนที่น้อยแต่ได้ผลของงานมากกว่าที่ตั้งไว้เป็นการบริหารด้านต้นทุนน้อยแล้ว ผลของงานออกเกินกว่าที่ตั้งงานที่ออกมาเป็นไปอย่างที่ได้คาดการณ์การใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่าและมีประโยชน์มากที่สุดจึงได้ชื่อว่าการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพ

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพนั้นจะหมายถึง การทำงานที่ได้ผลดังที่คาดหมายไว้หรือเกินความคาดหมายก็ได้ดังที่ได้ยกตัวอย่างนักวิชาการหลายๆ ท่านไว้เพื่อที่ได้ศึกษาหลายๆ แนวคิดดังนี้

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2544) ได้กล่าวว่า องค์การจะมีประสิทธิภาพเกิดขึ้นได้โดยอาศัยสมาชิกภายในองค์การ และการจัดวางระบบทำงานรวมทั้งการจัดโครงสร้างการบริการตลอดจนผู้นำที่มีประสิทธิภาพสถานการณ์จะเกิดขึ้นได้โดย

1. การติดต่อสื่อสารที่ดีของทั้งภายในองค์การกับสภาพแวดล้อมภายนอกองค์การ และการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลภายในองค์การทำให้องค์การสามารถดำรงอยู่ได้และมีประสิทธิภาพเพราะความเข้าใจกันความสามารถในการสื่อความหมายให้ตรงกันเป็นสิ่งสำคัญสำหรับองค์การ

2. ความคล่องตัวของการทำงานในองค์การความคล่องตัวของการบริหารงานระหว่างฝ่ายต่างๆ สามารถติดต่อถึงกันโดยไม่มีขั้นตอนที่สลับซับซ้อนความคล่องตัวของพนักงานในการปฏิบัติงานมีอิสระในการทำงาน และการตัดสินใจในงานบางอย่าง

3. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เป็นความสามารถขององค์กรที่จะกระตุ้นให้สมาชิกในองค์กรให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของพนักงานจะช่วยให้ประสิทธิภาพการทำงานดีขึ้น

4. ความผูกพันกับองค์กร หมายถึง ความเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรความเข้าใจกันความมีมนุษยสัมพันธ์ต่อการทำให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามเป้าหมายลุล่วงไปได้ด้วยดีเพราะสมาชิกร่วมกันทำงานและมีความสนิทสนมกลมเกลียวกัน

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2549) ได้อธิบายถึง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไว้ว่า การศึกษาอบรมในพระพุทธศาสนายึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ดังจะเห็นได้จากการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับพัฒนาการ และวุฒิภาวะของผู้เรียนโดยที่พระพุทธเจ้าทรงเทียบความพร้อมในการศึกษาเล่าเรียนของบุคคลเข้ากับบัวสี่เหล่าและทรงจำแนกประเภทของบุคคลที่จะเข้ารับการศึกษารวมไปตามจริต 6 และที่สำคัญคือพระพุทธเจ้ามุ่งให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเองตัวอย่างเช่น การบริหารงานบุคคลในพระพุทธศาสนาเริ่มตั้งแต่ การรับคนเข้ามาบวชที่ต้องมีการกลั่นกรองโดยคณะสงฆ์พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่ให้คณะสงฆ์ในการให้การอุปสมบทแก่กุลบุตร เมื่อบวชเข้ามาแล้วพระบวชใหม่จะต้องได้รับการฝึกหัดอบรมและการศึกษาเล่าเรียนจากพระอุปัชฌาย์โดยอยู่ภายใต้การปกครองดูแลของท่านจนบรรพชาครบ 5 พรรษา

วิรัช สงวนวงษ์วาน (2544) ได้กล่าวว่า ประสิทธิภาพการบริหารงานจะเป็นเครื่องชี้วัดความเจริญก้าวหน้า หรือความล้มเหลวขององค์กรผู้บริหารที่เชี่ยวชาญจะเลือกการบริการที่เหมาะสมกับองค์กรของตนและนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

วิรัช สงวนวงษ์วาน (2544) ได้กล่าวถึงงานของอุทัย หิรัญโต ว่า ประสิทธิภาพในทางราชการหมายถึงผลการปฏิบัติงานที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจ และประโยชน์แก่มวลมนุษย (Human Satisfaction and Benefit Produced) และยังต้องพิจารณาถึงคุณค่าทางสังคมด้วยการนำเวลาเข้ามาพิจารณาด้วย

ชูป กาญจนประกร (2544) ได้กล่าวว่า ประสิทธิภาพเป็นแนวความคิด หรือความมุ่งมาดปรารถนาในการบริหารงานในระบอบประชาธิปไตยในอันที่จะทำให้การบริหารราชการได้ผลสูงสุดคุ้มกับที่ได้ใช้จ่ายเงินภาษีอากรในการบริหารงานประเทศและผลสุดท้ายประชาชนได้รับความพึงพอใจ

นภาพร ชันธนาภา (2545) ได้กล่าวว่า ประสิทธิภาพเป็นความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการนำเข้า และผลผลิตโดยเป้าหมายในการพิจารณาที่สำคัญ คือการใช้ต้นทุนที่ต่ำที่สุด ซึ่งต้นทุนประกอบด้วย บุคลากร เงินทุน อุปกรณ์ ฯลฯ ต่างๆ

สมชัย ศรีสุทธิยากร (2545) ได้กล่าวว่า ประสิทธิภาพ คือการพิจารณาระหว่างอัตราส่วนของผลผลิต (Output) ต่อปัจจัยนำเข้า (Input) หรือค่าใช้จ่ายต่อหน่วย

สมใจ ลักษณะ (2542) ได้กล่าวว่า ประสิทธิภาพหมายถึงการปฏิบัติกิจกรรมการงานอย่างราบรื่นครบถ้วนประหยัดเวลาใช้กำลังและทรัพยากรอย่างคุ้มค่าเกิดการสูญเปล่าน้อยที่สุดบุคคลที่มีประสิทธิภาพจึงเป็นบุคคลที่พึงปรารถนาในสังคมที่เขาเป็นสมาชิกและองค์กรที่เขาปฏิบัติหน้าที่

กิบสัน และคนอื่นๆ (Gibson & et al., 1988) ได้กล่าวว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง อัตราส่วนของผลผลิตต่อปัจจัย การวัดประสิทธิภาพมีตัวบ่งชี้หลายตัวประกอบด้วยกัน เช่น อัตราการ

ได้ผลตอบแทนในเงินลงทุน หรือทรัพย์สินที่เป็นทุนค่าใช้จ่ายต่อหน่วยผลผลิตอัตราการสูญเสียเปล่า
สิ้นเปลืองการใช้ทรัพยากร และอัตราส่วนของผลกำไรต่อค่าใช้จ่ายในการลงทุน

สรุปได้ว่าประสิทธิภาพ หมายถึงการกระทำกิจกรรมใดๆ ที่บรรลุผลตามที่ต้องการและ
ตั้งเป้าหมายไว้โดยสามารถประหยัด และลดการสูญเสียของทรัพยากรต่างๆ ในการดำเนินกิจกรรมได้
มากที่สุดซึ่งคาดว่าประหยัดทรัพยากรได้แก่ใช้แรงงานคนน้อยประหยัดเงินงบประมาณการใช้จ่ายไม่
เสียเวลามากใช้ต้นทุนวัตถุดิบต่ำ เป็นต้น ทั้งนี้การมีประสิทธิภาพมากหรือน้อยจะพิจารณา 2 ประเด็น
ประกอบกันคือปริมาณการบรรลุผลสำเร็จและปริมาณทรัพยากรที่สูญเสียไปเช่นลักษณะงานบรรลุผล
สำเร็จเหมือนกันแต่ต่างกันที่เวลาขั้นที่ 1 ใช้เวลา 5 นาที ขั้นที่ 2 ใช้เวลา 3 นาที ย่อมหมายความว่าขั้น
ที่ 2 มีประสิทธิภาพมากกว่าขั้นที่ 1 เป็นต้น

2.8 แนวคิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผลและกระบวนการพัฒนา

2.8.1 แนวคิดประสิทธิภาพ

ความหมายเชิงเศรษฐศาสตร์

แนวความคิดในเรื่องประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในเชิงเศรษฐศาสตร์ หมายถึง
การผลิตสินค้าหรือบริการให้ได้มากที่สุด โดยพิจารณาถึงการใช้ต้นทุนหรือปัจจัยการนำเข้าให้น้อย
ที่สุดและประหยัดเวลามากที่สุด ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ความหมาย ดังนี้ เอลเมอร์ ปีเตอร์สัน และอี
กลอสวีนอร์ พลอแมม (Elmore Peterson & E. Grosvenor Plawmam, 1953) กล่าวว่า
ประสิทธิภาพสูงสุดในการบริหารงานทางธุรกิจ หมายถึง ความสามารถในการผลิตสินค้า หรือบริการ
ในปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสมและต้นทุน น้อยที่สุด โดยคำนึงถึงองค์ประกอบ 5 ประการ คือ
ต้นทุน (Cost) คุณภาพ (Quality) ปริมาณ (Quantity) เวลา (Time) วิธีการ (Method) ในการผลิต
ส่วนจอห์น ดี. มิลเล็ต (John D. Millet, 1954) ให้นิยามว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง ผลงานปฏิบัติงาน
ที่ทำให้เกิดความพึงพอใจและได้รับผลกำไรจากการปฏิบัติงาน ซึ่งความพึงพอใจ หมายถึง ความพึงพอใจ
ในการบริการให้กับประชาชน โดยพิจารณาจาก 1) การให้บริการอย่างเท่าเทียมกัน (Equitable
Service) 2) การให้บริการอย่างรวดเร็วทันเวลา (Timely Service) 3) การให้บริการอย่างเพียงพอ
(Ample Service) 4) การให้บริการอย่างต่อเนื่อง (Continuous Service) 5) การให้บริการอย่าง
ก้าวหน้า (Progression Service) ส่วนเฮร์เบิร์ต เอ. ซีมอน (Herbert A. Simon, 1960) กล่าวว่า
ถ้างานใดมีประสิทธิภาพสูงสุด ให้ดูจากความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยนำเข้า (Input) กับผลิตผล
(Output) ที่ได้รับออกมา ซึ่งสรุปได้ว่า ประสิทธิภาพเท่ากับผลผลิต ถ้าเป็นหน่วยงานราชการของรัฐ
จะบอกความพึงพอใจของผู้รับบริการเข้าไปด้วยเขียน เป็นสูตรได้ดังนี้ $E = (O-I) + S$ $E =$
ประสิทธิภาพของงาน (Efficient) $O =$ ผลผลิตหรือผลงานที่ได้รับออกมา (Output) $I =$ ปัจจัยนำเข้า
หรือทรัพยากรทางการบริหารที่ใช้ไป (Input) $S =$ ความพึงพอใจในผลงานที่ออกมา (Satisfaction)
ส่วนทิวาดี เมฆสวรรค์ (2538) ชี้ให้เห็นว่าประสิทธิภาพในระบบราชการมีความหมาย รวมถึงผลิต
ภาพและประสิทธิภาพ โดยประสิทธิภาพเป็นสิ่งที่วัดได้หลายมิติ ตามแต่วัตถุประสงค์ที่ต้องการ
พิจารณา คือ 1) ประสิทธิภาพในมิติของค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนการผลิต (Input) ได้แก่ การใช้ทรัพยากร
การบริหาร คือ คน เงิน วัสดุ เทคโนโลยีที่มีอยู่อย่างประหยัด คุ่มค่า และเกิดการสูญเสียที่น้อยที่สุด

2) ประสิทธิภาพในมิติของกระบวนการบริหาร (Process) ได้แก่ การทำงานที่ถูกต้องได้มาตรฐาน รวดเร็ว และใช้เทคโนโลยีที่สะดวกกว่าเดิม 3) ประสิทธิภาพในมิติของผลผลิตและผลลัพธ์ ได้แก่ การทำงานที่มีคุณภาพ เกิดประโยชน์ต่อสังคม เกิดผลกำไร ทันทเวลา ผู้ปฏิบัติงานมีจิตสำนึกที่ดีต่อการทำงานและบริการ เป็นที่พอใจของลูกค้าหรือผู้มารับบริการ

ความหมายเชิงสังคมศาสตร์

แนวความคิดในเรื่องประสิทธิภาพในการปฏิบัติในเชิงสังคมศาสตร์ หมายถึง ปัจจัยนำเข้าซึ่งพิจารณาถึง ความพยายาม ความพร้อม ความสามารถ ความคล่องแคล่องในการปฏิบัติงาน โดยพิจารณาเปรียบเทียบกับผลที่ได้ คือ ความพึงพอใจของผู้รับบริการหรือการบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ความหมาย ดังนี้ ที.เอ. โรอัน และ พี.ซี. สมิธ ได้กล่าวถึง ประสิทธิภาพของบุคคลว่า เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผลลัพธ์ในแง่บวก กับสิ่งที่ทุ่มเทให้กับงาน เช่น ความพยายามที่ได้รับจากงานนั้น ส่วนซูบ กาญจนประกร (2502) กล่าวว่า ประสิทธิภาพเป็นแนวความคิดหรือความมุ่งมาดปรารถนาในการบริหารงานในระบอบประชาธิปไตย ในอันที่จะทำให้การบริหารราชการได้ผลสูงสุด คู่มีกับที่ได้ใช้จ่ายเงินภาษีอากรในการบริหารงานประเทศและผลสุดท้ายประชาชนได้รับความพึงพอใจ ส่วนอุทัย หิรัญโต (2525) กล่าวว่า ประสิทธิภาพในทางราชการหมายถึงผลการปฏิบัติงานที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจ และประโยชน์แก่มวลมนุษย (Human Satisfaction and Benefit Produced) และยังต้องพิจารณาถึงคุณค่าทางสังคมด้วย โดยการนำเวลาเข้ามาพิจารณาด้วย ธงชัย สันติวงษ์ (2526) นิยามว่าประสิทธิภาพ หมายถึง กิจกรรมทางด้านการบริหารบุคคลที่ได้เกี่ยวข้องกับวิธีการ ซึ่งหน่วยงานพยายามที่จะกำหนดให้ทราบแน่ชัดว่าพนักงานของตนสามารถปฏิบัติงานได้มีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด ส่วนวิรัช สงวนวงศ์วาน (2531) กล่าวว่า ประสิทธิภาพการบริหารงาน จะเป็นเครื่องชี้วัดความเจริญก้าวหน้า หรือความล้มเหลวขององค์กร ผู้บริหารที่เชี่ยวชาญจะเลือกการบริการที่เหมาะสมกับองค์กรของตน และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

2.8.2 แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิผล

ความหมายของประสิทธิผล

คำว่าประสิทธิผล (Effectiveness) นั้นมีผู้ให้คำนิยามไว้หลากหลายและได้ให้ความหมายของคำว่าประสิทธิผลคล้ายกันว่าหมายถึงความสามารถในการดำเนินการให้เกิดผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2542) ได้ให้ความหมายของคำว่าประสิทธิผล หมายถึง ผลสำเร็จหรือผลที่เกิดขึ้น ส่วนภรณ์ กิรติบุตร (2529) อธิบายความหมายของประสิทธิผลไว้ว่า หมายถึง ตัวการที่เป็นเครื่องตัดสินใจขั้นสุดท้ายของการบริหารงาน หรือการจัดการว่าประสบผลสำเร็จเพียงใด ส่วนรุ่ง แก้วแดง และชัยณรงค์ สุวรรณสาร (2536) กล่าวว่า ประสิทธิผลมีความสัมพันธ์กับผลงานที่องค์กรพึงประสงค์ หมายถึงความสำเร็จของการปฏิบัติที่เป็นไปหรือบรรลุตามเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ขององค์กร ดังนั้นประสิทธิผลจึงหมายถึงผลที่เกิดขึ้นของงานซึ่งจะต้องสนองตอบ หรือบรรลุตามวัตถุประสงค์ขององค์กร ส่วน สุพจน์ ทรายแก้ว (2545) ประสิทธิผลหมายถึงการทำกิจกรรมการดำเนินงานขององค์กรสามารถสร้างผลงานได้สอดคล้องกับเป้าหมาย/วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้าทั้งในส่วนของผลผลิตและผลลัพธ์เป็นกระบวนการเปรียบเทียบผลงานจริงกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ก่อให้เกิดผลผลิตผลลัพธ์ที่ตรงตามความคาดหวังที่

กำหนดล่วงหน้าไว้มากน้อยเพียงใด การมีประสิทธิผลจึงมีความเกี่ยวข้องกับผลผลิตและผลลัพธ์การดำเนินงานเป็นกระบวนการวัดผลงานที่เน้นด้านปัจจัยนำออก ส่วน สมพงษ์ เกษมสิน (2514) ได้ให้ความหมายไว้ว่าหมายถึง การพิจารณาผลของการทำงานที่สำเร็จลุล่วงตั้งประสงค์ หรือที่คาดหวังไว้เป็นหลักและความสำเร็จของงานอย่างมีประสิทธิผลนี้อาจเกิดจากการปฏิบัติงานที่ประหยัด หรือมีประสิทธิภาพก็ได้เพราะประสิทธิภาพเป็นเรื่องของการทำงานให้ได้ผลสูงสุดส่วนประสิทธิผลเป็นเรื่องของการนำเอาผลงานที่สำเร็จตั้งที่คาดหวังไว้มาพิจารณา จินดาลักษณ์ วัฒนสินธุ์ (2529) กล่าวว่าประสิทธิผลคือ การพิจารณาว่าผลงานของนโยบายนั้นบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่เพียงไร ประสิทธิผลเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการใช้หลักเหตุผลทางเทคนิควิชาการ (Technical Rationality)

เดวิด เจ ลอว์เลส (David J. Lawless, 1972 อ้างถึงใน ภรณ์ กิริติบุตร, 2539) ได้ให้ความหมายของประสิทธิผลว่าหมายถึง เกณฑ์ที่ใช้สำหรับวัดวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ว่าเมื่อปฏิบัติแล้วสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่องค์การได้ตั้งไว้หรือไม่ ส่วนปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (2529) ได้ให้ความหมายของคำว่าประสิทธิผลว่า เป็นเรื่องการเน้นความสำคัญของสิ่งทีออกแทนที่จะเป็นสิ่งป้อนเข้าจุดมุ่งหมายที่สำคัญของผลลัพธ์จึงได้แก่ การศึกษาว่าผลลัพธ์ที่ปรากฏบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่เพียงใด ส่วน Stufflebeam (อ้างถึงใน ภรณ์ กิริติบุตร, 2539) ให้ความหมายว่า “เป็นกระบวนการของการวิเคราะห์เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจในทางเลือกต่างๆ ที่มีอยู่” ส่วนนิศา ชูโต (2531) ให้ความหมายว่า “เป็นกิจกรรมการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์ความหมายข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความต้องการหาแนวทางวิธีการปรับปรุงวิธีการจัดการและหาผลที่แน่ใจเพื่อเป็นการเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพของโครงการให้ดียิ่งขึ้น”

สรุปคำว่า ประสิทธิผลในการบริหารงานในที่นี้หมายถึงความรู้สึกรับพอใจในการบริหารบุคลากร การบริหารภาระงาน และการบริหารสถาบันให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายขององค์กรนั้นๆ ซึ่งสอดคล้องกับรุ่ง แก้วแดง และชัยณรงค์ สุวรรณสาร (2536) ได้กล่าวว่าประสิทธิผลมีความสัมพันธ์กับผลงานที่องค์กรพึงประสงค์หมายถึงความสำเร็จของการปฏิบัติที่เป็นไปหรือบรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ขององค์กร ดังนั้นประสิทธิผลจึงหมายถึงผลที่เกิดขึ้นของงานนั้นจะต้องสนองตอบหรือบรรลุตามวัตถุประสงค์ขององค์กร โดยการตรวจสอบว่ากิจกรรมที่ดำเนินการอยู่บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่มากน้อยเพียงใด

การประเมินประสิทธิผล

Suchman (ภรณ์ กิริติบุตร, 2539) สรุปว่าการประเมินประสิทธิผลเป็นการวัดผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงานคือดูว่าผลลัพธ์หรือผลผลิตที่เกิดขึ้นนั้นตอบสนองความต้องการหรือบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงไร เช่นการประเมินผลว่าเทคนิควิธีที่ใช้ในการพัฒนาองค์กรนั้นบรรลุเป้าหมายเพียงไร เป็นต้น ส่วน Henry (อนันต์ เกตุวงศ์, 2534) กล่าวว่า การประเมินประสิทธิผลเป็นการประเมินความสำเร็จที่แท้จริงของงานที่ปฏิบัติ ส่วน สมพงษ์ เกษมสิน (2514) อธิบายการวัดประสิทธิผลไว้ว่าความมีประสิทธิผลสามารถวัดได้ 2 แนวทางคือการวัดประสิทธิผลจากกรอบของหน่วยงานโดยเปรียบเทียบการปฏิบัติงานที่เกิดขึ้นกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ในแผนงาน และการวัดประสิทธิผลในด้านการตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มเป้าหมายโดยพิจารณาในด้านปริมาณและคุณภาพ ส่วนอนันต์ เกตุวงศ์ (2534) กล่าวว่า การประเมิน

ประสิทธิผลสามารถกระทำได้โดยพิจารณาจากวัตถุประสงค์ของแผนเป็นการพิจารณาเปรียบเทียบระหว่างความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากผลการปฏิบัติงานตามแผนกับความสำเร็จที่ผู้วางแผนคาดว่าจะได้รับหรือพิจารณาจากกิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผนกับกิจกรรมที่แท้จริงในการปฏิบัติตาม

จากการศึกษาของกรณี กิรติบุตร (2539) ได้ศึกษาแนวคิดและการวิเคราะห์วิจัยของนักคิดและนักทฤษฎีตลอดจนการสร้างแบบจำลองในเรื่องการประเมินประสิทธิผลขององค์การอาจแยกแนวทาง (Approach) ในการวัดประสิทธิผลได้ 3 แนวทางสรุปได้ดังนี้ 1) การประเมินประสิทธิผลในแง่เป้าหมาย (The Goal Approach) การวัดประสิทธิผลต้องอยู่บนวิธีการ และเป้าหมายขององค์การมากกว่าที่จะใช้เกณฑ์วัดภายนอกองค์การ โดยพบว่าความสามารถในการผลิต ความยืดหยุ่นคล่องตัวปราศจากความกดดัน และข้อขัดแย้งมีความสัมพันธ์ต่อกันและเกี่ยวข้องกับการประเมินประสิทธิผลขององค์การซึ่งบ่งชี้ว่ามีประสิทธิผล สิ่งเหล่านี้สัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับเป้าหมายขององค์การ 2) การประเมินประสิทธิผลในแง่ของระบบทรัพยากร (The System of Resource Approach) เป็นการพยายามหลีกเลี่ยงจุดอ่อน และจุดบกพร่องบางประการของการประเมินประสิทธิผลในแง่เป้าหมาย โดยไม่พิจารณาถึงเป้าหมายขององค์การเสียเลย เพราะเห็นว่าเป็นไปได้อย่างที่จะใช้การบรรลุเป้าหมายเป็นการวัดประสิทธิผลองค์การมีการใช้แบบจำลองของระบบทรัพยากรแทนแบบจำลองที่ตั้งอยู่บนแนวคิดว่าองค์การเป็นระบบเปิดซึ่งมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมในการแลกเปลี่ยนและการแข่งขัน 3) การประเมินประสิทธิผลโดยใช้หลายเกณฑ์ (The Multiple Criteria of Effectiveness) วิธีการนี้มีความเหมาะสมเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางทั้งในแง่ของนักวิชาการและเมื่อนำมาใช้ในการวัดประสิทธิผลขององค์การในทางปฏิบัติใช้ประเมินหน่วยงานต่างๆ ได้ดีกล่าว คือ ความสามารถในการผลิตและประสิทธิภาพโดยวัดจากผลผลิต ลักษณะขององค์การ เช่น บรรยากาศขององค์การ การอำนวยความสะดวกและสมรรถนะขององค์การในการปฏิบัติงาน พฤติกรรมในการผลิต เช่น การร่วมมือร่วมใจในการพัฒนาการปฏิบัติงานที่น่าเชื่อถือได้

แนวทางการประเมินประสิทธิผลขององค์การ

พิทยา บวรวัฒนา (2541) กล่าวว่าองค์การที่มีประสิทธิผลหมายถึงองค์การที่ดำเนินการบรรลุเป้าหมาย (Goals) ที่ตั้งใจไว้ ประสิทธิผลจึงเป็นเรื่องของความสำเร็จขององค์การในการกระทำสิ่งต่างๆ ที่ตั้งเป้าหมายเอาไว้ องค์การที่มีประสิทธิภาพสูงจึงเป็นองค์การที่ประสบความสำเร็จอย่างสูงในการทำงานตามเป้าหมายส่วนองค์การที่มีประสิทธิผลต่ำจึงเป็นองค์การที่ไม่ประสบความสำเร็จในการทำงานตามเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้ ส่วน Campbell (พิทยา บวรวัฒนา, 2541) ให้ความหมายของประสิทธิผลส่วนรวม (Overall Effectiveness) ว่าการประเมินผลทั่วไปซึ่งใช้เกณฑ์หรือมาตรฐานสำหรับวัดหลายๆ แง่มุมเท่าที่จะเป็นไปได้โดยปกติแล้วประสิทธิผลส่วนรวมวัดได้จากการรวบรวมสถิติการปฏิบัติงานด้านต่างๆ ตามที่บันทึกไว้ในเอกสารหรือประสิทธิผลส่วนรวมอาจวัดได้จากความคิดเห็นของบุคคลทั้งหลายซึ่งมีความคุ้นเคยกับองค์การนั้นๆ

วิธีวัดประสิทธิผลขององค์การมีอยู่ 4 วิธี

1. วิธีการวัดประสิทธิผลขององค์การ จากความสามารถขององค์การในการบรรลุเป้าหมายวัดได้จากความสามารถขององค์การในการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย

2. วิธีวัดประสิทธิผลขององค์การ โดยใช้ความคิดระบบในการวัดประสิทธิผลขององค์การโดยคำนึงถึงความสามารถขององค์การในการหาปัจจัยนำเข้า ความสามารถขององค์การในการแปรสภาพปัจจัยนำเข้าให้เป็นปัจจัยนำออก ความสามารถขององค์การในการอยู่รอด (Survival) ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ความสัมพันธ์แบบพึ่งพาระหว่างส่วนต่างๆ ขององค์การถ้าส่วนหนึ่งส่วนใดทำงานไม่ดีแล้วจะกระทบกระเทือนต่อส่วนอื่นๆ ได้

3. วิธีการวัดประสิทธิผลขององค์การโดยดูจากความสามารถขององค์การในการชนะใจผู้มีอิทธิพล (The Strategic – Constituencies Approach) ได้แก่ องค์การที่มีสายตาแหลมคมสามารถมองว่าบุคคล และกลุ่มผลประโยชน์ใดในสภาพแวดล้อมที่มีความสำคัญต่อองค์การ และยังคงต้องเป็นองค์การที่สามารถชนะใจบุคคลกลุ่มผลประโยชน์ทั้งหลายเหล่านั้นไม่ให้นำขัดขวางการทำงานขององค์การ

4. วิธีวัดประสิทธิผลขององค์การจากค่านิยมที่แตกต่างกันของสมาชิกองค์การ (The Competing - Values Approach) นักวิชาการเชื่อว่าประสิทธิผลขององค์การเป็นเรื่องน่าจิตตั้งเกณฑ์วัดประสิทธิผลขององค์การจึงขึ้นอยู่กับว่าใครมีตำแหน่งอะไรมีผลประโยชน์อะไรดังนั้นการวัดประสิทธิผลขององค์การจึงต้องพิจารณาค่านิยมต่างๆ ของผู้ประเมินผลองค์การซึ่งเป็นผู้เลือกที่จะใช้มาตรวัดประสิทธิผลองค์การแบบไหน

โดยสรุป ประสิทธิภาพและประสิทธิผลมีความแตกต่างระหว่างกัน เพื่อความเข้าใจจึงขออธิบาย ดังนี้ ประสิทธิภาพ (Efficiency) หมายถึงกระบวนการดำเนินงาน ที่มีลักษณะดังนี้ ประหยัด (Economy) ได้แก่ ประหยัดต้นทุน (Cost) ประหยัดทรัพยากร (Resources) และประหยัดเวลา (Time) เสร็จทันตามกำหนดเวลา (Speed) คุณภาพ (Quality) โดยพิจารณาทั้งกระบวนการตั้งแต่ปัจจัยนำเข้า (Input) หรือวัตถุดิบ มีการคัดสรรอย่างดี มีกระบวนการดำเนินงาน กระบวนการผลิต (Process) ที่ดี และมีผลผลิต (Output) ที่ดี การมีประสิทธิภาพจึงต้องพิจารณากระบวนการดำเนินงานว่า ประหยัด รวดเร็ว มีคุณภาพของงาน ซึ่งเป็นกระบวนการดำเนินงานทั้งหมด ในส่วนประสิทธิผล (Effectiveness) หมายถึงผลสำเร็จของงานที่เป็นไปตามความมุ่งหวัง (Purpose) ที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ (Objective) หรือเป้าหมาย (Goal) และเป้าหมายเฉพาะ (Target) ได้แก่ เป้าหมายเชิงปริมาณ จะกำหนดชนิดประเภทและจำนวนของผลผลิตสุดท้ายที่ต้องการได้รับเมื่อการดำเนินงานเสร็จสิ้นลง เป้าหมายเชิงคุณภาพ จะแสดงถึงคุณค่าของผลผลิตที่ได้รับจากการดำเนินงานนั้นๆ มุ่งเน้นที่จุดสิ้นสุดของกิจกรรม หรือการดำเนินงานว่าได้ผลตามที่ตั้งไว้หรือไม่มีตัวชี้วัด (Indicator) ที่ชัดเจน

แนวคิดกระบวนการพัฒนา

ความหมายของการพัฒนา

ความหมายของคำว่า “การพัฒนา” นั้น ได้มีนักวิชาการหลายๆ ท่านได้ให้ความหมายไว้ดังจะได้นำมากล่าวเป็นตัวอย่งต่อไปคือ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2533) ได้กล่าวว่า การพัฒนาทุกอย่างจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นก่อนแล้วจะต้องมีสิ่งอื่นหรือลักษณะอื่นเข้ามาผสม จึงจะเรียกการเปลี่ยนแปลงนั้นว่า “การพัฒนา” ลักษณะที่เพิ่มเข้ามานั้นที่สำคัญ คือ ทิศทางของการเปลี่ยนแปลงที่กำหนดไว้ล่วงหน้า ส่วนสมบูรณ สุขสำราญ (2524) ได้ให้ความหมาย “การพัฒนา” ว่า

คือ การทำให้เจริญนั่นเองแต่เมื่อมาใช้เป็นคำแปลของ Development ในภาษาอังกฤษจะมีความหมายเกินความลึกไปถึงการทำให้ดีขึ้นจากที่เป็นอยู่ โดยการนำเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้าไปปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือการนำวิชาการแปลกใหม่เข้ามาใช้ การพัฒนาในความหมายนี้ มิได้หมายถึงการพัฒนาวัตถุเท่านั้น แต่หมายถึงการพัฒนาบุคคลทั้งในด้านจิตใจและความคิดด้วย ส่วนวิทยากร เชียงกูล (2527) ได้แสดงความเห็นถึง “การพัฒนา” ว่าการพัฒนาที่แท้จริงควรหมายถึง การทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบาย ความอยู่ดีกินดี ความเจริญงอกงามทางศิลปวัฒนธรรมและจิตใจ และความสงบสันติ ซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับ การได้รับปัจจัยทางวัตถุ เพื่อสนองความต้องการของร่างกายแล้ว ประชาชนยังต้องพัฒนาทางด้านการศึกษา สิ่งแวดล้อมที่ดี การพักผ่อนหย่อนใจและการพัฒนาทางวัฒนธรรมและจิตใจด้านต่างๆ ด้วย ความต้องการทั้งหมดนี้ เรียกว่า เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อให้เห็นว่า การพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การเพิ่มปริมาณสินค้า หรือการเพิ่มรายได้เท่านั้น แต่อยู่ที่การเพิ่มความพอใจและความสุขของประชาชนมากกว่า ส่วนรีดเดอร์ (Reeder, อ้างถึงใน โสภณ โสภณ, 2540) ให้ความหมายของ “การพัฒนา” ว่าหมายถึงการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลง ดังนี้ 1) ความแตกต่าง เช่น ปริมาณและคุณภาพของบริการข้อมูลและข่าวสาร ฐานะทางสังคมบทบาทและอาชีพ เป็นต้น 2) การใช้ประโยชน์จากบริการที่มีอยู่และเพิ่มขึ้น 3) มีเทคโนโลยีและความมีประสิทธิภาพกระจายทั่วทุกสังคม 4) มีความเชื่อและความไม่เชื่อ เช่น เป้าประสงค์ ความเชื่อพื้นฐาน ค่านิยม โอกาสและการสนับสนุน 5) ทักษะคติ เช่น ระดับความพอใจ ความเป็นเอกภาพ ขวัญ และความพึงพอใจมากขึ้น 6) มีพฤติกรรม เช่น ช่วยเหลือตนเอง มีประสิทธิภาพ การใช้ทรัพยากรมนุษย์ และมีความคิดริเริ่มมากขึ้น

ดัดเลย์ ซีเยร์ส (Dudley Seers) กล่าวว่า การพัฒนา หมายถึงการจัดความยากจน ความอดอยาก การขจัดความเจ็บไข้ได้ป่วย โดยมุ่งเน้นให้มีรายได้ มีงานทำ มีเสรีภาพขั้นพื้นฐาน มีโอกาสในการได้รับบริการสาธารณะต่างๆ หรือ การพัฒนา หมายถึง การสร้างสภาวะการณ์ด้านต่างๆ เพื่อปรับปรุงเสริมสร้างคุณภาพชีวิต (Quality of Life) ให้ดีขึ้นและในบทความอันมีชื่อเสียงเรื่อง ความหมายของการพัฒนาของ Dudley Seers อีกประการหนึ่งชี้ให้เห็นว่า จุดมุ่งหมายเบื้องต้นในการพัฒนาประเทศ คือ การแสวงหาหนทางเพื่อแก้ปัญหาความอดอยาก หรือภาวะทุพโภชนาการแก้ปัญหาความยากจนและแก้ปัญหาด้านการเจ็บไข้ได้ป่วยของประชาชน เพราะปัญหาเหล่านี้เป็นสิ่งที่บั่นทอนและทำลายศักยภาพของปัจเจกบุคคล กับจะนำความยุ่งยากมาสู่สังคมในที่สุด (ปกรณ ปริยกร, 2546) ส่วน Bryant & White (ไบรอันท์ และ ไวท์) กล่าวถึง การพัฒนา หมายถึงการเพิ่มพูนสมรรถนะของคนในการควบคุมสมาชิกของสังคม เช่น การเพิ่มความสามารถในการสร้างความเป็นธรรมในสังคม การสร้างพลังอำนาจของบุคคลทางการเมือง การเมืองมีเสถียรภาพในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ปฐม มณีโรจน์ ได้ให้ความหมายของการพัฒนาว่า การพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงไปจากสภาพเดิม ไปสู่สภาพใหม่ที่ก้าวหน้าหรือเป็นไปในเชิงบวก โดยวิธีการหรือกระบวนการที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

จากความหมายที่นักวิชาการต่างประเทศให้ไว้ การพัฒนาจึงหมายถึงกระบวนการในการเปลี่ยนแปลงสร้างสรรค์ความก้าวหน้าทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นความก้าวหน้าทางด้านเศรษฐกิจ ความเป็นธรรมในสังคม ความเสมอภาคทางการเมือง และการรักษาวัฒนธรรมอันดีงามของประเทศใด

ประเทศหนึ่ง ด้วยวิธีการพัฒนาที่สมดุล ใช้วิธีการบริหารที่เหมาะสม เพื่อให้ประเทศก้าวหน้า และประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งเอาไว้ภายใต้คำจำกัดความดังกล่าว เนื้อหาสาระที่สำคัญของการพัฒนาจึงอยู่ที่ความสามารถของคนส่วนใหญ่ ส่วนกลไกหรือกระบวนการนั้น เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำมาใช้ในการดำเนินงานนอกจากนั้น การดำเนินงานดังกล่าวควรจะต้องให้ผลได้อย่างต่อเนื่องอีกด้วย กระบวนการพัฒนาจึงจำเป็นจะต้องเป็นกระบวนการระยะยาวและน่าจะส่งผลต่อคนส่วนใหญ่ใน 3 ลักษณะด้วยกัน (โฆเซิต ปันเปียมรัษฎ์, 2536) คือ

ประการแรก การพัฒนาหมายถึง ความก้าวหน้าซึ่งถ้าเป็นเรื่องเศรษฐกิจก็เรียกว่า ความเจริญทางเศรษฐกิจ ถ้าเป็นด้านสังคมก็เป็นเรื่องของความมีเหตุผลตลอดจนระบบและกลไกซึ่งเอื้ออำนวยให้สามารถใช้เหตุผลเป็นหลักในการตัดสินใจ และลดความขัดแย้งโดยสันติวิธี เรื่องความก้าวหน้านี้ได้กลายเป็นเรื่องที่ได้รับ ความเอาใจใส่กันมาก และมีคนส่วนหนึ่งเห็นว่า การพัฒนานั้นหมายถึง เรื่องของความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจอย่างเดียว ซึ่งตามทัศนะของการพัฒนาโดยทั่วไปนั้นควรหมายถึงเรื่องความก้าวหน้าต่างๆ ทางสังคมด้วย ไม่เฉพาะแต่ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจเท่านั้น

ประการที่สอง การพัฒนาหมายถึงความมั่นคง ซึ่งเรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญไม่แพ้เรื่องอื่นๆ ถ้าเป็นในทางเศรษฐกิจ เราต้องการให้ระบบเศรษฐกิจของเราเป็นระบบเศรษฐกิจที่มั่นคงมีเสถียรภาพ กล่าวคือ ไม่มีปัญหาต่างๆ เช่น เงินเฟ้อ เงินฝืด ในทางสังคมก็เช่นกัน เราต้องการเห็นความมั่นคงทางสังคม เป็นสังคมที่สงบสุข เป็นสังคมที่สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้ โดยปราศจากความรุนแรง ความมั่นคงจึงเป็นเรื่องใหญ่ และในการพัฒนาที่ต้องคิดถึงเรื่องนี้ด้วย ซึ่งโดยข้อเท็จจริงแล้วก็ได้มีการคำนึงถึงเรื่องความมั่นคงอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันก็มีผู้ที่เป็นห่วงกันมากในเรื่องของปัญหาความมั่นคงในด้านต่างๆ เช่น ความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ เรื่องปัญหาปากท้องและความเป็นอยู่ของประชาชน ปัญหาการว่างงาน ปัญหาเรื่องการเงินเฟ้อ ฯลฯ เป็นต้น

ประการที่สาม นอกจากคำว่า การพัฒนาจะ หมายถึงความก้าวหน้าและความมั่นคงแล้ว การพัฒนายังหมายถึง ความเป็นธรรมอีกด้วย โดยเฉพาะความเป็นธรรมในลักษณะที่ว่า ประชาชนทุกคนที่เป็นสมาชิกของสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วม และได้รับผลตอบแทนจากการมีส่วนร่วม ในการพัฒนาตามสมควร ซึ่งคำว่าตามสมควรนี้ เป็นเรื่องที่สังคมส่วนใหญ่ต้องช่วยกันพิจารณาว่าอะไรคือความพอเหมาะพอควร ถ้าการพัฒนานั้นเป็นการพัฒนาประเภทที่มีผู้เข้ามามีส่วนร่วมมีจำนวนไม่มากนักและผู้ที่ได้รับผลตอบแทนจากการพัฒนามีน้อยราย การพัฒนาดังกล่าวก็เป็นการพัฒนาที่ไม่พึงประสงค์มากนัก

ดังนั้น การพัฒนาจึงควรเป็นการพัฒนาในรูปแบบที่ช่วยสร้างความเป็นธรรมด้วยเมื่อพิจารณาคำจำกัดความและวัตถุประสงค์ 3 ประการดังกล่าว การพัฒนาจึงเป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อนและจำเป็นจะต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ในกระบวนการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ความสำเร็จในด้านใดด้านหนึ่งเป็นเพียงซีกเดียวของการพัฒนาเท่านั้นเช่น ความสำเร็จของอัตราความเจริญเติบโตที่สูงนั้นอาจเรียกได้ว่า ระบบเศรษฐกิจมีความก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว แต่ความก้าวหน้าดังกล่าว อาจนำไปสู่ปัญหาความมั่นคงและความไม่เป็นธรรมที่รุนแรงขึ้นโดยมีตัวอย่างให้เห็นปรากฏอยู่ในหลายประเทศซึ่งเคยมีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจสูง แต่ปรากฏว่า

ความก้าวหน้านั้นไม่มีผลต่อเนื้องที่ยั่งยืนเนื่องจากขาดความมั่นคงและความเป็นธรรม เป็นต้น ความหมายของการพัฒนาจึงเป็นประเด็นสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะหากเข้าใจความหมายของการพัฒนาแตกต่างกันแล้ว แนวทางการทำงานตลอดจนแนวความคิดต่างๆ ก็จะแตกต่างกันออกไป ดังนั้น การเสนอแนะแนวความคิดต่างๆ ก็จะแตกต่างกันออกไป การเสนอแนะแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาในด้านต่างๆ จึงต้องอาศัยรากฐานมาจากความเข้าใจความหมายของการพัฒนาที่ตรงกันเสียก่อน มิฉะนั้นแล้วแนวความคิดที่ปราศจากรากฐานร่วมกันก็จะมีผลทำให้เกิดความขัดแย้งซึ่งกันและกัน และยากต่อการทำความเข้าใจกับบรรดาผู้เกี่ยวข้องทั้งหลาย

2.9 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสัมฤทธิ์ผลสมรรถภาพ การพัฒนาการบริหารคณะสงฆ์จากแหล่งวิชาการความรู้ต่างๆ จึงได้ขอเสนอผลงานที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

คุณ โทชินธ์ และเทพพร มังธานี (2546) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาวัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ” ผลการวิจัยในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน พบว่า ด้านการปกครองมีการวางแผนการบริหารอย่างชัดเจน มีระเบียบในการปกครองมีการกระจายอำนาจและการมอบหมายหน้าที่อย่างเป็นระบบ ด้านการศึกษา พบว่า สามารถรักษารูปแบบการศึกษาแบบดั้งเดิมที่มุ่งผดุงพระธรรมวินัยและพระพุทธศาสนาโดยตรง ด้านการศึกษาสงเคราะห์พบว่าทางวัดมีโรงเรียนการกุศลอยู่ในเขตของวัด และมีศูนย์การเรียนชุมชนและศูนย์บริการผู้สูงอายุภายในวัด ด้านสาธารณูปการเนื่องจากบริเวณวัดไม่กว้างมากจึงทำให้จัดศาสนวัตถุและเสนาสนะตามสภาพบริเวณวัด ด้านสาธารณสงเคราะห์พบว่า มีการเปิดโอกาสให้ชุมชนที่ตั้งของวัดดำเนินกิจกรรมทางสังคมต่างๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยภายในวัด

ฉันทนา กล่อมจิต (2546) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาวัดป่าบ้านค้อ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี” ผลการวิจัยในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน พบว่า ด้านการปกครองเป็นการปกครองแบบพ่อปกครองลูกมีการมอบหมายงานให้เหมาะสมกับความสามารถของแต่ละบุคคล ด้านการศาสนศึกษามีการสนับสนุนให้การศึกษาระดับปริยัติธรรมสอบนักธรรมและการอบรมปฏิบัติธรรมเป็นการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านสาธารณูปการมีความสะดวกสบายและมีสปีปายะในการปฏิบัติธรรม และมีการสร้างพระมหาธาตุเจดีย์ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรมได้จัดอบรมปฏิบัติธรรมและกัจฉนิมนต์ภายในและภายนอกประเทศ จัดการอบรมปฏิบัติธรรมสัญจรมีการเผยแผ่ธรรมะด้วยสื่อต่างๆ ด้านสาธารณสงเคราะห์ได้ทำการบำเพ็ญสาธารณสงเคราะห์แก่ชุมชน บุคคล และศาสนสถาน รวมทั้งได้ตั้งกองทุนช่วยเหลือแม่บ้านผู้ปฏิบัติธรรมและการเผยแผ่ธรรมให้เด็กและเยาวชน ส่วนด้านการศึกษาสงเคราะห์พบว่าทางวัดไม่ได้จัดการศึกษาสงเคราะห์สำหรับเด็กและเยาวชน

สมสุข เข้มคำ (2546) ได้วิจัยเรื่องการศึกษาประสิทธิภาพการให้บริการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ผลการวิจัยพบว่า 1. ประสิทธิภาพการให้บริการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของสำนักวิทยบริการสถาบันราชภัฏเพชรบุรี โดยการสืบค้นของอาจารย์ในสถาบันมีอัตราส่วนความถูกต้อง

แน่นอนสูงกว่าอัตราส่วนความถูกต้องแน่นอนโดยการสืบค้นของนักศึกษาในสถาบัน 2. ระดับความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาในสถาบันเกี่ยวกับคุณภาพการให้บริการ 3. ด้านของสำนักวิทยบริการคือด้านความถูกต้องเที่ยงตรง ด้านความเชื่อถือได้ ด้านการปฏิบัติงานได้คล่องตัว และ 4. ด้านความมีประโยชน์มีคุณภาพอยู่ในระดับสูงมาก

สาธิต แก้วรากมข (2546) ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล: กรณีศึกษาอำเภอเมืองราย จังหวัดเชียงราย” พบว่า เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่เป็นเพศชายอายุระหว่าง 41-50 ปี ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลในระดับมาก และมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานสูงมีการวางแผนงานสูงมีการวางแผนการตัดสินใจและการประเมินผลในระดับสูงตามลำดับ ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน คือความรู้ ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลและปัจจัยที่ไม่มีผลต่อประสิทธิภาพในการทำงาน ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ ตำแหน่ง การได้รับข้อมูลข่าวสาร สภาพแวดล้อมในการบริหารงาน ความสัมพันธ์กับผู้ร่วมงานความศรัทธาต่อผู้นำหรือผู้บังคับบัญชา และความคาดหวังความก้าวหน้าในการทำงาน

วรารภรณ์ ถิตย์ฉาย (2547) ได้วิจัยเรื่องเรื่องการบริหารเชิงกลยุทธ์ในอุตสาหกรรมการผลิตชุดเก้าอี้ทำพนักกรณีศึกษา: บริษัท สยามเดนท์ จำกัด วัตถุประสงค์ในการศึกษาครั้งนี้เพื่อศึกษาผลการประกอบธุรกิจและการบริหารเชิงกลยุทธ์ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติตามแผนกลยุทธ์โดยนำข้อมูลในด้านต่างๆ ขององค์กร เช่น ผลประกอบการทางด้านอัตราส่วนทางการเงินตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536-2545 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกองค์กรและใช้ SWOT Analysis มาเป็นเครื่องมือในการศึกษาถึงการบริหารงานขององค์กรผลการศึกษาได้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรก คือการวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงินจากงบดุล และงบกำไรขาดทุนพบว่าในช่วงปี พ.ศ. 2536-2540 บริษัทประสบปัญหาขาดทุนเป็นจำนวนมาก เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำแต่ผลการดำเนินงานของบริษัทในช่วงปี พ.ศ. 2541-2545 มีการปรับตัวดีขึ้นในทุกด้าน การติดตามหนี้สิน การบริหารหนี้สิน และการลดภาระดอกเบี้ยจ่ายรวมถึงสภาพคล่องของบริษัท ส่วนที่สองวิเคราะห์การบริหารเชิงกลยุทธ์ของบริษัทพบว่า บริษัทอยู่ในตำแหน่งจุดแข็งและโอกาสในช่วงเวกเตอร์การแข่งขันทางอุตสาหกรรมบริษัทเลือกกลยุทธ์การแข่งขันด้านคุณภาพสินค้า และการบริการหลังการขายเพื่อเป็นการรักษาความเป็นผู้นำทางการตลาดเพื่อเพิ่มรายได้และสร้างกำไรสูงสุดให้กับบริษัททั้งในระยะสั้นและระยะยาวโดยใช้กลยุทธ์การเจริญเติบโตการสร้างส่วนครองตลาดและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความแตกต่างควบคู่ไปด้วย

สรุปได้ว่า การทำงานทุกส่วนงานทุกหน่วยงานของโครงการจำเป็นต้องมีการวางแผนที่ดีหากพบว่างานด้านใดมีปัญหา และอุปสรรคจำเป็นอยู่อย่างที่จะต้องมีการแก้ไขอย่างเร่งด่วนหรือไม่ก็ต้องมีแผนงานการบริหารอย่างอื่นไว้รองรับ เพื่อการดำเนินงานที่ต่อเนื่องไม่ให้เกิดการบริหารขาดตอนและสามารถดำเนินงานไปได้ตามแผนงานที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพแน่นอน

พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์ (2547) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชนเพื่อการลด ละ เลิก อบายมุข ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลา วรารภรณ์ (เฉลิม วิฑิตสีโล) วัดในเมือง ตำบลโนนเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยมี

วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของพระครูศีลวราภรณ์ ในการนำเอาหลักธรรมมาพัฒนาชุมชนเพื่อลด ละ เลิก อบายมุข โดยศึกษาเชิงคุณภาพ พื้นที่ในการศึกษา คือ ชุมชนวัดในเมืองที่พระครูศีลวราภรณ์ เป็นผู้นำชุมชนในการพัฒนากิจการชุมชน และผลการวิจัยสรุปได้ว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำชุมชน ด้วยการกระตุ้นปลุกจิตสำนึก นำเทคนิควิธีการในการเข้าถึงชุมชน การสื่อสารกับชุมชนผ่านการเทศนา บรรยาย ป้ายข้อความ สื่อด้วยหลักธรรม การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมเป็นผู้ให้คำปรึกษาในการพัฒนากิจกรรมกลุ่ม ซึ่งตั้งเป้าหมายไว้ คือ ชุมชนปลอดจากอบายมุข โดยขั้นตอนของกิจกรรมมุ่งให้เกิดการเรียนรู้ ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเอง การชี้ให้ประชาชนเห็นโทษของอบายมุข การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนโดยมุ่งให้มีการปฏิบัติจริง ส่งเสริมขบวนการเรียนรู้ให้แก่ประชาชนได้ดำเนินการจัดกิจกรรมการพัฒนาที่ยั่งยืน ผลจากการศึกษาปรากฏว่าบทบาทของพระครูศีลวราภรณ์ ได้ส่งผลให้ชุมชนได้ร่วมมือทำกิจกรรมด้วยกัน เพื่อมุ่งสร้างชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อเป็นแรงผลักดันให้ชุมชนอยู่รอดและพึ่งพาตนเองในชุมชน

ชุดิมา สัจจนันท์ (2548) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบยุทธศาสตร์และแนวทางบูรณาการการศาสนากับการศึกษาของวัดในพระพุทธศาสนา: กรณีการจัดการศึกษาตามอัยาศัย ผลการวิจัยพบว่า 1) วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน และมีบทบาทเป็นแหล่งการเรียนรู้ตามอัยาศัย โดยมีรูปแบบการจัดการศึกษา การจัดการขบวนการการเรียนรู้และกิจกรรมที่หลากหลาย โดยเฉพาะศาสนพิธี พิธีกรรมทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต เป็นแหล่งปลูกฝังศีลธรรม สร้างเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของบุคคลชุมชนและสังคม 2) วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยได้ดำเนินการสอดคล้องตามแนวทางการจัดการศึกษามาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบตามแหล่งการเรียนรู้สำคัญที่จัดตั้งและบริการการเรียนรู้แก่ประชาชน

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ (2548) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “สื่อสารมวลชนกับความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา” จากผลของการศึกษาสรุปได้ดังนี้ สื่อสารมวลชนเป็นองค์กรธุรกิจมีเสรีภาพในการเสนอข่าวสารต่างๆ อย่างเต็มที่ภายใต้ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย และภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม สื่อสารมวลชนทุกประเภท มีบทบาทและอิทธิพลสูงมากต่อบุคคลและต่อสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งอิทธิพลทางด้านการเผยแพร่ค่านิยมทางวัฒนธรรมและความเชื่อแม้จะมีการกำหนดจรรยาบรรณของสื่อ แต่ก็มักจะถูกมองข้ามเพราะมีการแข่งขันกันสูงเพื่อผลกำไรและความอยู่รอดของตน การเสนอข่าวสารเกี่ยวกับพระสงฆ์จึงขาดความรอบคอบ และไม่คอยคำนึงถึงผลกระทบต่อสถาบันพระพุทธศาสนา และสังคมไทยปัจจุบันกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเนื่องจากการเป็นสังคมเปิดและสังคมเสรีจึงรับวัฒนธรรมใหม่เข้ามาอย่างไม่มีขอบเขต ได้มีผลกระทบเป็นความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่างๆ มากขึ้นทำให้เกิดการไร้เสถียรภาพทางด้านวัฒนธรรมและความเสื่อมศีลธรรมอันมีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนาและพระพุทธศาสนานั้นได้ให้ความสำคัญแต่สื่อบุคคลสื่อธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและสื่อศิลปวัฒนธรรม ความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาประกอบด้วย สื่อพื้นฐานทั้งสามประเภทนี้เป็นหลักส่วนองค์ประกอบอื่นๆ ที่ทำให้พระพุทธศาสนาเข้มแข็งมั่นคง ได้แก่ บทบาทของรัฐ คณะสงฆ์ ประชาชน สื่อสารมวลชน ภาคธุรกิจเอกชน และนักวิชาการซึ่งจะต้องร่วมมือส่งเสริมและพัฒนาสถาบันพระพุทธศาสนาในรูปของพหุภาคีสำหรับเหตุผลในการนำเสนอข่าวสารของสื่อสารมวลชน

เกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงลบของพระภิกษุสงฆ์ประกอบด้วยเหตุผลเชิงธุรกิจเชิงเตือนสติเชิงสะท้อนปัญหาสังคมเชิงความรับผิดชอบเชิงวิชาการและเชิงทำลาย

แม้จะเป็นข้อเท็จจริงว่าเหตุผลในการเสนอข่าวสารเกี่ยวกับพระภิกษุสงฆ์ของสื่อสารมวลชนจะเป็นเหตุผลเชิงธุรกิจเป็นหลักก็ตามแต่ก็มีข้อเสนอแนะว่าการที่จะให้สื่อมีบทบาทในการสร้างความมั่นคงแก่พระพุทธศาสนา สังคม และรัฐจะต้องสนับสนุนสื่อประเภทสร้างสรรค์เพื่อให้อยู่รอดและคณะสงฆ์ควรมีสำนักงานแถลงข่าวเกี่ยวกับบทบาทของคณะสงฆ์ในเชิงรุกเป็นประจำและควรจัดตั้งองค์การด้านการเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับพระศาสนาให้มีประสิทธิภาพและน่าสนใจเพื่อดึงดูดความสนใจของประชาชนให้มากขึ้น

ฐิติรัตน์ มีมาก (2548) ได้วิจัยเรื่องการจัดการที่มีประสิทธิผลของสหกรณ์การเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย พบว่า สภาพการจัดการของสหกรณ์มีประสิทธิผลอยู่ในระดับปานกลางถึงระดับสูง ตัวแปรที่ใช้วัดสภาพการจัดการ ได้แก่ ขนาดของสหกรณ์ ความสามัคคีโดยปัจจัยที่บ่งชี้ประสิทธิผลระดับองค์การ พบว่าปัจจัยที่บ่งชี้ประสิทธิผล ได้แก่ การวางแผนการจัดองค์การ การนำ การควบคุมเงินทุน เครื่องมือและอุปกรณ์ บุคลากรที่ดำเนินงาน ขนาดของสหกรณ์ ความสามัคคีซึ่งมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนการมีส่วนร่วมของสมาชิก และคณะกรรมการต่อสหกรณ์มีความสัมพันธ์ต่อประสิทธิผลขององค์การอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

สรุปได้ว่า ประสิทธิภาพที่เกิดขึ้นได้นั้นจำเป็นต้องมีการร่วมมือกันทุกฝ่ายและจำเป็นต้องมีความเข้าใจในการทำงานและหน้าที่ของตนเองปฏิบัติงานตามขั้นตอนที่ได้วางไว้ทั้งนี้เพื่อที่จะทำให้งานที่ได้วางแผนและลงมือปฏิบัติ และผลที่ออกมาจะมีประสิทธิภาพตามเป้าหมายที่หน่วยงานหรือองค์การได้วางเอาไว้

พระมหาประสิทธิ์ สระทอง (2548) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์ในอำเภอปรางค์กู๋ จังหวัดศรีสะเกษ” พบว่าบทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์ในอำเภอปรางค์กู๋ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อจำแนกตามพรรษา ตำแหน่งทางคณะสงฆ์และระยะเวลาในการปฏิบัติงานทั้งในและนอกชุมชนแตกต่างกัน กฤตตาม ตะขบ ได้วิจัยเรื่องทัศนคติของพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อโครงสร้างอำนาจการปกครองวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 พบว่า ทัศนคติของพระสงฆ์โดยทั่วไปมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจเห็นว่าโครงสร้างอำนาจเดิมไม่สอดคล้องกับโครงสร้างทางเศรษฐกิจสังคมการเมืองของประเทศ เจ้าอาวาสมีอำนาจมากเกินไปควรนำพระธรรมวินัยมายึดเป็นหลักในการตัดสินใจปัญหาควรมีการกระจายอำนาจให้พระสงฆ์ภูมิภาคในทุกชั้นตอนของการบริหาร การแต่งตั้งและถอดถอน รัฐควรเข้ามามีบทบาทช่วยเหลือสถาบันศาสนามากขึ้น และนอกจากนี้ประชาชนควรเข้ามามีอำนาจในระดับที่เหมาะสม

พนิดา งามขุนทด (2549) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ความคิดเห็นของบุคลากรที่มีต่อภาวะผู้นำและความสามารถในการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษา” ผลการวิจัย พบว่า ความคิดเห็นของบุคลากรสถาบันอาชีวศึกษา จังหวัดบุรีรัมย์เกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารการศึกษาโดยรวมอยู่

ในระดับมากเปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรสถาบันศึกษาอาชีวศึกษา จังหวัดบุรีรัมย์โดยรวม จำแนกตามเพศไม่แตกต่างกัน

พระมหากมล โปร่งใจ (ชนดิโร) (2550) ได้วิจัยเรื่องประสิทธิภาพการบริหารงานคณะสงฆ์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ผลการศึกษาประสิทธิภาพในการบริหารงานคณะสงฆ์ พบว่า พระสงฆ์ ส่วนใหญ่ในเขตอำเภอป่าซาง มีประสิทธิภาพในการบริหารงานอยู่ในระดับปานกลาง คือมีความเข้าใจ ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการ บริหารงานคณะสงฆ์เป็นอย่างดีโดยเฉพาะในเรื่องคณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถร สมาคมและเรื่องการแต่งตั้งถอดถอนพระอุปัชฌาย์ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส พระภิกษุอันเกี่ยวกับตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์ตำแหน่งอื่นๆ และไว้วางใจให้เป็นไปตาม หลักเกณฑ์และวิธีกำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคมแต่พระสงฆ์ส่วนมากมีระดับการปฏิบัติตามหลักและ วิธีการในการบริหารจัดการของการบริหารงานพระสังฆาธิการอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างน้อย ซึ่ง ถือได้ว่าเป็นจุดอ่อนในการบริหารงานคณะสงฆ์และจากแบบสอบถามปลายเปิดมีแนวโน้มตอบไป ในทางเดียวกันว่าพระสงฆ์ในระดับปกครองขาดความสามัคคีและมีการเล่นพรรคเล่นพวกเพื่อ ผลประโยชน์ในการเลื่อนตำแหน่งสมณศักดิ์ด้วยซึ่งถือได้ว่าเป็นภาวะการเมืองในองค์กรทำให้ได้รับความ ยุติธรรมไม่เท่ากันในวงการสงฆ์ปัจจุบัน จากผลการศึกษาประสิทธิภาพการบริหารงานคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นเพื่อเสนอแนะดังนี้

1. ด้านการวางแผนการบริหารงานคณะสงฆ์ ควรมีการวางแผนร่วมกันอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่องผู้บริหารควรให้ความสำคัญต่อการวางแผนมากกว่านี้
2. ด้านการจัดองค์การบริหารงานคณะสงฆ์ ควรมีการจัดบุคคลที่จะนำมาเป็น คณะกรรมการบริหารวัดให้เหมาะสมโดยยึดความรู้ด้านการบริหารอย่างมีส่วนร่วม
3. ด้านผู้นำการบริหารงานคณะสงฆ์ ผู้นำควรการจัดกิจกรรมด้านต่างๆ ควรให้บุคลากร ภายในวัดและให้ทุกชุมชนมีส่วนร่วมทุกกิจกรรม
4. ด้านการควบคุมดูแลการบริหารงานคณะสงฆ์ ควรมีการประเมินผลหลากหลายรูปแบบ ทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม ทักษะปฏิบัติมีการประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง
5. ด้านปัญหาพระสงฆ์ระดับปกครองขาดความสามัคคี และมีการเล่นพรรค เล่นพวก นั้น ทางมหาเถรสมาคมควรมีการใช้หลักธรรมาภิบาลในปกครองคณะสงฆ์และในการการพิจารณาเลื่อน สมณศักดิ์ด้วย นอกจากนี้ควรที่จะให้ศรัทธาประชาชนทั่วไปได้มีส่วนร่วมในการตรวจสอบพิจารณาการ เลื่อนสมณศักดิ์ด้วยก็จะทำให้เกิดความเป็นธรรมต่อทุกฝ่าย

พระชนดล นาคพิพัฒน์ (2551) ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดบุรีรัมย์” ซึ่งผลการวิจัย สรุปว่า พระสังฆาธิการในจังหวัดบุรีรัมย์มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดย รวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้าน

การปกครองอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านศาสนศึกษาการศึกษาสงเคราะห์การเผยแผ่พุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนผลการเปรียบเทียบบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า พระสังฆาธิการที่มี อายุ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาทางสามัญการศึกษา ทางธรรมวุฒิกการศึกษา ทางเปรียญธรรมและ ประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการที่ต่างกัันมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกันและข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ควรมีการปกครอง พระภิกษุสามเณรให้ปฏิบัติตามวินัยอย่างเคร่งครัดมีกองทุนส่งเสริมการศึกษาแก่สามเณรให้ภิกษุสามเณรเอาใจใส่ต่อกิจกรรมบางอย่างภายในวัดอย่างเป็นระเบียบ

พระครูสังฆรักษ์ พศวีร์ธีรพลญ (2551) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์: ศึกษากรณีพระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่าบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่า มีบทบาทอยู่ในระดับมากทุกด้าน และเมื่อเปรียบเทียบบทบาทของพระสังฆาธิการ จังหวัดนนทบุรี ที่มีจำนวนพรรษาระดับการศึกษาสายสามัญศึกษา ทางเปรียญธรรม ประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่และการสังกัดวัด แต่ละขนาดแตกต่างกันมีบทบาทต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรีไม่แตกต่างกัน

พระชนดล นาคสุวรรณโณ (2551) ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดบุรีรัมย์” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ศึกษาเปรียบเทียบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งผลการวิจัยสรุปว่า พระสังฆาธิการในจังหวัดบุรีรัมย์ มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการปกครองอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนผลการเปรียบเทียบบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาทางสามัญ การศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม และประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการที่ต่างกััน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ควรมีการปกครองพระภิกษุ สามเณร ให้ปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด มีกองทุนส่งเสริม ด้านการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร ให้พระภิกษุ สามเณร เอาใจใส่ต่อกิจกรรม ด้านพระพุทธศาสนา ให้พระภิกษุ สามเณร ดำเนินกิจกรรมบางอย่างภายในวัดอย่างมีระเบียบ

พระมหาสุตใจ คุณาพันธ์ (2551) ได้วิจัยเรื่อง “การนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติ: ศึกษาเฉพาะกรณีบทบาทมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” พบว่า ผู้บริหารคณาจารย์ เจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติ ด้านกระบวนการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในประเทศไทย อยู่ในระดับ “มาก” ด้านความคิดเห็นในเรื่องของการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยอยู่ในระดับ “ปานกลาง” และด้านปัญหาอุปสรรคในการนำนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปปฏิบัติของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยอยู่ในระดับ “น้อย”

ฉลอง พันธุ์จันทร์ และคนอื่นๆ (2551) การส่งเสริมศักยภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนบ้านท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาศักยภาพของพระสงฆ์ในงานพัฒนา 5 ด้าน ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 คือ ด้านการปกครอง การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ศาสนาธรรม การสาธารณสงเคราะห์ และสาธารณูปการ และเพื่อส่งเสริมให้พระสงฆ์ได้แสดงศักยภาพต่อชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยศึกษาวัดในชุมชนบ้านท่าขอนยาง 3 แห่ง คือ วัดมหาผล วัดเจริญผล และวัดสว่างวารี เก็บข้อมูลโดยการสังเกต การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาและการสัมภาษณ์แล้วนำข้อมูลมาตรวจสอบความถูกต้อง วิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอในเชิงพรรณนา จากนั้นได้สะท้อนกลับข้อมูลให้แก่พระสงฆ์ เพื่อส่งเสริมให้ท่านได้แสดงศักยภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ในชุมชนบ้านท่าขอนยางทั้งในอดีตและปัจจุบันเป็นผู้มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนอย่างมาก ในอดีตวัดเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมของชุมชนในทุกๆ ด้าน พระสงฆ์ได้รับการยอมรับในฐานะผู้นำ โดยเฉพาะในด้านการศึกษาและสาธารณูปการ ปัจจุบันชุมชนบ้านท่าขอนยางได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยเกี่ยวข้องกับเงื่อนไขการเกิดขึ้นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม และการกลายเป็นเมืองของชุมชน วัดและพระสงฆ์จึงลดบทบาทลงไปอย่างมากชุมชนมองพระสงฆ์ในฐานะเป็นผู้ทำพิธีกรรมเท่านั้น

การค้นหาศักยภาพของพระสงฆ์ที่เป็นเจ้าอาวาส พบว่า พระครูอุดมพัฒนคุณ เจ้าอาวาสวัดเจริญผล มีศักยภาพด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม สาธารณสงเคราะห์และสาธารณูปการ เพราะเป็นที่ศรัทธาของชุมชน โดยเฉพาะการทำพิธีกรรมต่างๆ ส่วนพระครูปริยัติโสภิต เจ้าอาวาสวัดสว่างวารี ถือว่าเป็นพระสงฆ์ที่มีบทบาทมาก โดยเฉพาะด้านการปกครองซึ่งมีตำแหน่งเป็นรองเจ้าคณะอำเภอรับผิดชอบฝ่ายการศึกษา ได้จัดการศึกษาสงเคราะห์แก่พระภิกษุสามเณรทั้งในวัดและนอกวัด ส่วนการเผยแผ่ ศาสนาธรรม และสาธารณูปการก็ได้ทำควบคู่กันไปด้วย ส่วนพระอธิการสงเมือง จิตตมโม เจ้าอาวาสวัดมหาผล มีบทบาทไม่ชัดเจนทั้งที่วัดมหาผลในอดีตเป็นวัดประจำของเจ้าเมืองท่าขอนยาง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะท่านมีสุขภาพไม่แข็งแรง ประกอบกับเป็นผู้สันโดษ เงื่อนไขที่ทำให้พระสงฆ์แต่ละรูปมีศักยภาพที่แตกต่างกัน เนื่องมาจากพื้นฐานทางการศึกษา กล่าวคือ พระครูอุดมพัฒนคุณ จบ

การศึกษานักธรรมชั้นเอก และปริญญาโท พระครูปริยัติโสภิต จบการศึกษาปริญญาธรรม 6 ประโยค และปริญญาตรี ส่วนพระอธิการสงเมือง จบนักธรรมชั้นเอก และชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เท่านั้น

แนวทางการส่งเสริมศักยภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนา นอกจากจะส่งเสริมให้มีความรู้ ความเข้าใจในหลักศาสนธรรม พิธีกรรมที่ถูกต้องแล้ว ควรส่งเสริมให้ท่านรู้จักประยุกต์หลักธรรม และการใช้เทคโนโลยีในการพัฒนาตามศักยภาพ เพื่อให้วัดกลับมามีบทบาทอีกครั้ง ทั้งนี้นักวิชาการ ด้านศาสนาและด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมให้ท่านมีความรู้ทั้งทางธรรม และทางโลกให้มากขึ้น ซึ่งจะเป็นการเสริมศักยภาพของท่านในการพัฒนาชุมชนควบคู่การพัฒนาจิตใจ อย่างมีประสิทธิภาพ พระมหาทองดี อภิญาโน (ตรีตระการ) (2552) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ความคิดเห็นของพระภิกษุต่อภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เขตภาษีเจริญและเขตบางแค กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่าพระภิกษุที่มีอายุต่างกันมีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำไม่แตกต่างกัน

พระครูปลัดทรงศักดิ์ กนต์วิโร (บำรุงราษฎร์) (2552) การเปรียบเทียบความคิดเห็นในการ บริหารวัดปากน้ำภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ สถานภาพ อายุ จำนวนปีที่บวช วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาทางบาลี พบว่า ปัจจัย ส่วนบุคคลที่ทำให้พุทธศาสนิกชนมีความคิดเห็นแตกต่างกัน ได้แก่ สถานภาพ อายุ จำนวนปีที่บวช วุฒิการศึกษาสามัญวุฒิ การศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาทางบาลี โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ 0.05 สรุปความได้ว่าหลักการบริหารงานคณะสงฆ์สมัยใหม่จำเป็นต้องอาศัยวิทยาการด้านการ จัดการบริหารเข้ามาสนับสนุนองค์กร เพื่อเสริมพลังการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผล พัฒนาศักยภาพมนุษย์ขององค์กรอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ รวมทั้งใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามา สนับสนุนด้านฐานข้อมูล การสร้างบุคลากรในองค์กรให้มีความสามารถในการบริหารจัดการ มีการ ตรวจสอบประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ การสร้างความเป็นธรรม ความเสมอภาคใน องค์กร การสร้างทีมงานที่มีประสิทธิภาพมีการประสานประโยชน์สร้างความร่วมมือ การกระจาย อำนาจที่เหมาะสมจะเป็นแนวทางในการบริหารจัดการสมัยใหม่

พระมหาจตุพร ญาณวิโร (คำพูน) (2552) ซึ่งได้ทำการศึกษาเรื่อง “ความคิดเห็นของ บุคลากรที่มีต่อการบริหารงานศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในเขตจังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่าระดับการศึกษาของบุคลากรที่ต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานศูนย์ศึกษา พระพุทธศาสนา วันอาทิตย์ในเขตจังหวัดนนทบุรีไม่แตกต่างกัน

ทองอินทร์ มนตรี (2552) ซึ่งได้วิจัยเรื่อง “ความพึงพอใจต่อคุณภาพการบริการของ ประชาชนตามหลักธรรมาภิบาลของสถานีตำรวจนครบาลจักรวรรดิ กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัย พบว่าประชาชนที่มีอาชีพแตกต่างกัน มีระดับความพึงพอใจต่อคุณภาพการบริการตามหลักธรรมาภิบาล ของสถานีตำรวจนครบาลจักรวรรดิต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01

สุรพันธ์ สุวรรณศรี (2552) ได้ศึกษาเรื่อง การสร้างความสงบสุขในสังคม: การศึกษา แนวทางบูรณาการกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนาในภาคอีสาน ผลการวิจัย

พบว่า ลักษณะการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีส่วนประกอบสำคัญ คือ เนื้อหาที่สอนต้องก่อให้เกิดการวางธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม เกี่ยวกับตัวผู้ฟัง คำนึงถึงและสอนให้เหมาะสมความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคล ปรับวิธีการเผยแผ่ให้เหมาะสมกับบุคคล เกี่ยวกับตัวผู้เผยแผ่ ต้องสร้างความสนใจให้เกิดขึ้นแก่ตน สร้างบรรยากาศแห่งการเผยแผ่ สอนให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหาเป็นสำคัญ และกระบวนการเผยแผ่พุทธศาสนา พระสงฆ์ได้นำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้กับสภาพแวดล้อมของสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนอุปนิสัย และระดับภูมิปัญญา ของผู้ฟังแต่ละกลุ่มด้วยการเข้าหาผู้นำทางศาสนา ผู้นำทางการเมืองการปกครอง และผู้นำทางเศรษฐกิจ โดยการเปลี่ยนแปลงคำสอน และหลักความเชื่อบางประการของศาสนาเดิม ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน มีการเข้าเยี่ยมตามบ้านเพื่อให้การบริการสังคมสงเคราะห์ การบำบัดทางจิตและการศึกษาแก่สังคม ด้วยการสนทนาธรรม บรรยายธรรมและตอบปัญหาธรรมะ พร้อมทั้งนำเสนอหลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา โดยปรับตัวเองให้เข้ากับวัฒนธรรมของท้องถิ่นในด้านภาษา ด้านอาหาร ด้านพิธีกรรม และจารีตประเพณีระบบความเชื่อ มุ่งที่จะให้พุทธศาสนิกชนได้นำหลักธรรมที่ดีและถูกต้องไว้ประพฤติปฏิบัติในการดำเนินวิถีชีวิตประจำวัน

พระมหาอานนท์ อานนโท (2552) ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดชุมพรกับการประยุกต์ใช้หลักสิกขาปฏิบัติปริหานิยธรรม 7” ผลการศึกษามีดังนี้ การประยุกต์ใช้หลักสิกขาปฏิบัติปริหานิยธรรม 7 ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ พบว่า พระสังฆาธิการในจังหวัดชุมพรโดยส่วนมากแล้วได้นำหลักสิกขาปฏิบัติปริหานิยธรรม 7 ไปใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยภาพรวมอยู่ในเกณฑ์ที่มาก โดยพระสังฆาธิการในจังหวัดชุมพรได้ดำเนินการประชุมพระภิกษุสามเณรในพื้นที่เขตปกครอง เป็นประจำและยังมีการประชุมร่วมกันระหว่างคณะสงฆ์กับผู้นำชุมชน พร้อมกันนี้ยังมีการประเมินผล ให้มีความสำคัญในการประชุมโดยสละเวลาเข้าร่วมประชุม มีการวางกฎระเบียบ ให้แก่คณะสงฆ์ด้วยการรณรงค์ให้วัดเป็นสถานที่ปลอดบุหรี่ มีการยกย่องพระมหาเถระผู้ทำคุณงามความดีและเชิดชูให้เป็นเกียรติประวัติ ทำความเข้าใจการบริหารงานตามจารีตพระพุทธศาสนา มีการอนุรักษ์ธรรมชาติโดยให้ความรู้ถึงประโยชน์ของธรรมชาติ ทั้งนี้ยังส่งเสริมการปรับภูมิทัศน์ภายในอวาสในเขตปกครองให้เป็นลานธรรม เปิดโอกาสให้ผู้มาเยือนได้มีการสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ทางด้านธรรมะ ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจหลักธรรมและส่งผลให้เกิดทัศนคติใหม่ๆ ในหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา

การเปรียบเทียบระดับการประยุกต์ใช้หลักสิกขาปฏิบัติปริหานิยธรรม 7 ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดชุมพร จำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคลพบว่า ตำแหน่งพระสังฆาธิการ วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมและประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่พระสังฆาธิการนั้นมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งตรงตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนอายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญไม่พบความแตกต่างจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

พระมหาสนธยา ชมพู (2552) ได้วิจัยเรื่องยุทธศาสตร์การเผยแผ่ศาสนาธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ กรณีวัดพระธรรมกายและวัดหนองป่าพง ผลของการวิจัยพบว่า การประกาศการสอนธรรมะที่ได้บ่งบอกว่า ทั้งสองวัดนี้มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับอย่างสูงต่อสาธารณะ และมีความเป็นจริงในการติดต่อสัมพันธ์ กับสมาชิกซึ่งได้รับความสำเร็จเป็นอย่างสูงทั่วโลกวัดทั้งสองได้เป็นตัวอย่างเกี่ยวกับการบริหารวัดเป็นศูนย์กลางการสอนสมณะและวิปัสสนา เป็นศูนย์กลางการทำบุญสุนทาน เป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับชีวิตที่ยิ่งใหญ่ โดยใช้สื่อเชิงพหุ เพื่อเชื่อมเครือข่ายกับสมาชิกทั่วโลกโดยผ่านดาวเทียม และที่มีประสิทธิภาพสูงสุด คือ การใช้เทคนิคที่ก้าวหน้าในการสอนและฝึกอบรมมุ่งมั่นเพื่อสร้างศักยภาพมนุษย์ ความรักและความเมตตาเพื่อแบ่งปันคุณค่าในการสร้างสันติภาพภายในจิตใจของมนุษยชาติ ดังนั้น วัดทั้งสองได้กลายเป็นวัดที่มีประสิทธิภาพที่ดีที่สุดในโลก

พระมหาชวลิต ชาตเมธี (2552) ได้วิจัยเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์: พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต ผลการศึกษาวิจัยพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดภูเก็ต พบว่า พระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางและเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า พระภิกษุสามเณรมีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต ในด้านการปกครองและด้านการสาธารณูปการ อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการศาสนศึกษา ด้านการสาธารณสงเคราะห์และด้านการศึกษาสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการสงฆ์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระภิกษุสามเณรในจังหวัดภูเก็ตมีความคิดเห็นแตกต่างกันตามสถานภาพ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนพระภิกษุสามเณรที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในการจังหวัดภูเก็ต ไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

พระมหามณเฑียร วรธมโม (2552) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดพังงา” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดพังงา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการศาสนศึกษาและด้านการศึกษาสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับด้านอื่นๆ คือ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการปกครอง ด้านสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ อยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบระดับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดพังงา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล คือ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ อายุจำนวนพรรษา วุฒิทางการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิทางการศึกษาทางเปรียญธรรม พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุและจำนวนพรรษาต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน จึงยอมรับ

สมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนพระสังฆาธิการที่มีตำแหน่ง วุฒิทางการศึกษาสายสามัญ วุฒิทางการศึกษาทางธรรม และวุฒิทางการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

ตระกูล ชำนาญ (2552) ได้ศึกษา ยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพุทธศาสตร์ โดยที่ยุทธศาสตร์การพัฒนา พุดถึงแผนการที่จะปฏิบัติ วิธีการ รูปแบบพฤติกรรม การกำหนดตำแหน่งที่จะปฏิบัติการและทัศนวิสัยในการพัฒนาซึ่งในที่นี้หมายถึงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ปัจจัยหลัก (Core Factor) ของการพัฒนาทั้งปวง กำหนดตำแหน่งสำคัญของการพัฒนาไว้ที่ทรัพยากรมนุษย์ซึ่งรวมถึงกายกับใจ (Matter & Mind) ตามหลักยุทธศาสตร์ สอดคล้องกับอภิปรัชญาหมวดญาณวิทยาที่ว่าถึงโลกทัศน์ หรือระบบความเชื่อ ในแง่ของวิธีการ รูปแบบ และศาสตร์การพัฒนา พุทธศาสตร์มีองค์ความรู้ที่กำหนดเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาได้บรรพชนไทยได้เริ่มถือพระพุทธานุชาในพุทธศตวรรษที่ 6 ในอาณาจักรอัยลาวนาโดยกษัตริย์พระองค์แรกของไทยที่นับถือพระพุทธานุชา มีพระนามว่า ขุนหลวงเม้า ก่อนหน้านั้นในพุทธศตวรรษที่ 3 ในรัชสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช ดินแดนที่เรียกว่าสุวรรณภูมิ เชื่อกันว่าได้แก่ดินแดนที่เป็นจังหวัดนครปฐมในปัจจุบัน ก็ได้เอาพระพุทธานุชาที่พระเถระสองรูป คือพระโสณเถระกับพระอุตตรเถระนำมาเผยแพร่ตั้งแต่นั้นมาประเทศไทยได้นับถือพระพุทธานุชาเป็นศาสนาประจำชาติโดยพฤตินัยมาตลอดจนถึงปัจจุบัน

หลักวิชาการ หรือองค์ความรู้ของพุทธศาสตร์มีหลากหลาย และครอบคลุมเนื้อหาต่าง ๆ อย่างน่าศึกษาวิจัยเป็นอย่างยิ่ง มีความพร้อมมูลทางด้านองค์ประกอบ เนื้อหา และคุณค่าทางจริยธรรมอย่างอเนกประการ จึงเป็นสิ่งที่ทำทหายอย่างยิ่งสำหรับนักวิชาการที่จะศึกษาวิเคราะห์อย่างวิทยาศาสตร์ เพราะพุทธศาสตร์เป็นวิทยาศาสตร์อยู่แล้ว โลกของการศึกษาพุทธศาสตร์จะเปิดกว้างยิ่งขึ้น ถ้ามีกระบวนการ (Process) ขั้นตอน (Steps) และระเบียบวิธี (Methodology) อย่างเหมาะสมสอดคล้อง องค์ความรู้ด้านนี้จะถูกนำไปศึกษาประยุกต์ สังเคราะห์ เข้ากับองค์ความรู้ด้านอื่นๆ ส่งผลให้เกิดองค์ความรู้ (Knowledge) อย่างมหาศาลกับผู้สนใจ และชาวพุทธทั่วไป ทั้งระดับสำคัญ (Mainstream) และทางเลือก (Alternative)

องค์ความรู้ทางพุทธศาสตร์มีนัยสำคัญและหลากหลาย สอดคล้องกับวิชาการด้านอื่นทั้งในแง่วิชาการเอง และในด้านเป้าหมาย (Goals) วัตถุประสงค์ (Objective) ของการนำไปใช้เพื่อให้เกิดผลในบั้นปลายของการศึกษาปฏิบัติ ดำเนินการตามปรัชญาของศาสตร์แขนงอื่น ยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ที่จะศึกษาวิธีการของพุทธศาสตร์เป็นกรณีศึกษาในเรื่องนี้ การพัฒนา (Development) หมายถึงการกระทำให้ดีขึ้นเจริญขึ้น คือความเจริญก้าวหน้าและการเปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์ เพื่อคุณภาพชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่ดีขึ้นกว่าเดิม

การพัฒนาหมายถึงการ เปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผนเอาไว้อย่างชัดเจน ทั้งระยะสั้น ระยะกลาง และยาว องค์ประกอบของการพัฒนา ประกอบด้วยปัจจัยดังนี้ 1) ปัจจัยภายใน (Internal Factors) เช่น แรงขับ (Drives) ทางจิตวิทยา ปัจจัยทางชีววิทยาและ 2) ปัจจัยภายนอก (External Factors) เช่น การเมือง แผนการนโยบาย วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม กฎหมาย ปัจจัยทางสังคม วิกฤตการณ์และสงคราม

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่องตัวแบบการบริหารคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ผู้วิจัยใช้การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Research Method) โดยส่วนแรกจะทำการศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือในข้อมูลเชิงประจักษ์ และวิเคราะห์ให้ทราบถึงเหตุผลที่มีส่วนสัมพันธ์กันกับข้อมูลในเชิงคุณภาพ และอุดช่องว่างจุดด้อยของข้อมูลเชิงคุณภาพ ส่วนที่สองจะศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ทราบถึงประเด็นของการศึกษาในรายละเอียดที่สำคัญ และมีความครอบคลุมในเนื้อหาสาระสำคัญที่ทำการศึกษาอย่างครบถ้วน พร้อมกันนั้น ในการวิจัยเชิงคุณภาพจะทำให้ได้ทราบถึงข้อมูลเชิงลึก (In-depth) ที่มีรายละเอียดชัดเจนสามารถนำมาวิเคราะห์ในเชิงตรรกะได้ (Analytic Induction) ดังนั้น เพื่อให้การวิจัยเป็นไปตามระเบียบ วิธีการผู้วิจัยจะนำเสนอวิธีการวิจัยตามลำดับ

3.1 การวิจัยเชิงปริมาณ

ในส่วนของการวิจัยเชิงปริมาณนั้น ผู้วิจัยได้กำหนดลำดับขั้นของการวิจัยให้เป็นระบบ และเพื่อเชื่อมโยงให้เห็นประเด็นสำคัญที่สอดคล้องกับปัจจัยเหตุที่สำคัญของการพัฒนาการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ซึ่งจะนำไปสู่ความรู้ ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ และเป็นระบบ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้กำหนด หัวข้อสำคัญในการวิจัยเชิงปริมาณตามประเด็นดังต่อไปนี้

3.1.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัยเชิงปริมาณ

การวิจัยเรื่อง ตัวแบบการบริหารคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ในงานวิจัยเชิงปริมาณนี้ เพื่อที่จะทราบถึงสภาพปัจจุบันปัญหาด้านการพัฒนาการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

3.1.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากร ได้แก่ คณะสงฆ์ระดับผู้บริหารที่เป็นพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอและเจ้าคณะตำบล พระลูกวัดครู-อาจารย์ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม ในเขตการปกครองสงฆ์ภาค 4 ทุกคน/รูป

2) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ คณะสงฆ์ระดับผู้บริหารที่เป็นพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบล พระลูกวัดครู-อาจารย์ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมในเขตการปกครองสงฆ์ภาค 4 ซึ่งได้มาด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) รวม 350 รูป/คน ดังนี้

จังหวัดนครสวรรค์

พระลูกวัด จำนวน 60 คน

พระสังฆาธิการ จำนวน 25 คน

ครู-อาจารย์ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม จำนวน 15 คน

รวม จำนวน 100 คน

จังหวัดกำแพงเพชร	
พระลูกวัด	จำนวน 40 คน
พระสังฆาธิการ	จำนวน 25 คน
ครู-อาจารย์ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม	จำนวน 10 คน
รวม	จำนวน 75 คน
จังหวัดพิจิตร	
พระลูกวัด	จำนวน 40 คน
พระสังฆาธิการ	จำนวน 25 คน
ครู-อาจารย์ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม	จำนวน 10 คน
รวม	จำนวน 75 คน
จังหวัดเพชรบูรณ์	
พระลูกวัด	จำนวน 60 คน
พระสังฆาธิการ	จำนวน 25 คน
ครู-อาจารย์ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม	จำนวน 15 คน
รวม	จำนวน 100 คน

การวิจัยเชิงปริมาณในหลายกรณีไม่อาจที่จะทำการศึกษาหรือหาข้อมูลได้โดยตรงจากประชากรที่มีจำนวนมากได้ วิธีการในการศึกษาจึงจำเป็นต้องอาศัยหลักการกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่ได้มาตรฐานอธิบายอ้างอิงข้อมูลย้อนกลับไปยังกลุ่มประชากรได้ ทั้งนี้วิธีการทางสถิติสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ ซึ่งวิธีการประมาณขนาดตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Taro Yamane ถือว่าเป็นที่นิยมในหมู่นักวิจัย โดยมีสูตรการคำนวณ ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

n หมายถึง ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N หมายถึง ขนาดของประชากรที่ใช้ในการวิจัย

e หมายถึง ค่าเปอร์เซ็นต์ความคลาดเคลื่อนจากกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ศึกษากำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้ความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และยอมให้เกิดความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 ($e = 0.05$) ดังนั้นการวิจัยเลือกตัวอย่างที่จำแนกตามกลุ่ม โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้น (Multi-Stage Sampling) จนได้จำนวนครบตามสัดส่วนที่กำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างใช้ตามสูตร Taro Yamane (1960 อ้างถึงใน สุวิมล ติरणานนท์, 2549) ความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5

3.1.3 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามตรวจสอบรายการ (Check List) เพื่อสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 3 ข้อ

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามการปฏิบัติด้านการบริหารคณะสงฆ์ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ใน 6 ด้าน คือ 1) การปกครอง 2) การศาสนศึกษา 3) การศึกษาสงเคราะห์ 4) การเผยแผ่ 5) การสาธารณูปการ และ 6) การสาธารณสงเคราะห์ เป็นเครื่องมือชนิดแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 4 ระดับจำนวน 42 ข้อ

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามสภาพปัญหาอุปสรรค และแนวทางการพัฒนาในการบริหารคณะสงฆ์เขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ใน 6 ด้าน คือ 1) การปกครอง 2) การศาสนศึกษา 3) การศึกษาสงเคราะห์ 4) การเผยแผ่ 5) การสาธารณูปการ และ 6) การสาธารณสงเคราะห์ เป็นเครื่องมือแบบสอบถามชนิดปลายเปิด จำนวน 6 ข้อ

3.1.5 การสร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามแนวคิด ทฤษฎี ตำรา และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในสมรรถภาพการพัฒนาการบริหารคณะสงฆ์ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้
แบ่งโครงสร้างของแบบสอบถามเป็น 4 ส่วนประกอบด้วย

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลสถานภาพพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 3 ข้อ เป็นแบบเลือกตอบ

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) การปฏิบัติด้านการบริหารคณะสงฆ์ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ใน 6 ด้าน คือ 1) การปกครอง 2) การศาสนศึกษา 3) การศึกษาสงเคราะห์ 4) การเผยแผ่ 5) การสาธารณูปการ และ 6) การสาธารณสงเคราะห์เป็นเครื่องมือชนิดแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 4 ระดับจำนวน 42 ข้อ ดังนี้

- 4 หมายถึง ระดับการปฏิบัติมากที่สุด
- 3 หมายถึง ระดับการปฏิบัติมาก
- 2 หมายถึง ระดับการปฏิบัติน้อย
- 1 หมายถึง ระดับการปฏิบัติน้อยที่สุด

3.1.5 การทดสอบแบบสอบถาม

1) หาคความแม่นยำ (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน 5 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญด้านพฤกษศาสตร์ ด้านศาสนศาสตร์ ด้านบริหารการพัฒนา เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระและโครงสร้างของคำถาม รูปแบบของแบบสอบถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตฤประสงค์รายข้อ (Index of Item-Objective Congruence: IOC) (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2538) ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.5 ถึง 1.0

2) การหาค่าความเชื่อมั่น ผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างกับกลุ่มประชาชนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 30 คน หลังจากนั้น ทำการทดสอบหาความเชื่อมั่น (Reliability) โดยการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบัก (Cronbach) (Cronbach, 1971) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งหมด เท่ากับ 0.85

3.1.6 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์ไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง ในเขตการปกครองสงฆ์ภาค 4 เป็นจำนวน 350 ตัวอย่าง และเก็บแบบสอบถามคืนทันทีด้วยตนเอง

3.1.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้และผ่านการตรวจสอบแล้วนำมาวิเคราะห์ ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลสถานภาพพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ตำแหน่ง วุฒิทางการศึกษาและ อายุ/พรรษา วิเคราะห์โดยใช้สถิติบรรยาย ได้แก่ จำนวน ร้อยละ

ตอนที่ 2 ข้อมูลการปฏิบัติในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในเขตปกครองสงฆ์ภาค 4 โดยใช้เกณฑ์ของชูศรี วงษ์รัตน์ (2541) วิเคราะห์โดยใช้สถิติบรรยายด้วยร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐาน และหาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในเขตปกครองสงฆ์ภาค 4 ใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis)

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยการแปลผล ซึ่งแบ่งเป็น 3 ชั้น คือ มาก ปานกลาง ต่ำ ดังนั้น การแปลผล เป็นดังนี้

1.00 – 2.00	แปลผลว่า	ต่ำ
2.01 – 3.00	แปลผลว่า	ปานกลาง
3.01 – 4.00	แปลผลว่า	มาก

3.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

3.2.1 พื้นที่การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้เลือกพื้นที่ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจำนวน 4 จังหวัด ได้แก่ 1) จังหวัดพิจิตร 2) จังหวัดนครสวรรค์ 3) จังหวัดกำแพงเพชร และ 4) จังหวัดเพชรบูรณ์

3.2.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการบริหารคณะ สงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เป็นพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอและจังหวัด พระนัก บริหาร และผู้เชี่ยวชาญด้านการศาสนา จังหวัดละ 10 รูป/คนรวม 40 รูป/คน

กลุ่มที่ 2 ผู้วิจัยเก็บข้อมูลแบบสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยผู้วิจัยเลือกกลุ่ม ตัวอย่างแบบเจาะจง เป็นพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอและจังหวัด พระนักบริหาร ผู้เชี่ยวชาญ ด้านการศาสนา และประชาชนทั่วไป ในจังหวัดที่เป็นพื้นที่วิจัย จังหวัดละ 1 ครั้ง ครั้งละ 15 คน รวม ทั้งสิ้นจำนวน 60 คน

กลุ่มที่ 3 กลุ่มที่ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลด้วยการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) โดย ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยนำผู้แทนจากพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอและ จังหวัด พระนักบริหาร ผู้เชี่ยวชาญด้านการศาสนา และประชาชนทั่วไปจำนวน 50 รูป/คน มาร่วม

แสดงความคิดเห็นเพื่อกำหนดวิธีการหรือแนวทางในการพัฒนาการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ที่เหมาะสม

3.2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้างชนิดปลายเปิด (Structural In-depth Interview) จำนวน 1 ฉบับ เพื่อศึกษา (1) แนวนโยบายภาครัฐสภาพปัจจุบัน ปัญหาในการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 (2) การจัดการการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง (3) การพิจารณาตัวแบบการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ที่เหมาะสม และ (4) ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะแนวการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ให้ประสบความสำเร็จ

2) แนวทางการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อศึกษา (1) แนวนโยบายภาครัฐสภาพปัจจุบัน ปัญหาในการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 (2) การจัดการการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง (3) การพิจารณาตัวแบบการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ที่เหมาะสม และ (4) ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะแนวการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ให้ประสบความสำเร็จ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มสามารถตอบคำถามได้อย่างอิสระ โดยข้อมูลที่ได้จะเป็นข้อมูลระดับปฐมภูมิ (Primary Data) ทั้งหมด เพื่อให้ได้รับทราบภาพสะท้อนข้อเท็จจริงตรงตามกรอบแนวคิด

3.2.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) การเก็บข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Study) เป็นการเก็บข้อมูลในลักษณะข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) จากหนังสือและเอกสารงานวิชาการต่างๆ ทั้งที่เป็นหนังสือ และสื่อสิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ งานเขียนทางวิชาการ บทความทางวิชาการ ตลอดจนหนังสือพิมพ์ วารสาร นิตยสาร สื่อสิ่งพิมพ์ประเภทต่างๆ ในการนี้ผู้วิจัยจะเลือกเฉพาะในส่วนที่เชื่อมโยง หรือที่มีส่วนสัมพันธ์กับเนื้อหาสาระ และกรอบแนวคิดในการวิจัย และเป็นข้อมูลที่มีส่วนสัมพันธ์กับบทสัมภาษณ์

2) การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (Interview) การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ทั้งการสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการ (Semi-Formal Interview) และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Information Interview) ดำเนินการสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จำนวน 40 คน โดยข้อมูลที่ได้จะเป็นข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ทั้งหมดทำให้ทราบภาพสะท้อนข้อเท็จจริงตามกรอบแนวคิด โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

(1) ขั้นตอนเตรียมการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนลงสนามในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้วิจัย เริ่มต้นด้วยการนัดหมาย วัน เวลา สถานที่ ที่จะสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยจะต้องศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล เตรียมและศึกษาวิธีใช้เครื่องมือในการบันทึกเสียง เตรียมสมุดจดบันทึก และอุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

(2) ขั้นตอนการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะสนทนาสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุผลและขออนุญาตใช้

เครื่องบันทึกเสียงในขณะสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่างๆ ที่บันทึกเสียงไว้ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ หากผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ประสงค์ที่จะให้บันทึกเสียงในช่วงใด ผู้วิจัยก็จะไม่บันทึกเสียงเลย

3) การเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการการสนทนากลุ่ม ดำเนินการสนทนากลุ่มกับผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น และประชาชนในชุมชน จำนวน 4 จังหวัด จังหวัดละ 5 คน รวม 60 รูป/คน โดยข้อคำถามที่ใช้จะเป็นเพียงแนวทางในสนทนากลุ่ม โดยข้อมูลที่ได้จะเป็นข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ทั้งหมดทำให้ทราบภาพสะท้อนข้อเท็จจริงตามกรอบแนวคิด โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

(1) ขั้นเตรียมสนทนากลุ่ม ได้แก่ ก่อนลงสนามในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยสนทนากลุ่มผู้วิจัย เริ่มต้นด้วยการนัดหมาย วัน เวลา สถานที่ ที่จะสนทนากลุ่มกับกลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยจะต้องศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูล เตรียมและศึกษาวิธีใช้เครื่องมือในการบันทึกเสียง เตรียมสมุดจดบันทึก และอุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสนทนากลุ่ม

(2) ขั้นการสนทนากลุ่ม ได้แก่ ก่อนการสนทนากลุ่มผู้วิจัยจะสนทนาสร้างความคุ้นเคยกับผู้ร่วมสนทนากลุ่ม แจ้งวัตถุประสงค์ของการสนทนากลุ่ม อธิบายเหตุผลและขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงในขณะสนทนากลุ่ม รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่างๆ ที่บันทึกเสียงไว้ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ หากผู้ร่วมสนทนากลุ่ม ไม่ประสงค์ที่จะให้บันทึกเสียงในช่วงใด ผู้วิจัยก็จะไม่บันทึกเสียงเลย

4) การเก็บข้อมูลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้แนวทางในการพัฒนาการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ที่เหมาะสม โดยมีผู้เชี่ยวชาญในแต่ละด้านที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ให้ข้อมูลกับตัวผู้ศึกษาเอง จำนวน 50 คน และทำการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรและบันทึกเสียงเก็บไว้เพื่อนำมาสรุปผลการศึกษา เพื่อนำเสนอตัวแบบการพัฒนาการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ที่เหมาะสมบูรณาการต่อไป

3.2.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

1) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

2) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมได้ โดยทำไปพร้อมๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งนี้เพื่อจะได้ศึกษาประเด็นต่างได้ลึกซึ้ง เมื่อประเด็นใดวิเคราะห์แล้วไม่มีความชัดเจนก็จะตามไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นต่างๆ เหล่านั้น เพื่อตอบคำถามหลักตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อมูลเชิงคุณภาพได้นำมาวิเคราะห์เพื่อหาความเชื่อมโยง ความสัมพันธ์เชิงทฤษฎี

3) ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมได้ โดยทำไปพร้อมๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งนี้เพื่อจะได้ศึกษาประเด็นต่างได้ลึกซึ้ง เมื่อประเด็นใดวิเคราะห์แล้วไม่มีความชัดเจนก็

จะตามไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นต่างๆ เหล่านั้น เพื่อตอบคำถามหลักตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อมูลเชิงคุณภาพได้นำมาวิเคราะห์เพื่อหาความเชื่อมโยง ความสัมพันธ์เชิงทฤษฎี

4) การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล ในขั้นแรกผู้วิจัยได้ตรวจสอบว่าได้ข้อมูลเพียงพอแล้วหรือยัง ข้อมูลนั้นได้ตอบปัญหาของการวิจัยแล้วหรือไม่ หากผู้วิจัยพบว่าได้ข้อมูลที่ไม่ตรงกัน ผู้วิจัยจะตรวจสอบว่าข้อมูลที่แท้จริงเป็นอย่างไร ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกวิธีการตรวจสอบข้อมูลที่ใช้กันมากในการวิจัยเชิงคุณภาพคือการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ดังต่อไปนี้ (Denzin, 1970)

(1) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) คือ การพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้นั้นถูกต้องหรือไม่ วิธีการตรวจสอบ คือ การตรวจสอบแหล่งของข้อมูล แหล่งที่มาที่จะพิจารณาในการตรวจสอบ ได้แก่ (1) แหล่งเวลา ถ้าเวลาต่างกันข้อมูลที่ได้รับจะเหมือนกันหรือไม่ (2) แหล่งสถานที่ ถ้าสถานที่ต่างกันข้อมูลที่ได้รับจะเหมือนกันหรือไม่ (3) แหล่งบุคคล ถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไปข้อมูลจะเหมือนเดิมอยู่อีกหรือไม่

(2) การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) คือ การตรวจสอบว่า ข้อมูลที่ผู้วิจัยลงไปเก็บแต่ละครั้งจะแตกต่างกันอย่างไร ในกรณีที่ไม่แน่ใจในคุณภาพของผู้รวบรวมข้อมูลสนาม ผู้วิจัยได้ปรับเปลี่ยนตัวผู้วิจัยให้มีหลายคนขึ้น

(3) การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory Triangulation) คือการตรวจสอบว่า ถ้าใช้แนวคิดทฤษฎีที่แตกต่างไปจากเดิมจะทำให้การตีความข้อมูลแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด

(4) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodology Triangulation) คือ การใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้วิธีการสังเกตควบคู่กับการซักถามพร้อมกัน นั่นก็คือการศึกษาข้อมูลจากแหล่งเอกสารประกอบด้วยนั่นเอง

(5) การสร้างบทสรุปและการพิสูจน์บทสรุป เป็นการนำแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยต่างๆ ทางวิชาการ มาสร้างเป็นบทสรุปร่วมกับข้อมูลที่เชื่อถือได้อีกครั้งหนึ่ง โดยเน้นความเชื่อมโยงเพื่อนำไปสู่การพิสูจน์ที่เป็นรูปธรรมและตรงต่อข้อเท็จจริงที่ปรากฏ

(6) นำเสนอองค์ประกอบของตัวแบบการพัฒนาการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์พิจารณาความเหมาะสมแล้วนำเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

(7) การตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ โดยผู้วิจัยได้ทำการร่างตัวแบบการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 แล้วจัดส่งให้ผู้เชี่ยวชาญและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตรวจสอบว่า รายการที่ปรากฏอยู่ในตัวแบบสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงหรือไม่ หลังจากให้ผู้เชี่ยวชาญและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตรวจสอบแล้ว จึงดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามที่ได้รับขอเสนอแนะ

3.2.6 การสร้างตัวแบบการพัฒนาการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 มีการดำเนินงานดังนี้

1) กำหนดโครงสร้าง องค์ประกอบ ความสัมพันธ์ของข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ นำมาเรียบเรียงสังเคราะห์ และนำมาใช้ออกแบบองค์ประกอบที่สำคัญของตัวแบบ

2) กำหนดขอบข่ายเนื้อหาสำหรับการพัฒนาการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 โดยการตรวจสอบผู้เชี่ยวชาญและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 20 รูป/คน มีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

(1) จัดทำร่างตัวแบบการพัฒนาการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

(2) จัดส่งร่างตัวแบบการพัฒนาการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ให้ผู้เชี่ยวชาญและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 20 รูป/คน ตรวจสอบ

(3) ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 20 รูป/คน

(4) เสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์พิจารณาความเหมาะสมและนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

GRAD VRU

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาเรื่องตัวแบบการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลในประเด็นความเป็นมา สภาพปัจจุบันปัญหาและการพัฒนาตัวแบบการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 เก็บข้อมูลจากหลากหลายวิธีทั้งการศึกษาเอกสารการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต การสนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายและสามารถยืนยันข้อเท็จจริงได้ นำข้อมูลมาวิเคราะห์และแปลความหมายอย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยขอเสนอผลการวิจัยตามลำดับดังนี้

ส่วนที่ 1 นโยบายของคณะสงฆ์เกี่ยวกับการบริหารคณะสงฆ์ สภาพปัจจุบัน ปัญหาในการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

ส่วนที่ 2 แนวทางการจัดการการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

ส่วนที่ 3 ตัวแบบการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 นโยบายของคณะสงฆ์เกี่ยวกับการบริหารคณะสงฆ์ สภาพปัจจุบัน ปัญหาในการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

การบริหารคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 4

วิสัยทัศน์ (Vision) “คณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 เป็นศูนย์รวมแห่งพลังศรัทธา พัฒนาคณะสงฆ์แบบบูรณาการตามหลักไตรสิกขา คือ บ้าน วัด โรงเรียน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน”

พันธกิจ (Mission)

1. พัฒนาระบบการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ให้เป็นที่ยอมรับของพระสงฆ์และสามเณรทุกระดับ

2. พัฒนาและยกระดับคุณภาพ มาตรฐานการศาสนศึกษาทุกระดับ

3. จัดและส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์อย่างทั่วถึงมีคุณภาพ

4. พัฒนาระบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ

5. บูรณะพัฒนาและสร้างศาสนวัตถุอย่างเหมาะสมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

6. ประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วนในการส่งเสริมกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ โดยใช้หลักหลักไตรสิกขา

ประเด็นยุทธศาสตร์ (Strategies)

1. พัฒนา ปรับปรุง ส่งเสริมการออกกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และนำไปใช้ในการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและเป็นที่ยอมรับ

2. ส่งเสริมให้วัดจัดให้มีสถานศึกษาและการจัดการศึกษาที่มีระดับคุณภาพและได้มาตรฐานสากล

3. พัฒนาบุคลากร จัดหาสื่อ และเครื่องมือสื่อสารที่ทันสมัยและมีคุณภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
4. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษาสงเคราะห์ได้อย่างทั่วถึงมีคุณภาพ
5. บูรณะพัฒนาและสร้างศาสนวัตถุอย่างเหมาะสมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง
6. ประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วนโดยใช้หลักหลักไตรสิกขา เป้าประสงค์ (Goal)
 1. การใช้บังคับใช้กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ต้องเป็นไปด้วยความเที่ยงตรง เป็นธรรม และเสมอภาค
 2. วัดที่จัดให้มีสถานศึกษาและการจัดการศึกษาจะต้องมีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล
 3. พระภิกษุ สามเณรและศาสนบุคคลในวัดได้รับการฝึกอบรมที่ดีมีคุณภาพอย่างทั่วถึง
 4. การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษาสงเคราะห์มีความต่อเนื่อง
 5. การบูรณะพัฒนาและสร้างศาสนวัตถุของวัดต้องเป็นไปตามระเบียบ แบบแผนที่เหมาะสม
 6. ทุกวัดในเขตการปกครองใช้หลักหลักไตรสิกขาในการพัฒนา
 - กฤษฎี
 1. เน้นการใช้กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ที่เป็นธรรมและต่อเนื่อง
 - 1.1 ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ไขปัญหา
 - 1.2 ปรับปรุง แก้ไข กฎ ระเบียบ ข้อบังคับให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน
 - 1.3 การเข้าสู่ตำแหน่งของพระสังฆาธิการทุกระดับ จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถตามเกณฑ์ที่กำหนด
 - 1.4 เน้นการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารในการพัฒนา
 2. สร้างโอกาสทางการศาสนศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต
 - 2.1 พระภิกษุ สามเณร ทุกรูปจะต้องได้รับการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรม/แผนกบาลีทุกชั้นทุกประโยค
 - 2.2 เปิดโอกาสให้พระภิกษุ สามเณร ทุกรูปได้รับการศึกษาในพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ จนถึงระดับอุดมศึกษา
 - 2.3 พัฒนาบุคลากรทางการศึกษา และรูปแบบการจัดการศาสนศึกษาที่หลากหลายและสอดคล้องกับวิถีภาวะของผู้เรียน
 - 2.4 พัฒนาหลักสูตรและแบบเรียนพระปริยัติธรรมให้เหมาะสมแก่ พระภิกษุ สามเณร
 3. ยกกระตือรือร้นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน
 - 3.1 พัฒนาพระธรรมทูต พระนักเผยแผ่ พระจริยานีเทศก์และพระธรรมกถึกให้มีความรู้ความชำนาญเพียงพอ ต่อเนื่อง ให้ครอบคลุมทุกวัด

3.2 ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่เหมาะสม ทันสมัยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

3.3 ส่งเสริมการจัดตั้งสถานีวิฑูเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาครอบคลุมทุกอำเภอ

4. พัฒนาการศึกษาระดับสูงตามแนววิถีพุทธ

4.1 พัฒนาด้านบริหารจัดการตามหลักพุทธวิธีและธรรมาภิบาล

4.2 พัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ตามหลักไตรสิกขา

4.3 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วนในชุมชน

5. พัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมพลังศรัทธาของชุมชน

5.1 จัดให้วัดเป็นอุทยานการศึกษาของชุมชน

5.2 จัดให้วัดเป็นศูนย์สุขภาพของชุมชน

5.3 จัดให้วัดเป็นสถานที่ประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชน

5.4 ส่งเสริมบทบาทของวัดให้เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ

5.5 อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลตามสมควร

5.6 เป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชน

โครงสร้างการบริหารคณะสงฆ์ในปัจจุบัน

โครงสร้างการบริหารคณะสงฆ์เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นต้องมีการดำเนินการจัดโครงสร้างให้เหมาะสม เพื่อการบริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ การปกครองคณะสงฆ์ของไทยในปัจจุบันจึงได้กำหนดให้มีรูปแบบการปกครองหรือการบริหารคณะสงฆ์ โดยเริ่มตั้งแต่ พระสังฆาธิการ ซึ่งเป็นพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์นับตั้งแต่ตำแหน่งเจ้าคณะภาคจนถึงตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าอาวาสในเขตการปกครองคณะสงฆ์มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประมุขมหาเถรสมาคม แบ่งการปกครองออกเป็น 5 ภูมิภาค การปกครองในส่วนของมหานิกาย คือ หนเหนือ หนใต้ หนกลาง และหนตะวันออก และคณะธรรมยุติและในระดับภูมิภาคแยกการปกครองออกเป็นภาค จังหวัด อำเภอ ตำบลและเจ้าอาวาสตามลำดับ พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์มีหน้าที่ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ผู้มีหน้าที่ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ การปกครองคณะสงฆ์ หรือการบริหารกิจการคณะสงฆ์เพื่อเป็นการจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์มีความสงบเรียบร้อยดีงาม

การบริหารจัดการคณะสงฆ์ในปัจจุบันที่มีความหลากหลายและซับซ้อนมีความจำเป็นที่พระนักบริหาร หรือเจ้าคณะพระสังฆาธิการต้องเป็นผู้มีความรู้ดีและสามารถปฏิบัติตามแนวนโยบายได้ตามอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับงานคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน คือการปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่การสาธารณูป การและการสาธารณสงเคราะห์ได้ เพื่อความสงบเรียบร้อยดีงามแก่คณะสงฆ์ การศึกษาข้อมูลในระดับพระสังฆาธิการ คือ การศึกษาข้อมูลพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์นับตั้งแต่ ตำแหน่งเจ้าคณะภาค จนถึงตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าอาวาสในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์มีหน้าที่ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ผู้มีหน้าที่ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์คือพระสังฆาธิการ ซึ่งเรียกได้ว่า เป็นพระนักบริหาร ผู้บริหารที่มีคุณสมบัติ ทั้งความสามารถทางการบริหารจัดการ และความสามารถในการเป็นผู้นำ (Leader) หมายถึงพระสังฆาธิการซึ่งมีผู้ตาม (Followers) คือพระสงฆ์ในสังกัดที่ตนนั้นดูแลและมีอิทธิพลที่จะ

ทำให้ผู้ตามช่วยกันกำหนดวัตถุประสงค์และบรรลุวัตถุประสงค์นั้น เป็นบุคคลที่ทำให้องค์การประสบความสำเร็จ และความก้าวหน้า และบรรลุผลสำเร็จ โดยใช้อิทธิพลจูงใจผู้อื่นให้ปฏิบัติตามเป็นผู้ตัดสินใจกำหนดปัญหา วางแผนและรับผิดชอบต่อความอยู่รอด หรือการพัฒนาขององค์การ พระสังฆาธิการยังมีส่วนทำให้เกิดวิสัยทัศน์ขององค์การ และพนักงาน ผู้นำจัดเป็นตัวแทนของการเปลี่ยนแปลงการกระทำของผู้นำ ย่อมมีผลกระทบต่อบุคคลส่วนใหญ่มากกว่าที่บุคคลอื่นเป็นผู้กระทำ พระสังฆาธิการมีบทบาทที่แสดง ทั้งต่อองค์ประกอบของงาน ซึ่งพระสังฆาธิการจะต้องเป็นผู้จัดรวบรวมพฤติกรรมและมีอิทธิพลเหนือ พฤติกรรมของกลุ่มสมาชิกโดยทำให้กลุ่มสมาชิกทำงานได้ผลสำเร็จ และมีบทบาทการแสดงเกี่ยวกับ อารมณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพมีความสามารถในการติดต่อสัมพันธ์อย่างมั่นคง ซึ่งพระสังฆาธิการเป็น สื่อกลางที่จะประสานความต้องการของกลุ่มสมาชิกให้มีความสัมพันธ์กับการทำงานพระภิกษุสามเณร ของวัดจะต้องเป็นผู้นำของชุมชนทุกด้านเป็นที่พึ่งของประชาชนสามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อ เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนอยู่ดีกินดีมีความสุขได้ รวมทั้งสามารถสอนให้ประชาชน นำเอาหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ หรือสอนให้ประชาชนมีศรัทธาปฏิบัติธรรมตามคำสอนของ พระพุทธเจ้า การได้ทำให้ชีวิตเขามีความสุขจิตใจสงบมีสมาธิในการประกอบสัมมาชีพเจ้าอาวาสวัด พระสังฆาธิการก็ต้องเริ่มต้นพัฒนาวัดของตนเองให้พร้อมที่จะพัฒนาไปเป็นศูนย์กลางของชุมชน วัดที่ จะเป็นศูนย์กลางของชุมชนได้นั้นจะต้องประกอบด้วย 1) พระภิกษุสามเณรของวัดจะต้องเป็นผู้นำ ของชุมชนทุกด้านเป็นที่พึ่งของประชาชนให้สามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ ประชาชนในชุมชนอยู่ดีกินดีมีความสุขได้รวมทั้งสามารถสอนให้ประชาชนนำเอาหลักธรรมมาใช้ ในชีวิตประจำวันได้ หรือสอนให้ประชาชนมีศรัทธาปฏิบัติธรรมตามคำสอนของพระพุทธเจ้า 2) สงบ ร่มรื่น วัดต้องสงบร่มรื่นมีต้นไม้ 3) สะอาด วัดจะต้องสะอาดบริเวณวัดจะไม่มีสิ่งปฏิกูลต่างๆ 4) สวยงาม วัดจะต้องมีสิ่งก่อสร้างสวยงามเหมาะกับเศรษฐกิจของชุมชน 5) เสนาสนะ การปลูกสร้าง เสนาสนะเป็นระเบียบมีแบบแปลนแผนผังที่ดี 6) ถูกสุขลักษณะ วัดควรจะมีการจัดระเบียบให้ถูก สุขลักษณะมีระบบการเก็บขยะ การกำจัดขยะมูลฝอย มีทางระบายน้ำ 7) สิ่งแวดล้อมวัดไม่ควรปล่อย ปล่อยให้บ้านเรือนราษฎรล้ำเข้ามาในเขตพุทธาวาส และสังฆาวาส 8) สะดวก วัดควรให้ความ สะดวกแก่ประชาชนที่จะเข้ามาในวัด 9) สัตว์ส่วนวัดควรมีผังบริเวณที่กำหนดสัตว์ส่วนที่เป็นพุทธาวาส เขตสังฆาวาส เขตฆราวาส เขตจัดประโยชน์ที่พักผ่อนของประชาชนให้แยกจากกันไม่ปะปนกัน 10) สร้างเสริมศรัทธา วัดควรสร้างเสริมศรัทธาของประชาชนที่มีต่อวัด คือการจัดกิจกรรมทางศาสนาให้ ประชาชนได้มีโอกาสปฏิบัติธรรมจูงใจให้ประชาชนเข้าวัดโดยการสอนธรรมอย่างจริงจัง 11) ความ สามัคคีในหมู่พระภิกษุ และสามเณร ภายในวัดพระภิกษุสงฆ์สามเณรต้องสามัคคีกันเชื่อฟังเจ้าอาวาส ผู้ปกครองวัดวัดจึงจะสงบเรียบร้อยเป็นที่ศรัทธาของประชาชน ด้านการศึกษา การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาของบรรพชิต และคฤหัสถ์เป็นกิจการ ของคณะสงฆ์ประการหนึ่งที่สำคัญยิ่งในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมมาตรา 15 ตรีมีความตอน หนึ่งว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา” ของคณะสงฆ์ และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ส่วนกลางของกฎมหาเถรสมาคมได้กำหนดวิธีดำเนินการควบคุมและส่งเสริมศาสนศึกษาว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาให้ดำเนินไปด้วยดี การจัดการศาสนศึกษาดังกล่าวคณะสงฆ์ได้ กำหนดวัตถุประสงค์ไว้โดยชัดเจนแต่โดยหลักสูตรและเนื้อหาแล้วคงอนุมานได้ว่ามีวัตถุประสงค์ 9

ประการ คือ 1) เพื่อพระสงฆ์รักษาคนและหมู่คณะ 2) เพื่อใช้อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์ 3) เพื่อใช้พัฒนาชาติบ้านเมืองด้วยคุณธรรมของศาสนา 4) เพื่อใช้ในกิจการคณะสงฆ์และการศาสนา 5) เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา 6) เพื่อสร้างศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนา 7) เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา 8) เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม 9) เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม

ผลการบริหารคณะสงฆ์ในปัจจุบัน

การศึกษาข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามคณะสงฆ์ระดับผู้บริหารที่เป็นพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบล พระนักบริหารผู้เชี่ยวชาญด้านการศาสนาผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนทั่วไปในเขตการปกครองสงฆ์ภาค 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับอายุ อายุพรรษา ตำแหน่งปัจจุบัน วุฒิทางการศึกษา และพบว่า

ในด้านอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่าส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 46-55 ปี ร้อยละ 30.30 รองลงมาคืออายุ 56 ปีขึ้นไปร้อยละ 25.10 และมีอายุระหว่าง 36-45 ปี ร้อยละ 22.30 ตามลำดับ จากข้อมูลสามารถอธิบายได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีอายุค่อนข้างสูง คือ 46-55 ปีขึ้นไปแสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระสงฆ์ครู-อาจารย์ และประชาชนทั่วไปที่มีอายุมีบทบาทในด้านการบริหารและการทำนุบำรุงศาสนามากกว่าผู้ที่มีอายุน้อย หรือทั้งนี้อาจเป็นเพราะการบริหารจัดการคณะสงฆ์ยังยึดหลักความอาวุโสทางวัยวุฒิเพื่อให้การบริหารงานด้านศาสนาได้มีการพัฒนาไปด้วยความเรียบร้อย

ในด้านอายุพรรษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุพรรษา 36 พรรษาขึ้นไป ร้อยละ 28.90 รองลงมาคืออายุพรรษา 0 พรรษา ร้อยละ 24.60 และมีอายุพรรษาระหว่าง 1-5 พรรษา ร้อยละ 18.30 ตามลำดับ จากข้อมูลสามารถอธิบายได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีจำนวนพรรษาที่สูงยังคงมีบทบาทในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 และยังพบว่าเริ่มมีพระสงฆ์รุ่นใหม่ที่มีอายุพรรษาน้อยกว่า 16 พรรษา ได้เข้ามามีบทบาทในการบริหารคณะสงฆ์เพิ่มขึ้นอีกด้วย

ในด้านการศึกษา ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิทางการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 45.70 รองลงมา คือ ระดับปริญญาตรี ร้อยละ 38.60 และระดับสูงกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 15.70 ตามลำดับ จากข้อมูลสามารถอธิบายได้ว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีวุฒิทางการศึกษาในระดับต่ำกว่าปริญญาตรี อาจเป็นเพราะมีกลุ่มตัวอย่างเป็นประชาชนทั่วไป ซึ่งเป็นผู้สูงอายุที่ไม่อยู่ในระบบการศึกษา ภาคบังคับแต่ทั้งนี้เมื่อพิจารณาวุฒิการศึกษาที่สูงขึ้นมา พบว่า มีจำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่างที่สูงกว่า แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับการเพิ่มระดับวุฒิการศึกษา แก่ตนเองเพื่อที่จะนำความรู้มาจัดการงานศาสนาให้เกิดคุณภาพในการบริหารจัดการ และการทำนุบำรุงศาสนาต่อไป รายละเอียดดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง 1 คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง (n=350)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
อายุ		
19 – 25 ปี	36	10.30
26 – 35 ปี	42	12.00
36 – 45 ปี	78	22.30
46 – 55 ปี	106	30.30
56 ปีขึ้นไป	88	25.10
อายุพรรษา		
0 พรรษา	86	24.60
1 -5 พรรษา	64	18.30
6 – 15 พรรษา	39	11.10
16 – 25 พรรษา	30	8.60
26 – 35 พรรษา	30	8.60
36 พรรษาขึ้นไป	101	28.90
วุฒิทางการศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	160	45.70
ปริญญาตรี	135	38.60
สูงกว่าปริญญาตรี	55	15.70
ตำแหน่งปัจจุบัน		
พระลูกวัด	200	57.10
พระสังฆาธิการ	100	28.60
ครู-อาจารย์ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม	50	14.30

สภาพ และปัญหาในการบริหารคณะสงฆ์ในปัจจุบันของคณะสงฆ์ภาค 4 ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นเนื้อหาตามกรอบการวิจัยจำนวน 6 ด้าน ได้แก่ การปกครองการศึกษา การศึกษาสงเคราะห์การเผยแผ่การสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ เก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีรายละเอียดดังนี้

1. ด้านการปกครอง

ในด้านการปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่าในด้านการปฏิบัติเกี่ยวกับด้านการปกครองคณะสงฆ์อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุดทุกข้อคำถาม โดย

ประเด็นคำถามที่มีระดับการปฏิบัติมากที่สุดคือ การกำกับดูแลและจัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อยมีความมั่นคงแข็งแรง ($\bar{X} = 3.51$, S.D. = 0.60) รองลงมาเป็นการออกระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะอย่างสันติสุข ($\bar{X} = 3.45$, S.D. = 0.67) และการควบคุมดูแลการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแบบแผนและประเพณีอันดีงาม ($\bar{X} = 3.42$, S.D. = 0.63) ตามลำดับรายละเอียดดังตารางที่ 4.2

สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพกลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่า การปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันนั้นมีกฎระเบียบของมหาเถรสมาคม และตามพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ร.บ. การปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 การปกครองจึงมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธานมีกรรมการมหาเถรสมาคมเป็นกรรมการ และมีเจ้าคณะเป็นผู้ปกครองดูแลตามลำดับถึงเจ้าอาวาส การดูแลปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงามต่อสมณสาธูปและพระศาสนา การมีกฎระเบียบของมหาเถรสมาคมและพระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ร.บ. การปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 ทำให้การปกครองคณะสงฆ์เกิดความเปราะบางระเบียบเรียบร้อยมากยิ่งขึ้น แต่ถึงกระนั้นการปกครองต้องมีการพัฒนาควบคู่กันไป โดยมีการปรับปรุงในรูปแบบการปกครองของแต่ละจังหวัด อำเภอ ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันแต่ตั้งอยู่บนกฎระเบียบตามที่มหาเถรสมาคมกำหนดเมื่อเกิดปัญหา หรือต้องการพัฒนาจะใช้วิธีการประชุมในระดับจังหวัดให้มากขึ้นเพื่อแก้ไขปรับปรุงดูแลให้เกิดความสามัคคีกันในเขตการปกครองและมีการแนะนำว่ากล่าวตักเตือนกันไม่ให้กระทำผิดกฎ ระเบียบ วินัย และมีการลงโทษตามลำดับ และมีการประชุมสัมมนาย่อยตามอำเภอในการปกครองของตน เพื่อให้การดำเนินงานเกิดประสิทธิภาพของคณะสงฆ์ เพื่อให้ทันตามสถานการณ์โลกที่ได้เปลี่ยนแปลงไป สิ่งที่สำคัญเป็นทำให้ศาสนามีความแข็งแกร่งมากขึ้น ปัจจัยที่สำคัญมีความเจริญก้าวหน้าของการติดต่อสื่อสารที่ทันสมัยที่ทำให้การติดต่อสื่อสารเร็วขึ้นไม่เหมือนในอดีตกว่าจะติดต่อกันได้ใช้เวลาหลายวันจึงเป็นการเปลี่ยนแปลงจากอดีตกับปัจจุบัน

พระมหาวิเชียร ให้ข้อมูลว่า “...ปัจจุบันนี้การปกครองเริ่มทั่วถึง การเดินทาง การคมนาคมเริ่มดีขึ้นสามารถส่งสิ่งของ และดูแลให้คณะสงฆ์ในการปกครองของตนเองนั้นอยู่ในระเบียบได้...”

การจัดโครงสร้างการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันเป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 การตราพระราชบัญญัติฉบับนี้เกิดขึ้นจากความต้องการของรัฐบาลในสมัยนั้นซึ่งมีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี ที่มุ่งปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับประเทศของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่นิยมการรวมอำนาจการตัดสินใจเด็ดขาดไว้กับผู้นำที่เข้มแข็ง จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เห็นว่า การปกครองระบอบประชาธิปไตยที่กำหนดให้มีการถ่วงดุลอำนาจกันนั้น นำมาซึ่งความล่าช้าและความขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ดังนั้นจึงเห็นว่า การแยกอำนาจบัญชาการคณะสงฆ์ออกเป็น 3 ทาง คือ สังฆาคคณะสังฆมนตรี และคณะวินัยธรมตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 เป็นระบบที่มีผลบั่นทอนประสิทธิภาพในการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ให้ต้องประสบอุปสรรคและล่าช้าด้วย เหตุผลดังกล่าว

คณะรัฐมนตรีจึงได้ลงมติแต่งตั้งคณะกรรมการยกร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์สมัยใหม่ขึ้นใน พ.ศ. 2503

โดยมีรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์เป็นผลสืบเนื่องมาจากการจำลองให้กับสังฆมณฑลอื่นๆ นำไปประยุกต์ใช้ ระยะเวลาที่สถาบันสงฆ์ดำรงตั้งมาอย่างยาวนาน โดยมีผลกระทบการปรับรูปแบบเพียงเล็กน้อยตลอดไปถึงการวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์การสงฆ์ที่น่าสนใจ และสังฆมณฑลนี้เองเป็นรูปแบบทางการปกครองอีกแนวทางหนึ่ง ที่จะเป็นทางเลือกให้กับชุมชนสังฆมณฑลสถาบันการศึกษาต่างๆ ที่กำลังสนใจโลกแห่งการร่นวายุแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน ในปัจจุบันและอาจเป็นทางเลือกที่เหมาะสมและถูกทางก็ได้ ในอนาคตอันใกล้นี้คงจะเห็นได้จากการส่งเสริมพระสงฆ์สามเณรให้มีการศึกษาทั้งในด้านบาลี และในมหาวิทยาลัยมากขึ้น

ปัจจุบันการปกครองคณะสงฆ์มีการจัดทำให้เป็นระบบมากขึ้นมีการแต่งตั้งพระสงฆ์ให้มีหน้าที่ในการปฏิบัติงานในวัดมีการมอบหมายงานเพื่อให้พระในปกครองได้รับผิดชอบตามลำดับขั้นระดับศักดิ์ศรัทธา ซึ่งจะมีรูปแบบที่ชัดเจนและมีผู้คอยเป็นผู้ตรวจสอบการปฏิบัติของพระในคณะสงฆ์นั้นๆ มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เครื่องมือสื่อสารมาใช้มากขึ้น ทำให้มีการติดต่อกันได้รวดเร็วและฉับไวในการติดต่อประสานงานอื่นๆ และมีการจัดสัดส่วนในการปกครองที่มีระบบที่ดีชัดเจนในทุกเรื่อง เช่น ระบบในการปกครองในปัจจุบันแบ่งได้เป็นเจ้าคณะหน เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส ซึ่งจะเห็นได้ว่าการปกครองตามลำดับขั้นมีความชัดเจนและในปัจจุบันมีการประชุมคณะสงฆ์มีการสัมมนามีการอบรมในภาคส่วนต่างๆ ชี้แจงให้เห็นซึ่งสถานการณ์ต่างๆ ในปัจจุบันว่าเป็นอย่างไร ซึ่งในการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันมีความชัดเจนยิ่งขึ้น แต่ก็ไม่ใช่ทั้งหมดของธรรมเนียมของพระพุทธเจ้าที่ได้บัญญัติไว้แต่เดิม

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีก็ย่อมมีปัญหาจากความเจริญก้าวหน้าได้ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากันบางครั้งการใช้เทคโนโลยีก็ใช้ไปในสิ่งที่ตรงกันข้ามกับวัตถุประสงค์ หรือความต้องการของกลุ่มคณะใดคณะหนึ่ง จึงเป็นที่มาของความขัดแย้งได้นอกจากนี้ยังเกิดปัญหาที่มาจาก การแต่งตั้งผู้ที่มีความสามารถเข้ามาบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่ว่าระดับใด

พระสมสมศักดิ์ กล่าวถึงประเด็นการปกครองว่า

“...ด้านการปกครองของคณะสงฆ์ในปัจจุบันใช้ไม่ได้ คือ เอาดีใส่ตัวเองเป็นส่วนมาก เช่น เป็นเจ้าคณะตำบล มีศักยภาพในการพูด หรือมีเครื่องส่งออกอากาศเพียงแก้ปัญหาให้ญาติโยมแต่ไม่แก้ปัญหาในเขตปกครองตนเอง ดีแต่สั่งๆ ไม่ลงไปดูแลแบบทฤษฎีที่พูดได้แต่ทำไม่ได้ ดังนั้นอยากให้ลงไปดูตามวัดที่มีแต่ทฤษฎีว่าความเป็นระเบียบภายในวัดหาไม่ เพราะส่วนมากดีแต่พูดหาการปฏิบัติไม่....”

ตารางที่ 4.2 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ด้านการปกครอง

ข้อที่	สภาพการบริหารคณะสงฆ์	การปฏิบัติ		
		\bar{X}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ
	1. ด้านการปกครอง			
1	การจัดประชุมพระภิกษุ สามเณรเพื่ออบรมสั่งสอนด้านวัตรปฏิบัติตามหลักธรรมวินัย	2.49	1.04	ปานกลาง
2	การออกระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะอย่างสันติสุข	3.45	0.67	มาก
3	การควบคุมดูแลการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแบบแผนและประเพณีอันดีงาม	3.42	0.63	มาก
4	การกำกับดูแลและจัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อยมีความมั่นคงแข็งแรง	3.51	0.60	มาก
5	จัดให้มีผู้ทำหน้าที่บำรุงรักษาวัด ให้เจริญก้าวหน้าและเป็น ศาสนสถานที่น่าเลื่อมใสศรัทธา	3.26	0.80	มาก
6	ให้การศึกษาอบรมแก่ภิกษุสามเณร	2.60	0.90	ปานกลาง
7	การให้ความสะดวกแก่พุทธศาสนิกชนในการบำเพ็ญกุศล	3.13	0.68	มาก

2. ด้านการศาสนศึกษา

ในด้านการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่าในด้านการปฏิบัติเกี่ยวกับการศาสนศึกษาอยู่ในระดับมากถึงปานกลางทุกข้อคำถามโดยประเด็นคำถามที่มีระดับการปฏิบัติมากที่สุดคือ การยกย่องเชิดชูเกียรติครูพระผู้สอนให้มีขวัญและกำลังใจ ($\bar{X} = 3.54$, S.D. = 0.60) รองลงมาเป็นการจัดส่งพระภิกษุสามเณรไปศึกษาในระดับสูงขึ้น ($\bar{X} = 3.46$, S.D. = 0.62) และการสรรหาและพัฒนาครูผู้สอนนักเรียนและธรรมศึกษา ($\bar{X} = 3.43$, S.D. = 0.67) ตามลำดับรายละเอียดดังตารางที่ 4.3

สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพกลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่า นับแต่รัชกาลที่ 6 เป็นต้นมา นโยบายการศึกษาได้เปลี่ยนไปโดยแยกการศึกษาของภิกษุ สามเณร และเด็กนักเรียน ออกจากกันตลอดจนถึงส่วนราชการที่รับผิดชอบด้วยโดยให้กระทรวงศึกษาธิการ รับผิดชอบเฉพาะการศึกษาสำหรับเด็กนักเรียนเท่านั้น ส่วนการศึกษาสำหรับภิกษุสามเณรให้สังกัดกระทรวงธรรมการ คณะสงฆ์ก็

ได้เป็นภาระรับผิดชอบดำเนินการต่างหากออกไปจนเป็นเอกเทศ จากการศึกษาของสงฆ์การศึกษาของฝ่ายบ้านเมืองก็ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เจริญรุดหน้ามาตามลำดับ มีโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกิดขึ้นมากมายทั่วทุกภาค มีความทันสมัยตลอดเวลาขณะที่สภาพการศึกษาพระปริยัติธรรมมิได้มีการแก้ไขปรับปรุงทำให้ค่านิยมในหมู่เยาวชน และภิกษุ สามเณร ที่มีต่อการศึกษาปริยัติธรรมลดลงไปพระภิกษุสามเณรมีความไม่มั่นใจต่อระบบการศึกษาสายปริยัติธรรมเดิมของคณะสงฆ์

แม้ในปัจจุบันจะมีการเปิดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมในระบบโรงเรียนมากขึ้นในเกือบทุกจังหวัด และยังมีมหาวิทยาลัยสงฆ์ เช่น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ต่างๆ ที่เปิดให้พระภิกษุสงฆ์สามเณรได้เล่าเรียน ในระบบปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก แต่ก็ใช้จะมีภิกษุสามเณรเข้าเรียนกันมากนักทั้งนี้ อาจจะมาจากความมั่นใจว่าเมื่อจบแล้วจะมีงานทำด้วยหรือไม่ และในระบบเวลาปกติฆราวาสก็ยังไม่สามารถเข้ามาเรียนได้

นอกจากนี้การศึกษาของสงฆ์ในปัจจุบันที่แยกออกมาจากระบบการบริหาร การศึกษาของชาติทำให้เกิดปัญหาด้านการจัดการศึกษาของสงฆ์ไทยเป็นส่วนหนึ่งของการให้ การศึกษาของภาครัฐที่มีต่อพระสงฆ์ โดยผู้เรียนไม่ต้องกังวลเรื่องค่าใช้จ่าย เนื่องจากอาศัย พุทธศาสนิกชนผู้มีปัจจัยศรัทธาบำรุงการเรียนการสอนของหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ ศึกษาของคณะกรรมการการศึกษาคณะสงฆ์ โดยมีกรมการศาสนาเป็นผู้สนองนโยบายการศึกษา ทั้งมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย อยู่ในการรับผิดชอบของกระทรวงศึกษาธิการ

หากจะมองถึงคุณภาพการจัดการศึกษาของพระสงฆ์ไทยยังพบว่าส่วนใหญ่ให้วัด จัดการเรียนการสอนกันเองมีสำนักเรียนในอำเภอเพิ่มขึ้น มีการจัดการทดสอบของอำเภอมากขึ้นมีทุน สนับสนุนแก่พระสงฆ์ที่สอบได้ให้เป็นกำลังใจแต่ที่สำคัญ ระบบการเรียนก็ยังมุ่งเน้นการท่องจำอยู่ การ คิดวิเคราะห์มีน้อยเกินไป และมุ่งเน้นการเรียนในช่วงเช้าพรรษาเป็นส่วนใหญ่ ทำให้มีเวลาเรียนจำกัด ทำให้ต้องรีบจัดการเรียนการสอน จึงทำให้เหมือนการเรียนแบบสรุปเรื่องทำให้ได้เรื่องราวที่เรียนไม่ ละเอียดมุ่งผลสอบได้เป็นสำคัญ

หากเราจะเอาโอกาสของสมัยปัจจุบันที่การศึกษาอยู่ในลักษณะของการใช้ เทคโนโลยีสารสนเทศทำให้มีการศึกษาจาก Internet หรือข้อมูลทางคอมพิวเตอร์จากเวปเพจ เวป ไซต์แสวงหาความรู้จากแหล่งความรู้ต่างๆ ได้ง่ายและการศึกษาโดยไปรับความรู้จากสถานศึกษา ภายนอกเหมือนปกติชนทั่วไป

พระมหาวิชัย ครูสอนบาลีสำนักเรียนแห่งหนึ่ง กล่าวว่า “...มีการก่อตั้งสำนัก เรียนศาสนศึกษาขึ้นภายในวัด โดยมีพระเป็นผู้สอนให้ความรู้ทั้งการท่องจำอ่านเขียนและวิเคราะห์ พร้อมทั้งมีสำนักเรียนที่มีทั้งแผนกบาลีนักธรรม และแผนกสามัญศึกษาเปิดโอกาสให้กุลบุตรชายได้เข้า ศึกษาเล่าเรียนกันเป็นอันมากแต่กลับไม่ค่อยมีคนสนใจ เนื่องจากทางภาครัฐไม่ค่อยให้การรับรองของ คุณวุฒิทางธรรมจึงเป็นแค่เพียงการศึกษาแล้วนำมาใช้ในชีวิตเท่านั้นไม่สามารถเอาไปแข่งขันต่อยอด กับทางโลกได้...”

พระวัลลพ พระลูกวัดแห่งหนึ่ง ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า “...ดียังมีการเรียนการสอนอยู่ แต่ผู้ปกครองไม่ค่อยเอาใจใส่เท่าที่ควร...”

ตารางที่ 4.3 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ด้านการศึกษา

ข้อที่	สภาพการบริหารคณะสงฆ์	การปฏิบัติ		
		\bar{X}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ
	2. ด้านการศึกษา			
1	ให้การสนับสนุนส่งเสริมการสอนนักรธรรมบาลี	2.32	1.02	ปานกลาง
2	การดูแลเร่งรัดให้มีการเรียนการสอนนักรธรรมตามหลักสูตรมหาเถรสมาคม	3.28	0.65	มาก
3	การให้การศึกษอบรมแก่ ภิกษุ สามเณร	3.30	0.68	มาก
4	รณรงค์ให้มีการอบรมนักรธรรมก่อนสอบ	2.49	1.04	ปานกลาง
5	การสรรหาและพัฒนาครูผู้สอนนักรธรรมและธรรมศึกษา	3.43	0.67	มาก
6	มีการจัดส่งพระภิกษุสามเณรไปศึกษาในระดับสูงขึ้น	3.46	0.62	มาก
7	การยกย่องเชิดชูเกียรติครูพระผู้สอนให้มีขวัญและกำลังใจ	3.54	0.60	มาก

3. ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ในด้านการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่า ในด้านการปฏิบัติเกี่ยวกับการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อยู่ในระดับมากถึงปานกลางทุกข้อคำถาม โดยประเด็นคำถามที่มีระดับการปฏิบัติมากที่สุด คือ การจัดตั้งโรงเรียนปริยัติเพื่อส่งเสริมการศึกษาแก่ ภิกษุ สามเณร ($\bar{X} = 3.39$, S.D. = 0.68) รองลงมาเป็นการจัดหางบประมาณในการสร้างอาคารเรียน ($\bar{X} = 3.30$, S.D. = 0.69) และการช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษา ($\bar{X} = 3.23$, S.D. = 0.65) ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 4.4

สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพกลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่า การศึกษาสงเคราะห์ในปัจจุบันมีการจัดการศึกษาหลายรูปแบบ โดยการจัดพระพุทธศาสนาวินยาธิการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดโรงเรียนเอกชนการกุศลของวัด โดยมีพระภิกษุ เจ้าอาวาส เป็นผู้ดำเนินการมีการแจกทุนการศึกษา มอบอาหารกลางวันให้กับเด็กนักเรียน จึงเป็นการดำเนินการด้านการศึกษาสงเคราะห์ ในปัจจุบันนี้จึงทำให้เด็กมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง และทำให้นักเรียนได้เรียนรู้ความเป็นมาหลักธรรมในการแก้ปัญหาเป็นอย่างดี

การศึกษาสงเคราะห์มีอยู่ทั่วประเทศไทยที่เป็นการสงเคราะห์พระสงฆ์ สามเณร มีทั้งส่วนที่เป็นวัดญาติโยม หรือผู้ที่มีจิตศรัทธามอบทุนการศึกษาให้กับภิกษุ สามเณรได้ใช้ในการศึกษาเล่าเรียนในทุกๆระดับ ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา ปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก การศึกษาสงเคราะห์แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์
2. โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์
3. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา
4. ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์

คณะสงฆ์กำหนดการศึกษาสงเคราะห์เป็นกิจของคณะสงฆ์ 2 ประการ คือ

1. การศึกษาอื่นนอกจากการศาสนศึกษาที่พระสงฆ์ดำเนินการ เพื่อสงเคราะห์ประชาชน หรือพระภิกษุ สามเณร ทั้งนี้การตั้งทุนสงเคราะห์นักเรียนเป็นงานหนึ่งของคณะสงฆ์
2. พระสงฆ์มีบทบาทการพัฒนาจริยธรรมให้กับประชาชนบทบาทพระสงฆ์ ในการพัฒนาทางการศึกษามีการอบรมจริยธรรมนักเรียนตามโรงเรียนและหมู่บ้านบทบาทด้านการพัฒนาการเรียนรู้ตามอศยาศัยจัดบริเวณวัดให้เป็นอุทยานการศึกษา

ตารางที่ 4.4 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ข้อที่	สภาพการบริหารคณะสงฆ์	การปฏิบัติ		
		\bar{X}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ
	3. ด้านการศึกษาสงเคราะห์			
1	การจัดตั้งโรงเรียนปริยัติเพื่อส่งเสริมการศึกษาแก่ภิกษุสามเณร	3.39	0.68	มาก
2	ให้สถานที่ภายในวัดเพื่อเป็นสื่อกลางทางการศึกษา	2.48	0.89	ปานกลาง
3	การช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษา	3.23	0.65	มาก
4	ตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็ก และเยาวชนทุกระดับชั้น	2.41	1.07	ปานกลาง
5	เป็นครูช่วยสอนวิชาพุทธศาสนาในสถานศึกษา	3.21	0.76	มาก
6	การจัดหางบประมาณในการสร้างอาคารเรียน	3.30	0.69	มาก
7	การช่วยเหลือเกื้อกูล ให้ทุนการศึกษาแก่ภิกษุสามเณรเพื่อศึกษาในระดับสูง	2.87	0.91	ปานกลาง

4. ด้านการเผยแผ่ศาสนา

ในด้านการเผยแผ่ศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่าในด้านการปฏิบัติเกี่ยวกับการเผยแผ่ศาสนาของคณะสงฆ์อยู่ในระดับมากถึงปานกลางทุกข้อคำถามโดยประเด็นคำถามที่มีระดับการปฏิบัติมากที่สุดคือ จัดให้มีกิจกรรมการบำเพ็ญกุศลในวันสำคัญเช่นวันวิสาขบูชา ($\bar{X} = 3.39$, S.D. = 0.71) รองลงมาเป็นแนะนำคำสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา โดยถูกต้อง ($\bar{X} = 3.35$, S.D. = 0.66) และการอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณะสัญญา และอบรมในเรื่องพระธรรมวินัย จรรยา มารยาท การปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธี หรือแบบอย่างที่ดี ($\bar{X} = 3.20$, S.D. = 0.74) ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 4.5

สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพกลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่า การเผยแผ่ พระพุทธศาสนาในสภาพปัจจุบันนั้นได้มีพัฒนาการไปอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะการนำเอาเทคโนโลยีการสื่อสารมาใช้ประกอบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งการเผยแผ่ทางโทรทัศน์ วิทยุ หรือสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ นอกจากนี้ยังมีการสอดแทรกรูปภาพ รูปการ์ตูน ในการสอนหลักธรรมอีกด้วย การจัดโครงการบวชสามเณรภาคฤดูร้อน การจัดโครงการอุปสมบทหมู่ การอบรมครูจริยศึกษาก็เป็นวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอีกวิธีการหนึ่งที่นิยมทำกันในปัจจุบัน

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสภาพปัจจุบันด้วยความก้าวหน้าทางการศึกษา และทักษะการใช้ภาษาของสมัยนี้มีความพร้อมได้มีการเขียนและพิมพ์ตำราทางพระพุทธศาสนาโดยตรง คือ พระไตรปิฎก อรรถกถาฎีกา อนุฎีกา และแต่งตำราทางวรรณคดี วรรณกรรม วรรณศิลป์ ตำรา วิชาการ รวมถึงเว็บไซต์เป็นหนังสือในการถ่ายทอดหลักธรรมคำสอน เพื่อเผยแผ่แก่ผู้ต้องการศึกษา หรือผู้ที่สนใจพระพุทธศาสนาโดยสมบูรณ์เป็นการเผยแผ่ให้ได้เข้าถึงหลักธรรมวินัยอย่างสนใจ และอย่างกว้างขวางถูกต้องเป็นจริงตามหลักคำสอนปัจจุบัน นอกจากพระภิกษุ สามเณร จะยังคงใช้วิธีการสอนแบบสมัยเก่า คือการเทศนาที่ได้นำเอาสื่อเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอีกด้วยมีทั้งทำเป็นสื่อแบบการ์ตูน นิทานแฝงคติธรรม ละครชีวิตจริงเพื่อช่วยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาปฏิบัติสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ได้อย่างยาวนานต่อไป เป็นต้น

ถึงแม้ว่าจะมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยแต่การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้สัมฤทธิ์ผล และสามารถนำคำสอนไปสู่การปฏิบัติได้จริงจะต้องมีบุคลากรที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะบุคลากรจะต้องมีการศึกษาที่สูงพอที่จะทำความเข้าใจในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาได้อย่างลึกซึ้ง ในการลงไปทำงานตรงนี้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันได้มีการจัดบรรยายธรรมในสถาบันการศึกษาตามโรงเรียนต่างๆ เพื่อให้เด็กและผู้ใหญ่ได้ศึกษาหาความรู้ในพระพุทธศาสนา และยังมีการจัดพิธีและวัฒนธรรมต่างๆ ภายในวัดเพื่อดำรงไว้ซึ่งพระวินัยตามแนวทางในพระพุทธศาสนาและยังมีการจัดกิจกรรมอบรมแก่เด็กนักเรียน นักศึกษาให้ได้มีส่วนร่วมในพระพุทธศาสนาอีกด้วย และการจัดกิจกรรมเข้าค่ายแก่ประชาชนทั่วไป เพื่อให้เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจเป็นที่พึ่งพิงแก่ประชาชน ประกอบกับเผยแผ่คำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาในตัว

หลังจากนั้นพุทธทาสภิกขุก็นำเอาปริยัติธรรมมาวิเคราะห์สังเคราะห์ตีความนำโลกุตระธรรมมาเผยแผ่เป็นรูปธรรมอย่างได้ผลถึงปัจจุบันส่งต่อมาถึงพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) สังเคราะห์โลกกับธรรมให้เป็นเนื้อเดียวกัน ด้วยภูมิธรรม ภูมิปัญญาอย่างเอกอุทำให้การเผยแผ่หลักธรรมโดยเด่นชัดเจนเป็นต้นแบบให้พระสงฆ์ได้ทำงานร่วมอย่างได้ผล

ตารางที่ 4.5 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ด้านการเผยแผ่ศาสนา

ข้อที่	สภาพการบริหารคณะสงฆ์	การปฏิบัติ		
		\bar{X}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ
	4. ด้านการเผยแผ่ศาสนา			
1	การอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณะสัญญาและอบรมในเรื่องพระธรรมวินัยจรรยา มารยาทการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างที่ดี	3.20	0.74	มาก
2	จัดให้มีกิจกรรมการบำเพ็ญกุศลในวันสำคัญ เช่นวันวิสาขบูชา	3.39	0.71	มาก
3	การแนะนำสั่งสอนอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ	2.20	0.96	ปานกลาง
4	แนะนำคำสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาโดยถูกต้อง	3.35	0.66	มาก
5	จัดให้มีการเทศบรยายธรรมในวันสำคัญต่างๆ เช่น วันพระ วันหยุดราชการ ต่างๆ	2.31	0.48	ปานกลาง
6	การจัดหาหนังสือ การไหว้พระสวดมนต์เพื่อผู้รักษาสิลพึงธรรมได้ท่องได้อ่าน ตามควรแก่โอกาส	2.31	0.48	ปานกลาง
7	จัดให้มีพระธรรมทูตในการเผยแผ่ธรรมเป็นประจำ	3.06	0.34	มาก

5. ด้านการสาธารณูปการ

ในด้านการสาธารณูปการของคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่าในด้านการปฏิบัติเกี่ยวกับด้านการสาธารณูป การอยู่ในระดับมาก ถึงปานกลาง ทุกข้อคำถาม โดยประเด็นคำถามที่มีระดับการปฏิบัติมากที่สุด คือ การจัดสาธารณูปโภคเช่นน้ำไฟ ภายในวัด ($\bar{X} = 3.54$, S.D. = 0.60) รองลงมาเป็นการดูแลซ่อมแซมและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายใน วัดที่ชำรุดทรุดโทรม ($\bar{X} = 3.52$, S.D. = 0.56) และการจัดเตรียมที่พักอาศัยสำหรับบรรดาประชาชน โดยทั่วไป ($\bar{X} = 3.47$, S.D. = 0.62) ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 4.6

สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพกลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่า สมัยปัจจุบันก็ไม่ต่างจากสมัย พุทธกาลมากนัก การก่อสร้างและบูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ที่ได้ทรัพย์จากผู้มีศรัทธา ไม่ว่าจะเป็นมหาเศรษฐีขุนนางชั้นผู้ใหญ่ คหบดี ในหมู่บ้าน การย้าย การยุบ เลิก การขอพระราชทาน วิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอาราม หลวง การศาสนสมบัติของวัด อย่างไรก็ตามการสาธารณูปการเป็นงานที่ละเอียดอ่อนที่ผู้ปฏิบัติ โดยตรง คือ เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการระดับวัด และเจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นต้องมีความสัมพันธ์ กัน 2 ประการ คือ

1. ควบคุมการสาธารณูปการ

2. ส่งเสริมการสาธารณูปการ

นอกจากนี้ยังมีงานอีกส่วนที่เป็นงานประเภทนี้ คือ

1. การจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัด

2. การจัดวางผังวัด

3. การจัดวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและการเรียนรู้

ในปัจจุบันนั้นมีการก่อสร้างสาธารณูปการที่เป็นถาวรวัตถุ เพื่ออำนวยความสะดวก เพิ่มมากขึ้น เพราะมีทุนจากหลายด้านไม่ว่าจะเป็นด้านศรัทธาจากญาติโยม ทำให้วัดมีก่อสร้างเพิ่ม มากขึ้นกว่าเดิม โดยเฉพาะวัดที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยว วัดที่จัดให้มีการสร้างวัตถุมงคลเครื่องรางของ ขลัง การก่อสร้างมักทำไปด้วยต้องการให้ญาติโยมผู้บริจาคได้อุ่นใจว่าเงินที่เขาส่งมาได้นำไปใช้ ตามวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการแล้วแต่ไม่ได้คิดว่าเมื่อสร้างไปแล้วจะเกิดอะไรขึ้นตามมา โดยเฉพาะ การบำรุงรักษาค่าสาธารณูปโภคที่ตามมาอีกมากมาย ซึ่งมักจะมีคนถามตามมาว่าการก่อสร้าง สาธารณูปการเป็นกิจของสงฆ์ในปัจจุบันหรือไม่ เพราะบางวัดมีมากจนไม่สามารถควบคุมดูแลได้อย่าง ทัวถึงประกอบกับมีพระสงฆ์ลดน้อยลงตามลำดับ การประกอบกิจของสงฆ์ก็ลดน้อยลงการดูแล บำรุงรักษาทำได้ไม่ทั่วถึงสิ้นเปลืองงบประมาณกำลังคนที่ดูแล

หากจะมองในด้านความเจริญก้าวหน้า ในด้านการก่อสร้างก็คงไม่มีอะไรน่าแปลก ใจ เพราะทุกวัดมีการก่อสร้างเป็นประจำตลอดทั้งปีอยู่แล้ว ประกอบกับความเจริญทางด้านเทคโนโลยี ทำให้การก่อสร้างเป็นไปอย่างรวดเร็ว มีการพัฒนารูปแบบสิ่งก่อสร้างกันไปยุคตามสมัย บางแห่งแทบ จะไม่เหลือเค้าโครงความเป็นยุคเก่าอยู่เลย ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเป็นความต้องการของเจ้าภาพในการก่อสร้าง นั้นๆ ด้วยแต่ก็มีวัดจำนวนไม่น้อยที่เริ่มเล็งเห็นว่า การก่อสร้างนั้นควรจะนำไปใช้ประโยชน์ในด้านอื่น

มากขึ้นนอกเหนือไปจากศาสนสถาน จึงหันไปสร้างโรงเรียนให้แก่พระภิกษุ และสามเณรได้เล่าเรียน สถานที่ให้ความช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ในด้านต่างๆ การก่อสร้างเพื่อช่วยเหลือผู้เจ็บป่วย ฯลฯ

ตารางที่ 4.6 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ด้านการสาธารณูปการ

ข้อที่	สภาพการบริหารคณะสงฆ์	การปฏิบัติ		
		\bar{X}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ
	5. ด้านการสาธารณูปการ			
1	การวางแผนในการก่อสร้างอาคารเสนาสนะในวัด	3.31	0.66	มาก
2	การหาทุนในการบำรุงวัดและซ่อมแซมอาคารและเครื่องสาธารณูปโภค	3.30	0.68	มาก
3	การจัดการควบคุมสิ่งปลูกสร้างภายในวัดให้เป็นระเบียบสัดส่วน	2.41	1.03	ปานกลาง
4	การดูแลซ่อมแซมและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัดที่ชำรุดทรุดโทรม	3.52	0.56	มาก
5	การจัดเตรียมที่พักอาศัยสำหรับบรรดาประชาชนโดยทั่วไป	3.47	0.62	มาก
6	การจัดสาธารณูปโภคเช่นน้ำไฟภายในวัด	3.54	0.60	มาก
7	การปรับสภาพภูมิทัศน์ภายในวัดให้มีสภาพสวยงาม	3.07	0.88	มาก

6. ด้านการสาธารณสงเคราะห์

ในด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่าในด้านการปฏิบัติเกี่ยวกับด้านการสาธารณสงเคราะห์อยู่ในระดับมากถึงปานกลางทุกข้อคำถาม โดยประเด็นคำถามที่มีระดับการปฏิบัติมากที่สุด คือ การจัดทำถนนภายในวัดให้สะดวกแก่การสัญจรไปมา ($\bar{X} = 3.36$, S.D. = 0.65) รองลงมาเป็นการจัดสร้างศาลาที่พักเพื่อผู้สัญจรไปมา การดำเนินการก่อสร้างประปาชุมชน ($\bar{X} = 3.15$, S.D. = 0.83) และการดำเนินการก่อสร้างประปาชุมชน ($\bar{X} = 3.08$, S.D. = 0.83) ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 4.7

สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพกลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่า สภาพการสาธารณสงเคราะห์ในปัจจุบันจึงถือว่าเป็นศูนย์กลางของการประสานงานของประชาชนในสังคมกับหน่วยงานต่างๆ โดยการใช้สถานที่เป็นหลัก สถานที่ประชุม สถานที่ฝึกอาชีพ สถานที่จัดกิจกรรมของชุมชน มีการจัดเป็นคณะ

ที่สามารถช่วยคณะกลุ่มคนนอกชุมชน และสามารถช่วยเหลืออีกหลายๆ ที่อีกด้วยในบางพื้นที่บางแห่ง อาจจะมีการสงเคราะห์มีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง

ปัจจุบันการสาธารณสุขสงเคราะห์มีมากขึ้นตามลำดับ เพราะพระสงฆ์ได้รับความรู้และความเข้าใจในหลักธรรมของศาสนามากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดความตระหนักในการช่วยเหลือผู้เดือดร้อน จะเห็นได้จากพระสงฆ์นำของไปช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม ซึ่งเป็นการช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ทั้งในด้านจิตใจ ร่างกาย และเครื่องสากาณูปโภคต่างๆ ที่จำเป็นเช่นที่อยู่อาศัยเงินยารักษาโรค เครื่องแต่งกาย เป็นต้น การสาธารณสุขสงเคราะห์ในปัจจุบัน คือการช่วยเหลือสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล การช่วยจัดหาทุนสงเคราะห์ การป้องกันยาเสพติด การช่วยเหลือประชาชนในโอกาสที่ควรจะช่วย เช่น การประสบอุทกภัย หรือช่วยเหลือคนชรา กองทุนเพื่อการศึกษา เป็นต้น

ปัจจุบันมีการจัดกองทุนพระผู้สูงอายุได้รับการดูแลเมื่อเกิดมีอุทกภัยต่างๆ พระสงฆ์มีส่วนช่วยอย่างเช่น เครื่องอาหารแห้ง เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ในปัจจัยสี่ ได้รับทุนในการสร้างถนน สร้างสะพานขุดคลองต่างๆ พระในปัจจุบันได้มีส่วนร่วมช่วยเหลือแทบทุกอย่าง เพื่อความสะดวกสบายในสังคมและสถานที่วัดยังใช้เปิดศูนย์อบรมหน่วยเลือกตั้งเป็นที่ชุมนุมของชุมชน อำนวยความสะดวกต่างๆ และเป็นแหล่งที่ศึกษาหาความรู้มีหอสมุดในการหาข้อมูลและยังมีเปิดสถานีวิทย์เผยแพร่บริการเกี่ยวกับการสื่อสารข้อมูลทางราชการต่างๆ ถึงชุมชน ปัจจุบันการมีส่วนร่วมช่วยเหลือของพระภิกษุสามเณรในปัจจุบันนั้นได้มีมากขึ้น

สังคมไทยปัจจุบันเป็นสังคมเมืองเพิ่มมากขึ้น การเข้าวัดทำบุญจะพบเห็นก็เพียงในวันเสาร์อาทิตย์ หรือที่เป็นวันหยุดที่เป็นวันสำคัญๆ เท่านั้น เช่น ปีใหม่ สงกรานต์ เหตุผลที่สำคัญคือไม่สามารถหยุดงานมาร่วมกิจกรรมทางสงฆ์ได้ ความพร้อมในส่วนปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ว่าให้พระสงฆ์สามารถเข้าไปมีส่วนร่วม และจัดกิจกรรมได้อย่างเต็มที่แต่เพราะเหตุแห่งความสะดวกสบายจึงทำให้พระสงฆ์เข้าถึงชุมชนได้น้อยต่างคนต่างทำหน้าที่ของตน

การจัดกิจกรรมอันเป็นสาธารณประโยชน์ที่พระสงฆ์หรือวัดต่างๆ ในปัจจุบันมีอยู่ 4 แนวทาง คือ

1. การเข้าไปบริหารจัดการดำเนินการทำโครงการขึ้นมาเองลักษณะกิจกรรมประจำหรือชั่วคราว เช่น ห้องสมุดเพื่อประชาชน จัดหาทุนเพื่อการสงเคราะห์ การตั้งมูลนิธิ การตั้งกองทุนเพื่อช่วยคนยากจนประสบภัย หน่วย อ.ป.ต.
2. การเข้าไปสนับสนุน เช่น การพัฒนาหมู่บ้านหรือชุมชน การช่วยเหลือทางราชการในการป้องกัน และแก้ไขปัญหายาเสพติด เป็นต้น
3. การเข้าไปแสวงหาการมีส่วนร่วมเป็นการช่วยเหลือในส่วนของสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง การขุดลอกคูคลอง การสร้างฌาปนสถาน การสร้างระบบประปา และระบบไฟฟ้า หรือเครื่องกำเนิดไฟฟ้า
4. การเข้าไปแบบให้เปล่า เช่น การช่วยผู้ประสบภัยพิบัติไม่ว่าจะเป็นอุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย การประสบอุบัติเหตุ การประสบภัยธรรมชาติ การสงเคราะห์คนชรา คนพิการ เป็นต้น

ตารางที่ 4.7 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ด้านการสาธารณสงเคราะห์

ข้อที่	สภาพการบริหารคณะสงฆ์	การปฏิบัติ		
		\bar{X}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ
	6. ด้านการสาธารณสงเคราะห์			
1	การจัดทำถนนภายในวัดให้สะดวกแก่การสัญจรไปมา	3.36	0.65	มาก
2	การจัดสร้างศาลาที่พักสำหรับผู้สัญจรไปมา	3.15	0.83	มาก
3	การดำเนินการก่อสร้างประปาชุมชน	3.08	0.83	มาก
4	การดำเนินกิจการสงเคราะห์ด้วยการพัฒนาถนนหนทาง คูคลอง	3.04	0.86	มาก
5	การจัดสถานที่เพื่อเป็นที่บำบัดผู้ติดยาเสพติดให้โทษ	2.73	0.99	ปานกลาง
6	การจัดตั้งกองทุนเพื่อส่งเสริมอาชีพแก่ประชาชน	3.06	0.94	มาก
7	การกำหนดแผนงานเพื่อให้สงเคราะห์แก่ประชาชน	2.88	0.80	ปานกลาง

เมื่อพิจารณาในภาพรวมของการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 พบว่า การปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารคณะสงฆ์ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมากโดยมีประเด็นคำถามที่มีระดับการปฏิบัติมาก คือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ($\bar{X} = 2.51$, S.D. = 0.53) รองลงมาเป็นด้านการปกครอง ($\bar{X} = 2.39$, S.D. = 0.51) และด้านการสาธารณูปการ ($\bar{X} = 2.36$, S.D. = 0.52) ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 4.8

ตารางที่ 4.8 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ในภาพรวม

สภาพการบริหารคณะสงฆ์	การปฏิบัติ		
	\bar{X}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ
1. ด้านการปกครอง	3.12	0.51	มาก
2. ด้านการศาสนศึกษา	3.12	0.56	มาก
3. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	2.91	0.53	ปานกลาง
4. ด้านการเผยแผ่ศาสนา	2.83	0.51	ปานกลาง
5. ด้านการสาธารณูปการ	3.23	0.52	มาก
6. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	3.04	0.46	มาก
รวม	3.04	0.55	มาก

1.2 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ผู้วิจัยจึงได้ทำการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณโดยใช้วิธี Enter และได้กำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

Y = การบริหารจัดการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

(X_1) = ด้านการการปกครอง

(X_2) = ด้านการศาสนศึกษา

(X_3) = ด้านการศึกษาสงเคราะห์

(X_4) = ด้านการเผยแผ่ศาสนา

(X_5) = ด้านการสาธารณูปการ

(X_6) = ด้านการสาธารณสงเคราะห์

ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นพบว่าตัวแปรด้านการการปกครอง(X_1) มีความสัมพันธ์กับทุกตัวแปร โดยมีความสัมพันธ์กับตัวแปร ด้านการสาธารณูปการมากที่สุดเท่ากับ 0.61 รองลงมาเป็นตัวแปรด้านการศึกษาสงเคราะห์ (X_3) เท่ากับ 0.54 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ในส่วนของตัวแปรด้านการศึกษา (X_2) มีความสัมพันธ์กับตัวแปร ด้านการสาธารณูปการ เท่ากับ 0.55 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วนตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กันน้อยที่สุดกับตัวแปรอื่นๆ ทุกตัว คือ ด้านการเผยแผ่ศาสนา (X_4) และเมื่อพิจารณาตามตัวแปรทุกตัวในภาพรวมพบว่า มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

เมื่อพิจารณาจากผลการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตามพบว่าตัวแปรด้านการปกครอง (X_1) มีความสัมพันธ์กันกับตัวแปรการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 (Y) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 รายละเอียดดังตารางที่ 4.9

ตารางที่ 4.9 สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นกับการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

ตัวแปร	(X_1)	(X_2)	(X_3)	(X_4)	(X_5)	(X_6)	\bar{X}	S.D.
(X_1)	1.00						2.39	0.51
(X_2)	0.44**	1.00					2.20	0.56
(X_3)	0.54**	0.44**	1.00				2.51	0.53
(X_4)	-0.13*	-0.00	-0.05	1.00			2.31	0.51
(X_5)	0.61**	0.55**	0.56**	-0.05	1.00		2.36	0.52
(X_6)	0.24**	0.31**	0.21**	-0.04	0.27**	1.00	2.10	0.46

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณตามลำดับความสำคัญของตัวแปรที่เข้าสมการพบว่าตัวแปรด้านการปกครอง (X_1) ด้านการศาสนศึกษา (X_2) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (X_3) ด้านการสาธารณูปการ (X_5) และ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ (X_6) ที่มีอิทธิพลในการทำนายต่อการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 (Y) ได้ทุกตัวโดยมีคะแนนการทำนายเท่ากับร้อยละ 70.30 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีความคลาดเคลื่อนในการทำนายเท่ากับ 0.38 รายละเอียดดังสมการ

จากสมการทำนายการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 นี้ชี้ให้เห็นว่าปัจจัยด้านการปกครองมีอิทธิพลสูงสุด ที่จะทำให้การปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 มีประสิทธิผล ส่วนปัจจัยที่สนับสนุน ได้แก่ ปัจจัยด้านการศาสนศึกษา ดังนั้นหากจะทำให้การปกครองมีประสิทธิผลคณะสงฆ์จะต้องเพิ่มศักยภาพด้านการศึกษาให้มากขึ้น

$$Y = -1.93 + 0.35 (X_1) + 0.28 (X_2) + 0.33 (X_3) + 0.31 (X_4) + 0.29 (X_5) + 0.18 (X_6)$$

$$R = 0.84 \quad R^2 = 0.70 \quad \text{Adj } R^2 = 0.70 \quad R^2 \text{change} = 0.70 \quad \text{SEE} = 0.38$$

$$\text{Sig.} = 0.00$$

สรุปสภาพและปัญหาการบริหารงานคณะสงฆ์ในปัจจุบัน

ด้านการปกครองคณะสงฆ์

1. การปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันนั้น กฎระเบียบของมหาเถรสมาคมได้มีกฎหมายขึ้น ได้มีการปรับปรุงในรูปแบบการปกครองแต่ละจังหวัด อำเภอ

2. มีการประชุมระดับจังหวัดเพื่อแก้ไข ปรับปรุง ดูแล เพื่อให้ให้เกิดความสามัคคีกันในเขต การปกครอง เพื่อให้มีประสิทธิภาพของคณะสงฆ์เพื่อให้ทันตามสถานการณ์โลกที่ได้เปลี่ยนแปลงไป และจะได้ไม่ให้ศาสนาอื่นมารุกรานของเรา

3. มีการติดต่อสื่อสารด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยได้เร็วขึ้น

4. การเดินทางคมนาคมเริ่มดีขึ้น สามารถส่งสิ่งของและดูแลให้คณะสงฆ์ในการ ปกครองของตัวเองนั้นอยู่ในระเบียบได้

5. การปกครองคณะสงฆ์ของไทยเป็นไปตามพระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ร.บ. ปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2535

6. ในการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ถือเป็นการปกครองที่ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าไร อย่างที่เห็นได้ชัดในปัจจุบัน

7. มีการแต่งตั้งผู้ปกครองจากผู้ที่มีความรู้เป็นส่วนใหญ่และเน้นผู้ทำงานเป็นหลัก

8. มีการปกครองที่ดีมาก เพราะมีการส่งเสริมพระสงฆ์สามเณรให้มีการศึกษาทั้งในด้าน บาลี และในด้านมหาวิทยาลัยถือว่ามี การปกครองที่ดีมาก

9. มีการบริหารเป็นระบบมากขึ้น มีการจัดตั้งให้ทำหน้าที่ในการปฏิบัติงานในวัด มีการ มอบหมายงานเพื่อให้พระในปกครองได้รับผิดชอบตามระดับชั้น ระดับศักดิ์นา ซึ่งจะ มีรูปแบบที่ ชัดเจน และมีผู้คอยเป็นผู้ตรวจสอบการปฏิบัติของพระในคณะสงฆ์นั้นๆ

10. ในสภาพปัจจุบันการปกครองคณะสงฆ์ มีการจัดสัดส่วนในการปกครองที่มีระบบที่ดี ชัดเจนในทุกเรื่อง เช่นระบบในการปกครองในปัจจุบันแบ่งได้เป็น เจ้าคณะหน เจ้าคณะภาค เจ้าคณะ จังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส ซึ่งจะเห็นได้ว่าการปกครองตามลำดับชั้น มีความ ชัดเจน

11. ในปัจจุบันมีการประชุมคณะสงฆ์ มีการสัมมนา มีการอบรมในภาคส่วนต่างๆ ชี้แจงให้ เห็นซึ่งสถานการณ์ต่างๆ ในปัจจุบันว่าเป็นอย่างไร ซึ่งในการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันมีความ ชัดเจนยิ่งขึ้นแต่ก็ไม่ทิ้งหลักของธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าที่ได้บัญญัติไว้แต่เดิม

ด้านการศาสนศึกษาของสงฆ์

1. การศึกษาระดับพื้นฐานแยกออกจากกันระหว่างสงฆ์กับคฤหัสถ์

2. มีการศึกษาในรูปแบบปริยัติสามัญ และในด้านปริยัติบาลี

3. มีมหาวิทยาลัยสงฆ์

4. ตามโรงเรียนมีหน่วยอบรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

5. มีอาคารสถานที่ สื่อการเรียนการสอน บุคลากร และงบประมาณ ทำให้การศึกษาของ สงฆ์มีความทันสมัยและมีประโยชน์อย่างมาก

6. โดยมากยังให้วัดจัดการเรียนการสอนเอง

7. การเรียนยังมุ่งเน้นการท่องจำอยู่ การคิดวิเคราะห์ยังน้อยเกินไป

8. มีการศึกษาของพระน้อยลง

9. ครูพระลดลง

10. มีระบบ IT ช่วยในการศึกษามากขึ้น

ด้านการศึกษาสงเคราะห์

1. โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

2. ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด

3. โรงเรียนเอกชนการกุศลของวัด

4. มีการแจกทุนการศึกษาให้กับเด็กนักเรียน

5. มอบอาหารกลางวันให้กับเด็กนักเรียน

6. มีองค์กรสถานที่สงเคราะห์อย่างเป็นระบบเพิ่มขึ้น

7. โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์

ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

1. มีการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารมากขึ้น เช่น การเผยแพร่ทางทีวี ซีดี ทางวิทยุ ทางอินเทอร์เน็ต

2. ใช้สื่อการสอนรูปแบบต่างๆ เช่น รูปการ์ตูนสอดแทรกหลักธรรม นิทานคติธรรม

3. มีการจัดโครงการบวชสามเณรภาคฤดูร้อน การจัดโครงการอุปสมบทหมู่

4. มีการอบรมครูจริยศึกษา เพื่อเป็นหลักตัวอย่างให้แก่เด็กนักเรียนเป็นอย่างดี

5. มีการเขียนและพิมพ์ตำราทางพระพุทธศาสนาโดยตรง คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และแต่งตำราทางวรรณคดี วรรณกรรม วรรณศิลป์ ตำราวิชาการ

6. การเผยแพร่ผ่านทางเว็บไซต์

7. ขาดบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถในการเผยแผ่

8. มีการจัดบรรยายธรรมในสถาบันการศึกษา ตามโรงเรียนต่างๆ การจัดกิจกรรมอบรมแก่เด็กนักเรียน การจัดกิจกรรมเข้าค่ายแก่ประชาชนทั่วไป

9. สภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน มีการเผยแผ่ที่มีวิธีการมากขึ้น เช่น การแสดงธรรม ปาฐกถาธรรม การบรรยายธรรม การปุจฉาวิสัชนา และการเขียนหนังสือธรรมะ การทำรายการหนังสือธรรมะ ทำให้การเผยแผ่เข้าถึงพุทธศาสนิกชนอย่างทั่วถึง และเกิดประโยชน์มากขึ้น

10. การประเมินผลการเข้าถึงการเผยแผ่ยังมีน้อย

ด้านการสาธารณูปการ

1. ปัจจุบันพระสงฆ์มีความรู้ความสามารถหาเงินมาซื้อสิ่งของ และเครื่องสาธารณูปโภคมาต่อเติม หรือสร้างสรรค์บูรณะปฏิสังขรณ์ขึ้นมาได้

2. มีการก่อสร้างและบูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนสถานและวัตถุเพิ่มมากขึ้น เกินความจำเป็นของสงฆ์ และการใช้ประโยชน์

3. ขาดควบคุมการสาธารณูปการต่างๆ เพราะมีบุคลากรน้อย

ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์

1. มีการจัดเป็นคณะ ที่สามารถช่วยคณะกลุ่มคนนอกชุมชน และสามารถช่วยเหลืออีกหลาย ๆ ที่อีกด้วย

2. ปัจจุบันการสาธารณสุขสงเคราะห์มีมากขึ้น เช่น พระสงฆ์นำไปช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม ผู้ประสบภัยต่างๆ เป็นต้น (เครื่องอาหารแห้ง เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค)

3. มีการจัดกองทุน มูลนิธิ สมาคมสงเคราะห์ช่วยเหลือต่างๆ

4. มีการเปิดสถานีวิทย์เผยแพร่บริการเกี่ยวกับการสื่อสารข้อมูลทางราชการต่างๆ ถึงชุมชน

5. การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล การมีส่วนร่วมในการสร้างถนนหนทาง การขุดลอกคูคลอง การสร้างฌาปนสถาน การสร้างระบบประปา และระบบไฟฟ้า หรือเครื่องกำเนิดไฟฟ้า

6. การช่วยจัดหาทุนสงเคราะห์การป้องกันยาเสพติด

7. ห้องสมุดเพื่อประชาชน

ส่วนที่ 2 แนวทางการจัดการการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

แนวทางการพัฒนาการบริหารคณะสงฆ์ภาค 4

แนวทางการบริหารด้านการปกครอง

แนวทางการพัฒนาในอนาคตจะต้องจัดการปกครองให้มีระบบระเบียบมากขึ้น โดยมีการปกครองให้ทั่วถึงมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการปกครองในแต่ละจังหวัด ถึงแม้ว่าในสภาพปัจจุบันจะมีความเป็นระบบดีอยู่แล้วแต่ก็ควรมีการพัฒนาให้มีการดูแลกันให้ทั่วถึงมากกว่าเดิมเพราะมีปัจจัยที่เอื้ออำนวย เช่น มีการติดต่อกันเพิ่มมากขึ้น การคมนาคมดีขึ้น เทคโนโลยีพัฒนาขึ้น เพื่อนำไปช่วยกันดูแลกันไป และมีการดูแลกันให้ทั่วถึงมากกว่าเดิม นอกจากนี้จะต้องไม่ลืมว่าคณะสงฆ์เองก็มีกฎระเบียบคำสั่งแต่จะทำอย่างไรจึงจะนำกฎ ระเบียบ คำสั่ง ของทางคณะสงฆ์มาใช้ให้เห็นเป็นรูปธรรมได้จริงมากกว่าเป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ และการเอาจริงเอาจังกับผู้ล่วงละเมิดกฎ ระเบียบ คำสั่ง และควรมีวิธีการแก้ปัญหาที่รวดเร็วมากยิ่งขึ้น แนวทางการปกครองในอนาคตการพัฒนา คณะสงฆ์ต้องเลือกผู้ที่มีความรู้ความสามารถขึ้นมาเป็นผู้นำคณะสงฆ์ การทำงานอาจแบ่งออกเป็น 4 อย่าง

1. ทำงานด้วยกาย คือ ทุ่มทั้งตัว

2. ทำงานด้วยวาจา คือ ดีแต่พูด

3. ทำงานด้วยใจ คือ พลอยอนุโมทนาด้วยพวกดีดีด้วยพวกเสียกระที่บช้า

4. ทำงานด้วยกายด้วยวาจาด้วยใจอยากให้ท่านพิจารณา

พระอภิศักดิ์ พระลูกวัด กล่าวว่า “...อยากให้ทุกๆ ท่านไม่ว่าจะเป็นคณะสงฆ์ผู้ปกครองต่างๆ ช่วยร่วมมือกันมากขึ้น และอยากให้ทุกฝ่ายช่วยสนับสนุนไม่ว่าจะเป็นในด้านใดก็ตาม...”

พระอภิศักดิ์ พระลูกวัด กล่าวเพิ่มเติมว่า “...ในการปกครองในอนาคตเราจักให้ภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ทำหน้าที่ให้เต็มที่ ต้องการการปกครองคณะสงฆ์อย่างต่อเนื่องให้ทำงานไม่ใช้กินเงินเดือนไปวันๆ งานไม่ต้องการคณะสงฆ์ที่ปกครองดีมีคุณธรรมจริยธรรมต่อหน้าที่ที่ท่าอยู่ในการแสดงความคิดเห็นนี้การปฏิบัติการพัฒนาในอนาคตให้มันดีกว่าเดิม...”

การพัฒนาคณะสงฆ์ไทยในอนาคตจะต้องเปิดโอกาสให้พระสงฆ์มีการศึกษามีความรู้ความสามารถมากขึ้นและพระสงฆ์ ต้องมีการพัฒนาระบบความรู้ให้มีความทันสมัยอย่างคำที่ว่า “รู้ธรรมรู้โลก” ที่จะสามารถพัฒนาองค์การของสงฆ์ให้ไปได้ด้วยดียิ่งขึ้นกว่าเก่า คือมีการพัฒนาในด้านพฤติกรรม ศีลธรรม จิตใจ ปัญญา สังคม สิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีไปพร้อมกันอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นควรมีการจัดทำกองทุนเพื่อการศึกษาให้กับพระในเขตปกครองเพื่อเป็นทุนในการศึกษาเล่าเรียนในระดับสูงขึ้น

นอกจากนี้การศึกษาจะต้องคงไว้ซึ่งการศึกษา ด้านภาษาบาลี วัดจะต้องเพิ่มการเรียนการสอนภาษาบาลีให้มากกว่าเดิมเพราะเป็นแก่นของพระศาสนาและเสริมด้วยการเรียนการสอนในระบบสามัญ เพื่อเพิ่มความรู้ทางโลกร่วมด้วยตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 และการเรียนในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์ไทยนั้นมีความรู้ในไปการสอนแก่ประชาชนนักเรียนและนักศึกษาในชุมชนได้ และสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้พระพุทธศาสนาได้ดำรงอยู่ต่อไป

แนวทางการบริหารด้านการศาสนศึกษา

จากฐานอดีตมาสู่ปัจจุบันมีความมุ่งมั่นไปสู่อนาคตอย่างมีทิศทางและมั่นคงยิ่งขึ้น เพราะสังคมกำลังท้าทาย ภูมิปัญญาในพุทธศาสนาว่าจะสามารถตอบคำถามความสงสัยของปัญญาชนในสังคมได้หรือไม่ ดังนั้นการศึกษาในอนาคตจะเน้นจุดใดจุดหนึ่ง เช่น อดีตเรานับภาษาบาลีกับภาษาไทย ในส่วนอนาคตต้องพัฒนาพร้อมกันไป 4 ภาษา คือ ภาษาบาลี ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาคอมพิวเตอร์ เพื่อให้ได้ภูมิปัญญาที่สมบูรณ์ที่สุด เพื่อนำคำสอนอวดสายตาประชาคมโลกได้อย่างสมบูรณ์

การศึกษาของพระสงฆ์ในพระศาสนาจะมีทั้งทางโลก และทางธรรมโดยมีเทคโนโลยีเป็นส่วนประกอบ เพื่อความเจริญก้าวหน้าให้ทันกับสมัยปัจจุบัน ในอนาคตพระสงฆ์ไทยสามารถเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยและเอกชนได้ การศึกษาของพระภิกษุสงฆ์ไทยต้องใช้ เพื่อเพิ่มสมณศักดิ์ของตนเองขึ้น เพราะว่าการศึกษามีสำคัญมาก การจัดการเรียนการสอนของพระปริยัติในอนาคตคณะสงฆ์ควรออกแบบการศึกษามุ่งเน้นให้ผู้ศึกษารู้จักวิเคราะห์มากยิ่งขึ้นมากกว่าการท่องจำ ควรจะมีระบบบริหารจัดการ และสนับสนุนการศึกษาของพระสงฆ์ให้มากยิ่งขึ้น เพราะเมื่อวิเคราะห์เป็นก็ยังสามารถทำให้เกิดความเข้าใจหลักธรรมมากยิ่งขึ้น และสามารถนำมาใช้ในชีวิตรจริงและทำให้พระพุทธศาสนามีความมั่นคงถาวร

พระมหาสุเทพ ครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม กล่าวว่า “...ผมถือว่าแนวทางการพัฒนาการศึกษาในอนาคตต้องมีการศึกษาแบบเป็นระบบขึ้นและน่าจะมีกิจกรรมมากขึ้นในส่วนต่างๆ ในการศึกษาของสงฆ์ต้องมีวิธีและแนวทางรับมือกันอย่างเต็มที่....”

แนวทางการบริหารด้านการศึกษาสงเคราะห์

การจัดการเรียนการศึกษาสงเคราะห์ในอนาคต เพื่อให้เยาวชนได้รับการศึกษาทั้งทางด้านทฤษฎี และปฏิบัติเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาให้ได้ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นควรมีกฎระเบียบที่จะต้องให้วัดที่อยู่ในชุมชนใกล้เคียงกับโรงเรียนหรือสถานศึกษาได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากยิ่งขึ้น มีการจัดวางแนวทางโดยอาศัยฐานข้อมูลที่เป็นปัจจุบันมีการจัดทำเป็นแผนงาน หรือแผนยุทธศาสตร์ที่

ชัดเจนมีความสะดวกมั่นคงกระจายอำนาจจัดเป็นองค์กรบริหารจัดการอย่างมืออาชีพต้องมีการบริหารจัดการได้ด้วยตนเองโดยไม่ฝากความหวังไว้กับผู้ที่มีอิทธิพลด้านการเงินในพื้นที่เท่านั้น มีการขับเคลื่อนเป็นทีม มีการเชื่อมระบบกับภาครัฐมีงบประมาณสนับสนุนอย่างเท่าเทียมมีตัวชี้วัดคุณภาพ มีการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่องทรงพลังเพิ่มมากขึ้น ตามวันเวลาหากมีปัญหาจะต้องได้รับการแก้ไข ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมที่เป็นจุดเน้นการมีทีมบริหารจัดการอย่างมืออาชีพ

นอกจากนี้การจัดการศึกษาสงเคราะห์ในอนาคตจะต้องคำนึงถึงหลักการคาดหวังของสังคม ต่อบทบาทของสถาบันสงฆ์ ความต้องการทางการศึกษาของคณะสงฆ์ ความสอดคล้องกับนโยบาย การศึกษาของชาติตามรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ตลอดจนอยู่ร่วมในระบบ การจัดการทางการศึกษาไม่แยกส่วนเฉพาะสงฆ์ โดยมีผู้แทนสงฆ์เข้าร่วมในคณะกรรมการทุกระดับ ทางการศึกษา หากเป็นไปได้อยากให้มีการจัดตั้งสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาในลักษณะ การศึกษาสงเคราะห์ของวัดจะได้เป็นทางเลือกของการศึกษาในสังคมไทยรวมทั้งภิกษุสามเณรจะได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง

พระมหาสมปอง พระลูกวัด ให้ข้อมูลว่า “...อยากให้พระสงฆ์มีความรู้ความสามารถที่จะ พัฒนาการศึกษาสงเคราะห์ ให้มีความเข้าใจทั้งผู้ให้และผู้รับ เพื่อความเจริญในอนาคตและช่วยกัน ทำงานตรงนี้ให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลเข้าใจบทบาทหน้าที่ของคน...”

แนวทางการบริหารด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอนาคตนั้นสภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การพัฒนาใน อนาคตควรให้องค์กรที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนา หรือตั้งองค์กรขึ้นมา เพื่อมีหน้าที่ดูแลการเผยแผ่ทั้งยังดูแลเนื้อหาหลักธรรมที่นำมาเผยแผ่ว่าถูกต้องและเป็นไปในทางที่ ถูกต้องหรือไม่ เพื่อช่วยกันทำให้การเผยแผ่เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ และป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้น อย่างจริงจังในเขตอำเภอ หรือจังหวัด

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะแพร่หลายมากขึ้น ต้องมีการเปิดกว้างมากขึ้นโดยเฉพาะการ นำเอาเทคโนโลยีด้านการสื่อสารเข้ามาใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มากยิ่งขึ้น เพราะเป็นการ นำเอาหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ง่ายที่สุด และรวดเร็วที่สุดใน ปัจจุบัน แต่ก็คงไม่ลืมการพัฒนาบุคลากรที่จะมาใช้สื่อในการเผยแผ่ซึ่งถือว่าสำคัญมาก บุคลากรนั้นไม่ เพียงแต่ในส่วนของพระภิกษุอาจจะมีรวมถึงฆราวาสที่มีความพร้อมในการดำเนินงานในด้านนี้ด้วย

พระครูปลัดสมชาย เจ้าอาวาส กล่าวว่า “...หลวงพ่อยุบายพัฒนาสำนักมาตลอด หลวงพ่อจะรักษาในด้านการสร้างคนมากกว่า เพราะเราจะได้นำไปพัฒนาในชุมชนของท่านเองแต่ อนาคตยังไม่มื่ออะไรที่เห็นว่าพัฒนาร่วมถึงจิตใจของพ่อบ้าน...”

ในอนาคตการก้าวเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ศาสนา สังคมและวัฒนธรรม ถือเป็น สิ่งที่ต้องได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาอย่างรอบด้าน เพื่อแสดงให้เป็นที่รู้จักของ ชาวต่างชาติและนำไปสู่การสร้างวัฒนธรรมที่หลากหลายมีการเผยแผ่ที่กว้างขวาง นอกจากนี้ควร จัดตั้งศูนย์อบรมเข้าค่ายพุทธบุตรทุกโรงเรียนในประเทศไทยและสถาบันต่างๆ เพื่อการปลูกฝังแก่ เยาวชนให้รู้จักพระพุทธศาสนาเพื่อให้ศาสนาได้อยู่คู่กับคนไทยไปยาวนานเพราะในอนาคตการมี

ศาสนาอื่นเข้ามาเผยแผ่ในประเทศไทยมากขึ้นเพราะการเปิดอาเซียน เราจึงควรปลูกฝังให้แก่เยาวชน ใต้นับถือศาสนาพุทธและยึดเอาศาสนาพุทธเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ

ด้านแนวทางการพัฒนาในอนาคตไม่ยากให้เน้นที่พิธีกรรมบทสวดมนต์ หรือบาปบุญ สวรรค์นรกชาตินี้ชาติหน้าความสำคัญของศาสนาอะไร ควรแนะแนวทางในการปฏิบัติให้มากไม่ใช่มี แต่ทฤษฎีอย่างเดียวเพราะสมัยนี้ด้านการเผยแผ่ดีมากแล้ว ส่วนด้านการนำปฏิบัติ เพื่อให้เห็นผล ในทันทีที่ปฏิบัติมัน จึงจะดีกว่าทฤษฎี แต่อยากให้เน้นคำสอนที่ทำให้ชีวิตมีประโยชน์ทุกวันนี้การสอน ศาสนาแทบจะทุกๆ ศาสนามันไปผิดทาง เน้นความสำคัญของศาสนา เทวดา เทวทูต เรื่องนรกสวรรค์ บุญบาปกรรมเก่าแต่ปางก่อน ซึ่งมันเป็นของศาสนาพราหมณ์ชัดๆ โดยสรุปแล้วอาจกล่าวได้ว่าพุทธ วิธีการเผยแผ่พระพุทธรูปศาสนาที่มีการแสดงธรรมเป็นหลักสำคัญพุทธวิธีในการบริหารมีหลัก ธรรมาธิปไตยเป็นแนวทาง การบริหารงานทางพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์สอนแนวทางการปฏิบัติ เพื่อความพ้นทุกข์ คือพระนิพพานเป็นเป้าหมายสูงสุด พระวิกรมมุนีท่านได้นำพุทธวิธีมาประยุกต์ใช้ ในการเผยแผ่พระพุทธรูปศาสนาโดยสร้างรูปแบบการเผยแผ่ให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน รักษาไว้ซึ่ง หลักปฏิบัติทำให้พระพุทธรูปศาสนาเจริญรุ่งเรืองในอนาคตสืบต่อไป เป็นต้น

การพัฒนาในอนาคตของการเผยแผ่ไปในทางที่ดีดูอย่างเด็กนักเรียน เริ่มมีการทำบุญมากขึ้น และกล้าพูดหลักธรรมได้เป็นอย่างดีจึงเป็นที่ยอมรับกันว่าการเผยแผ่พระพุทธรูปศาสนาได้พัฒนาได้ดี มากขึ้น และตามโรงเรียนจะมีการศึกษามีพระไปสอนตามโรงเรียนมากขึ้นในอนาคตเด็กนักเรียนและ เยาวชนจะมีความรู้ความเข้าใจในพุทธศาสนาได้มากขึ้นทำไมจึงต้องทำบุญในวันพระ 8 คำ 15 คำ ทำไมไม่ทำวันเสาร์ – อาทิตย์จะทำให้เด็กและเยาวชนเข้าวัดเพิ่มขึ้นประกอบกับได้มีโอกาสทำบุญด้วย

การพัฒนาเผยแผ่พระพุทธรูปศาสนาในอนาคตควรจัดตั้งศูนย์อบรมเข้าค่ายพุทธบุตรทุก โรงเรียนในประเทศไทยและสถาบันต่างๆ เพื่อการปลูกฝังแก่เยาวชนให้รู้จักพระพุทธรูปศาสนา เพื่อให้ ศาสนาได้อยู่คู่กับคนไทยไปยาวนานเพราะในอนาคตอาจมีศาสนาอื่นเข้ามาเผยแผ่ในประเทศไทย มาก ขึ้นเพราะการเปิดอาเซียน เราจึงควรปลูกฝังให้แก่เยาวชน ใต้นับถือศาสนาพุทธเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ สภาพปัญหา คือ ภูมิลาเนาแต่ละท้องถิ่นบ้างก่อตั้งเป็นเพียงเพิงพักไม่ถาวรไม่มั่นคงในแถบชนบทแต่มี ความมั่นคงถาวรในเขตชุมชนใหญ่ขาดความพร้อมในด้านต่างๆ ไม่เพียงพอ

แนวทางการบริหารด้านการสาธารณูปการ

สาธารณูปการในอนาคตควรมีการสร้างสถาบันการศึกษาให้พระภิกษุและสามเณรให้มาก ยิ่งขึ้นกว่าเดิม เพราะเป็นพัฒนาพระพุทธรูปศาสนาได้เพราะถ้าพระภิกษุมีความรู้มากขึ้นในพระธรรม พระวินัยก็จะทำให้เผยแผ่ศาสนาได้อย่างมากขึ้น ควรมีการส่งเสริมสนับสนุนจากผู้ที่เกี่ยวข้องรวมทั้ง ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ และประชาชนให้มากยิ่งขึ้นแต่จะต้องเพิ่มการทำนุบำรุงหรือ บูรณะปฏิสังขรณ์อาจจะต้องใช้จ่ายเงินทองค่อนข้างมาก เพื่อมาทำนุบำรุงตามยุคตามสมัยอยากให้ มี กิจกรรมและการร่วมมือมากกว่านี้

หากมองในด้านของวัดควรมีการส่งเสริมสนับสนุนจากผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน เพื่อที่จะเป็นการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดั้งเดิม ในการเข้าวัดไหว้พระทำบุญใน ส่วนของวัดเองก็ต้องปรับตัวเองไม่ให้ล้าสมัย ควรปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยแต่ต้องคงความเป็นวัด เป็นที่พึ่งพิงของประชาชน แต่ไม่ควรล้ำยุคจนเกินไป จนทำให้โบราณวัตถุโบราณสถานขาดความเป็น

เอกลักษณ์ไทยสิ่งก่อสร้างที่จะมีต่อไปในอนาคตจึงต้องคำนึงถึงประโยชน์การใช้สอยมากขึ้นเพื่อประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น และสิ่งก่อสร้างต้องใช้สิ่งก่อสร้างที่เป็นมิตรกับธรรมชาติและมีการจัดสถานที่สิ่งก่อสร้างที่ร่มรื่น

แนวทางการบริหารด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์

จากความต้องการจากรุ่นสู่รุ่น มีการจัดเก็บข้อมูลที่เป็นอุปสรรค ปัญหา นำมาวิเคราะห์แก้ไขปรับปรุงจนถึงปัจจุบัน ทำให้เกิดรากฐานมั่นคงพร้อมก้าวไปสู่อนาคตอย่างไม่ประมาทอย่างเป็นจังหวะและระยะห่างพอเหมาะไม่ไปก้าวก่ายทับซ้อนกับหน่วยงานอื่นๆ เป็นความสำเร็จที่รออยู่เพียงให้การเดินทางของกาลเวลาพิสูจน์แนวคิดวิธีความเสียสละของพระสงฆ์ในทุกด้านดังที่แสดงทัศนคติความคิดเห็นมาตั้งแต่ต้นตามบทบาทและหน้าที่ ที่พระสงฆ์ได้รับอย่างเต็มความสามารถโดยมีคำที่พุทธองค์ทรงตรัสไว้ว่า พวกเธอจงจาริกไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เพื่อประโยชน์เพื่อเกื้อกูลเพื่อความสุขเพื่ออนุเคราะห์โลกเพื่อประโยชน์ของชนหมู่มาก

การสาธารณสุขสงเคราะห์ในอนาคตควรมีกิจกรรมในการช่วยเหลือสังคมเชิงรุกมากยิ่งขึ้น ศึกษาสภาพปัญหาของสังคมที่เราอยู่อาศัย เพื่อช่วยพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน วัดเองต้องมีการบริหารจัดการที่เตรียมพร้อมทั้งบุคลากรและสถานที่เพื่อรองรับการให้ความอนุเคราะห์แก่ประชาชนจะมาจัดกิจกรรมภายในวัด

การสาธารณสุขสงเคราะห์ควรได้รับการสนับสนุนส่งเสริม เพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสหรือผู้ประสบภัยต่างๆ ซึ่งจะเกิดผลดีต่อภาพลักษณ์ของคณะสงฆ์ในจังหวัดอย่างยิ่ง เพราะจะทำให้โยมนั้นศรัทธามากขึ้นเพราะพระนั้นมีการช่วยเหลือโยม ไม่ใช่มีแต่โยมฝ่ายเดียวช่วยเหลือพระ คณะสงฆ์อาจเป็นตัวหลักให้กับสังคมและประเทศชาติในด้านต่างๆ อีกมากมายแต่ที่อยากจะให้คงไว้ คือจงย้อนกลับไปดูอดีตให้ยึดหลักในสิ่งที่ดีๆ ไว้แล้วนำมาแก้ไขปรับปรุงในปัจจุบัน เพื่อให้อนาคตเราเจริญและพัฒนาสืบต่อไปที่จะให้พระพุทธศาสนาคงอยู่ต่อไปในอนาคต เป็นต้น ฯลฯ ที่สำคัญควรมีแนวทางพัฒนาในอนาคตดังนี้

1. การช่วยเหลือในคณะสงฆ์กับชาวบ้านนั้น ต้องมีส่วนร่วมกันมากขึ้นเพราะว่ากิจกรรมก็ต้องมีพระสงฆ์และชาวบ้านร่วมกันจึงจะทำให้กิจกรรมของชุมชนมีความเจริญรุ่งเรือง
2. ต้องการตัวอย่างของความดีและผู้บริหารคุณธรรมโดยเฉพาะความเคร่งครัดทางวินัย
3. ต้องการให้วัดเป็นที่พึ่งพำนักพักพิงทางจิตใจของผู้มีทุกข์ ต้องการเห็นวัดเป็นที่สงบเยือกเย็นสะอาดร่มรื่นมีระเบียบ
4. ต้องการเห็นพระภิกษุเข้าหาประชาชนปลอดขวัณให้กำลังใจแนะแนวทางแก้ไขปัญหาชีวิต
5. ต้องการให้วัดเป็นศูนย์กลางพัฒนาชนบทให้ความร่วมมือสนับสนุนให้เกิดการรวมพลังแก้ไขปัญหต่างๆ
6. ต้องการให้วัดเป็นศูนย์กลางของการศึกษาด้านต่างๆ ทั้งด้านหลักธรรมของพระศาสนาและการอาชีพ การปฏิรูปจิตใจของประชาชนควรริเริ่มที่วัด เป็นต้น

พระทองถม พระลูกวัดกล่าวว่า “...ในอนาคตผมคิดว่าการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นการทำให้การรู้จักกันยิ่งขึ้น เพื่อมีน้ำใจต่อการช่วยเหลือต่อการทำ ทำให้มีน้ำใจมากกว่าเดิม เพื่อจะให้มีการเจริญต่อการทำความดีมีน้ำใจต่อกัน....”

การสาธารณสุขสงเคราะห์ในอนาคตควรจัดกิจกรรมฝึกฝนให้เยาวชนได้มีบทบาท แก่ พระพุทธศาสนา คือ จัดอบรมธรรมะแก่เยาวชน นักเรียน นักศึกษาให้รู้จักช่วยเหลือสังคม ช่วยเหลือ ชุมชนและหน่วยงานต่างๆ จัดกิจกรรมให้นักศึกษาได้หันมาเข้าวัดปฏิบัติธรรมได้มากขึ้น เหมือนใน ปัจจุบันโดยใช้หลักกิจกรรมของสงฆ์ช่วยเหลือสังคม ศิลธรรม วัฒนธรรม สุขภาพอนามัย สัมมาชีพ สันติ สุขศึกษา สาธารณสงเคราะห์ กตัญญูกตเวทิตาธรรม สามัคคีธรรม ความต้องการของประชาชน คือ ตัวอย่างของความดีงามและผู้นำทางคุณธรรมโดยเฉพาะความเคร่งครัดทางวินัย วัดเป็นที่พึ่ง พักพิงทางจิตใจของผู้มีทุกข์เห็นภิกษุเข้าหาประชาชนให้วัดเป็นศูนย์กลางการพัฒนาชนบทให้วัดเป็น ศูนย์กลางของการศึกษาต่างๆ ทั้งด้านหลักธรรมของพระศาสนา

สรุปแนวทางการพัฒนาในอนาคตการบริหารคณะสงฆ์ภาค 4

1. ด้านการปกครองคณะสงฆ์

- 1.1 เน้นการติดต่อกันเพิ่มมากขึ้น เพื่อนำไปช่วยกันดูแลกันทั่วถึงมากกว่าเดิม
- 1.2 การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง
- 1.3 ความสามารถนักภุ ระเบียบ คำสั่งของทางคณะสงฆ์มาใช้ให้เห็นเป็นรูปธรรม
- 1.4 การลงโทษกับผู้ล่วงละเมิด และควรมีวิธีการแก้ปัญหาที่รวดเร็วมากยิ่งขึ้น
- 1.5 การแต่งตั้งผู้บริหารควรพิจารณาจากผู้ที่มีความสามารถมากกว่าทำงานด้วยวาจา
- 1.6 ให้ภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ทำหน้าที่ให้เต็มที่ โดยการเอาใจใส่ต่อการดูแล และควบคุมกำกับ
- 1.7 พระสงฆ์จะต้องมีการศึกษา มีความรู้ ความสามารถมากขึ้น
- 1.8 ควรมีการปรับปรุงในเรื่อง ระเบียบ ข้อปฏิบัติตนของสงฆ์ ซึ่งจำพรรษาอยู่ในวัด นั้นๆ ให้เป็นระบบ ระเบียบ
- 1.9 ควรมีการจัดทำกองทุนเพื่อการศึกษาให้กับพระในเขตปกครอง เพื่อเป็นทุนในการศึกษาเล่าเรียนในระดับสูงขึ้นไป

2. ด้านการศาสนศึกษาของสงฆ์

- 2.1 อนาคตต้องพัฒนาพร้อมกันไป 4 ภาษา คือ ภาษาบาลี ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาคอมพิวเตอร์
- 2.2 ใช้เทคโนโลยีเป็นส่วนประกอบเพื่อความเจริญก้าวหน้าให้ทันกับสมัยปัจจุบัน
- 2.3 พัฒนาระบบการเรียนการสอนให้เทียบเคียงกับทางโลกให้ได้
- 2.4 การศึกษาของพระภิกษุสงฆ์ไทยต้องใช้ เพื่อเพิ่มสมณะศักดิ์ของตนเองขึ้นเพราะว่าการศึกษาคำคัญมาก
- 2.5 การจัดการเรียนการสอนของพระปริยัติในอนาคต คณะสงฆ์ควรออกแบบ การศึกษามุ่งเน้นให้ผู้ศีกษารู้จักวิเคราะห์มากยิ่งขึ้น มากกว่าการท่องจำ
- 2.6 ควรมีการบริหารจัดการและสนับสนุนการศึกษาของพระสงฆ์ให้มากยิ่งขึ้น
- 2.7 การพัฒนานาสถาบันการศึกษาให้มากขึ้น

3. ด้านการศึกษาสงเคราะห์

- 3.1 การกำหนดให้วัดที่อยู่ในชุมชน ใกล้โรงเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มากยิ่งขึ้นเพื่อปลูกฝังเยาวชน

3.2 การจัดวางแนวทาง จัดทำเป็นแผนไว้ชัดเจน มีการกระจายอำนาจ จัดเป็นองค์กรบริหารจัดการอย่างมืออาชีพเพิ่มขึ้น

3.3 การเชื่อมระบบกับภาครัฐ มีงบประมาณสนับสนุนอย่างเท่าเทียม มีตัวชี้วัดคุณภาพ มีการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่องทรงพลังเพิ่มมากขึ้น

3.4 อยากให้มีพระสงฆ์มีความรู้ความสามารถที่จะพัฒนาการศึกษาสงเคราะห์

3.5 การจัดการทางการศึกษาไม่แยกส่วนเฉพาะสงฆ์ โดยมีผู้แทนสงฆ์เข้าร่วมในคณะกรรมการทุกระดับทางการศึกษา

4. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

4.1 การเทคโนโลยีสื่อสารเผยแผ่พระพุทธศาสนา อินเทอร์เน็ตและโลกออนไลน์

4.2 ควรให้องค์กรที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนา หรือตั้งองค์กรขึ้นมาเพื่อมีหน้าที่ดูแลการเผยแผ่ทั้งยังดูแลเนื้อหาของการเผยแผ่ธรรม

4.3 ในอนาคตต้องสร้างคนเพื่อการเผยแผ่มากขึ้น

4.4 การใช้หลายภาษาในการเผยแผ่

4.5 การประยุกต์ศาสนาเข้ากับการศึกษาทุกแขนง

4.6 การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนทางศาสนาให้ทันสมัย

4.7 ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอนาคตจะเป็นแบบโซเซียลเน็ตเวิร์คด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพราะง่ายสะดวก

4.8 การจัดตั้งศูนย์อบรมเข้าค่ายพุทธบุตร ทุกโรงเรียนในประเทศไทยและสถาบันต่างๆ เพื่อการปลูกฝังแก่เยาวชนให้รู้จักพระพุทธศาสนา

5. ด้านการสาธารณูปการ

5.1 การจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัดให้มากขึ้น

5.2 การจัดวางผังวัดให้เป็นระเบียบแบบแผน

5.3 การจัดวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและการเรียนรู้

5.4 ควรมีการสร้างสถาบันการศึกษาให้พระภิกษุและสามเณรให้มากยิ่งขึ้นกว่าเดิม

5.5 ควรมีการส่งเสริมสนับสนุนจากผู้ที่เกี่ยวข้องให้มากขึ้น

5.6 จึงต้องคำนึงถึงประโยชน์การใช้สอยมากขึ้น

5.7 การกำหนดมาตรการการก่อสร้าง มีแผน มีผัง มีมาตรการการดูแล บำรุงรักษา การขออนุญาตก่อสร้าง เป็นต้น

6. ด้านการสาธารณสงเคราะห์

6.1 ควรมีกิจกรรมในการช่วยเหลือสังคมเชิงรุกมากยิ่งขึ้น ศึกษาสภาพปัญหาของสังคมที่เราอยู่อาศัย เพื่อช่วยพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

6.2 ทุกวัดต้องมีแผนการบริหารจัดการที่เตรียมพร้อมทั้งบุคลากร และสถานที่เพื่อรองรับการให้ความอนุเคราะห์แก่ประชาชน

6.3 ควรได้รับการสนับสนุน ส่งเสริมจากคณะสงฆ์ทุกระดับในจังหวัดอย่างยิ่ง ให้โยม นั้นศรัทธามากขึ้น

- 6.4 อาจเป็นแกนหลักหนึ่งให้กับสังคมในการสงเคราะห์
- 6.5 ต้องมีส่วนร่วมกันมากขึ้นระหว่างคณะสงฆ์กับชาวบ้าน
- 6.6 ต้องการให้วัดเป็นที่พึ่งพำนักพักพิงทางจิตใจของผู้มีทุกข์ ต้องการเห็นวัดเป็นที่สงบ เยือกเย็น สะอาดร่มรื่น มีระเบียบ
- 6.7 ต้องการเห็นพระภิกษุเข้าหาประชาชน ปลอบขวัญให้กำลังใจ แนะนำแนวทางแก้ไข ปัญหาชีวิต
- 6.8 ต้องการให้วัดเป็นศูนย์กลางพัฒนาชนบท ให้ความร่วมมือสนับสนุนให้เกิดการรวมพลังแก้ไขปัญหาต่างๆ
- 6.9 ต้องการให้วัดเป็นศูนย์กลางของการศึกษาด้านต่างๆ ทั้งด้านหลักธรรมของพระ ศาสนา และการอาชีพ การปฏิรูปจิตใจของประชาชน ควรริเริ่มที่วัด เป็นต้น
- 6.10 ควรจัดกิจกรรมฝึกฝนให้เยาวชนได้มีบทบาทแก่พระพุทธศาสนา คือจัดอบรม ธรรมะ แก่เยาวชน นักเรียน นักศึกษาให้รู้จักช่วยเหลือสังคม ช่วยเหลือชุมชนและหน่วยงานต่างๆ
- ส่วนที่ 3 ตัวแบบการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4
- ตัวแบบการบริหารคณะสงฆ์ภาค 4
- การบริหารคณะสงฆ์แบบมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในวัด
- 1) การวางแผนพัฒนาวัด และคณะสงฆ์

การวางแผนพัฒนาวัดและคณะสงฆ์ เป็นกระบวนการที่มีความสำคัญในระดับต้นๆ ของ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ และวัดซึ่งเป็นรากฐานของระบบการบริหารคณะสงฆ์เพราะเปรียบเสมือน เข็มทิศนำทางที่จะทำให้กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ กฎหมาย และมาตรการต่างๆ ที่อยู่ในกรอบเดียวกัน ดำเนินไปในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสม การจัดทำแผนพัฒนาวัดและคณะสงฆ์ จึงจำเป็นที่จะต้องเกิด จากความร่วมมือของทุกภาคส่วนและเกิดจากความต้องการของชุมชนเพราะวัดและคณะสงฆ์เป็นส่วน หนึ่งของชุมชน บุคลากรโดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ ก็เป็นหนึ่งในสมาชิกของชุมชน หากวัดเป็น ศูนย์กลางแห่งการพัฒนาชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนหรือคนในชุมชน ผู้นำของชุมชน จึงจะเรียก ได้ว่าเกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง จึงจะทำให้การดำเนินตามแนวทางหรือ มาตรการต่างๆ ประสบความสำเร็จ

การวางแผนพัฒนาวัดและคณะสงฆ์จะต้องมีการพิจารณาให้ครอบคลุมภารกิจของคณะ สงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ได้แก่

ด้านการปกครองคณะสงฆ์

ในด้านการปกครองคณะสงฆ์ มุ่งเน้นการพัฒนาที่อยู่ในกรอบพระธรรมวินัย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับของคณะสงฆ์ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน วางแผนพัฒนาวัดให้ เป็นศูนย์กลางแห่งศาสนาและชุมชน

ด้านการศึกษา

ในด้านการศึกษามุ่งเน้นการวางแผนพัฒนาการศึกษา ให้เข้าใจในหลักพระธรรม วินัยในพระพุทธศาสนาของบรรพชิตและคฤหัสถ์ รวมทั้งการวางแผนพัฒนาครูอาจารย์ผู้บริหาร การศึกษาศึกษาจะต้องดำเนินงานให้เต็มความสามารถทั้งนี้ เพื่อดำรงไว้แห่งพระศาสนา

ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ในด้านการศึกษาสงเคราะห์ มุ่งเน้นการวางแผนพัฒนาให้วัดมีการจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือช่วยเหลือด้านการศึกษาทั้งในและนอกสถาบันการศึกษา รวมทั้งช่วยเหลือให้บุคคลได้รับการศึกษาเล่าเรียนรวมทั้งการจัดตั้งจัดตั้งสถานศึกษาและศูนย์การศึกษาอบรมต่างๆ เพื่อการสงเคราะห์

ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มุ่งเน้นให้เกิดการวางแผนพัฒนาผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา การพัฒนาช่องทางการเผยแผ่ สื่อต่างๆ โดยใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยหรือกำหนดให้มีผู้รับผิดชอบในการเผยแผ่เป็นการเฉพาะ รวมทั้งให้ความสำคัญในการจัดกิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาต่างๆ ของหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน

ด้านการสาธารณูปการ

ในด้านการสาธารณูปการ มุ่งเน้นการวางแผนพัฒนาศาสนสถานที่เกิดประโยชน์สูงสุด การวางแผนผังโครงสร้างของวัด การกำหนดมาตรการการก่อสร้าง และการบำรุงรักษา

ด้านการสาธารณสงเคราะห์

ในด้านการสาธารณสงเคราะห์ มุ่งเน้นการวางแผนพัฒนาวัดให้เป็นที่พักพิงของประชาชน ในยามยาก และสงเคราะห์ประชาชนในท้องถิ่นชุมชนเมื่อเกิดภัยพิบัติต่างๆ

2) การสื่อสารประชาสัมพันธ์

การสื่อสารประชาสัมพันธ์เป็นทั้งเครื่องมือและกระบวนการดำเนินงานที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากิจกรรมอื่นใด เพราะการประชาสัมพันธ์จะทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างๆ ได้เกิดความเข้าใจรับรู้รับทราบแนวทางนโยบายมาตรการและวิธีการปฏิบัติได้อย่างครอบคลุมและทั่วถึง รวมทั้งยังเสนอผลการดำเนินงานให้ผู้อื่นหรือผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับทราบ เข้าใจถึงผลความสำเร็จหรือไม่สำเร็จของการดำเนินงานอันจะนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขแนวทางนโยบายมาตรการและวิธีการปฏิบัติที่ดีได้ในอนาคต

3) การดำเนินการตามแผน

การดำเนินการตามแผนถือเป็นหัวใจหลักในกระบวนการปฏิบัติหากเรามีแผนงานที่ดีมีการประชาสัมพันธ์ที่ทั่วถึงแต่ขาดซึ่งการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมขาดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหรือการดำเนินงานไม่เป็นไปอย่างที่เรากำหนดไว้ผลสำเร็จที่ตามมาก็คงจะไม่ไปสู่เป้าหมายได้ตามเป้าประสงค์ที่กำหนด ดังนั้นการดำเนินงานเพื่อพัฒนากิจการคณะสงฆ์ทุกภาคส่วนจึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำแผนงานไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

4) การติดตามประเมินผล

การติดตามประเมินผลเป็นกระบวนการที่มีความจำเป็นต้องดำเนินการ เพราะการประเมินผลเปรียบเสมือนกระจกเงาคอยส่งให้เห็นว่า เรามีหน้าตาเป็นแบบใดเมื่อเวลาหนึ่งที่เราได้ดำเนินการด้านการประหยัดพลังงานไฟฟ้าไปได้ระยะหนึ่งแล้ว หรือเมื่อสิ้นสุดโครงการการประเมินผลจะทำให้เราทราบว่าแผนงานโครงการ หรือกิจกรรมที่ดำเนินการบรรลุเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ทั้งคนเงินอุปกรณ์และวิธีการดำเนินงานเป็นไปตามแผนหรือไม่

5) การปรับปรุงนโยบายและมาตรการการดำเนินงาน

การปรับปรุงนโยบายและมาตรการการดำเนินงานเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญอีกกระบวนการหนึ่ง เพราะเมื่อเราประเมินผลการดำเนินงานแล้วพบว่า มีทั้งประสบความสำเร็จและไม่ประสบความสำเร็จสิ่งที่สำคัญก็คือ แผนงานนั้นจะดำเนินการต่อไปหรือไม่หากเกิดความล้มเหลวอะไรคือปัจจัยตั้งนั้นการปรับปรุงนโยบาย และมาตรการการดำเนินงานจึงเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาที่เรามีการประเมินผลเพื่อจะทำให้เป้าหมายหรือเป้าประสงค์ของการดำเนินงานไปสู่จุดมุ่งหวังได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การบริหารคณะสงฆ์แบบยึดนโยบายของคณะสงฆ์ตามประกาศมหาเถรสมาคม

การบริหารงานกิจการของคณะสงฆ์ที่จะต้องทำหรือจะต้องเป็นธุระหน้าที่ และเป็นภารกิจของเจ้าคณะปกครองจะต้องปฏิบัติอันเป็นภารกิจของคณะสงฆ์และการพระศาสนา 6 ประการ คือ การปกครอง การควบคุมและส่งเสริมการรักษาความสงบเรียบร้อยดีงาม ได้แก่ การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระศาสนา การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์ วิธีการดำเนินงานทั้ง 6 ประการ ดังกล่าวบางประการมีกำหนดไว้ในกฎมหาเถรสมาคมแต่บางประการคงเป็นไปตามจารีตประเพณีที่มีอยู่มีรายละเอียดดังนี้

1) ด้านการปกครองคณะสงฆ์

ในด้านการปกครองคณะสงฆ์ คือ การควบคุมและส่งเสริมรักษาความเรียบร้อยดีงามซึ่งเป็นหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการปกครองดูแลพระภิกษุสามเณรในเขตปกครองของตนให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยและตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ดังนั้นพระสังฆาธิการจึงต้องดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามพระธรรมวินัยกฎหมายกฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศและบัญชาของสมเด็จพระสังฆราชนอกจากนั้นพระสังฆาธิการยังจะต้องทำหน้าที่ระงับอธิกรณ์วินิจัยการลงนิคหกรรมการวินิจัยลงข้ออุทธรณ์คำสั่งตลอดถึงการควบคุมบังคับบัญชาพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในเขตปกครองของตนชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อยพร้อมทั้งการตรวจตราการประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

วัดจะต้องเป็นศูนย์กลางแห่งศาสนาและชุมชน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องช่วยกันพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งนี้วัดกับบ้านพระกับชาวบ้านเป็นของคู่กันมาช้านานแล้วโดยที่วัดต้องเป็นแหล่งให้วิทยาการแก่ชาวบ้านทุกๆ ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านอาชีพ ด้านศีลธรรม และประเพณีรวมทั้งวัดจะต้องทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของประชาชนกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาชุมชนให้ประชาชนในชุมชนนั้นปรับปรุงคุณภาพชีวิตที่ดี

2) ด้านการศาสนศึกษา

ในด้านการศาสนศึกษาคือการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนาของบรรพชิตและคฤหัสถ์เป็นกิจการของคณะสงฆ์ประการหนึ่งที่สำคัญยิ่งในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมมีความตอนหนึ่งว่า “ควบคุมส่งเสริมการศาสนศึกษา” ของคณะสงฆ์และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง มหาเถรสมาคมได้กำหนดวิธีการดำเนินการควบคุม และส่งเสริมการศาสนศึกษาว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาให้ดำเนินไปด้วยดี” ซึ่งเป็นหลักฐานอันดีว่า คณะ

สงฆ์ทั้งหลายจะต้องดำเนินการในด้านการศาสนศึกษาให้เต็มความสามารถ จึงเป็นบทบาทหน้าที่ของเจ้าอาวาส ที่ต้องเป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ เจ้าอาวาสก็ควรจะเป็นผู้จัดการศาสนศึกษา และวัดเป็นสถานศึกษาของพระภิกษุสามเณรเรียนพระธรรมวินัย พ.ศ. 2528 ก็กำหนดให้เป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสโดยตรงและให้เจ้าคณะเจ้าสังฆการีร่วมจัดด้วยดังนี้

1. เจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการศาสนศึกษาในฐานะเจ้าสำนักเรียนหรือเจ้าสำนักศาสนศึกษา
2. เจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้จัดการในฐานะเจ้าสำนักเรียนคณะจังหวัด
3. ในบางกรณีให้เจ้าคณะสังฆการีร่วมจัดด้วย

สิ่งที่สำคัญในด้านการจัดการศาสนศึกษา เจ้าสำนักเรียนหรือเจ้าสำนักศาสนศึกษาและครูอาจารย์ผู้บริหารการศาสนศึกษาจะต้องดำเนินงานให้เต็มความสามารถทั้งนี้เพื่อดำรงไว้แห่งพระศาสนา

3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ในด้านการศึกษาสงเคราะห์ คือ การจัดการศึกษา เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล หรืออุดหนุน จุนเจือช่วยเหลือด้านการศึกษาอื่น นอกจากการศาสนศึกษาหรือสถาบันอื่น หรือบุคคลอื่นผู้กำลังศึกษาเล่าเรียนคณะสงฆ์ได้กำหนดการศึกษาสงเคราะห์เป็นกิจการอันหนึ่งของพระสงฆ์การศึกษาสงเคราะห์นั้นว่าโดยลักษณะควรแยกออกเป็นลักษณะ คือ

1. การศึกษานอกเหนือจากการศาสนศึกษาที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อสงเคราะห์ประชาชน หรือพระภิกษุสามเณร

2. การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษาสถาบันการศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษา

ดังนั้นหากจะแบ่งลักษณะการศึกษาสงเคราะห์ แบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ 1) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาและโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์มีความมุ่งหมายให้วัดและพระภิกษุในพระศาสนาได้จัดการตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการเพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชนของชาติ และพระภิกษุสามเณรส่วนหนึ่งเป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้เข้าใกล้วัด 2) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีความมุ่งหมายให้วัดได้ช่วยอบรมบ่มนิสัยเด็กก่อนวัยเรียนเพื่อปลูกฝังคุณธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน เป็นโอกาสให้พระสงฆ์ได้ใช้วิชาการศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติด้วยหลักธรรมของพระศาสนา 3) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดมีความมุ่งหมายให้วัดช่วยอบรมบ่มนิสัยเด็กก่อนวัยเรียนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมและศีลธรรมแต่ยังเด็กทั้งเป็นการให้โอกาสวัดและพระสงฆ์ได้ร่วมพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติในวัยเด็ก และ 4) โรงเรียนปริยัติธรรมแผนกธรรม บาลี และสามัญศึกษาจัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณรศึกษาเล่าเรียน

มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ควบคุม และส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ และส่งเสริมการดำเนินการจัดการศึกษาสงเคราะห์ของเจ้าอาวาสเจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นต้องมีส่วนควบคุม และส่งเสริมให้เจ้าอาวาสดำเนินการส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์ตามสมควรถ้าเพิกเฉยเสียยอมเป็นการละเว้นการปฏิบัติหน้าที่เพราะการศึกษาประเภทนี้เป็นของคณะสงฆ์ หรือพระพุทธศาสนาเป็นกิจการของวัดตามหน้าที่ของเจ้าอาวาส ส่วนเจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นควรให้การช่วยเหลือเกื้อกูลสถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้ศึกษาได้โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย และระเบียบ แบบแผนของพระสงฆ์ เช่น ช่วยขวนขวายในการสร้างอาคารเรียน ช่วยจัดหาอุปกรณ์การศึกษา จัดตั้ง

กองทุนสงเคราะห์นักเรียนชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษาตามหลักการประกาศของมหาเถรสมาคมช่วยแก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าอาวาสให้เป็นไป โดยชอบและพิจารณาให้กำลังใจและบำรุงขวัญแก่เจ้าอาวาสตามสมควรแก่การปฏิบัติหน้าที่

4) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือการทำให้พระพุทธศาสนาขยายวงกว้างออกไปอย่างแพร่หลายโดยเฉพาะการเผยแผ่หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัยน้อมนำเอาหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดผลแก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้นตามบทบัญญัติมาตรา 3 (3) แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535 หน้าที่ของเจ้าอาวาสหรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสจะต้องปฏิบัติรับผิดชอบด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะต้องจัดทำอันเป็นภารกิจประจำตลอดเวลาที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส หรือตำแหน่งที่สูงขึ้นไปซึ่งแยกออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) เป็นฐานะในการจัดการศึกษาอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต 2) เป็นฐานะในการอบรมและสั่งสอนธรรมแก่คฤหัสถ์โดยจัดให้มีหน่วยพระธรรมทูต ธรรมจาริก ธรรมพัฒนาและหน่วยอบรมทางจิตมีทั้งหน่วยอบรมอ.ป.ต. (หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล) กิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์วัดและคณะสงฆ์ในปัจจุบันมีทั้งแบบประเพณีและปรับปรุงให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบันและแบบที่จัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเฉพาะจัดขึ้นมีการดำเนินการดังนี้

1. การเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์และตามประเพณีไทย ได้แก่ การเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนที่วัดที่บ้านและผู้อาราธนาที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ ทั้งแบบเทศน์ธรรมคา คือ เทศน์รูปเดี่ยว หรือเทศน์ปฐกวีลีลา 2 รูปขึ้นไป และได้มีการปรับปรุงการเทศน์ทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์หรือบันทึกเสียงหรือแถบบันทึกเสียงนำไปเผยแผ่ในที่ต่างๆ และโอกาสต่างๆ

2. การเผยแผ่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบันได้แก่การบรรยายธรรม การสนทนาธรรมการปาฐกถาธรรมในที่ประชุมที่วัด หรือที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ หรือทางวิทยุกระจายเสียงวิทยุโทรทัศน์ บันทึกเสียงหรือแถบบันทึกเสียงนำไปเผยแผ่ในที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ รวมถึงตลอดการพิมพ์หนังสือเทศน์ หนังสือธรรมะออกเผยแผ่ในหนังสือพิมพ์

3. การเผยแผ่แบบจัดเป็นคณะ หรือหน่วยงานเผยแผ่ หรือเป็นสถานศึกษาเป็นที่ประจำหรือครั้งคราว หรือจัดเป็นกิจกรรมพิเศษภายในวัด หรือในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น งานพระธรรมทูต งานพระธรรมจาริก งานอบรมประชาชน (อ.ป.ต.) หน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นต้น

4. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้านคฤหัสถ์มีการตั้งเป็นสมาคม เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น พุทธสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ยุวพุทธิกสมาคมประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ สมาคมส่งเสริมพระพุทธศาสนาต่างๆ การบรรยายธรรมในที่ประชุมและทางสื่อมวลชนต่างๆ การตั้งชมรมพุทธศาสนาในมหาวิทยาลัยและโรงเรียนต่างๆ

5. การจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาต่างๆ บางวัดจัดให้มีปาฐกถาเป็นประจำทุกสัปดาห์ หรือจัดกิจกรรมหลายประการ เช่น การหล่อเทียนพรรษา อาจมีการประกวดกันวันสงกรานต์จัดให้มีพิธีสงฆ์น้ำพระ การแห่พระ การขนทรายเข้าวัด การก่อเจดีย์ทราย

นอกจากนั้นกิจกรรมการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเป็นการจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาต่างๆ จัดให้มีการเทศน์ หรือปาฐกถาธรรมเป็นประจำทุกสัปดาห์ นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมอีกหลายประการ เช่น การหล่อเทียนพรรษา มีการประกวดเทียนพรรษา วันสงกรานต์ มีการจัดพิธีสงฆ์น้ำพระ การแห่พระ การก่อเจดีย์ทราย การขนทรายเข้าวัด การรดน้ำดำหัวผู้เฒ่า การเวียนเทียนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น

5) ด้านการสาธารณูปการ

ในด้านการสาธารณูปการ หมายถึง 1) การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน 2) กิจการอันเกี่ยวกับวัด คือการสร้างวัด การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุจำพรรษา และการยกวัดราษฎร์เป็นพระอารามหลวง 3) กิจการอื่นๆ ของวัด เช่น การจัดงานวัดการเรียไรและ 4) การศาสนสมบัติของวัด

การสาธารณูปการทั้ง 4 ประการนี้เป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสที่จะทำนุบำรุงรักษาวัดจัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปได้ด้วยดีโดยดำเนินการใน 3 ลักษณะ คือ 1) การกระทำด้วยแรงความคิด 2) การกระทำด้วยเอกสารรายงาน 3) การกระทำโดยการจัดประโยชน์

การควบคุมและส่งเสริมการสาธารณูปการเป็นงานที่ละเอียดอ่อนเป็นตัวหลักของการคณะสงฆ์แต่ผู้ปฏิบัติโดยตรงคือเจ้าอาวาสซึ่งเป็นพระสังฆาธิการระดับวัด เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นต้องมีความสัมพันธ์กัน 2 ประการ คือ การควบคุมสาธารณูปการและส่งเสริมการสาธารณูปการ โดยเจ้าอาวาสมีหน้าที่ดำเนินการดังนี้

1. ควบคุมการทำแผนผังวัดให้สอดคล้องกับยุคพัฒนา
2. ควบคุมแบบแปลนเสนาสนะแต่ละวัดให้อยู่ในหลักประหยัด และพอเหมาะพอสมควรแก่สภาพท้องถิ่นและก่อสร้างตามแบบแปลน
3. ควบคุมให้แต่ละวัดที่สร้างถาวรวัตถุให้เป็นทรงไทย หรือให้รักษาศิลปะวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสำคัญ
4. ควบคุมการเงินและบัญชีรายรับ- รายจ่ายของแต่ละวัดให้เป็นไปตามบัญชี
5. ควบคุมดูแลเอกสารต่างๆ ของเจ้าอาวาส เช่น รายงานขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมาให้เป็นไปโดยถูกต้อง
6. ควบคุมการจัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามกฎกระทรวง การส่งเสริมกิจการของวัดเจ้าคณะทุกชั้นควรส่งเสริมเจ้าอาวาสในการสาธารณูปการดังนี้
 1. ออกตรวจตราเยี่ยมเจ้าอาวาสให้เร่งรัดพัฒนาวัด
 2. แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าอาวาสดังนี้
 - 2.1 จัดหาช่างดำเนินการก่อสร้าง
 - 2.2 จัดแปลนอาคารตลอดจนแผนผังวัด
 - 2.3 ดูแลหาทุนก่อสร้างด้วยการขอเงินงบประมาณ
 - 2.4 ให้คำชี้แจง แนะนำการปฏิบัติงานสาธารณูปการเพื่อเข้าใจให้ถูกต้อง
 - 2.5 ขจัดความขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้านซึ่งมีสาธารณูปการเห็นเป็นเหตุ

3. แนะนำการจัดงานวัด และการเรียไรให้เป็นไปตามระเบียบและคำสั่งสอนของมหาเถรสมาคม
4. ช่วยยกฐานะวัดที่ได้พัฒนาดีแล้วเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง
5. ช่วยยกย่องเจ้าอาวาสผู้มีผลงานสาธารณูปการดีหรือแม่แต่รองเจ้าอาวาสและหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสก็ควรยกย่องด้วยแต่อย่าเกินเจ้าอาวาส
6. แนะนำชี้แจงการจัดประโยชน์ของวัดให้ถูกต้องตามกฎหมายกระทรวง

6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์

ในด้านการสาธารณสงเคราะห์ คือ การดำเนินกิจการต่างๆ เพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์แก่หน่วยงาน หรือของบุคคล หรือคณะบุคคล หรือการช่วยเหลือเกื้อกูล หรือการอุดหนุนจนเจือสถานที่ ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติ หรือประชาชนทั่วไปการสงเคราะห์ที่เป็นหลักของพระสงฆ์ คือ การสงเคราะห์ในด้านจิตใจและด้านวัตถุ

ด้านจิตใจกระทำได้โดย

1. เป็นที่ปรึกษาแนะนำในปัญหาชีวิตและด้านอื่นๆ เช่น ทางวิชาการบางอย่าง
2. ทำให้วัดร่มรื่นร่มเย็นสมเป็นอารามให้ความร่มเย็นทางการปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างของผู้ดำเนินชีวิตอันประเสริฐเป็นที่ตั้งแห่งความเคารพศรัทธาเลื่อมใส และนับถือสร้างความร่มเย็นเมื่อเห็นวัดและพระสงฆ์

ด้านวัตถุกระทำได้โดย

1. แนะนำชักจูงให้ผู้อื่นกระทำ เช่น การสาธารณูปโภคจัดให้มีโรงเรียน โรงพยาบาล ถนน บ่อน้ำ เป็นต้น
2. นำสิ่งของหรือบริการที่รับจากผู้อื่นมาแบ่งปันให้มีประโยชน์กว้างขวางออกไป คือ มหาเถรสมาคมกำหนดหลักการและวิธีการปฏิบัติ และควบคุมส่งเสริมไว้ชัดเจนคือ กิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. 2518 โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การศึกษาสงเคราะห์และการสาธารณสงเคราะห์ โดยกำหนดหน่วยงานให้ตั้ง ณ วัดใดวัดหนึ่งตำบลละหนึ่งหน่วยให้จัดเป็นรูปคณะกรรมการ โดยให้เจ้าอาวาสที่ตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลเป็นประธานกรรมการโดยตำแหน่ง เจ้าอาวาสอื่นในเขตตำบลนั้นเป็นรองกรรมการ ฝ่ายบรรพชิต กำหนดในตำบลนั้น เป็นรองประธานกรรมการ ฝ่ายคฤหัสถ์ ผู้ใหญ่บ้าน และแพทย์ประจำตำบล เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง คณะกรรมการประกอบด้วย คณะกรรมการโดยตำแหน่ง ผู้ทรงคุณวุฒิ 5-9 คน เป็นกรรมการสำหรับผู้ควบคุมและส่งเสริมมีกรรมการระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ผู้อำนวยการภาค และกรรมการอำนวยการอบรมประชาชนกลาง อนึ่งการสาธารณสงเคราะห์ให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการจัดการสงเคราะห์ตามสมควรแก่โอกาส เช่น 1) การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล การช่วยจัดหาทุน การสงเคราะห์ การป้องกันยาเสพติดให้โทษ เช่น ยาบ้า การป้องกันโรคเอดส์ 2) การช่วยเหลือสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง ขุดลอกคูคลอง สร้างฌาปนสถาน สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้า 3) การช่วยเหลือประชาชนในโอกาสที่ควรช่วยเหลือ เช่น การประสบอุทกภัย หรือช่วยเหลือคนชรา คนพิการ เป็นต้น

ตัวแบบที่เหมาะสมในการบริหารคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ที่ 4

ตัวแบบการบริหารคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 หลังจากได้เก็บรวบรวมข้อมูล และนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ตัวแบบการบริหารคณะสงฆ์ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ขึ้นแล้วนำกลับไปให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกระดับ ในพื้นที่รวมทั้งผู้เชี่ยวชาญได้ทำการตรวจสอบความเป็นไปได้ ปัจจัยเงื่อนไขในการนำเอาตัวแบบการบริหารคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ไปประยุกต์ใช้การดำเนินงานใช้กระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เป็นการตรวจสอบข้อมูลซึ่งผู้วิจัยได้จัดให้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการขึ้นเมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2556 ณ ห้องประชุมวัดท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร หลังจากนั้นได้จัดสนทนากลุ่มย่อยและการตรวจสอบเป็นรายบุคคลจากผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้การตรวจสอบมีความหลากหลายได้ความคิดเห็นและข้อสรุปในทุกแง่มุม โดยผู้วิจัยได้เตรียมข้อมูลในการตรวจสอบไว้ 6 ประเด็นหลักๆ ได้แก่ 1) การปกครอง 2) การศาสนศึกษา 3) การศึกษาสงเคราะห์ 4) การเผยแผ่ 5) การสาธารณูปการ และ 6) การสาธารณสงเคราะห์ ผลมีดังนี้

1) ด้านการปกครองคณะสงฆ์

การบริหารคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ที่ 4 ในด้านการปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งเป็นภารกิจที่สำคัญมากด้านหนึ่ง เพราะเป็นภารกิจที่จะต้องทำให้คณะสงฆ์อยู่กันอย่างปกติสุข พระภิกษุสามเณร ในเขตปกครองปฏิบัติตามพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ และบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช ดำเนินการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางแห่งศาสนาและชุมชน เพื่อเป็นแหล่งให้วิทยาการแก่ชาวบ้านทุกๆ ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านอาชีพ ด้านศีลธรรม และประเพณี ดังนั้นแนวทางพัฒนาในอนาคตควรมี ดังนี้

1. เน้นการติดต่อกันเพิ่มมากขึ้น เพื่อนำไปช่วยกันดูแลกันทั่วถึงมากกว่าเดิม
2. การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง
3. ความสามารถนำกฎ ระเบียบ คำสั่งของทางคณะสงฆ์มาใช้ให้เห็นเป็นรูปธรรม
4. การลงโทษกับผู้ล่วงละเมิด และควรมีวิธีการแก้ปัญหาที่รวดเร็วมากยิ่งขึ้น
5. การแต่งตั้งผู้บริหารควรพิจารณาจากผู้ที่มีความสามารถมากกว่าทำงานด้วยวาจา
6. ให้ภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ทำหน้าที่ให้เต็มที่ การเอาใจใส่ต่อการดูแล และควบคุมกำกับ
7. พระสงฆ์จะต้องมีการศึกษา มีความรู้ ความสามารถมากขึ้น
8. ควรมีการปรับปรุงในเรื่อง ระเบียบ ข้อปฏิบัติตนของสงฆ์ ซึ่งจำพรรษาอยู่ในวัดนั้นๆ

ให้เป็นระบบ ระเบียบ

9. ควรมีการจัดทำกองทุนเพื่อการศึกษาให้กับพระในเขตปกครอง เพื่อเป็นทุนในการศึกษาเล่าเรียนในระดับสูงขึ้นไป

2) ด้านการศาสนศึกษา

การบริหารคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ที่ 4 ในด้านการศึกษาเป็นอีกภารกิจหนึ่งที่คณะสงฆ์ต้องดำเนินการให้เกิดการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนาของบรรพชิตและคฤหัสถ์โดยคณะสงฆ์ทั้งหลายจะต้องดำเนินการในด้านการศาสนศึกษาให้เต็มความสามารถ จึงเป็นบทบาทหน้าที่ของเจ้าอาวาส ที่จะต้องเป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์ ดังนั้นแนวทางพัฒนาในอนาคตควรมี ดังนี้

1. พัฒนางองค์ความรู้ด้านภาษา ซึ่งในอนาคตต้องพัฒนาพร้อมกันไป 4 ภาษา คือ ภาษาบาลี ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาคอมพิวเตอร์
2. ใช้เทคโนโลยีเป็นส่วนประกอบเพื่อความเจริญก้าวหน้าให้ทันกับสมัยปัจจุบัน
3. พัฒนาระบบการเรียนการสอนให้เทียบเคียงกับทางโลกให้ได้
4. การเลื่อนสมณศักดิ์ของพระสังฆาธิการทุกระดับ จะต้องพิจารณาการศึกษาาร่วมด้วย หรือกำหนดเป็นมาตรฐาน
5. การจัดการเรียนการสอนพระปริยัติในอนาคต คณะสงฆ์ควรออกแบบการศึกษา มุ่งเน้นให้ผู้ศีกษารู้จักคิดวิเคราะห์มากยิ่งขึ้น มากกว่าการท่องจำ
6. ควรจะมีการบริหารจัดการและสนับสนุนการศึกษาของพระสงฆ์ให้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะกองทุนการศึกษาของพระภิกษุ สามเณร
7. การพัฒนานาสถาบันการศึกษาให้มากขึ้น

3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์

การบริหารคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ที่ 4 ในด้านการศึกษาสงเคราะห์ เป็นภารกิจที่ให้การช่วยเหลือเกื้อกูลด้านการศึกษา หรืออุดหนุนเงินช่วยเหลือด้านการศึกษาอื่น นอกจากการศาสนศึกษา หรือสถาบันอื่นหรือบุคคลอื่นที่กำลังศึกษาเล่าเรียน คณะสงฆ์ได้กำหนดการศึกษาสงเคราะห์เป็นกิจการอันหนึ่งของพระสงฆ์การศึกษาสงเคราะห์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 แบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ 1) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาและโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ 2) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ 3) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด และ 4) โรงเรียนปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลี และสามัญศึกษา การจัดการศึกษาสงเคราะห์เป็นบทบาทของเจ้าอาวาสเจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นควรให้การช่วยเหลือเกื้อกูลสถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้ศึกษาได้โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย และระเบียบ แบบแผน ของพระสงฆ์ตั้งนั้นแนวทางพัฒนาในอนาคตควรมีดังนี้

1. การกำหนดให้วัดที่อยู่ในชุมชน ใกล้โรงเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากยิ่งขึ้น เพื่อปลูกฝังเยาวชน
2. การจัดแผนงาน หรือแนวทางให้ชัดเจน มีการกระจายอำนาจ จัดเป็นองค์กรบริหารจัดการอย่างมืออาชีพเพิ่มขึ้น
3. การเชื่อมระบบกับภาครัฐ มีงบประมาณสนับสนุนอย่างเท่าเทียม มีตัวชี้วัดคุณภาพ มีการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่องทรงพลังเพิ่มมากขึ้น
4. การพัฒนาผู้บริหารคณะสงฆ์หรือพระสังฆาธิการให้มีความรู้ความสามารถที่จะพัฒนาการศึกษาสงเคราะห์
5. การจัดการศึกษาไม่แยกส่วนเฉพาะพระสงฆ์ สามเณร โดยมีผู้แทนสงฆ์เข้าร่วมในคณะกรรมการทุกระดับทางการศึกษา

4) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การบริหารคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ที่ 4 ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นภารกิจที่สำคัญยิ่ง ที่จะทำให้พระพุทธศาสนาขยายวงกว้างออกไปอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะการเผย

แม่หลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัยน้อมนำเอาหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดแก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้น เจ้าอาวาสหรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสจึงมีหน้าที่จะต้องปฏิบัติรับผิดชอบด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จะต้องจัดทำอันเป็นภารกิจประจำตลอดเวลาที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสหรือตำแหน่งที่สูงขึ้นไปตั้งนั้น แนวทางพัฒนาในอนาคตควรมีดังนี้

1. การใช้เทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น การใช้ อินเทอร์เน็ตและโซเชียลเน็ตเวิร์ค เป็นต้น

2. ควรให้องค์กรที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนา หรือตั้ง องค์กรขึ้นมาเพื่อมีหน้าที่ดูแลการเผยแผ่

3. การพัฒนาผู้ที่ทำหน้าที่เผยแผ่เป็นการเฉพาะ

4. ใช้ภาษาที่หลากหลายในการเผยแผ่

5. การประยุกต์ศาสนาเข้ากับการศึกษาทุกแขนง

6. การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนทางศาสนาให้ทันสมัย

7. การจัดตั้งศูนย์อบรมเข้าค่ายพุทธบุตร ทุกโรงเรียนในประเทศไทยและสถาบันต่างๆ เพื่อการปลูกฝังแก่เยาวชนให้รู้จักพระพุทธศาสนา

5) ด้านการสาธารณูปการ

การบริหารคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ที่ 4 ในด้านการสาธารณูปการที่ ประกอบด้วย 1) การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน 2) กิจการอันเกี่ยวกับวัด คือ การสร้างวัด การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุจำพรรษา และการยกวัดราษฎร์เป็นพระอารามหลวง 3) กิจการอื่นๆ ของวัด เช่น การจัดงานวัด การเรียไร และ 4) การศาสนสมบัติของวัดการสาธารณูปการทั้ง 4 ประการนี้ เป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสที่จะทำนุบำรุงรักษา วัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้ เป็นไปด้วยดีโดยดำเนินการใน 3 ลักษณะ คือ 1) การกระทำด้วยแรงความคิด 2) การกระทำด้วย เอกสารรายงาน 3) การกระทำโดยการจัดประโยชน์ ดังนั้นแนวทางพัฒนาในอนาคตควรมี ดังนี้

1. การจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัดให้เป็นระเบียบมากขึ้น

2. การจัดวางผังวัดให้เป็นระเบียบแบบแผน

3. การจัดวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและการเรียนรู้

4. ควรมีการสร้างสถาบันการศึกษาให้พระภิกษุและสามเณรให้มากยิ่งขึ้นกว่าเดิม

5. ควรมีการส่งเสริมสนับสนุนจากผู้ที่เกี่ยวข้องให้มากขึ้น

6. การก่อสร้างศาสนสถานต้องคำนึงถึงประโยชน์การใช้สอยมากขึ้น

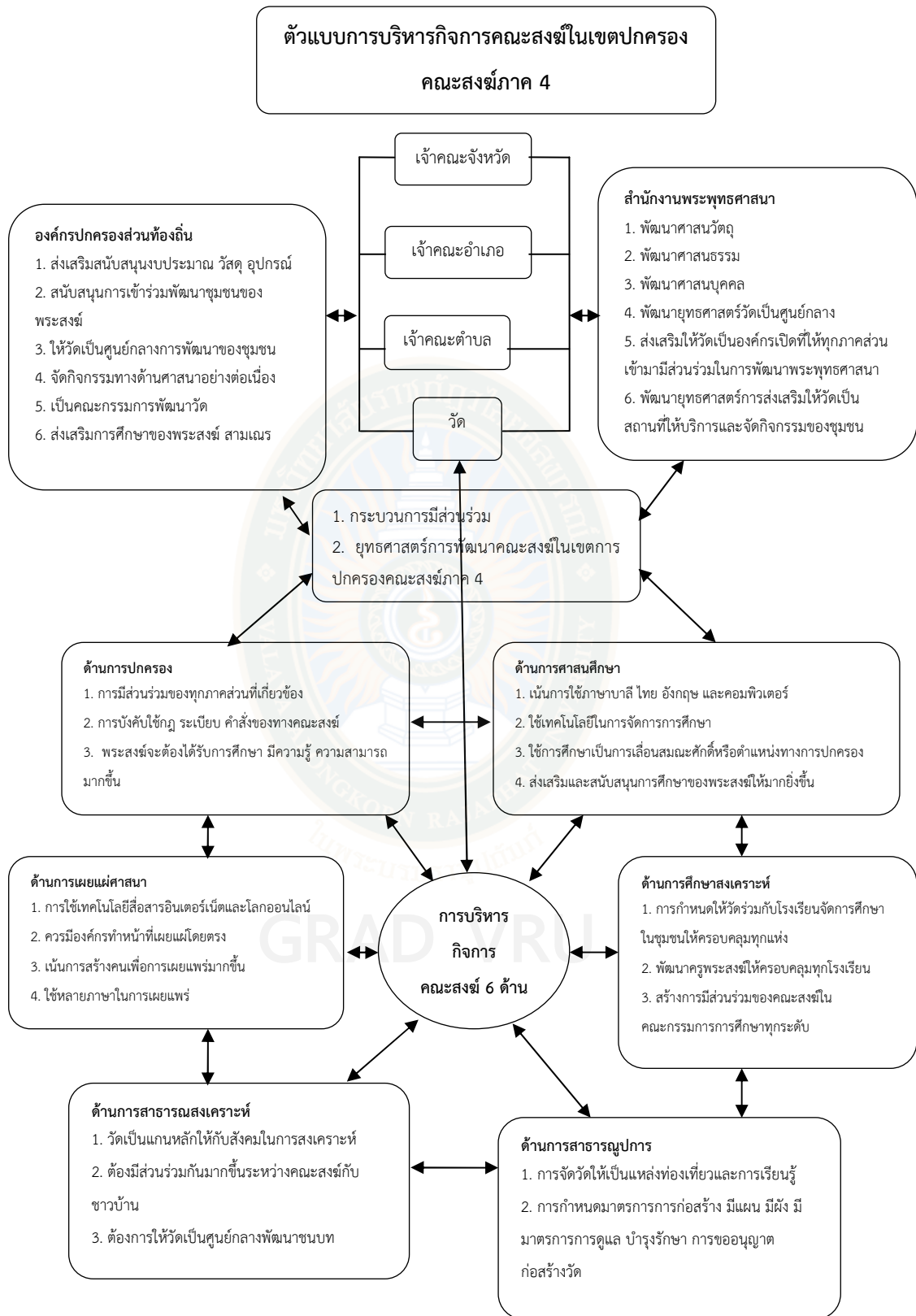
7. การกำหนดมาตรการการก่อสร้าง มีแผน มีผัง มีมาตรการการดูแล บำรุงรักษา การขออนุญาตก่อสร้าง เป็นต้น

6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์

การบริหารคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ที่ 4 ในด้านการสาธารณสงเคราะห์เป็น ภารกิจที่ดำเนินการให้เกิดเป็นสาธารณประโยชน์แก่หน่วยงาน หรือของบุคคล หรือคณะบุคคล หรือ

การช่วยเหลือเกื้อกูล หรือการอุดหนุนจุนเจือสถานที่ ซึ่งเป็นสาธารณะสมบัติหรือประชาชนทั่วไปการ สงเคราะห์ที่เป็นหลักของพระสงฆ์คือ การสงเคราะห์ในด้านจิตใจและด้านวัตถุ การดำเนินงานด้าน การสาธารณสงเคราะห์ของวัด จะต้องกำหนดหน่วยงานให้ตั้ง ณ วัดใดวัดหนึ่ง ตำบลละหนึ่งหน่วย ให้ จัดเป็นรูปคณะกรรมการ โดยให้เจ้าอาวาสที่ตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล เป็นประธาน กรรมการ โดยตำแหน่งเจ้าอาวาสอื่นในเขตตำบลนั้นรองกรรมการ ฝ่ายบรรพชิต กำหนดในตำบลนั้น เป็นรองประธานกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์ ผู้ใหญ่บ้าน และแพทย์ประจำตำบล เป็นกรรมการ โดย ตำแหน่งการจัดการสาธารณสงเคราะห์ ดำเนินการตามสมควรแก่โอกาส เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การ พัฒนาตำบล การช่วยจัดหาทุนการสงเคราะห์ การป้องกันยาเสพติดให้โทษ การป้องกันโรคเอดส์ การ สร้างถนนขุดลอกคูคลอง สร้างฌาปนสถาน สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้า การช่วยเหลือ ประชาชน เมื่อประสบอุทกภัย หรือช่วยเหลือคนชรา คนพิการ เป็นต้น ดังนั้น แนวทางพัฒนาใน อนาคตควรมีดังนี้

1. ควรมีกิจกรรมในการช่วยเหลือสังคมเชิงรุกมากยิ่งขึ้น ศึกษาสภาพปัญหาของสังคมที่ เราอยู่อาศัย เพื่อช่วยพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน
 2. ทุกวัดต้องมีแผนการบริหารจัดการที่เตรียมพร้อมทั้งบุคลากรและสถานที่เพื่อรองรับ การให้ความอนุเคราะห์แก่ประชาชน
 3. ควรได้รับการสนับสนุน ส่งเสริมจากคณะสงฆ์ทุกระดับในจังหวัดอย่างยิ่ง ให้โยมนั้น ศรัทธามากขึ้น
 4. อาจเป็นแกนหลักหนึ่งให้กับสังคมในการสงเคราะห์
 5. ต้องมีส่วนร่วมกันมากขึ้นระหว่างคณะสงฆ์กับชาวบ้าน
 6. ต้องการให้วัดเป็นที่พึ่งพำนักพักพิงทางจิตใจของผู้มีทุกข์ ต้องการเห็นวัดเป็นที่สงบ เยือกเย็น สะอาดร่มรื่น มีระเบียบ
 7. ต้องการเห็นพระภิกษุเข้าหาประชาชน ปลอดภัยให้กำลังใจ แนะนำแนวทางแก้ไข ปัญหาชีวิต
 8. ต้องการให้วัดเป็นศูนย์กลางพัฒนาชุมชน ให้ความร่วมมือสนับสนุนให้เกิดการรวมพลังแก้ไขปัญหาต่างๆ
 9. ต้องการให้วัดเป็นศูนย์กลางของการศึกษาด้านต่างๆ ทั้งด้านหลักธรรมของพระ ศาสนา และการอาชีพ การปฏิรูปจิตใจของประชาชน ควรริเริ่มที่วัด เป็นต้น
 10. ควรจัดกิจกรรมฝึกฝนให้เยาวชนได้มีบทบาทแก่พระพุทธศาสนา คือจัดอบรม ธรรมะ แก่เยาวชน นักเรียน นักศึกษาให้รู้จักช่วยเหลือสังคม ช่วยเหลือชุมชนและหน่วยงานต่างๆ
- ดังนั้น ตัวแบบที่เหมาะสมในการบริหารคณะสงฆ์ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ควรเป็น ดังนี้

ภาพที่ 4.1 ตัวแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องตัวแบบการบริหารคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) เพื่อศึกษานโยบายภาครัฐ สภาพปัจจุบัน ปัญหาในการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 2) เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 เป็นอย่างไร และ 3) เพื่อเสนอตัวแบบการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ผู้วิจัยใช้การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Research Method) โดยส่วนแรกจะทำการศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative Research) กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย คณะสงฆ์ระดับผู้บริหารที่เป็นพระสังฆาธิการ พระนักบริหาร ครู-อาจารย์โรงเรียนพระปริยัติธรรมและประชาชนทั่วไปในเขตการปกครองสงฆ์ภาค 4 ซึ่งได้มาด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จำแนกได้ดังนี้ พระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 จำนวน 200 รูป ครู-อาจารย์ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม จำนวน 100 รูป/คน และประชาชนผู้มารับบริการจำนวน 50 คน รวมทั้งสิ้น 350 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วยเครื่องมือ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) และการประชุมเชิงปฏิบัติการวิเคราะห์ข้อมูลโดย (1) ข้อมูลเชิงปริมาณใช้วิเคราะห์ด้วยสถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และหาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในเขตปกครองสงฆ์ภาค 4 ใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) (2) ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ การจัดข้อมูลจากการศึกษาเอกสารใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการจัดสนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการ ใช้วิธีการวิเคราะห์อุปนัย (Analytic Induction) และการตีความ ผลจากการวิจัยสรุปได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 นโยบายของคณะสงฆ์เกี่ยวกับการบริหารคณะสงฆ์ สภาพปัจจุบัน ปัญหาในการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

1.1 นโยบายของคณะสงฆ์เกี่ยวกับการบริหารคณะสงฆ์

วิสัยทัศน์ (Vision) “คณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 เป็นศูนย์รวมแห่งพลังศรัทธาพัฒนาคณะสงฆ์แบบบูรณาการตามหลักไตรสิกขา คือ บ้าน วัด โรงเรียน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน”

พันธกิจ (Mission)

1. พัฒนาระบบการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ให้เป็นที่ยอมรับของพระสงฆ์ และสามเณรทุกระดับ
2. พัฒนาและยกระดับคุณภาพ มาตรฐานการศาสนศึกษาทุกระดับ
3. จัดและส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์อย่างทั่วถึงมีคุณภาพ

4. พัฒนาระบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ
5. บูรณะพัฒนาและสร้างศาสนวัตถุอย่างเหมาะสมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง
6. ประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วนในการส่งเสริมกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์โดยใช้หลักหลักไตรสิกขา

ประเด็นยุทธศาสตร์ (Strategies)

1. พัฒนา ปรับปรุง ส่งเสริมการออกกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และนำไปใช้ในการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและเป็นที่ยอมรับ
2. ส่งเสริมให้วัดจัดให้มีสถานศึกษาและการจัดการศึกษาที่มีระดับคุณภาพและได้มาตรฐานสากล
3. พัฒนาบุคลากร จัดหาสื่อ และเครื่องมือสื่อสารที่ทันสมัยและมีคุณภาพในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา
4. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษาสงเคราะห์ได้อย่างทั่วถึงมีคุณภาพ

5. บูรณะพัฒนาและสร้างศาสนวัตถุอย่างเหมาะสมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

6. ประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วนโดยใช้หลักไตรสิกขา

เป้าประสงค์ (Goal)

1. การใช้บังคับใช้กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ต้องเป็นไปด้วยความเที่ยงตรง เป็นธรรม และเสมอภาค
2. วัดที่จัดให้มีสถานศึกษาและการจัดการศึกษาจะต้องมีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล
3. พระภิกษุ สามเณรและศาสนบุคคลในวัดได้รับการฝึกอบรมที่ดีมีคุณภาพอย่างทั่วถึง
4. การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษาสงเคราะห์มีความต่อเนื่อง
5. การบูรณะพัฒนาและสร้างศาสนวัตถุของวัดต้องเป็นไปตามระเบียบ แบบแผนที่เหมาะสม

6. ทุกวัดในเขตการปกครองใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนา

กลยุทธ์

1. เน้นการใช้กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ที่เป็นธรรมและต่อเนื่อง
 - 1.1 ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ไขปัญหา
 - 1.2 ปรับปรุง แก้ไข กฎ ระเบียบ ข้อบังคับให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน
 - 1.3 การเข้าสู่ตำแหน่งของพระสังฆาธิการทุกระดับ จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถตามเกณฑ์ที่กำหนด
 - 1.4 เน้นการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารในการพัฒนา
2. สร้างโอกาสทางการศาสนศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต
 - 2.1 พระภิกษุ สามเณร ทุกรูปจะต้องได้รับการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรม/แผนกบาลีทุกชั้นทุกประโยค

2.2 เปิดโอกาสให้พระภิกษุ สามเณร ทุกรูปได้รับการศึกษาในพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ จนถึงระดับอุดมศึกษา

2.3 พัฒนาบุคลากรทางการศึกษา และรูปแบบการจัดการศาสนศึกษาที่หลากหลาย และสอดคล้องกับบุคลิกภาพของผู้เรียน

2.4 พัฒนาหลักสูตรและแบบเรียนพระปริยัติธรรมให้เหมาะสมแก่พระภิกษุ สามเณร

3. ยกกระตือรือร้นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

3.1 พัฒนาพระธรรมทูต พระนักเผยแผ่ พระจริยานิเทศก์และพระธรรมกถึกให้มีความรู้ความชำนาญเพียงพอ ต่อเนื่องให้ครอบคลุมทุกวัด

3.2 ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่เหมาะสม ทันสมัยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

3.3 ส่งเสริมการจัดตั้งสถานีวิจัยเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาครอบคลุมทุกอำเภอ

4. พัฒนาการศึกษาสงเคราะห์ตามแนววิถีพุทธ

4.1 พัฒนาด้านบริหารจัดการตามหลักพุทธวิธีและธรรมาภิบาล

4.2 พัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ตามหลักไตรสิกขา

4.3 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วนในชุมชน

5. พัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมพลังศรัทธาของชุมชน

5.1 จัดให้วัดเป็นอุทยานการศึกษาของชุมชน

5.2 จัดให้วัดเป็นศูนย์สุขภาพของชุมชน

5.3 จัดให้วัดเป็นสถานที่ประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชน

5.4 ส่งเสริมบทบาทของวัดให้เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ

5.5 อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลตามสมควร

5.6 เป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชน

1.2 โครงสร้างการบริหารคณะสงฆ์ในปัจจุบัน

โครงสร้างการบริหารคณะสงฆ์เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นต้องมีการดำเนินการจัดโครงสร้างให้เหมาะสมเพื่อการบริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ การปกครองคณะสงฆ์ของไทยในปัจจุบันจึงได้กำหนดให้มีรูปแบบการปกครองหรือการบริหารคณะสงฆ์ โดยเริ่มตั้งแต่พระสังฆาธิการ ซึ่งเป็นพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์นับตั้งแต่ตำแหน่งเจ้าคณะภาค จนถึงตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าอาวาสในเขตการปกครองคณะสงฆ์มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประมุขมหาเถรสมาคมแบ่งการปกครองออกเป็น 5 ภูมิภาค การปกครองในส่วนของมหานิกาย คือ หนเหนือ หนใต้ หนกลาง และหนตะวันออกและคณะธรรมยุติ และในระดับภูมิภาคแยกการปกครองออกเป็นภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล และเจ้าอาวาสตามลำดับ พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์มีหน้าที่ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่มีหน้าที่ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ การปกครองคณะสงฆ์ หรือการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เพื่อเป็นการจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์มีความสงบเรียบร้อยดีงาม

การบริหารจัดการคณะสงฆ์ในปัจจุบันที่มีความหลากหลายและซับซ้อน มีความจำเป็นที่พระนักบริหาร หรือเจ้าคณะพระสังฆาธิการต้องเป็นผู้มีความรู้ดีและสามารถปฏิบัติตามแนวนโยบายได้

ตามอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับงานคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ได้เพื่อความสงบเรียบร้อยดีงาม แก่คณะสงฆ์การศึกษาข้อมูลในระดับพระสังฆาธิการ คือการศึกษาข้อมูลพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่ง ปกครองคณะสงฆ์นับตั้งแต่ตำแหน่งเจ้าคณะภาคจนถึงตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าอาวาส ในเขตการปกครอง คณะสงฆ์ภาค 4 พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์มีหน้าที่ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์มีหน้าที่ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ คือพระสังฆาธิการซึ่งเรียกได้ว่าเป็นพระนักบริหาร ผู้บริหารที่มีคุณสมบัติทั้งความสามารถทางด้านการบริหารจัดการ และความสามารถในการเป็นผู้นำ (Leader) หมายถึงพระสังฆาธิการซึ่งมีผู้ตาม (Followers) คือพระสงฆ์ในสังกัดที่ตนนั้นดูแลและมีอิทธิพลที่จะทำ ให้ผู้ตามช่วยกันกำหนดวัตถุประสงค์และบรรลุวัตถุประสงค์นั้น เป็นบุคคลที่ทำให้องค์การประสบความสำเร็จ ความก้าวหน้า และบรรลุผลสำเร็จ โดยใช้อิทธิพลจูงใจผู้อื่นให้ปฏิบัติตามเป็นผู้ตัดสินใจ กำหนดปัญหา วางแผน และรับผิดชอบต่อความอยู่รอด หรือการพัฒนาขององค์การ พระสังฆาธิการยังมีส่วนทำให้เกิด วิสัยทัศน์ขององค์การและพนักงาน ผู้นำจัดเป็นตัวแทนของการเปลี่ยนแปลง การกระทำของผู้นำย่อมมี ผลกระทบต่อบุคคลส่วนใหญ่มากกว่าที่บุคคลอื่นเป็นผู้กระทำ พระสังฆาธิการมีบทบาทที่แสดงทั้งต่อ องค์ประกอบของงาน ซึ่งพระสังฆาธิการจะต้องเป็นผู้จัดรวบรวมพฤติกรรม และมีอิทธิพลเหนือ พฤติกรรมของกลุ่มสมาชิกโดยทำให้กลุ่มสมาชิกทำงานได้ผลสำเร็จและมีบทบาทการแสดงเกี่ยวกับ อารมณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพมีความสามารถในการติดต่อสัมพันธ์อย่างมั่นคง ซึ่งพระสังฆาธิการเป็น สื่อกลางที่จะประสานความต้องการของกลุ่มสมาชิกให้มีความสัมพันธ์กับการทำงานพระภิกษุสามเณร ของวัด จะต้องเป็นผู้นำของชุมชนทุกด้านเป็นที่พึ่งของประชาชนสามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อเป็น การส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนอยู่ดีกินดีมีความสุขได้รวมทั้งสามารถสอนให้ประชาชนนำเอา หลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ หรือสอนให้ประชาชนมีศรัทธาปฏิบัติธรรมตามคำสอนของ พระพุทธเจ้าองค์ได้ทำให้ชีวิตเขามีความสุข จิตใจสงบ มีสมาธิในการประกอบสัมมาชีพ เจ้าอาวาสวัด พระสังฆาธิการก็ต้องเริ่มต้นพัฒนาวัดของตนเองให้พร้อมที่จะพัฒนาไปเป็นศูนย์กลางของชุมชน

1.3 สภาพและปัญหาการบริหารงานคณะสงฆ์ในปัจจุบัน

ด้านการปกครองคณะสงฆ์

ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่าในด้านการปฏิบัติเกี่ยวกับด้าน การปกครองคณะสงฆ์อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุดทุกข้อคำถาม โดยประเด็นคำถามที่มีระดับการปฏิบัติ มากที่สุด คือ การกำกับดูแลและจัดศาสนสมบัติของวัด ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย มีความมั่นคง แข็งแรง ($\bar{X} = 3.51$, S.D. = 0.60) รองลงมาเป็นการออกระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะอย่างสันติสุข ($\bar{X} = 3.45$, S.D. = 0.67) และการควบคุมดูแลการปฏิบัติงาน ให้เป็นไปตามแบบแผนและประเพณี อันดีงาม ($\bar{X} = 3.42$, S.D. = 0.63) ตามลำดับ สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพมีดังนี้

1. การปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันนั้น กฎ ระเบียบของเถรสมาคมได้มีกฎหมายขึ้น ได้มีการปรับปรุงในรูปแบบการปกครองแต่ละจังหวัด อำเภอ

2. มีการประชุมระดับจังหวัดเพื่อแก้ไข ปรับปรุง ดูแล เพื่อให้เกิดความสามัคคีกันในการปกครอง เพื่อให้มีประสิทธิภาพของคณะสงฆ์เพื่อให้ทันตามสถานการณ์โลกที่ได้เปลี่ยนแปลงไป และจะได้ไม่ให้ศาสนาอื่นมารุกรานของเรา

3. มีการติดต่อสื่อสารด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยได้เร็วขึ้น

4. การเดินทางคมนาคมเริ่มดีขึ้น สามารถส่งสิ่งของและดูแลให้คณะสงฆ์ในการปกครองของตัวเองนั้นอยู่ในระเบียบได้

5. การปกครองคณะสงฆ์ของไทยเป็นไปตามพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ร.บ. การปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2535

6. ในการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ถือเป็นการปกครองที่ยังไม่มีประสิทธิภาพมากนัก อย่างที่เห็นได้ชัดในปัจจุบัน

7. มีการแต่งตั้งผู้ปกครองจากผู้ที่มีความรู้เป็นส่วนใหญ่และเน้นผู้ทำงานเป็นหลัก

8. มีการปกครองที่ดีมาก เพราะมีการส่งเสริมพระสงฆ์สามเณรให้มีการศึกษาทั้งในด้านบาลี และในด้านมหาวิทยาลัยถือว่ามี การปกครองที่ดีมาก

9. มีการบริหารเป็นระบบมากขึ้น มีการจัดตั้งหน้าที่ในการปฏิบัติงานในวัด มีการมอบหมายงานเพื่อให้พระในปกครองได้รับผิดชอบตามระดับชั้น ระดับศักดิ์นา ซึ่งจะมีรูปแบบที่ชัดเจน และมีผู้คอยเป็นผู้ตรวจสอบการปฏิบัติของพระในคณะสงฆ์นั้นๆ

10. ในสภาพปัจจุบันการปกครองคณะสงฆ์ มีการจัดสัดส่วนในการปกครองที่มีระบบที่ดี ชัดเจนในทุกเรื่อง เช่นระบบในการปกครองในปัจจุบันแบ่งได้เป็น เจ้าคณะหน เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส ซึ่งจะเห็นได้ว่าการปกครองตามลำดับชั้น มีความชัดเจน

11. ในปัจจุบันมีการประชุมคณะสงฆ์ มีการสัมมนา มีการอบรมในภาคส่วนต่างๆ ชี้แจงให้เห็นซึ่งสถานการณ์ต่างๆ ในปัจจุบันว่าเป็นอย่างไร ซึ่งในการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันมีความชัดเจนยิ่งขึ้นแต่ก็ไม่ทิ้งหลักของธรรมเนียมของพระพุทธเจ้าที่ได้บัญญัติไว้แต่เดิม

ด้านการศาสนาศึกษาของสงฆ์

ในด้านการศาสนาศึกษาของคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่าในด้านการปฏิบัติเกี่ยวกับการศาสนาศึกษาอยู่ในระดับมากถึงปานกลางทุกข้อคำถาม โดยประเด็นคำถามที่มีระดับการปฏิบัติมากที่สุดคือ การยกย่องเชิดชูเกียรติครูพระผู้สอนให้มีขวัญและกำลังใจ ($\bar{X} = 3.54$, S.D. = 0.60) รองลงมาเป็นการจัดส่งพระภิกษุสามเณรไปศึกษาในระดับสูงขึ้น ($\bar{X} = 3.46$, S.D. = 0.62) และการสรรหาและพัฒนาครูผู้สอนนักรวมและธรรมศึกษา ($\bar{X} = 3.43$, S.D. = 0.67) ตามลำดับ สำหรับข้อมูลเชิงคุณมีดังนี้

1. การศึกษาระดับพื้นฐานแยกออกจากกันระหว่างสงฆ์กับคฤหัสถ์

2. มีการศึกษาในรูปแบบปริยัติสามัญ และในด้านปริยัติบาลี

3. มีมหาวิทยาลัยสงฆ์

4. ตามโรงเรียนมีหน่วยอบรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

5. มีอาคารสถานที่ สื่อการเรียนการสอน บุคลากร และงบประมาณ ทำให้การศึกษาของสงฆ์มีความทันสมัยและมีประโยชน์อย่างมาก

6. โดยมากยังให้วัดจัดการเรียนการสอนเอง
7. การเรียนยังมุ่งเน้นการท่องจำอยู่ การคิดวิเคราะห์ยังน้อยเกินไป
8. มีการศึกษาของพระน้อยลง
9. ครูพระลดลง
10. มีระบบ IT ช่วยในการศึกษามากขึ้น

ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ในด้านการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่า ในด้านการปฏิบัติเกี่ยวกับการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อยู่ในระดับมากถึงปานกลางทุกข้อคำถามโดยประเด็นคำถามที่มีระดับการปฏิบัติมากที่สุดคือ การจัดตั้งโรงเรียนปริยัติเพื่อส่งเสริมการศึกษาแก่ภิกษุสามเณร ($\bar{X} = 3.39$, S.D. = 0.68) รองลงมาเป็นการจัดหางบประมาณในการสร้างอาคารเรียน ($\bar{X} = 3.30$, S.D. = 0.69) ตามลำดับ สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพมีดังนี้

1. โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์
2. ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด
3. โรงเรียนเอกชนการกุศลของวัด
4. มีการแจกทุนการศึกษาให้กับเด็กนักเรียน
5. มอบอาหารกลางวันให้กับเด็กนักเรียน
6. มีองค์กรสถานที่สงเคราะห์อย่างเป็นระบบเพิ่มขึ้น
7. โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์

ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ในด้านการเผยแผ่ศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่าในด้านการปฏิบัติเกี่ยวกับการเผยแผ่ศาสนาของคณะสงฆ์อยู่ในระดับมากถึงปานกลางทุกข้อคำถาม โดยประเด็นคำถามที่มีระดับการปฏิบัติมากที่สุดคือ จัดให้มีกิจกรรมการบำเพ็ญกุศลในวันสำคัญ เช่น วันวิสาขบูชา ($\bar{X} = 3.39$, S.D. = 0.71) รองลงมาเป็นแนะนำคำสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาโดยถูกต้อง ($\bar{X} = 3.35$, S.D. = 0.66) และการอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณะสัญญาและอบรมในเรื่องพระธรรมวินัยจรรยา มารยาทการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างที่ดี ($\bar{X} = 3.20$, S.D. = 0.74) ตามลำดับ สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพมีดังนี้

1. มีการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารมากขึ้น เช่น การเผยแผ่ทางทีวี ซีดี ทางวิทยุทางอินเทอร์เน็ต
2. ใช้สื่อการสอนรูปแบบต่างๆ เช่น รูปการ์ตูนสอดแทรกหลักธรรม นิทานคติธรรม
3. มีการจัดโครงการบวชสามเณรภาคฤดูร้อน การจัดโครงการอุปสมบทหมู่
4. มีการอบรมครูจริยศึกษา เพื่อเป็นหลักตัวอย่างให้แก่เด็กนักเรียนเป็นอย่างดี

5. มีการเขียนและพิมพ์ตำราทางพระพุทธศาสนาโดยตรง คือพระไตรปิฎก อรรถกถาฎีกา อนุฎีกา และแต่งตำราทางวรรณคดี วรรณกรรม วรรณศิลป์ ตำราวิชาการ

6. การเผยแพร่ผ่านทางเว็บไซต์

7. ขาดบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถในการเผยแพร่

8. มีการจัดบรรยายธรรมในสถาบันการศึกษา ตามโรงเรียนต่างๆ การจัดกิจกรรมอบรมแก่เด็กนักเรียน การจัดกิจกรรมเข้าค่ายแก่ประชาชนทั่วไป

9. สภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน มีการเผยแพร่ที่มีวิธีการมากขึ้น เช่น การแสดงธรรม ปาฐกถาธรรม การบรรยายธรรม การปฐกถาวิสาขบูชา และการเขียนหนังสือธรรมะ การทำรายการหนังสือธรรมะ ทำให้การเผยแพร่เข้าถึงพุทธศาสนิกชนอย่างทั่วถึง และเกิดประโยชน์มากขึ้น

10. การประเมินผลการเข้าถึงการเผยแพร่มีน้อย

ด้านการสาธารณูปการ

ในด้านการสาธารณูปการของคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่า ในด้านการปฏิบัติเกี่ยวกับด้านการสาธารณูปการอยู่ในระดับมากถึงปานกลางทุกข้อคำถาม โดยประเด็นคำถามที่มีระดับการปฏิบัติมากที่สุดคือ การจัดสาธารณูปโภคเช่นน้ำไฟภายในวัด ($\bar{X} = 3.54$, S.D. = 0.60) รองลงมาเป็นการดูแลซ่อมแซมและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัดที่ชำรุดทรุดโทรม ($\bar{X} = 3.52$, S.D. = 0.56) และการจัดเตรียมที่พักอาศัยสำหรับบรรดาประชาชนโดยทั่วไป ($\bar{X} = 3.47$, S.D. = 0.62) ตามลำดับ สำหรับข้อมูลเชิงคุณมีดังนี้

1. ปัจจุบันพระสงฆ์มีความรู้ความสามารถหาเงินมาซื้อสิ่งของและเครื่องสาธารณูปโภคมาต่อเติม หรือสร้างสรรค์บูรณะปฏิสังขรณ์ขึ้นมาได้

2. มีการก่อสร้างและบูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนสถานและศาสนวัตถุเพิ่มมากขึ้น เกินความจำเป็นของสงฆ์ และการใช้ประโยชน์

3. ขาดการควบคุมการสาธารณูปการต่างๆ เพราะมีบุคลากรน้อย

ด้านการสาธารณสงเคราะห์

ในด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่า ในด้านการปฏิบัติเกี่ยวกับด้านการสาธารณสงเคราะห์อยู่ในระดับมากถึงปานกลางทุกข้อคำถาม โดยประเด็นคำถามที่มีระดับการปฏิบัติมากที่สุดคือ การจัดทำถนอมภายในวัดให้สะดวกแก่การสัญจรไปมา ($\bar{X} = 3.36$, S.D. = 0.65) รองลงมาเป็นการจัดสร้างศาลาที่พักสำหรับผู้สัญจรไปมา การดำเนินการก่อสร้างประปาชุมชน ($\bar{X} = 3.15$, S.D. = 0.83) และการดำเนินการก่อสร้างประปาชุมชน ($\bar{X} = 3.08$, S.D. = 0.83) ตามลำดับสำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพมีดังนี้

1. มีการจัดเป็นคณะ ที่สามารถช่วยคณะกลุ่มคนนอกชุมชน และสามารถช่วยเหลืออีกหลายๆ ที่อีกด้วย

2. ปัจจุบันการสาธารณสงเคราะห์มีมากขึ้น เช่น พระสงฆ์นำของไปช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม ผู้ประสบภัยต่างๆ เป็นต้น (เครื่องอาหารแห้ง เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค)

3. มีการจัดกองทุน มูลนิธิ สมาคมสงเคราะห์ช่วยเหลือต่างๆ

4. มีการเปิดสถานีวิทย์เผยแพร่บริการเกี่ยวกับการสื่อสารข้อมูลทางราชการต่างๆ ถึงชุมชน
5. การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล การมีส่วนร่วมในการสร้างถนนหนทาง การขุดลอกคูคลอง การสร้างฌาปนสถาน การสร้างระบบประปา และระบบไฟฟ้า หรือเครื่องกำเนิดไฟฟ้า
6. การช่วยจัดหาทุนสงเคราะห์การป้องกันยาเสพติด
7. ห้องสมุดเพื่อประชาชน

สรุปในภาพรวมของการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 พบว่า การปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารคณะสงฆ์ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก โดยมีประเด็นคำถามที่มีระดับการปฏิบัติมากคือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ($\bar{X} = 2.51$, S.D. = 0.53) รองลงมาเป็นด้านการปกครอง ($\bar{X} = 2.39$, S.D. = 0.51) และด้านการสาธารณูปการ ($\bar{X} = 2.36$, S.D. = 0.52) ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตามพบว่า ตัวแปรด้านการการปกครอง (X_1) มีความสัมพันธ์กันกับตัวแปรการบริหารจัดการคณะสงฆ์ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 (Y) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณตามลำดับความสำคัญของตัวแปรที่เข้าสมการพบว่า ตัวแปรด้านการการปกครอง (X_1) ด้านการศาสนศึกษา (X_2) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (X_3) ด้านการสาธารณูปการ (X_5) และ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ (X_6) ที่มีอิทธิพลในการทำนายต่อการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4(Y) ได้ทุกตัวโดยมีคะแนนการทำนายเท่ากับร้อยละ 70.30 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีความคลาดเคลื่อนในการทำนายเท่ากับ 0.38

ส่วนที่ 2 แนวทางการจัดการการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

2.1 ด้านการปกครองคณะสงฆ์

1. เน้นการติดต่อกันเพิ่มมากขึ้น เพื่อนำไปช่วยกันดูแลกันทั่วถึงมากกว่าเดิม
2. การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง
3. ความสามารถนำกฎ ระเบียบ คำสั่งของทางคณะสงฆ์มาใช้ให้เห็นเป็นรูปธรรม
4. การลงโทษกับผู้ล่วงละเมิด และควรมีวิธีการแก้ปัญหาที่รวดเร็วมากยิ่งขึ้น
5. การแต่งตั้งผู้บริหารควรพิจารณาจากผู้ที่มีความสามารถมากกว่าทำงานด้วยวาจา
6. ให้ภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ทำหน้าที่ให้เต็มที่ การเอาใจใส่ต่อการดูแล และควบคุมกำกับ
7. พระสงฆ์จะต้องมีการศึกษา มีความรู้ ความสามารถมากขึ้น
8. ควรมีการปรับปรุงในเรื่อง ระเบียบ ข้อปฏิบัติตนของสงฆ์ ซึ่งจำพรรษาอยู่ในวัดนั้นๆ ให้เป็นระบบ ระเบียบ

9. ควรมีการจัดทำกองทุนเพื่อการศึกษาให้กับพระในเขตปกครอง เพื่อเป็นทุนในการศึกษาเล่าเรียนในระดับสูงขึ้นไป

2.2 ด้านการศาสนศึกษาของสงฆ์

1. อนาคตต้องพัฒนาพร้อมกันไป 4 ภาษา คือ ภาษาบาลี ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และ ภาษาคอมพิวเตอร์
2. ใช้เทคโนโลยีเป็นส่วนประกอบเพื่อความเจริญก้าวหน้าให้ทันกับสมัยปัจจุบัน

3. พัฒนาระบบการเรียนการสอนให้เทียบเคียงกับทางโลกให้ได้
4. การศึกษาของพระภิกษุสงฆ์ไทยต้องใช้เพื่อเพิ่มสมณะศักดิ์ของตนเองขึ้นเพราะว่าการศึกษาคำคัญมาก
5. การจัดการเรียนการสอนของพระปริยัติในอนาคต คณะสงฆ์ควรออกแบบการศึกษา มุ่งเน้นให้ผู้ศีกษารู้จักวิเคราะห์มากยิ่งขึ้น มากกว่าการท่องจำ
6. ควรจะมีการบริหารจัดการและสนับสนุนการศึกษาของพระสงฆ์ให้มากยิ่งขึ้น
7. การพัฒนานาสถาบันการศึกษาให้มากขึ้น

2.3 ด้านการศึกษาสงเคราะห์

1. การกำหนดให้วัดที่อยู่ในชุมชน ใกล้โรงเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากยิ่งขึ้น เพื่อปลูกฝังเยาวชน
2. การจัดวางแนวทาง จัดทำเป็นแผนไว้ชัดเจน มีการกระจายอำนาจ จัดเป็นองค์กร บริหารจัดการอย่างมืออาชีพเพิ่มขึ้น
3. การเชื่อมระบบกับภาครัฐ มีงบประมาณสนับสนุนอย่างเท่าเทียม มีตัวชี้วัดคุณภาพ มีการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่องทรงพลังเพิ่มมากขึ้น
4. อยากรให้มีพระสงฆ์มีความรู้ความสามารถที่จะพัฒนาการศึกษาสงเคราะห์
5. การจัดการทางการศึกษาไม่แยกส่วนเฉพาะสงฆ์ โดยมีผู้แทนสงฆ์เข้าร่วมใน คณะกรรมการทุกระดับทางการศึกษา

2.4 ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

1. การเทคโนโลยีสื่อสารเผยแผ่พระพุทธศาสนา อินเทอร์เน็ตและโลกออนไลน์
2. ควรให้องค์กรที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนา หรือตั้ง องค์กรขึ้นมาเพื่อมีหน้าที่ดูแลการเผยแผ่ทั้งยังดูแลเนื้อหา
3. ในอนาคตต้องสร้างคนเพื่อการเผยแผ่มากขึ้น
4. การใช้หลายภาษาในการเผยแผ่
5. การประยุกต์ศาสนาเข้ากับการศึกษาทุกแขนง
6. การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนทางศาสนาให้ทันสมัย
7. ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอนาคตจะเป็นแบบโซเซียลเน็ตเวิร์คด้วยเทคโนโลยีที่ ทันสมัย เพราะง่ายสะดวก
8. การจัดตั้งศูนย์อบรมเข้าค่ายพุทธบุตร ทุกโรงเรียนในประเทศไทยและสถาบันต่างๆ เพื่อการปลูกฝังแก่เยาวชนให้รู้จักพระพุทธศาสนา

2.5 ด้านการสาธารณูปการ

1. การจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัดให้มากขึ้น
2. การจัดวางผังวัดให้เป็นระเบียบแบบแผน
3. การจัดวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและการเรียนรู้
4. ควรมีการสร้างสถาบันการศึกษาให้พระภิกษุและสามเณรให้มากยิ่งขึ้นกว่าเดิม
5. ควรมีการส่งเสริมสนับสนุนจากผู้ที่เกี่ยวข้องให้มากขึ้น

6. จึงต้องคำนึงถึงประโยชน์การใช้สอยมากขึ้น

7. การกำหนดมาตรการการก่อสร้าง มีแผน มีผัง มีมาตรการการดูแล บำรุงรักษา การขออนุญาตก่อสร้าง เป็นต้น

2.6 ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์

1. ควรมีกิจกรรมในการช่วยเหลือสังคมเชิงรุกมากยิ่งขึ้น ศึกษาสภาพปัญหาของสังคมที่เราอยู่อาศัย เพื่อช่วยพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

2. ทุกวัดต้องมีแผนการบริหารจัดการที่เตรียมพร้อมทั้งบุคลากรและสถานที่เพื่อรองรับการให้ความอนุเคราะห์แก่ประชาชน

3. ควรได้รับการสนับสนุน ส่งเสริมจากคณะสงฆ์ทุกระดับในจังหวัดอย่างยิ่ง ให้โยมนั้นศรัทธามากขึ้น

4. อาจเป็นแกนหลักหนึ่งให้กับสังคมในการสงเคราะห์

5. ต้องมีส่วนร่วมกันมากขึ้นระหว่างคณะสงฆ์กับชาวบ้าน

6. ต้องการให้วัดเป็นที่พึ่งพำนักพักพิงทางจิตใจของผู้มีทุกข์ ต้องการเห็นวัดเป็นที่สงบเยือกเย็น สะอาดร่มรื่น มีระเบียบ

7. ต้องการเห็นพระภิกษุเข้าหาประชาชน ปลอดภัยให้กำลังใจ แนะนำแนวทางแก้ไขปัญหาชีวิต

8. ต้องการให้วัดเป็นศูนย์กลางพัฒนาชนบท ให้ความร่วมมือสนับสนุนให้เกิดการรวมพลังแก้ไขปัญหต่างๆ

9. ต้องการให้วัดเป็นศูนย์กลางของการศึกษาด้านต่างๆ ทั้งด้านหลักธรรมของพระศาสนา และการอาชีพ การปฏิรูปจิตใจของประชาชน ควรริเริ่มที่วัด เป็นต้น

10. ควรจัดกิจกรรมฝึกฝนให้เยาวชนได้มีบทบาทแก่พระพุทธศาสนา คือ จัดอบรมธรรมะ แก่เยาวชน นักเรียน นักศึกษาให้รู้จักช่วยเหลือสังคม ช่วยเหลือชุมชนและหน่วยงานต่างๆ

ส่วนที่ 3 ตัวแบบการบริหารคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

3.1 การบริหารคณะสงฆ์แบบมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในวัด

1. การวางแผนพัฒนาวัด และคณะสงฆ์

การวางแผนพัฒนาวัดและคณะสงฆ์ เป็นกระบวนการที่มีความสำคัญในระดับต้นๆของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ และวัดซึ่งเป็นรากฐานของระบบการบริหารคณะสงฆ์เพราะเปรียบเสมือนเข็มทิศนำทางที่จะทำให้กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ กฎหมาย และมาตรการต่างๆ ที่อยู่ในกรอบเดียวกันดำเนินไปในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสม การจัดทำแผนพัฒนาวัดและคณะสงฆ์จึงจำเป็นที่จะต้องเกิดจากความร่วมมือของทุกภาคส่วนและเกิดจากความต้องการของชุมชนเพราะวัดและคณะสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน บุคลากรโดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ ก็เป็นหนึ่งในสมาชิกของชุมชน หากวัดเป็นศูนย์กลางแห่งการพัฒนาชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนหรือคนในชุมชน ผู้นำของชุมชน จึงจะเรียกได้ว่าเป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง จึงจะทำให้การดำเนินตามแนวทางหรือมาตรการต่างๆ ประสบความสำเร็จ

การวางแผนพัฒนาวัดและคณะสงฆ์จะต้องมีการพิจารณาให้ครอบคลุมภารกิจของคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ได้แก่

ด้านการปกครองคณะสงฆ์

ในด้านการปกครองคณะสงฆ์ มุ่งเน้นการพัฒนาที่อยู่ในกรอบพระธรรมวินัย กฎระเบียบ ข้อบังคับของคณะสงฆ์ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน วางแผนพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางแห่งศาสนาและชุมชน

ด้านการศึกษา

ในด้านการศึกษามุ่งเน้นการวางแผนพัฒนาการศึกษา ให้เข้าใจในหลักพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนาของบรรพชิต และคฤหัสถ์รวมทั้ง การวางแผนพัฒนาครูอาจารย์ ผู้บริหาร การศึกษาคณะสงฆ์ต้องดำเนินงานให้เต็มความสามารถทั้งนี้เพื่อดำรงไว้แห่งพระศาสนา

ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ในด้านการศึกษาสงเคราะห์ มุ่งเน้นการวางแผนพัฒนาให้วัดมีการจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล หรืออุดหนุน จุนเจือ ช่วยเหลือด้านการศึกษา ทั้งในและนอกสถาบันการศึกษา รวมทั้งช่วยเหลือให้บุคคลได้รับการศึกษาเล่าเรียน รวมทั้งการจัดตั้งจัดตั้งสถานศึกษาและศูนย์การศึกษาอบรมต่างๆ เพื่อการสงเคราะห์

ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มุ่งเน้นให้เกิดการวางแผนพัฒนาผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา การพัฒนาช่องทางการเผยแผ่ สื่อต่างๆ โดยใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยหรือกำหนดให้มีผู้รับผิดชอบในการเผยแผ่เป็นการเฉพาะ รวมทั้งให้ความสำคัญในการจัดกิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาต่างๆ ของหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน

ด้านสาธารณสุขการ

ในด้านการสาธารณสุขการมุ่งเน้นการวางแผนพัฒนาศาสนสถานที่เกิดประโยชน์สูงสุด การวางแผนผังโครงสร้างของวัด การกำหนดมาตรการการก่อสร้าง และการบำรุงรักษา

ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์

ในด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์มุ่งเน้นการวางแผนพัฒนาวัดให้เป็นที่พักพิงของประชาชน ในยามยาก และสงเคราะห์ประชาชนในท้องถิ่นชุมชนเมื่อเกิดภัยพิบัติต่างๆ

2. การสื่อสารประชาสัมพันธ์

การสื่อสารประชาสัมพันธ์เป็นทั้งเครื่องมือ และกระบวนการดำเนินงานที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากิจกรรมอื่นใดเพราะการประชาสัมพันธ์จะทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างๆ ได้เกิดความเข้าใจรับรู้ รับทราบแนวทงนโยบายมาตรการและวิธีการปฏิบัติได้อย่างครอบคลุม และทั่วถึงรวมทั้งยังเสนอผลการดำเนินงานให้ผู้อื่น หรือผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับทราบ เข้าใจถึงผลความสำเร็จหรือไม่สำเร็จของการดำเนินงานอันจะนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขแนวทงนโยบายมาตรการและวิธีการปฏิบัติที่ดีในอนาคต

3. การดำเนินการตามแผน

การดำเนินการตามแผนถือเป็นหัวใจหลักในกระบวนการปฏิบัติ หากเรามีแผนงานที่ดีมีการประชาสัมพันธ์ที่ทั่วถึงแต่ขาดซึ่งการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมขาดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหรือการดำเนินงานไม่เป็นไปอย่างที่เรากำหนดไว้ ผลสำเร็จที่ตามมาก็คงจะไม่ไปสู่เป้าหมายได้ตามเป้าประสงค์ที่กำหนด ดังนั้นการดำเนินงานเพื่อพัฒนากิจการคณะสงฆ์ทุกภาคส่วนจึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำแผนงานไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

4. การติดตามประเมินผล

การติดตามประเมินผล เป็นกระบวนการที่มีความจำเป็นต้องดำเนินการเพราะการประเมินผลเปรียบเสมือนกระจกเงาคอยส่องให้เห็นว่า เรามีหน้าตาเป็นแบบใดเมื่อเวลาหนึ่งที่เราได้ดำเนินการด้านการประหยัดพลังงานไฟฟ้าไปได้ระยะหนึ่งแล้ว หรือเมื่อสิ้นสุดโครงการการประเมินผลจะทำให้เราทราบว่าแผนงานโครงการหรือกิจกรรมที่ดำเนินการบรรลุเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้ หรือไม่ทั้งคนเงินอุปกรณ์และวิธีการดำเนินงานเป็นไปตามแผนหรือไม่

5. การปรับปรุงนโยบายและมาตรการการดำเนินงาน

การปรับปรุงนโยบายและมาตรการการดำเนินงาน เป็นกระบวนการที่มีความสำคัญอีกกระบวนการหนึ่ง เพราะเมื่อเราประเมินผลการดำเนินงานแล้วพบว่าไม่ทั้งประสบความสำเร็จ และไม่ประสบความสำเร็จสิ่งที่สำคัญก็คือ แผนงานนั้นจะดำเนินการต่อไปหรือไม่หากเกิดความล้มเหลวอะไรคือ ปัจจัย ดังนั้นการปรับปรุงนโยบายและมาตรการการดำเนินงานจึงเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาที่เรามีการประเมินผลเพื่อจะทำให้เป้าหมายหรือเป้าประสงค์ของการดำเนินงานไปสู่จุดมุ่งหวังได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.2 การบริหารคณะสงฆ์แบบยึดนโยบายของคณะสงฆ์ระดับประกาศมมหาเถรสมาคม

การบริหารงานกิจการของคณะสงฆ์ที่จะต้องทำ หรือจะต้องเป็นธุระหน้าที่และเป็นภารกิจของเจ้าคณะปกครองจะต้องปฏิบัติอันเป็นภารกิจของคณะสงฆ์และการพระศาสนา 6 ประการ คือ การปกครอง การควบคุมและส่งเสริมการรักษาความสงบเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์การเผยแผ่พระศาสนา การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์ วิธีการดำเนินงานทั้ง 6 ประการดังกล่าวบางประการมีกำหนดไว้ในกฎมหาเถรสมาคม แต่บางประการคงเป็นไปตามจารีตประเพณีที่มีอยู่มีรายละเอียดดังนี้

1. ด้านการปกครองคณะสงฆ์

ในด้านการปกครองคณะสงฆ์ คือ การควบคุมและส่งเสริมรักษาความเรียบร้อยดีงาม ซึ่งเป็นหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการปกครองดูแล พระภิกษุ สามเณรในเขตปกครองของตน ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยและตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ดังนั้นพระสังฆาธิการจึงต้องดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ และบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช นอกจากนี้พระสังฆาธิการยังจะต้องทำหน้าที่ระงับอธิกรณ์วินิจัยการลงนิคหกรรม การวินิจัยลงข้ออุทธรณ์คำสั่ง ตลอดจนการควบคุมบังคับบัญชาพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ใต้เขตปกครองของตน ชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อยพร้อมทั้ง การตรวจตราการประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

วัดจะต้องเป็นศูนย์กลางแห่งศาสนาและชุมชน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องช่วยกันพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ทั้งนี้วัดกับบ้านพระกับชาวบ้านเป็นของคู่กันมาช้านานแล้วโดยที่วัดต้องเป็นแหล่งให้วิทยากรแก่ชาวบ้านทุกๆ ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านอาชีพ ด้านศีลธรรม และประเพณีรวมทั้งวัดจะต้องทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของประชาชนกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาชุมชนให้ประชาชนในชุมชนนั้นปรับปรุงคุณภาพชีวิตที่ดี

2. ด้านการศึกษา

ในด้านการศึกษาคือการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนาของบรรพชิต และคฤหัสถ์เป็นกิจการของคณะสงฆ์ประการหนึ่งที่สำคัญยิ่ง ในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมมีความตอนหนึ่งว่า “ควบคุมส่งเสริมการศึกษา” ของคณะสงฆ์และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางมหาเถรสมาคมได้กำหนดวิธีการดำเนินการควบคุมและส่งเสริมการศึกษาคือ “ควบคุมและส่งเสริมการศึกษาคือให้ดำเนินไปด้วยดี” ซึ่งเป็นหลักฐานอันดีว่า คณะสงฆ์ทั้งหลายจะต้องดำเนินการในด้านการศึกษาให้เต็มความสามารถ จึงเป็นบทบาทหน้าที่ของของเจ้าอาวาสที่จะต้องเป็นธุระในการศึกษาอบรม และสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์เจ้าอาวาสก็ควรจะเป็นผู้จัดการการศึกษาและวัดเป็นสถานศึกษาของพระภิกษุสามเณรเรียนพระธรรมวินัยที่กำหนดให้เป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสโดยตรงและให้เจ้าคณะเจ้าสังฆการีร่วมจัดด้วยดังนี้

1. เจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการศึกษาในฐานะเจ้าสำนักเรียนหรือเจ้าสำนักการศึกษา
2. เจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้จัดการในฐานะเจ้าสำนักเรียนคณะจังหวัด
3. ในบางกรณีให้เจ้าคณะสังฆการีร่วมจัดด้วย

สิ่งที่สำคัญในด้านการจัดการศึกษา เจ้าสำนักเรียนหรือเจ้าสำนักการศึกษา และครูอาจารย์ผู้บริหารการศึกษาจะต้องดำเนินงานให้เต็มความสามารถทั้งนี้ เพื่อดำรงไว้แห่งพระศาสนา

3. ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ในด้านการศึกษาสงเคราะห์ คือ การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล หรืออุดหนุนจนเหลือช่วยเหลือ ด้านการศึกษาอื่น นอกจากการศึกษา หรือสถาบันอื่น หรือบุคคลอื่นผู้กำลังศึกษาเล่าเรียนคณะสงฆ์ได้กำหนดการศึกษาสงเคราะห์เป็นกิจการอันหนึ่งของพระสงฆ์ การศึกษาสงเคราะห์นั้นว่าโดยลักษณะควรแยกออกเป็นลักษณะ คือ

1. การศึกษานอกเหนือจากการศึกษาที่พระสงฆ์ดำเนินการ เพื่อสงเคราะห์ประชาชน หรือพระภิกษุสามเณร

2. การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษาสถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษา

ดังนั้น หากจะแบ่งลักษณะการศึกษาสงเคราะห์ แบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ

- 1) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา และโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ มีความมุ่งหมายให้วัด และพระภิกษุในพระศาสนาได้จัดการตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชนของชาติ และพระภิกษุ สามเณร ส่วนหนึ่งเป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้เข้าใกล้วัด 2) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีความมุ่งหมายให้วัดได้ช่วยอบรมบ่มนิสัย เด็กก่อนวัยเรียน เพื่อปลูกฝังคุณธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน เป็นโอกาสให้พระสงฆ์

ได้ใช้วิชาการศาสนศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติด้วยหลักธรรมของพระศาสนา 3) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดมีความมุ่งหมายให้วัดช่วยอบรมบ่มนิสัยเด็กก่อนวัยเรียน เพื่อปลูกฝังคุณธรรมและศีลธรรมแต่ยังเด็กทั้งเป็นการให้โอกาสวัดและพระสงฆ์ได้ร่วมพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติในวัยเด็กและ 4) โรงเรียนปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลี และสามัญศึกษาจัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณรศึกษาเล่าเรียน

มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ควบคุม และส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์และส่งเสริมการดำเนินการจัดการศึกษาสงเคราะห์ของเจ้าอาวาส เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นต้องมีส่วนควบคุมและส่งเสริมให้เจ้าอาวาสดำเนินการส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์ตามสมควร ถ้าเพิกเฉยเสียยอมเป็นการละเว้น การปฏิบัติหน้าที่เพราะการศึกษาประเภทนี้ เป็นของคณะสงฆ์ หรือพระพุทธศาสนาเป็นกิจการของวัดตามหน้าที่ของเจ้าอาวาสส่วนเจ้าคณะ ทุกส่วนทุกชั้นควรให้การช่วยเหลือเกื้อกูล สถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้ศึกษาได้โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย และระเบียบแบบแผนของพระสงฆ์ เช่น ช่วยขวนขวายในการสร้างอาคารเรียน ช่วยจัดหาอุปกรณ์การศึกษา จัดตั้งกองทุนสงเคราะห์ นักเรียนชั้นประถมศึกษา มัธยมและอุดมศึกษา ตามหลักการประกาศของมหาเถรสมาคมช่วยแก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าอาวาสให้เป็นไปโดยชอบ และพิจารณาให้กำลังใจและบำรุงขวัญแก่เจ้าอาวาสตามสมควรแก่การปฏิบัติหน้าที่

4. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้พระพุทธศาสนาขยายวงกว้างออกไปอย่างแพร่หลายโดยเฉพาะการเผยแผ่หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัยน้อมนำเอาหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดผลแก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้นตามบทบัญญัติมาตรา 3 (3) แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 หน้าที่ของเจ้าอาวาส หรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส จะต้องปฏิบัติรับผิดชอบด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จะต้องจัดทำอันเป็นภารกิจประจำตลอดเวลาที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส หรือตำแหน่งที่สูงขึ้นไปซึ่งแยกออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) เป็นธุระในการจัดการศึกษาอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต 2) เป็นธุระในการอบรมและสั่งสอนธรรมแก่คฤหัสถ์ โดยจัดให้มีหน่วยพระธรรมทูต ธรรมจาริก ธรรมพัฒนา และหน่วยอบรมทางจิตมีทั้งหน่วยอบรม อ.ป.ต. (หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล) กิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์วัดและคณะสงฆ์ในปัจจุบันมีทั้งแบบประเพณีและปรับปรุงให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบันและแบบที่จัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเฉพาะจัดขึ้นมีการดำเนินการดังนี้

1. การเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์ และตามประเพณีไทย ได้แก่ การเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนที่วัดที่บ้านและผู้อาราธนาที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ ทั้งแบบเทศน์ธรรมดา คือเทศน์รูปเดียว หรือเทศน์ปลุกฉวีลีลา 2 รูปขึ้นไป และได้มีการปรับปรุงการเทศน์ ทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือบันทึกเสียง หรือแถบบันทึกเสียง นำไปเผยแผ่ในที่ต่างๆ และโอกาสต่างๆ

2. การเผยแผ่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ได้แก่ การบรรยายธรรม การสนทนา การปาฐกถาธรรม ในที่ประชุมที่วัด หรือที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ หรือทาง

วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ บันทึกเสียง หรือแถบบันทึกเสียงนำไปเผยแพร่ในที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ รวมถึงตลอดการพิมพ์หนังสือเทศน์ หนังสือธรรมะออกเผยแพร่ในหนังสือพิมพ์

3. การเผยแพร่แบบจัดเป็นคณะ หรือหน่วยงานเผยแพร่ หรือเป็นสถานศึกษาเป็นที่ประจำ หรือครั้งคราว หรือจัดเป็นกิจกรรมพิเศษภายในวัด หรือในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น งานพระธรรมทูต งานพระธรรมจาริก งานอบรมประชาชน (อ.ป.ต.) หน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นต้น

4. การเผยแพร่พระพุทธรูปศาสนาผ่านคฤหัสถ์มีการตั้งเป็นสมาคม เพื่อการเผยแพร่พระพุทธรูปศาสนา เช่น พุทธสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ยุวพุทธิกสมาคมประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ สมาคมส่งเสริมพระพุทธรูปศาสนาต่างๆ การบรรยายธรรมในที่ประชุม และทางสื่อมวลชนต่างๆ การตั้งชมรมพุทธศาสน์ในมหาวิทยาลัยและโรงเรียนต่างๆ

5. การจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธรูปศาสนาต่างๆ บางวัดจัดให้มีปาฐกถาเป็นประจำทุกสัปดาห์ หรือจัดกิจกรรมหลายประการ เช่น การหล่อเทียนพรรษา วันสงกรานต์ จัดให้มีพิธีสงฆ์น้ำพระ การแห่พระ การขนทรายเข้าวัด การก่อเจดีย์ทราย

นอกจากนั้นกิจกรรมการเผยแพร่พระพุทธรูปศาสนาเป็นการจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธรูปศาสนาต่างๆ จัดให้มีการเทศน์ หรือปาฐกถาธรรมเป็นประจำทุกสัปดาห์ นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมอีกหลายประการ เช่น การหล่อเทียนพรรษา มีการประกวดเทียนพรรษา วันสงกรานต์มีการจัดพิธีสงฆ์น้ำพระ การแห่พระ การก่อเจดีย์ทราย การขนทรายเข้าวัด การรดน้ำดำหัวผู้มีอายุ การเวียนเทียนในวันสำคัญทางพระพุทธรูปศาสนา เป็นต้น

5. ด้านการสาธารณูปการ

ในด้านการสาธารณูปการ หมายถึง 1) การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน 2) กิจการอันเกี่ยวกับวัด คือการสร้างวัดการตั้งการรวมการย้ายการยุบเลิกการขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุจำพรรษา และการยกวัดราษฎร์เป็นพระอารามหลวง 3) กิจการอื่นๆ ของวัดเช่นการจัดงานวัดการเรียไร และ 4) การศาสนสมบัติของวัด

การสาธารณูปการทั้ง 4 ประการนี้เป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสที่จะทำนุบำรุงรักษาวัดจัดกิจกรรม และศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดีโดยดำเนินการใน 3 ลักษณะ คือ 1) การกระทำด้วยแรงความคิด 2) การกระทำด้วยเอกสารรายงาน 3) การกระทำโดยการจัดประโยชน์

การควบคุมและส่งเสริมการสาธารณูปการเป็นงานที่ละเอียดอ่อนเป็นตัวหลักของการคณะสงฆ์แต่ผู้ปฏิบัติโดยตรง คือเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการระดับวัดเจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นต้องมีความสัมพันธ์กัน 2 ประการ คือ การควบคุมสาธารณูปการและส่งเสริมการสาธารณูปการ โดยเจ้าอาวาสมีหน้าที่ดำเนินการ ดังนี้

1. ควบคุมการทำแผนผังวัดให้สอดคล้องกับยุคพัฒนา
2. ควบคุมแบบแปลนเสนาสนะแต่ละวัดให้อยู่ในหลักประหยัด และพอเหมาะพอสมควรแก่สภาพท้องถิ่น และก่อสร้างตามแบบแปลน
3. ควบคุมให้แต่ละวัดที่สร้างถาวรวัตถุให้เป็นทรงไทย หรือให้รักษาศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสำคัญ

4. ควบคุมการเงินและบัญชีรายรับ- รายจ่ายของแต่ละวัดให้เป็นไปตามบัญชี
5. ควบคุมดูแลเอกสารต่างๆ ของเจ้าอาวาส เช่น รายงานขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมาให้เป็นไปโดยถูกต้อง
6. ควบคุมการจัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามกฎกระทรวง การส่งเสริมกิจการของวัดเจ้าคณะทุกชั้นควรส่งเสริมเจ้าอาวาสในการสาธารณูปการ ดังนี้
 1. ออกตรวจตราเยี่ยมเจ้าอาวาสให้เร่งรัดพัฒนาวัด
 2. แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าอาวาสดังนี้
 - 2.1 จัดหาช่างดำเนินการก่อสร้าง
 - 2.2 จัดแปลนอาคารตลอดจนแผนผังวัด
 - 2.3 ดูแลหาทุนก่อสร้างด้วยการขอเงินงบประมาณ
 - 2.4 ให้คำชี้แจง แนะนำการปฏิบัติงานสาธารณูปการ เพื่อเข้าใจให้ถูกต้อง
 - 2.5 ขจัดความขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้านซึ่งมีสาธารณูปการเห็นเป็นเหตุ
 3. แนะนำการจัดงานวัดและการเรียไร้ให้เป็นไปตามระเบียบและคำสั่งสอนของมหาเถรสมาคม
 4. ช่วยยกฐานะวัดที่ได้พัฒนาดีแล้วเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง
 5. ช่วยยกย่องเจ้าอาวาสผู้มีผลงานสาธารณูปการดี หรือแม่แต่รองเจ้าอาวาสและหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสก็ควรยกย่องด้วยแต่อย่าเกินเจ้าอาวาส

6. แนะนำชี้แจงการจัดประโยชน์ของวัดให้ถูกต้องตามกฎกระทรวง

6. ด้านการสาธารณสงเคราะห์

ในด้านการสาธารณสงเคราะห์ คือ การดำเนินกิจการต่างๆ เพื่อให้เป็นสาธารณะประโยชน์แก่หน่วยงาน หรือของบุคคล หรือคณะบุคคล หรือการช่วยเหลือเกื้อกูล หรือการอุดหนุน จุนเจือสถานที่ ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติ หรือประชาชนทั่วไป การสงเคราะห์ที่เป็นหลักของพระสงฆ์ คือ การสงเคราะห์ในด้านจิตใจและด้านวัตถุ โดยด้านจิตใจกระทำได้โดย

1. เป็นที่ปรึกษาแนะนำในปัญหาชีวิตและด้านอื่นๆ เช่น ทางวิชาการบางอย่าง
2. ทำให้วัดร่มรื่นร่มเย็นสมเป็นอารามให้ความร่มเย็นทางการปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างของผู้ดำเนินชีวิตอันประเสริฐเป็นที่ตั้งแห่งความเคารพศรัทธาเลื่อมใสและนับถือสร้างความร่มเย็นเมื่อเห็นวัดและพระสงฆ์

ด้านวัตถุกระทำได้โดย

1. แนะนำชักจูงให้ผู้อื่นกระทำ เช่น การสาธารณูปโภคจัดให้มีโรงเรียน โรงพยาบาล ถนน บ่อน้ำ เป็นต้น
2. นำสิ่งของหรือบริการที่รับจากผู้อื่นมาแบ่งปันให้มีประโยชน์กว้างขวางออกไป คือ ทางมหาเถรสมาคมกำหนดหลักการ และวิธีการปฏิบัติและควบคุมส่งเสริมไว้ชัดเจน คือ กิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. 2518 โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์โดยกำหนดหน่วยงานให้ตั้ง ณ วัดใดวัดหนึ่ง ตำบลละ

หนึ่งหน่วยให้จัดเป็นรูปคณะกรรมการ โดยให้เจ้าอาวาสที่ตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลเป็นประธานกรรมการ โดยตำแหน่งเจ้าอาวาสอื่นในเขตตำบลนั้นเป็นรองกรรมการ ฝ่ายบรรพชิต กำหนดในตำบลนั้นเป็นรองประธานกรรมการ ฝ่ายคฤหัสถ์ ผู้ใหญ่บ้านและแพทย์ประจำตำบลเป็นกรรมการโดยตำแหน่งคณะกรรมการ ประกอบด้วย คณะกรรมการโดยตำแหน่งผู้ทรงคุณวุฒิ 5-9 คน เป็นกรรมการสำหรับผู้ควบคุม และส่งเสริมกิจกรรมการระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ผู้อำนวยการภาค และกรรมการอำนวยการอบรมประชาชนกลาง อนึ่งการสาธารณสุขสงเคราะห์ให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการจัดการสงเคราะห์ตามสมควรแก่โอกาส เช่น 1) การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล การช่วยจัดหาทุน การสงเคราะห์ การป้องกันยาเสพติดให้โทษ เช่น ยาบ้า การป้องกันโรคเอดส์ 2) การช่วยเหลือสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติเช่น การสร้างถนนหนทางขุดลอกคูคลอง สร้างฌาปนสถาน สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้า 3) การช่วยเหลือประชาชนในโอกาสที่ควรช่วยเหลือ เช่น การประสูติทุภักดิ์ หรือช่วยเหลือคนชรา คนพิการ เป็นต้น

3.3 ตัวแบบที่เหมาะสมตามผลการวิจัยเป็น การบริหารแบบผสมผสานเชิงบูรณาการยึดพระธรรมวินัย เพื่อให้การบริหารงานของคณะสงฆ์ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์ตัวแบบที่เหมาะสมในการบริหารคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ที่ 4 ตามภารกิจของการบริหารคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการปกครองคณะสงฆ์

การบริหารคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ที่ 4 ในด้านการปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งเป็นภารกิจที่สำคัญมากด้านหนึ่ง เพราะเป็นภารกิจที่จะต้องทำให้คณะสงฆ์อยู่กันอย่างปรกติสุข พระภิกษุสามเณร ในเขตปกครองปฏิบัติตามพระธรรมวินัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศและบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช ดำเนินการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางแห่งศาสนาและชุมชน เพื่อเป็นแหล่งให้วิทยากรแก่ชาวบ้านทุกๆ ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านอาชีพ ด้านศีลธรรม และประเพณีตั้งนั้นแนวทางพัฒนาในอนาคตควรมี ดังนี้

1. เน้นการติดต่อกันเพิ่มมากขึ้น เพื่อนำไปช่วยกันดูแลกันทั่วถึงมากกว่าเดิม
2. การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง
3. ความสามารถนักภุ ระเบียบ คำสั่งของทางคณะสงฆ์มาใช้ให้เห็นเป็นรูปธรรม
4. การลงโทษกับผู้ล่วงละเมิด และควรมีวิธีการแก้ปัญหาที่รวดเร็วมากยิ่งขึ้น
5. การแต่งตั้งผู้บริหารควรพิจารณาจากผู้ที่มีความสามารถมากกว่า ทำงานด้วยวาจา
6. ให้ภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ทำหน้าที่ให้เต็มที่ การเอาใจใส่ต่อการดูแล และควบคุมกำกับ
7. พระสงฆ์จะต้องมีการศึกษา มีความรู้ ความสามารถมากขึ้น
8. ควรมีการปรับปรุงในเรื่อง ระเบียบ ข้อปฏิบัติตนของสงฆ์ ซึ่งจำพรรษาอยู่ในวัดนั้นๆ ให้เป็นระบบ ระเบียบ
9. ควรมีการจัดทำกองทุน เพื่อการศึกษาให้กับพระในเขตปกครอง เพื่อเป็นทุนในการศึกษาเล่าเรียนในระดับสูงขึ้นไป

2. ด้านการศาสนศึกษา

การบริหารคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ที่ 4 ในด้านการศาสนศึกษาเป็นอีกภารกิจหนึ่งที่คณะสงฆ์ต้องดำเนินการให้เกิดการศึกษาเล่าเรียน พระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนาของบรรพชิตและคฤหัสถ์โดยคณะสงฆ์ทั้งหลายจะต้องดำเนินการในด้านการศาสนศึกษาให้เต็มความสามารถ จึงเป็นบทบาทหน้าที่ของเจ้าอาวาส ที่จะต้องเป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ดังนั้นแนวทางพัฒนาในอนาคตควรมี ดังนี้

1. พัฒนางค์ความรู้ด้านภาษา ซึ่งในอนาคตต้องพัฒนาพร้อมกันไป 4 ภาษา คือ ภาษาบาลี ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาคอมพิวเตอร์
2. ใช้เทคโนโลยีเป็นส่วนประกอบเพื่อความเจริญก้าวหน้าให้ทันกับสมัยปัจจุบัน
3. พัฒนาระบบการเรียนการสอนให้เทียบเคียงกับทางโลกให้ได้
4. การเลื่อนสมณะศักดิ์ของพระสังฆาธิการทุกระดับ จะต้องพิจารณาการศึกษาร่วมด้วยหรือกำหนดเป็นมาตรฐาน

5. การจัดการเรียนการสอนพระปริยัติในอนาคต คณะสงฆ์ควรออกแบบการศึกษา มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษารู้จักคิดวิเคราะห์มากยิ่งขึ้น มากกว่าการท่องจำ

6. ควรจะมีการบริหารจัดการและสนับสนุนการศึกษาของพระสงฆ์ให้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะกองทุนการศึกษาของพระภิกษุ สามเณร

7. การพัฒนานาสถาบันการศึกษาให้มากขึ้น

3. ด้านการศึกษาสงเคราะห์

การบริหารคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ที่ 4 ในด้านการศึกษาสงเคราะห์ เป็นภารกิจที่ให้การช่วยเหลือเกื้อกูลด้านการศึกษา หรืออุดหนุนเงินช่วยเหลือ ด้านการศึกษานอกจากการศาสนศึกษา หรือสถาบันอื่น หรือบุคคลอื่น ผู้กำลังศึกษาเล่าเรียนคณะสงฆ์ได้กำหนดการศึกษาสงเคราะห์เป็นกิจการอันหนึ่งของพระสงฆ์ การศึกษาสงเคราะห์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 แบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ 1) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาและโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ 2) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ 3) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดและ 4) โรงเรียนปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลี และสามัญศึกษา การจัดการศึกษาสงเคราะห์เป็นบทบาทของเจ้าอาวาส เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นควรให้การช่วยเหลือเกื้อกูลสถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้ศึกษาได้โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย และระเบียบ แบบแผนของพระสงฆ์ ดังนั้นแนวทางพัฒนาในอนาคตควรมีดังนี้

1. การกำหนดให้วัดที่อยู่ในชุมชน ใกล้โรงเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากยิ่งขึ้นเพื่อปลูกฝังเยาวชน

2. การจัดแผนงาน หรือแนวทางให้ชัดเจน มีการกระจายอำนาจ จัดเป็นองค์กรบริหารจัดการอย่างมืออาชีพเพิ่มขึ้น

3. การเชื่อมระบบกับภาครัฐ มีงบประมาณสนับสนุนอย่างเท่าเทียม มีตัวชี้วัดคุณภาพ มีการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่องทรงพลังเพิ่มมากขึ้น

4. การพัฒนาผู้บริหารคณะสงฆ์ หรือพระสังฆาธิการให้มีความรู้ความสามารถที่จะพัฒนาการศึกษาสงเคราะห์

5. การจัดการศึกษาไม่แยกส่วนเฉพาะพระสงฆ์ สามเณร โดยมีผู้แทนสงฆ์เข้าร่วมในคณะกรรมการทุกระดับทางการศึกษา

4. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การบริหารคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ที่ 4 ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นภารกิจที่สำคัญยิ่งที่จะทำให้พระพุทธศาสนาขยายวงกว้างออกไปอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะการเผยแผ่หลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัยน้อมนำเอาหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดแก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้นเจ้าอาวาส หรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสจึงมีหน้าที่จะต้องปฏิบัติรับผิดชอบด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะต้องจัดทำอันเป็นภารกิจประจำตลอดเวลาที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส หรือตำแหน่งที่สูงขึ้นไป ดังนั้นแนวทางพัฒนาในอนาคตควรมี ดังนี้

1. การใช้เทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น การใช้ อินเทอร์เน็ตและโซเชี่ยลเน็ตเวิร์ค เป็นต้น
2. ควรให้องค์กรที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนา หรือตั้ง องค์กรขึ้นมาเพื่อมีหน้าที่ดูแลการเผยแผ่
3. การพัฒนาผู้ที่ทำหน้าที่เผยแผ่เป็นการเฉพาะ
4. ใช้ภาษาที่หลากหลายในการเผยแผ่
5. การประยุกต์ศาสนาเข้ากับการศึกษาทุกแขนง
6. การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนทางศาสนาให้ทันสมัย
7. การจัดตั้งศูนย์อบรมเข้าค่ายพุทธบุตร ทุกโรงเรียนในประเทศไทยและสถาบัน ต่างๆ เพื่อการปลูกฝังแก่เยาวชนให้รู้จักพระพุทธศาสนา

5. ด้านการสาธารณูปการ

การบริหารคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ที่ 4 ในด้านการสาธารณูปการที่ ประกอบด้วย 1) การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน 2) กิจการอันเกี่ยวกับ วัด คือการสร้างวัด การตั้งการรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัด ร้างเป็นวัดมีพระภิกษุจำพรรษาและการยกวัดราษฎร์เป็นพระอารามหลวง 3) กิจการอื่นๆ ของวัด เช่น การจัดงานวัดการเรียไร และ 4) การศาสนสมบัติของวัด การสาธารณูปการทั้ง 4 ประการนี้ เป็นหน้าที่ ของเจ้าอาวาสที่จะทำนุบำรุงรักษาวัดจัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดีโดยดำเนินการ ใน 3 ลักษณะ คือ 1) การกระทำด้วยแรงความคิด 2) การกระทำด้วยเอกสารรายงาน 3) การกระทำ โดยการจัดประโยชน์ ดังนั้นแนวทางพัฒนาในอนาคตควรมี ดังนี้

1. การจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัดให้เป็นระเบียบมากขึ้น
2. การจัดวางผังวัดให้เป็นระเบียบแบบแผน
3. การจัดวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและการเรียนรู้
4. ควรมีการสร้างสถาบันการศึกษาให้พระภิกษุและสามเณรให้มากยิ่งขึ้นกว่าเดิม
5. ควรมีการส่งเสริมสนับสนุนจากผู้ที่เกี่ยวข้องให้มากขึ้น
6. การก่อสร้างศาสนสถานต้องคำนึงถึงประโยชน์การใช้สอยมากขึ้น

7. การกำหนดมาตรการการก่อสร้าง มีแผน มีผัง มีมาตรการการดูแล บำรุงรักษา การขออนุญาตก่อสร้าง เป็นต้น

6. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์

การบริหารคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ที่ 4 ในด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์เป็นภารกิจที่ดำเนินการให้เกิดเป็นสาธารณสุขประโยชน์แก่หน่วยงาน หรือของบุคคล หรือคณะบุคคล หรือการช่วยเหลือเกื้อกูล หรือการอุดหนุนจนเจือสถานที ซึ่งเป็นสาธารณสุขสมบัติ หรือประชาชนทั่วไป การสงเคราะห์ที่เป็นหลักของพระสงฆ์ คือการสงเคราะห์ในด้านจิตใจ และด้านวัตถุ การดำเนินงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของวัดจะต้องกำหนดหน่วยงานให้ตั้ง ณ วัดใดวัดหนึ่ง ตำบลละหนึ่งหน่วยให้จัดเป็นรูปคณะกรรมการ โดยให้เจ้าอาวาสที่ตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลเป็นประธานกรรมการ โดยตำแหน่งเจ้าอาวาสอื่นในเขตตำบลนั้นเป็นรองกรรมการ ฝ่ายบรรพชิต กำนันในตำบลนั้นเป็นรองประธานกรรมการ ฝ่ายคฤหัสถ์ผู้ใหญ่บ้านและแพทย์ประจำตำบลเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง การจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ ดำเนินการตามสมควรแก่โอกาส เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล การช่วยจัดหาทุน การสงเคราะห์ การป้องกันยาเสพติดให้โทษ การป้องกันโรคเอดส์ การสร้างถนน ขุดลอกคูคลองสร้าง ฌาปนสถาน สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้า การช่วยเหลือประชาชน เมื่อประสบอุทกภัยหรือช่วยเหลือคนชรา คนพิการ เป็นต้น ดังนั้นแนวทางพัฒนาในอนาคตควรมี ดังนี้

1. ควรมีกิจกรรมในการช่วยเหลือสังคมเชิงรุกมากยิ่งขึ้น ศึกษาสภาพปัญหาของสังคมที่เราอยู่อาศัย เพื่อช่วยพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน
2. ทุกวัดต้องมีแผนการบริหารจัดการที่เตรียมพร้อมทั้งบุคลากร และสถานที่เพื่อรองรับการให้ความอนุเคราะห์แก่ประชาชน
3. ควรได้รับการสนับสนุน ส่งเสริมจากคณะสงฆ์ทุกระดับในจังหวัดอย่างยิ่ง ให้โยมนั้นศรัทธามากขึ้น
4. อาจเป็นแกนหลักหนึ่งให้กับสังคมในการสงเคราะห์
5. ต้องมีส่วนร่วมกันมากขึ้นระหว่างคณะสงฆ์กับชาวบ้าน
6. ต้องการให้วัดเป็นที่พึ่งพำนักพักพิงทางจิตใจของผู้มีทุกข์ ต้องการเห็นวัดเป็นที่สงบเยือกเย็น สะอาดร่มรื่น มีระเบียบ
7. ต้องการเห็นพระภิกษุเข้าหาประชาชน ปลอบขวัญให้กำลังใจ แนะนำแนวทางแก้ไขปัญหาชีวิต
8. ต้องการให้วัดเป็นศูนย์กลางพัฒนาชนบท ให้ความร่วมมือสนับสนุนให้เกิดการรวมพลังแก้ไขปัญหาดังกล่าว
9. ต้องการให้วัดเป็นศูนย์กลางของการศึกษาด้านต่างๆ ทั้งด้านหลักธรรมของพระศาสนา และการอาชีพ การปฏิรูปจิตใจของประชาชน ควรริเริ่มที่วัด เป็นต้น
10. ควรจัดกิจกรรมฝึกฝนให้เยาวชนได้มีบทบาทแก่พระพุทธศาสนา คือ จัดอบรมธรรมะ แก่เยาวชน นักเรียน นักศึกษาให้รู้จักช่วยเหลือสังคม ช่วยเหลือชุมชนและหน่วยงานต่างๆ

5.2 อภิปรายผล

5.2.1 ด้านการปกครอง

ในด้านการปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่าในด้านการปฏิบัติเกี่ยวกับด้านการปกครองคณะสงฆ์ที่อยู่ในระดับน้อยถึงน้อยที่สุด ได้แก่ การจัดประชุมพระภิกษุ สามเณรเพื่ออบรมสั่งสอน ด้านวัตรปฏิบัติตามหลักธรรมวินัยการกำกับดูแลและจัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อยมีความมั่นคงแข็งแรงและการให้การศึกษาอบรมแก่ภิกษุสามเณร ประกอบกับการเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัยปัจจุบัน ทำให้การปกครองดูจะหย่อนยานไปมาก ถึงแม้ว่าจะมีกฎระเบียบของมหาเถรสมาคมมากขึ้น ได้มีการปรับปรุงในรูปแบบการปกครองแต่ละจังหวัด อำเภอ ตำบล และระดับวัดก็ตาม แต่สิ่งที่พบกลับสวนทางกันอย่างสิ้นเชิง วัดมุ่งเน้นการพัฒนาทางด้านวัตถุ หย่อนยานในการให้การศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร การใช้เทคโนโลยีการสื่อสารมากขึ้น แม้ว่าข้อมูลที่เป็นสภาพปัจจุบันจะพบว่า การปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันนั้น มีกฎระเบียบของมหาเถรสมาคมมากขึ้น ได้มีการปรับปรุงในรูปแบบการปกครองแต่ละจังหวัด อำเภอ มีการประชุมระดับจังหวัดเพื่อแก้ไข ปรับปรุง ดูแล เพื่อให้ให้เกิดความสามัคคีกันในเขตการปกครอง เพื่อให้มีประสิทธิภาพของคณะสงฆ์เพื่อให้ทันตามสถานการณ์โลกที่ได้เปลี่ยนแปลงไป และจะได้ไม่ให้ศาสนาอื่นมารุกรานของเราซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ พระมหาอานนท์ อานนโท (2552) พระสังฆาธิการมีการประชุมพระภิกษุสามเณรในพื้นที่เขตปกครอง เป็นประจำและยังมีการประชุมร่วมกันระหว่างคณะสงฆ์กับผู้นำชุมชน พร้อมกันนี้ยังมีการประเมินผล ให้ความสำคัญในการประชุมโดยสละเวลาเข้าร่วมประชุม มีการติดต่อสื่อสารด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยได้เร็วขึ้น การเดินทางการคมนาคมเริ่มดีขึ้น สามารถส่งสิ่งของและดูแลให้คณะสงฆ์ในการปกครองของตนเองนั้นอยู่ในระเบียบได้ การปกครองคณะสงฆ์ของไทยเป็นไปตามพระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ร.บ. ปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 ในการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ถือเป็นการปกครองที่ยังไม่มีประสิทธิภาพมากนัก อย่างที่เห็นได้ชัดในปัจจุบัน การแต่งตั้งผู้ปกครองจากผู้ที่มีความรู้เป็นส่วนใหญ่ และเน้นผู้ทำงานเป็นหลัก การส่งเสริมพระสงฆ์สามเณรให้มีการศึกษาทั้งในด้านบาลีและในด้านมหาวิทยาลัยถือว่าการปกครองที่ดีมาก การบริหารเป็นระบบมากขึ้น มีการจัดตั้งหน้าที่ในการปฏิบัติงานในวัด มีการมอบหมายงานเพื่อให้พระในปกครองได้รับผิดชอบตามระดับชั้น ระดับศักดินา ซึ่งจะมีรูปแบบที่ชัดเจน และมีผู้คอยเป็นผู้ตรวจสอบการปฏิบัติของพระในคณะสงฆ์นั้นๆ ในสภาพปัจจุบัน การปกครองคณะสงฆ์ มีการจัดสัดส่วนในการปกครองที่มีระบบที่ดี ชัดเจนในทุกเรื่อง เช่นระบบในการปกครองในปัจจุบันแบ่งได้เป็น เจ้าคณะหน เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส ซึ่งจะเห็นได้ว่าการปกครองตามลำดับชั้น มีความชัดเจนและมีการสัมมนา ฝึกอบรมในภาคส่วนต่างๆ ชี้แจงให้เห็นซึ่งสถานการณ์ต่างๆ ในปัจจุบันว่าเป็นอย่างไร ซึ่งในการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันมีความชัดเจนยิ่งขึ้นแต่ก็ไม่ทิ้งหลักของธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าที่ได้บัญญัติไว้แต่เดิม

ในด้านทิศทางการพัฒนาในอนาคตมีหลายแง่มุมที่ต้องได้รับการพัฒนาโดยเฉพาะการติดต่อกันให้มากขึ้น ถึงแม้ว่าปัจจุบันจะมีระบบการสื่อสารที่ดีและทันสมัย แต่กลับพบว่าการติดต่อระหว่างคณะสงฆ์กลับไม่ได้ใช้ประโยชน์จากการสื่อสารนั้นเลย หากเพิ่มการติดต่อกันมากขึ้นจะช่วยเพิ่มการช่วยกันดูแลกันทั่วถึงได้มากกว่าเดิม นอกจากนี้ยังอาจจะต้องเพิ่มการมีส่วนร่วมของทุกภาค

ส่วนที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่นชุมชนในทุกระดับที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาคณะสงฆ์ในทุกๆ เรื่องที่เกี่ยวข้องหากจะยืนอยู่ตามลำพังด้วยวัดหรือคณะสงฆ์เองคงไม่สามารถเกิดการพัฒนาไปได้ สิ่งที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าประเด็นอื่นๆ ก็คือความสามารถนำกฎ ระเบียบ คำสั่งของทางคณะสงฆ์มาใช้ให้เห็นเป็นรูปธรรม การลงโทษกับผู้ล่วงละเมิด และควรมีวิธีการแก้ปัญหาที่รวดเร็วมากยิ่งขึ้นซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพระธนดล นาคสุวรรณโณ (2551) ที่กล่าวว่า ควรมีการปกครองพระภิกษุ สามเณร ให้ปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด การแต่งตั้งผู้บริหารควรพิจารณาจากผู้ที่มีความสามารถมากกว่าทำงานด้วยวาจา ให้พระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ทำหน้าที่ให้เต็มที่ การเอาใจใส่ต่อการดูแล และควบคุมกำกับ ซึ่งเป็นประเด็นของการปกครองที่ต้องได้รับการพัฒนา ปรับปรุงแก้ไขให้มากยิ่งขึ้นเพราะในปัจจุบันผู้ปกครองวัด พระภิกษุ สามเณร ที่ขาดการติดต่อสื่อสาร การทำหน้าที่ของตนเองไม่เต็มที่ เต็มความสามารถหรือการเอาผู้ปกครองที่ขาดประสิทธิภาพเข้ามาบริหารกิจการคณะสงฆ์ในทุกๆ ระดับ ก็ย่อมส่งผลกระทบต่อพัฒนาและความยั่งยืนของคณะสงฆ์ได้มากซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพระครูสังฆรักษ์ พศวีร์ธีรปญโญ (2551) ที่กล่าวไว้ว่า เจ้าอาวาสจะต้องมีความเข้มงวดในการปฏิบัติกิจของสงฆ์ในวัดหากไม่มีความเคร่งครัดเท่าที่ควร จะทำให้พระภิกษุและสามเณรหย่อนยานเรื่องระเบียบวินัยได้มาก การศึกษาของพระภิกษุสงฆ์ สามเณรจึงเป็นสิ่งที่ต้องได้รับการแก้ไข ส่งเสริมให้มีการศึกษาเพิ่มขึ้นและนำกลับมาเป็นผู้นำ ผู้ปกครองของคณะสงฆ์ในอนาคต

5.2.2 ด้านการศาสนศึกษา

ในด้านการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 พบว่าข้อมูลในด้านการปฏิบัติเกี่ยวกับด้านการศึกษาของคณะสงฆ์ที่อยู่ในระดับน้อยถึงน้อยที่สุด ในด้านให้การสนับสนุนส่งเสริมการสอนนักธรรมบาลีและการรณรงค์ให้มีการอบรมนักธรรมก่อนสอบหากจะย้อนกลับมาดูถึงระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย เราจะพบว่าในอดีตส่วนใหญ่เราเน้นไปที่การศึกษาทางธรรมบาลีและก็มีมาจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้ว่าในปัจจุบันการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยจะได้รับการพัฒนาขึ้นมา มากก็ตาม แต่สิ่งที่จะต้องปลูกฝังไว้กับพระพุทธศาสนาคือการศึกษาระบบบาลี ด้วยเหตุผลนี้จึงทำให้ชายไทยไม่นิยมที่เข้ามาบวชเรียนทางด้านนี้ จึงทำให้ขาดทั้งครูผู้สอนนักธรรมบาลีร่วมไปด้วย

ในด้านการศึกษาของพระภิกษุ สามเณรในคณะสงฆ์ภาค 4 ในปัจจุบันพบว่าการศึกษาระดับพื้นฐานยังมีการแยกออกจากกันระหว่างพระภิกษุสงฆ์ สามเณร กับคฤหัสถ์หรือประชาชนโดยทั่วไป ในส่วนของพระภิกษุสงฆ์ สามเณรมีการศึกษาในรูปแบบปริยัติสามัญ และในด้านปริยัติบาลี มีการส่งเสริมการศึกษาที่ไม่ผ่านระบบการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการอย่างแท้จริง ทำให้ระบบการจัดการศึกษาไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน ทั้งนี้เพราะความจำกัดในปัจจุบันหลายอย่างทั้งตัวผู้เรียน ผู้สอน และการบริหารจัดการที่ทางกระทรวงศึกษาธิการไม่สามารถเข้ามาควบคุมดูแลได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา สำหรับในส่วนในระดับมหาวิทยาลัยจะเป็นมาตรฐานเดียวกันกับมหาวิทยาลัยทั่วไปที่อยู่ในความดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.)

การศาสนาสงเคราะห์ ในมุมมองของคณะสงฆ์จึงเป็นไปในรูปแบบของการให้เปล่า การสงเคราะห์คณะสงฆ์เข้ามารับภาระทั้งอาคารสถานที่ สื่อการเรียนการสอน บุคลากร และงบประมาณ ซึ่งเป็นภาระที่หนักมาก ในขณะที่สังคมมีความคาดหวังกับคณะสงฆ์สูงมาก โดยเฉพาะการฝึกอบรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนและประชาชนทั่วไป แต่พระสงฆ์ที่เป็นแกนหลักในการ

พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมกลับมีระดับการศึกษาที่น้อยลง คนเข้ามาบวชน้อยลง การบริหารจัดการส่วนใหญ่เป็นภาระของวัดและพระสงฆ์ที่เป็นผู้ปกครอง การขยายแหล่งการเรียนรู้และการพัฒนาทางด้านจิตใจจึงทำได้ยากมากในปัจจุบัน

การศาสนศึกษาในอนาคตจะต้องมีการพัฒนาไปพร้อมๆ กันทั้ง 4 ภาษา คือ ภาษาบาลี ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาคอมพิวเตอร์ เพราะความเจริญก้าวหน้าในยุคปัจจุบัน การศึกษาจะต้องได้รับการพัฒนาไปพร้อมๆ กับเทคโนโลยีที่ก้าวไกล การใช้เทคโนโลยีเป็นส่วนประกอบในการศึกษาจะทำให้การพัฒนาระบบการเรียนการสอนเทียบเคียงกับทางโลกได้ การศึกษาของพระภิกษุสงฆ์ไทยต้องนำมาประกอบกับการเลื่อนหรือเพิ่มสมณะศักดิ์ในการแต่งตั้งจะทำให้เพิ่มผู้ทรงความรู้ในระบบได้มากขึ้น อย่างน้อยเจ้าอาวาสจะต้องมีความรู้ในระดับธรรมศึกษาชั้นเอก หรือนักธรรมเอก เจ้าคณะตำบลต้องไม่ต่ำกว่าประโยคธรรม 3 เป็นต้น ในด้านการจัดการเรียนการสอนในระบบพระปริยัติธรรมแผนกสามัญในอนาคต คณะสงฆ์ควรออกแบบการศึกษามุ่งเน้นให้ผู้ศึกษารู้จักวิเคราะห์มากยิ่งขึ้น มากกว่าการท่องจำ และพัฒนาองค์ความรู้ในระดับท้องถิ่น สถานศึกษา การพัฒนาให้เทียบเคียงกับสถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการให้ได้ ควรมีการบริหารจัดการและสนับสนุนการศึกษาของพระสงฆ์ให้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการจัดตั้งกองทุน เพื่อการศึกษาของพระภิกษุ สามเณร ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ พระชนดล นาคสุวณโณ (2551) ที่กล่าวว่า ในการศึกษาของคณะสงฆ์ควรมีกองทุนส่งเสริมด้านการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร ให้พระภิกษุ สามเณร เอาใจใส่ต่อกิจกรรม ด้านพระพุทธศาสนา ให้พระภิกษุ สามเณร ดำเนินกิจกรรมบางอย่างภายในวัดอย่างมีระเบียบและเมื่อเรียนจบแล้วต้องมั่นใจว่าสามารถนำไปประกอบอาชีพได้ หากเข้ามาเรียนในระบบการศึกษาทางพระพุทธศาสนา สิ่งที่สำคัญการพัฒนาสถาบันการศึกษาให้มีความทันสมัย พัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียน

5.2.3 ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ในด้านการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 พบว่า มีการจัดการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ที่อยู่ในระดับน้อยถึงน้อยที่สุดมีเพียงครั้งหนึ่งที่มีการจัดตั้งโรงเรียนปริยัติ เพื่อส่งเสริมการศึกษาแก่ภิกษุสามเณรและการจัดตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุกระดับชั้นหากจะมองว่าวัด คือสถานที่ที่ให้การศึกษาแก่ประชาชนโดยทั่วไปเหมือนกับอดีตที่ผ่านมา ความหวังเช่นนี้ก็อาจจะสะท้อนได้กับข้อมูลที่ปรากฏ แต่ความเป็นปัจจุบันที่ระบบการศึกษามีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้น กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) และการศึกษาตามอัธยาศัย หรือการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) มีการจัดการศึกษาให้กับประชาชนได้อย่างครอบคลุมอยู่แล้ว ดังนั้นการจัดการศึกษาสงเคราะห์โดยคณะสงฆ์จึงได้ลดบทบาทลงไปมาก แต่ที่ทางคณะสงฆ์สามารถทำได้ก็คือ การจัดให้มีโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์แต่ก็ไม่สามารถจัดให้ได้ทุกวัดเนื่องจากสภาพปัญหาทางด้านบุคลากรและงบประมาณที่ไม่สามารถจัดสรรให้ได้อย่างทั่วถึง และโดยเฉพาะประชาชนที่ต้องการศึกษาเล่าเรียนทางด้านพระพุทธศาสนาก็มีจำนวนน้อยลงในทุกขณะ สิ่งทีวัดบางแห่งสามารถดำเนินการไปได้ก็คือ การจัดตั้งโรงเรียนเอกชนกกุลของวัดซึ่งในจำนวนนี้ต้องดำเนินการมานานมากแล้วจึงจะสามารถดำเนินการอยู่ได้ และได้เข้าสู่ระบบการบริหารจัดการของกระทรวงศึกษาธิการหรือของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) แต่สิ่งที่ยังเป็นภาระ

ให้ทางวัดหรือทางคณะสงฆ์ต้องรับภาระคือศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดที่บางวัดยังต้องรับภาระในการจัดการถึงแม้ว่าจะมีหน่วยงานของรัฐเข้ามาช่วยเหลือบ้าง แต่วัดก็ยังคงต้องรับภาระที่หนักอยู่ในปัจจุบัน นอกจากนี้หน้าที่ของวัด หรือคณะสงฆ์ที่ต้องดำเนินการในกิจกรรมศาสนสงเคราะห์ คือการแจกทุนการศึกษาให้กับเด็กนักเรียน การมอบหรือส่งเสริมอาหารกลางวันให้กับเด็กนักเรียน โดยเฉพาะโรงเรียนที่อยู่ในวัดและวัดกับโรงเรียนยังสามารถเกื้อกูลกันอยู่ได้ในปัจจุบัน

แนวทางพัฒนาในอนาคตในด้านการศึกษสงเคราะห์ อาจต้องกำหนดให้วัดที่อยู่ในชุมชน ใกล้โรงเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทางด้านพุทธศาสนาให้มากยิ่งขึ้นเพื่อปลูกฝังเยาวชนในด้านคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ชุตติมา สัจจามันท์ (2548) ที่พบว่าวัดควรเป็นศูนย์กลางของชุมชน และเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่มีบทบาทเป็นแหล่งการเรียนรู้ตามอัธยาศัย โดยมีรูปแบบการจัดการศึกษา การจัดกระบวนการการเรียนรู้และกิจกรรมที่หลากหลาย โดยเฉพาะศาสนพิธี พิธีกรรมทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต เป็นแหล่งปลูกฝังศีลธรรม สร้างเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของบุคคล ชุมชนและสังคม ซึ่งการจัดการทางด้านการศึกษสงเคราะห์โดยเฉพาะวัดที่มีการดำเนินการทางด้านนี้อยู่แล้วจะต้องมีการกำหนดแนวทาง จัดทำเป็นแผนรองรับให้ชัดเจน มีการกระจายอำนาจ จัดเป็นองค์กรบริหารจัดการอย่างมืออาชีพเพิ่มขึ้น การเชื่อมระบบกับภาครัฐ มีงบประมาณสนับสนุนอย่างเท่าเทียม มีตัวชี้วัดคุณภาพ มีการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่องทรงพลังเพิ่มมากขึ้น พัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ให้มีความรู้ความสามารถที่จะพัฒนาการศึกษาสงเคราะห์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสิ่งสำคัญต้องไม่มีการจัดการศึกษาที่แยกส่วนระหว่างพระภิกษุ สามเณร กับคฤหัสถ์ โดยมีผู้แทนสงฆ์เข้าร่วมในคณะกรรมการทุกระดับทางการศึกษา

5.2.4 ด้านการเผยแผ่ศาสนา

ในด้านการเผยแผ่ศาสนาของคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 พบว่า ข้อมูลว่าในด้านการปฏิบัติเกี่ยวกับด้านการเผยแผ่ศาสนาของคณะสงฆ์ที่อยู่ในระดับน้อยถึงน้อยที่สุด มีเพียงครึ่งหนึ่งที่มีการแนะนำสั่งสอนอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธี และการปฏิบัติกรรมฐานคำสั่งสอนจัดให้มีการเทศน์บรรยายธรรมในวันสำคัญต่างๆ เช่น วันพระ วันหยุดราชการต่างๆ และการจัดทำหนังสือ การไหว้พระสวดมนต์เพื่อผู้รักษาสิลพิธีธรรมได้ท่องได้อ่าน ตามควรแก่โอกาส จากข้อมูลดังกล่าวทำให้ทราบว่า การปฏิบัติของคณะสงฆ์ในด้านภารกิจที่สำคัญมากคือการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่เยาวชนและประชาชนโดยทั่วไปหย่อนยานมาก โดยสงฆ์ไม่สามารถปฏิบัติภารกิจของตนเองให้เกิดความเข้มแข็งได้ แม้ในปัจจุบัน จะมีการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารมากขึ้นทั้งทางวิทยุ โทรทัศน์ และทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นการสื่อสารที่ทำได้กว้างขวางและรวดเร็วมาก การเผยแผ่ความรู้ทางสื่อการสอนรูปแบบต่างๆ เช่น รูปการ์ตูนสอดแทรกหลักธรรม นิทานคติธรรมแต่สิ่งเหล่านี้ยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างทั่วถึง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะวัดต่างๆ ยังขาดบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถในการผลิตสื่อเหล่านี้ รวมถึงความสามารถในการเผยแพร่สื่ออีกด้วย การพัฒนาสื่ออาจจะไม่สามารถเข้าถึงผู้ใช้ได้อย่างถูกต้อง ทั้งนี้จำเป็นต้องมีการปรับแต่ให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่ เช่น ตำราทางพระพุทธศาสนา พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และแต่งตำราทางวรรณคดี วรรณกรรม วรรณศิลป์ ตำราวิชาการ อาจจะต้องมาวิเคราะห์ว่าจะทำอย่างไรให้คนอ่านพระไตรปิฎกได้ง่ายขึ้น ตำราทางพระพุทธศาสนาที่อ่านได้ง่าย เข้าใจง่าย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สุรพันธ์ สุวรรณศรี (2552)

ที่พบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีส่วนประกอบสำคัญ คือ เนื้อหาที่สอนต้องก่อให้เกิดคารวะธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม ต้องปรับให้เกิดความเหมาะสมกับผู้ฟัง ผู้สอนต้องมีความรู้ความสามารถที่เหมาะสม สร้างบรรยากาศแห่งการเผยแผ่ โดยการเปลี่ยนแปลงคำสอนและหลักความเชื่อบางประการของศาสนาเดิม ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน การเปิดเว็บไซต์ การจัดตั้งสถานีวิชยชุมชน ก็เป็นทางออกของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ดีในอนาคต การจัดโครงการบวชสามเณรภาคฤดูร้อน การจัดโครงการอุปสมบทหมู่ การอบรมครูจริยศึกษา เพื่อเป็นหลักตัวอย่างให้แก่นักเรียนเป็นอย่างดี ยังเป็นกิจกรรมที่เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ดีในปัจจุบัน การจัดบรรยายธรรมในสถาบันการศึกษา ตามโรงเรียนต่างๆ การจัดกิจกรรมอบรมแก่เด็กนักเรียน การจัดกิจกรรมเข้าค่ายแก่ประชาชนทั่วไป ซึ่งตรงกับแนวทางที่พระมหาสมณยา ชมพู (2552) ได้เสนอแนวทางว่าการเผยแผ่ศาสนาธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ที่มีประสิทธิภาพจะต้องใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการสอนและฝึกอบรม

สำหรับแนวทางพัฒนาในอนาคตทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อาจจะต้องพึ่งพิงเทคโนโลยีการสื่อสารทางอินเทอร์เน็ตและโลกออนไลน์มากขึ้น มีองค์กรที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนา หรือตั้งองค์กรขึ้นมาเพื่อมีหน้าที่ดูแลการเผยแผ่ทั้งยังดูแลเนื้อหาเป็นการเฉพาะ การสร้างบุคลากรเพื่อการเผยแผ่มากขึ้น การใช้หลายภาษาในการเผยแผ่ที่หลากหลายทั้งภาษาเขียน และภาษาพูดเพื่อการสื่อสาร การประยุกต์ศาสนาเข้ากับการศึกษาทุกแขนง การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนทางศาสนาให้ทันสมัย การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอนาคตจะเป็นแบบโซเซียลเน็ตเวิร์คด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย ซึ่งสอดคล้องกับ จำนง อติวัฒนสิทธิ์ (2548) ที่เสนอว่า คณะสงฆ์ควรมีหน่วยงานเกี่ยวกับการแจ้งข่าวเกี่ยวกับบทบาทของคณะสงฆ์ในเชิงรุกเป็นประจำและควรจัดตั้งองค์กรด้านการเผยแผ่ข่าวสารเกี่ยวกับพระศาสนาให้มีประสิทธิภาพและน่าสนใจเพื่อดึงดูดความสนใจของประชาชนให้มากขึ้น

5.2.5 ด้านการสาธารณูปการ

ในด้านการสาธารณูปการของคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 พบว่าข้อมูลในด้านการปฏิบัติเกี่ยวกับด้านการสาธารณูปการของคณะสงฆ์ที่อยู่ในระดับน้อยถึงน้อยที่สุดได้แก่ การจัดการควบคุมสิ่งปลูกสร้างภายในวัดให้เป็นระเบียบสัดส่วน ในปัจจุบันการจัดการกับสิ่งปลูกสร้างในวัดถือเป็นเรื่องที่อยู่ในขั้นวิกฤติ เพราะแต่ละวัดมีสิ่งปลูกสร้างมากมายซึ่งมันสวนทางกับการดูแลรักษา สวนทางกับภิกษุ สามเณรที่มีอยู่ที่วัด บางวัดต้องปล่อยให้บริเวณวัดทรูกรัง ศาลา กุฏิ อาคาร สิ่งปลูกสร้างปล่อยให้ผู้พัง สกปรก รกรุงรัง ขาดการดูแลรักษา ไม่น่ามองน่าชมสำหรับผู้พบเห็นหรือญาติโยมที่มาทำบุญตักบาตร เกินความจำเป็นของสงฆ์และการใช้ประโยชน์ทั้งนี้คงไม่โทษฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ทั้งฝ่ายที่เป็นผู้ให้ และฝ่ายที่เป็นผู้รับคือวัด ทั้งหมดเกิดขึ้นเพราะความศรัทธาของผู้ให้ แต่ทางวัดเองก็ไม่มีกฎเกณฑ์ หรือหลักการในการพัฒนาวัด ไม่ดูความจำเป็นที่จะเกิดขึ้น ไม่ดูว่าจะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้อย่างไร และก็ไม่ได้คาดการณ์ว่าในอนาคตจะดูแลรักษาสิ่งเหล่านี้ได้อย่างไร เพราะวัดไม่มีแผนยุทธศาสตร์ที่ชัดเจนในการพัฒนาวัด จึงอาจจะต้องมีความจำเป็นในการกำหนดให้เป็นมาตรฐาน หรือแนวทางในการพัฒนาวัดโดยเฉพาะการปลูกสิ่งก่อสร้างต่างๆ การวางผังการก่อสร้าง ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ดูสวยงาม

สำหรับแนวทางพัฒนาในอนาคตจะต้องมีการกำหนดแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนา วัดให้ครอบคลุมภารกิจทั้ง 6 ด้าน มีมาตรการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมภายในบริเวณวัดให้มากขึ้น การจัดวางผังวัดให้เป็นระเบียบแบบแผนการจัดวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ และแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ปรับเปลี่ยนสิ่งปลูกสร้างให้เป็นการก่อสร้างสถาบันการศึกษาให้พระภิกษุและสามเณรให้มากยิ่งขึ้นกว่าเดิม การบริหารแบบมีส่วนร่วมกับท้องถิ่น ชุมชนให้มากขึ้นโดยจะต้องคำนึงถึงประโยชน์การใช้สอย การกำหนดมาตรการการก่อสร้าง มีแผนผัง มีมาตรการการดูแล บำรุงรักษา การขออนุญาตก่อสร้าง เป็นต้น

5.2.6 ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์

ในด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 เป็นภารกิจของคณะสงฆ์ในลำดับสุดท้ายที่พบว่า คณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ยังมีกิจกรรมให้ความสงเคราะห์ท้องถิ่น ชุมชนในบางกิจกรรมน้อยเกินไป แต่เมื่อสำรวจการให้การสงเคราะห์ชุมชนแล้วยังพบว่าคณะสงฆ์ได้ให้ความช่วยเหลือในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือคณะกลุ่มคนนอกชุมชนหรือในชุมชนเมื่อเกิดภัยพิบัติต่างๆ เช่น พระสงฆ์นำของประเภทอาหารแห้ง เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรคไปช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม ผู้ประสบภัยต่างๆ มีการจัดกองทุน มูลนิธิ สมาคมสงเคราะห์ช่วยเหลือต่างๆ มีการเปิดสถานีวิทย์เผยแพร่บริการ เกี่ยวกับการสื่อสารข้อมูลทางราชการต่างๆ ถึงชุมชน การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล การมีส่วนร่วมในการสร้างถนนหนทาง การขุดลอกคูคลอง การสร้างฌาปนสถาน การสร้างระบบประปา และระบบไฟฟ้า หรือเครื่องกำเนิดไฟฟ้า การช่วยจัดหาทุนสงเคราะห์การป้องกันยาเสพติด และสร้างห้องสมุดเพื่อประชาชน ซึ่งกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นการสาธารณสุขสงเคราะห์ พระสงฆ์ หรือวัดต่างๆ ได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องและมีจำนวนเพิ่มขึ้นในปัจจุบัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะวัดเป็นนิติบุคคล สามารถดำเนินการได้โดยไม่ต้องผ่านกระบวนการพิจารณาหลายขั้นตอน เจ้าอาวาสสามารถดำเนินการได้ทันที จึงเป็นเหตุและผลที่ดีในการดำเนินการ

ในส่วนของการพัฒนาในอนาคตในด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ สิ่งที่สามารถดำเนินการได้และควรเป็นสิ่งแรกที่จะต้องดำเนินการสำหรับคณะสงฆ์หรือวัดที่อยู่ในชุมชนคือการทำกิจกรรมในการช่วยเหลือสังคมเชิงรุกมากยิ่งขึ้น เป็นศูนย์กลางพัฒนาชนบทให้ความร่วมมือสนับสนุนให้เกิดการรวมพลังแก้ไขปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะในชุมชนที่ตั้งของวัด หรืออาจเป็นแกนหลักหนึ่งให้กับสังคมในการสงเคราะห์ ทั้งนี้เพื่อสร้างความสามัคคีในการทำงานร่วมกันทุกวัดซึ่งพระมหาวิเชียรชาญณรงค์ (2547) เสนอว่าพระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำชุมชน ด้วยการกระตุ้นปลุกจิตสำนึก นำเทคนิควิธีการในการเข้าถึงชุมชน การสื่อสารกับชุมชนเป็นผู้ให้คำปรึกษาในการพัฒนากิจกรรมของชุมชน ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเอง และจะต้องมีแผนการบริหารจัดการที่เตรียมพร้อมทั้งบุคลากรและสถานที่เพื่อรองรับการให้ความอนุเคราะห์แก่ประชาชน และควรได้รับการสนับสนุน ส่งเสริมจากคณะสงฆ์ทุกระดับในจังหวัด ส่งเสริมให้วัดและพระภิกษุเข้าหาประชาชน เป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจของผู้มีทุกข์ ต้องการเห็นวัดเป็นที่สงบเยือกเย็น สะอาดร่มรื่น มีระเบียบ ต้องการเห็นชน การปลอบขวัญให้กำลังใจ แนะนำแนวทางแก้ไขปัญหาชีวิต นอกจากนี้วัดต้องเป็นศูนย์กลางของการศึกษาด้านต่างๆ ทั้งด้านหลักธรรมของพระศาสนา และการอาชีพ การปฏิรูปจิตใจของประชาชน ควรริเริ่มที่วัด และจัดกิจกรรมฝึกฝนให้เยาวชนได้มีบทบาทแก่พระพุทธศาสนา คือจัดอบรมธรรมะ แก่เยาวชน นักเรียน นักศึกษาให้รู้จักช่วยเหลือสังคม ช่วยเหลือชุมชนและหน่วยงานต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับ

การศึกษาของ ชูติมา สัจจามันท์ (2548) ที่เสนอว่าวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนและมีบทบาทเป็นแหล่งการเรียนรู้และจัดกิจกรรมทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต เป็นแหล่งปลูกฝังศีลธรรมสร้างเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของบุคคล ชุมชนและสังคม

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ด้านการปกครองควรเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องโดยการมีส่วนร่วมตั้งแต่ระดับเจ้าคณะจังหวัดจนถึงคณะสงฆ์ นอกจากนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชนในชุมชน โรงเรียน เป็นต้น นอกจากนี้ยังต้องมีการบังคับใช้กฎ ระเบียบ คำสั่งของทางคณะสงฆ์ให้เป็นรูปธรรมอย่างเคร่งครัดชัดเจน และการพิจารณาเลื่อนตำแหน่งทางการปกครองจะต้องเน้นพระสงฆ์ที่มีการศึกษา มีความรู้ ความสามารถมากขึ้น และคณะสงฆ์จะต้องมีการกำหนดแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาวัดให้ชัดเจน

2) ด้านการศาสนศึกษาควรเน้นการพัฒนาภาษาปฏิบัติการทั้งภาษาไทย บาลี อังกฤษ และภาษาคอมพิวเตอร์ ต้องมีการพัฒนาหลักสูตรบาลีแบบพื้นฐานสำหรับพระสงฆ์บวชใหม่ การใช้ภาษาไทยที่ถูกหลักไวยากรณ์มากขึ้น เน้นการใช้ภาษาอังกฤษสำหรับการเตรียมตัวเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปี 2558 และที่สำคัญมากอีกภาษาคือภาษาคอมพิวเตอร์ที่จะเข้ามามีบทบาทในการติดต่อสื่อสารและการจัดการการศึกษา นอกจากนี้การศึกษาควรเป็นองค์ประกอบหลักของการได้เลื่อนสมณะศักดิ์หรือตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ร่วมด้วยอย่างจริงจังจึงจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาของพระสงฆ์ให้มากยิ่งขึ้นด้วย

3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ในส่วนนี้เป็นภารกิจที่คณะสงฆ์ต้องให้การสงเคราะห์ จึงจำเป็นที่จะต้องมีการกำหนดให้วัดร่วมมือกับโรงเรียนจัดการศึกษาในชุมชนให้ครอบคลุมทุกแห่งเน้นที่จะมีการพัฒนาครูพระสงฆ์ให้ครอบคลุมทุกโรงเรียน และสร้างการมีส่วนร่วมของคณะสงฆ์ในคณะกรรมการการศึกษาทุกระดับของชุมชน

4) ด้านการเผยแผ่ถือเป็นด้านที่ต้องให้ความสนใจในการพัฒนาเป็นอย่างยิ่งในยุคปัจจุบัน เพราะหากละเลยด้านนี้การคงอยู่ของพระพุทธศาสนาจะได้รับการทำลาย ดังนั้นจะต้องมีการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เน้นการใช้เทคโนโลยีสื่อสารอินเทอร์เน็ตและโลกออนไลน์มาเป็นองค์ประกอบในการเผยแผ่ให้มากขึ้น ซึ่งอาจจะต้องมีการจัดตั้งองค์กรที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยตรงก็เป็นได้ ซึ่งการสร้างคนเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนายังต้องมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องซึ่งในปัจจุบันเริ่มลดลงเป็นอย่างมาก และที่สำคัญการใช้ภาษาที่หลากหลายจะช่วยให้การเผยแผ่มีผู้รู้จักพระพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้น

5) ด้านการสาธารณูปการในปัจจุบันวัดต่างๆ เกิดปัญหาในด้านนี้มากที่สุดทั้งปัญหาการก่อสร้างและปัญหาการบำรุงรักษา การปลูกสิ่งก่อสร้างที่ไม่คำนึงถึงการใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า การปลูกสร้างที่มากเกินไปจนความจำเป็น การปลูกสร้างที่ไม่เป็นระเบียบแบบแผน ขาดความสวยงาม ขาดบุคลากรในการดูแลรักษา ดังนั้น คณะสงฆ์ควรจะมีการกำหนดมาตรการการก่อสร้าง มีแบบแผน

หรือแผนผังการก่อสร้าง มีมาตรการการดูแล บำรุงรักษา การขออนุญาตก่อสร้างวัด และที่สำคัญหากต้องการให้วัดสามารถอยู่ได้จะต้องส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน

6) ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์วัดยังเป็นหน่วยงานหรือองค์กรที่เป็นที่พึ่งพิงของชุมชนและประชาชนไม่เสื่อมคลาย เมื่อยามใดประชาชนเกิดตกทุกข์ได้ยากวัดจะเป็นแกนหลักให้กับสังคมในการสงเคราะห์นั้นๆ ไม่ว่าจะเกิดอัคคีภัย วาตภัย อุทกภัยหรือปัญหาใดๆ ก็ตาม ซึ่งสิ่งเหล่านี้วัดจะต้องสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมซึ่งกันและกันให้มากขึ้นระหว่างคณะสงฆ์กับชาวบ้าน ชุมชน และหน่วยงานต่างๆ ในท้องถิ่น ที่สำคัญวัดจะต้องกลับมาเป็นศูนย์กลางพัฒนาชนบทเหมือนกับอดีตที่ผ่านมา

2) ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1) ด้านการปกครอง พระสังฆาธิการควรให้ความสำคัญต่อการกำกับดูแลปฏิบัติ ตามกฎระเบียบของวัดให้เหมาะสมไม่เคร่งครัดเกินไป หรือหย่อนยานเกินไป การปกครองเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสและภิกษุ สามเณร ถ้าสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสังคมในปัจจุบันเป็นบรรทัดฐาน เพื่อให้เกิดความสมดุลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของสมณะ โดยการให้ความเคารพกันตามลำดับความอาวุโส

2) ด้านการศาสนศึกษา คณะสงฆ์ควรดำเนินงานอบรมความรู้ให้แก่พุทธศาสนิกชน คณะสงฆ์ควรจัดให้มีครูพระเข้าไปช่วยสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้ได้อย่างต่อเนื่องสำหรับอบรมเยาวชนจะได้ซึมซับธรรมเป็นหลักการใช้ชีวิตควรจัดสถานที่ของวัด เพื่อเป็นที่สำหรับเป็นค่ายพุทธบุตร อบรมเยาวชนและสามารถนำหลักธรรมไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้

3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ คณะสงฆ์ควรให้การสนับสนุนการเป็นครูพระช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานที่ศึกษานั้นๆ ทางคณะสงฆ์ควรจัดหาและส่งไปฝึกอบรมเสริมความรู้ เพื่อที่จะได้บุคลากรที่มีประสิทธิภาพในการสอนให้พระภิกษุ สามเณร ได้มีโอกาสในการแสดงความสามารถตามสติปัญญาในด้านต่างๆ เช่น อบรมเยาวชน เป็นต้น

4) ด้านการเผยแผ่ คณะสงฆ์ควรสั่งให้แต่ละวัดหมั่นทำกิจวัตรของสงฆ์ให้ครบถ้วน เช่น การสวดมนต์ เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้พบเห็น ส่งเสริมให้มีการออกไปเผยแผ่ธรรมตามสถานที่ต่างๆ สถานศึกษาหรือในสถานที่ราชการ เพื่ออบรมความรู้คุณแก่ทุกคนที่สนใจเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปในตัวสำหรับการใช้ชีวิตประจำวัน

5) ด้านการสาธารณูปการ ผู้ปกครองทุกวัดควรมีการวางแผนในการซ่อมแซมและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุและการก่อสร้างเสนาสนะโดยการจัดหากองทุนบำรุงวัด การจัดการทอดกฐิน การทอดผ้าป่าเพื่อการบำรุงวัด คณะสงฆ์ควรมีการประชุมวางแผน ให้มีการพัฒนาองค์ความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการจัดสรรงบประมาณของตนเองที่มีอยู่ให้เหมาะสมและคุ้มค่าที่สุดในเรื่องการดูแลและการบำรุงรักษาอาคารเสนาสนะของวัดรวมทั้งการก่อสร้างเพื่อเติมเพื่อให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์น่าอยู่อาศัย

6) ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ พระภิกษุสงฆ์ควรมีบทบาทในการส่งเสริมด้วยการปลุกจิตสำนึกให้เข้าถึงชุมชน สร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน การสื่อธรรมเข้าสู่ชุมชน การส่งเสริมศีลธรรม ซึ่งควรจะต้องตั้งเป้าหมายไว้ให้ชุมชนชนปลอดอบายมุขด้วยอุบายดำเนินการในการป้องกันยาเสพติดให้โทษ เพื่อเป็นการป้องกันภัยจากอบายมุขทุกอย่าง สู่ลูกหลานและคณะสงฆ์เป็นการป้องกันการเสื่อมเสียชื่อเสียงของหมู่คณะด้วย

5.3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) การพัฒนาสังคม โดยเฉพาะสังคมในพระพุทธศาสนา ประกอบกับกิจของคณะสงฆ์ ทั้ง 6 ด้าน ชี้ให้เห็นว่าควรจะมีการวิจัยและพัฒนาบทบาทของคณะสงฆ์กับการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการประสานความร่วมมือในการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนซึ่งเป็นที่สงฆ์พึงปฏิบัติ
- 2) ศิลปและวัฒนธรรมของสมบัติของชาติที่ฝังลึกในวิถีปฏิบัติ คณะสงฆ์พึงให้ความสนใจและรักษา ส่งเสริมให้อยู่คู่กับสังคมไทย ดังนั้นจึงควรมีการวิจัยถึงรูปแบบที่เหมาะสมของคณะสงฆ์ในการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 3) ควรวิจัยและพัฒนาเปรียบเทียบการจัดการสิ่งแวดล้อมและศาสนสถานในวัดของพระสังฆาธิการในระดับต่างๆ

บรรณานุกรม

GRAD VRU

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนากระทรวงศึกษาธิการ. (2540). **ประวัติการปกครองคณะสงฆ์ไทย**. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนากระทรวงศึกษาธิการ.
- กรมการศาสนากระทรวงศึกษาธิการ. (2542). **คู่มือการบริหารจัดการวัดฉบับย่อ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- กรมการศาสนากระทรวงศึกษาธิการ. (2543). **วัดพัฒนา 43**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- คณาจารย์ภาควิชาบริหารรัฐกิจ. (2549). **สรุปเนื้อหาวิชาทฤษฎีองค์การ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- คุณ โทชน์ และเทพพร มังธานี. (2546). **รายงานการวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาวัดมหาพุทธารามอำเภอเมืองจังหวัดศรีสะเกษ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการการศึกษา.
- ครูพระ ดอทเนต. (2552). **ความสำคัญของพระพุทธศาสนาต่อสังคมไทย**. สืบค้นจาก <http://www.kroophra.net/index.php>.
- จีระหงส์ ลดาธรมภ์. (2533). **แนวคิดและหลักการขยายของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์**. พิมพ์ครั้งที่ 31. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- จุฑาทิพย์ หล้าบ้านโพ. (2548). **การสร้างบทเรียนโปรแกรมเรื่องบ้านและชีวิตความเป็นอยู่ในบ้านวิชาการงานอาชีพและเทคโนโลยีสำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1**. ห้องสมุดคณะศึกษาศาสตร์และสำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. (2548). **สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ฉลอง พันธุ์จันทร์ ธีระพงษ์มีโฮง และอภิญวัฒน์ โพธิ์สาน. (2551). **การส่งเสริมศักยภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนบ้านท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม**. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เฉลิมพล โสมอินทร์. (2546). **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุทรไพศาล.
- ฉันทนา กล่อมจิต. (2546). **รายงานการวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาวัดป่าบ้านค้อ อำเภอเมืองฝาง จังหวัดอุดรธานี**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการการศึกษา.
- ชุตินา สัจจนันท์. (2548). **รูปแบบ ยุทธศาสตร์ และแนวทางการบูรณาการการศึกษากับการศึกษาของวัดในพระพุทธศาสนา: กรณีการจัดการศึกษาตามอัยาศัย**. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติกระทรวงศึกษาธิการ.
- ชูป กาญจนประกร. (2510). **หลักรัฐประศาสนศาสตร์**. คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ชูป กาญจนประกร. (2544). **ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของข้าราชการ**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ชูศรี วงษ์รัตน์. (2541). **เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: เทพเนรมิต.
- โชติ ทองประยูร. (2526). **จารึกสมัยสุโขทัย**. กรมศิลปากรจัดพิมพ์เนื่องในโอกาสฉลอง 700 ปี ลายสื่อไทย.
- โชติ ทองประยูร. (2505). **ความเหมาะสมของกฎหมายคณะสงฆ์ฉบับใหม่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- โชติ บดีรัฐ. (2554). **การบริหารงานของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา**. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- ฐิตินันท์ สุวรรณศิริ. (2550). **การจัดการความรู้ของผู้ตรวจประเมินระบบคุณภาพสำนักงานรับรองระบบคุณภาพวิศวกรรมสถานแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ (สร.-ว.ส.ท.)**. กรุงเทพฯ: สำนักงานรับรองระบบคุณภาพวิศวกรรมสถานแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- ฐิติรัตน์ มีมาก. (2548). **การจัดการที่มีประสิทธิผลของสหกรณ์การเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย**. ดุษฎีนิพนธ์บริหารธุรกิจ สาขาวิชาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เด่น ชะเนติยง. (2533). **การบริหารงานบุคคล**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ตระกุล ชำนาญ. (2552). **ยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพุทธศาสตร์**. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา.
- ติน ปรัชญพฤทธิ์. (2539). **หลักการจัดการ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทินพันธ์ นาคะตะ. (2543). **พระพุทธศาสนากับสังคมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สหทัยบล็อกและการพิมพ์.
- ทิพาวดี เมฆสุวรรณ. (2544). **ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของข้าราชการ**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ทองหล่อ เดชไทย. (2535). **หน่วยที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสาธารณสุข**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา.
- ทองอินทร์ มนต์รี. (2552). **ความพึงพอใจต่อคุณภาพการบริการของประชาชนตามหลักธรรมาภิบาลของสถานีตำรวจนครบาลจักรวรรดิกรุงเทพมหานคร**. พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนจรส พุนสีห์. (2541). **การจัดการองค์การและการบริหาร**. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- ธีระรัตน์ กิจจารักษ์. (2542). **เอกสารคำสอนวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์.
- ธีระวุฒิ บุญโยโสภณ และวีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์. (2534). **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพฯ: อักษรปริทรรศน์.
- ธงชัย สันติวงษ์. (2543). **องค์การและการบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

- ธงชัย สันติวงษ์. (2543). **องค์การและการบริหารการศึกษาการจัดการแผนใหม่**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- นภาพร ชันธนาภ. (2545). **การจัดองค์การและการบริหารธุรกิจ**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2536). **มองอนาคต: บทวิเคราะห์เพื่อปรับเปลี่ยนทิศทางของสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา.
- นำทรัพย์ จันทร์หอม. (2526). **การทำวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน**. การแสวงหาเส้นทาง การพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). **วิธีการสร้างสถิติสำหรับการวิจัย**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- บุญศรี พานะจิตต์. (2545). **ความสำเร็จในการปฏิบัติการกิจของวัด**. กรุงเทพฯ: บริษัท พริกหวานกราฟฟิก จำกัด.
- บุญศรี พานะจิตต์. (2545). **โครงการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถาบันศาสนาสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ**. กรุงเทพฯ: บริษัท พริกหวานกราฟฟิก จำกัด.
- ปกรณ์ ปริญญากร. (2546). **การวางแผนกลยุทธ์: แนวคิดและแนวทางเชิงประยุกต์**. กรุงเทพฯ: เสมาธรรม.
- ปกรณ์ ศรีดอนไผ่. (2523). **บทบาทวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนผู้ช่วยฝ่ายวิชาการหัวหน้าสายวิชาและครูในเขตการศึกษา 6**. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- ปรียา พรวงอนุตรโรจน์. (2544). **จิตวิทยาการบริหารงานบุคคล**. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริม.
- พินดา งามขุนทด. (2549). **ความคิดเห็นของบุคลากรที่มีต่อภาวะผู้นำและความสามารถในการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษา**. บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- พนม พงษ์ไพบูลย์. (2538). **วัดในฝัน**. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ.
- พระไพศาล วิสาโล. (2546). **พระพุทธศาสนาไทยในอนาคตแนวโน้มและทางออกจากวิกฤต**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี- สฤษดิ์วงศ์.
- พะยอม วงศ์สารศรี. (2542). **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพฯ: พรวนนาการพิมพ์.
- พงษ์ศักดิ์ ปัญจพรผล. (2542). **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏนครปฐม.
- พระศรี ศาสนวนวงศ์. (2551). **อธิบายกฎหมายเถรสมาคม**. กรุงเทพฯ: หจก.ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์.
- พิพัฒน์ พสุธารชาติ. (2545). **รัฐกับศาสนา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม.
- พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระสุตตันตปิฎกมัชฌิมนิกาย มูลปิณณาสกเถกมที่ 12**. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระครูปลัดทรงศักดิ์ กนต์วิโร. (2552). **ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดปากน้ำภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร.** วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูปลัดอาทิตย์ อตถเวที (ชองดี). (2546). **การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต): ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค.** วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูมงคล คีลวงค์ และคนอื่นๆ. **พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบท.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูสังฆรักษ์ พศวีร์ธีรปญโญ. (2551). **บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์: ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี.** วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2539). **การปกครองคณะสงฆ์ไทย.** กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2541). **คุณธรรมสำหรับนักบริหาร.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). **พุทธวิธีการบริหาร.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปริยัติโสภณ. (2548). **การบริหารกิจการคณะสงฆ์แนวพุทธ.** กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ประยุตโต). (2544). **การศึกษาเกี่ยวกับการวิจัยเพื่ออนาคตของประเทศไทย.** กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.
- พระธรรมญาณมุนี. (2526). **ช่วยชาวบ้านอย่างไร การแสวงหาเส้นทางพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย.** กรุงเทพฯ: สืบสานการพิมพ์.
- พระธรรมวรนายก. (2545). **ธรรมปริทัศน์ 46.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพุทธรญาณ. (2548). **ธรรมญาณนิพนธ์: 100 ปี พระพุทธรญาณ.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระเทพปริยัติสุธี. (2540). **คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). (2545). **การคณะสงฆ์และการศาสนา.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2545). **การปกครองคณะสงฆ์ไทย.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระชนดล นาคพิพัฒน์. (2551). **การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์.** วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระมหากมล โปร่งใจ (ขนตือโร). (2550). **ประสิทธิภาพการบริหารงานคณะสงฆ์อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน**. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระมหาจตุพร ญาณวิโร (คำพูน). (2552). **ความคิดเห็นของบุคลากรที่มีต่อการบริหารงานศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในเขตจังหวัดนนทบุรี**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาชวลิต ชาตเมธี (คงแก้ว). (2552). **บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์: ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต**. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาประสิทธิ์ สระทอง. (2548). **บทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์ในอำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระมหามณเฑียร วรรณโม (ซ้ายเกลี้ยง). (2552). **บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดพังงา**. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระยุทธินา รมณียมโม (แก้วกันหา). (2547). **การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจัดองค์กรคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาธรรมาธิระ ภูโย. (2528). **พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบท**. การแสวงหาเส้นทางการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, อัดสำเนา.
- พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์. (2547). **บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชนเพื่อลดละเลิกอบายมุขศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิม ฐิตีสีโล)**. วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระมหาศักดิ์พิชิต ฐานสิทธิ (ชัยดี). (2549). **ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธาธิบดี (วีระ ภาทจารี)**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสุรศักดิ์ สุรสกุโก. (2549). **การบริหารกิจการคณะสงฆ์วัดแคนอก อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี วิทยาลัยสงฆ์บาฬีพุทธโฆส**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสนธยา ชมพู. (2552). **ยุทธศาสตร์การเผยแผ่ศาสนาธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ กรณีศึกษา วัดพระธรรมกายและวัดหนองป่าพง**. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- พระมหาสมทรง สิริธโร, ประเวศ ะสี, สมบูรณ์ สุขสำราญ และ ส.ศิวรักษ์. (2525). **บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัท เกล็ดไทย จำกัด.

- พระมหาอาคม ปณฺญาโร (บุญยัง). (2546). **ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสและผู้นำชุมชนต่อการพัฒนา วัดเป็นศูนย์กลางชุมชน: กรณีศึกษาวัดธรรมยุตในเขตจังหวัดพัทลุง**. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา สถาบันราชภัฏธนบุรี.
- พระมหาอานนท์ อานนโท (นรมาตร์). (2552). **การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดชุมพรกับการประยุกต์ใช้หลักภิกขุอธิปไตย 7**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระราชวรมนี (ป.อ.ปยุตโต). (2530). **จริยธรรมสำหรับคนรุ่นใหม่**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- พิภพ กาญจนะ. (2542). **คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- วราภรณ์ ถิตย์ฉาย. (2547). **การบริหารเชิงกลยุทธ์ในอุตสาหกรรมการผลิตชุดเก้าอี้ทำฟัน กรณีศึกษา: บริษัท สยามเดนท จำกัด**. สารนิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา เศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วินัย สมมิตร สมัย รื่นสุข และสุนทร ศรีศึกษา. (2529). **หลักการบริหารการศึกษา**. กรุงเทพฯ: แพรววิทยา.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2545). **การบริหารเมืองหลวงและการบริหารท้องถิ่น: สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่นและไทย**. กรุงเทพฯ: โฟร์เพช.
- วิรัช สงวนวงศ์วาน. (2544). **ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของข้าราชการ**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2542). **การบริหารหลักการทฤษฎีและประเด็นทางการศึกษา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ.
- วีระ อัมพันสุข. (2526). **พุทธธรรมกับการบริหารบุคคล**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: เอรಾವันการพิมพ์. มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2521). **ประวัติการปกครองคณะสงฆ์ไทยและลักษณะการปกครอง คณะสงฆ์ไทยโดยสังเขป**. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ศจี อนันต์นพคุณ. (2542). **กลวิธีการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ**. สงขลา: ชลบุตรกราฟฟิก.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคนอื่นๆ. (2545). **ทฤษฎีองค์การ: ฉบับมาตรฐาน**. กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.
- สมาน รังสิโยภักดิ์. (2537). **การบริหาร**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สัมพันธ์ ภูไพบูลย์. (2542). **องค์การและการจัดการ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: พัทธอักษร.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). **สาระสำคัญของภารกิจแต่ละด้าน**. (อัดสำเนา).
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2550). **วัดพัฒนา 50**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 153.
- สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม กรมการศาสนา. (2542). **คู่มือพระสังฆาธิการและพระวิทยากร**. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

- สาธิต แก้วรากมูข. (2546). **ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่องค์การบริหารตำบล: ศึกษากรณีอำเภอเมืองรายจังหวัดเชียงราย.**
ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สิรภพ เหล่าลาภะ. (2545). **พุทธศาสตร์การเมือง.** กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- สุวิมล ติรการนันท์. (2549). **ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์: แนวทางสู่การปฏิบัติ.** พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุพิน เกษาคุปต์. (2544). **การจัดการปฏิบัติงาน.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุรพันธ์ สุวรรณศรีทรง คุณจันทจร พระสุทธิสารโสภณ. (2552). **การสร้างความสุขในสังคม: การศึกษาแนวทางการบูรณาการกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนาในภาคอีสาน.** มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สมคิด บางโม. (2539). **หลักการจัดการ.** กรุงเทพฯ: พิมพ์ดีจำกัด.
- สมคิด บางโม. (2545). **การบริหาร.** กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สมใจ ลักษณะ. (2542). **การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ศูนย์การพิมพ์
- สมชัย ศรีสุทธิยากร. (2545). **การบริหารการพัฒนางองค์การ.** พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์. (2514). **ประชุมนิพนธ์เกี่ยวกับตำนานทางพระพุทธศาสนา.**
คณะสงฆ์วันพระพิเรนทร์พิมพ์ เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระเทพคุณาธาร.
- สมเด็จพระราชสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ. (2540). **การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่อง การคณะสงฆ์และการพระศาสนา.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- สมพงษ์ เกษมสิน. (2514). **การบริหาร.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- สมยศ นาวิการ. (2539). **การบริหารเชิงกลยุทธ์.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมยศ นาวิการ. (2545). **การบริหารตามสถานการณ์.** กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.
- สมสุข เข้มคำ. (2546). **การศึกษาประสิทธิภาพการให้บริการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เทคโนโลยีอุตสาหกรรม. สำนักวิทยบริการ: สถาบันราชภัฏเพชรบุรี.**
- เสนาะ ตีเยาว์. (2543). **หลักการบริหาร.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เสนาะ ตีเยาว์. (2544). **หลักการบริหาร.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- แสง อุดมศรี. (2533). **การปกครองคณะสงฆ์ไทย.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อมร โสภณวิเชษฐวงศ์ และกวี อิศริวรรณ. (2537). **หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษารายวิชา ส.049 พระพุทธศาสนาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2534 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533).** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช.
- อรรถวุฒิ ตัญญาวิทย์. (2544). **ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของข้าราชการ.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- Alfred North, W. (1967). **Adventures of Ideas.** New York: The Free Press.
- Chester I. Barnard. (1966). **The Functions of the Executive.** Cambridge, MA: Harvard University Press.

- Cronbach, Lee J. (1971). **Essentials of psychological testing**. 4th ed. New York: Harper & Row.
- Denzin, N. (1970). **The research action in sociology**. London: Butterworth.
- Drucker, Peter F. (1998). **Management: Tasks, Responsibilities Practices**.
- Elton Mayo. (1961). **The Human Problems of an Industrial Civilization**. New York: Macmillan.
- Frank T. Goodnow. (1900). **Politics and Administration**. New York: Mc-Grew Hill.
- Gibson, James L. Ivanceyicn. John M. & Donnelly. James H. (1988). **Organization**. 6th ed. Texas: Business Publications.
- Gulick, Luther, & L. Urwick, eds. (1939). **Paper on the Science of Administration**. New York: Institute of Public Administration Columbia University.
- Griffin, Ricky W. Ricky W. (2005). **Management**. Boston Houghton Mifflin.
- Henri Fayol. (1930). **Industrial and General Administration**. New York: Mc-Grew Hill.
- Herbert A, Simon. (1976). **Administrative Behavior**. 3rd ed. New York: The Free Press.
- Herbert A, Simon. (1997). **Administration Behavior**. New York: Macmillan.
- Frederick W. Taylor. (1889). **Principles of Scientific Management**. cited by Montgomery.
- McGregor, Douglas. (1960). **The Human Side of Enterprise**. New York: McGraw-Hill.
- Ouchi, William. (1971). **Organization and Management**. Eaglewood Cliffs: Prentice Hill.
- Towne, Henry R. (1886). **Engineer as Economist**. Transactions of the American Society of Mechanical Engineers 7.
- John R. Schermerhorn. (1999). **Management**. New York: John Wiley & Sons.
- Leonard D. White. (1957). **The Federalists: A Study in Administrative History**. New York: The Dryden Press.
- Likert, Rensis. (1961). **New Patterns of Management**. New York: McGraw-Hill Book Company.
- Maslow, A. H. (1967). **Motivation and Personality**. New York: Harper.
- Max Weber. (1947). **The Theory of Social and Economic Organizations**. Translated by A.M. Handerson and T. Parsons. New York: Free Press.
- Mary Parker, F. (1941). **Creative Experience**. London and New York: Longmans, Green.
- Mondy & Noe. (1986). **Human Resources Development**. Lts Technological Dimension.
- Morphet, Edgar L. (1967). **Educational Administration**. 2nd ed. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice – Hall.
- Robbins, Stephen P. (1997). **Managing Today**. New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
- PhraRajavaramumi. (1984). **Thai Buddhism in the Buddhist World**. Unity Progress Press, Bangkok.

ภาคผนวก

GRAD VRU

ภาคผนวก ก

แบบตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

GRAD VRU

แบบตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ
การวิจัยเรื่อง ตัวแบบการบริหารคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

.....

คำชี้แจง 1) โปรดพิจารณาองค์ประกอบของเครื่องมืองานวิจัยในทุกประเด็น แล้วให้คะแนนตามความสอดคล้องเชิงโครงสร้าง และเนื้อหา

2) จงทำเครื่องหมาย ✓ ในระดับความคิดเห็น ดังนี้

ค่าคะแนน + 1 หมายถึง มีความสอดคล้อง

ค่าคะแนน 0 หมายถึง มีความสอดคล้องแต่ยังไม่มี ความชัดเจนต้องปรับปรุง

ค่าคะแนน - 1 หมายถึง ไม่มีความสอดคล้อง

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง ให้กาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง () ของแบบสอบถาม

ข้อที่	ข้อความคำถาม	ผลการประเมิน			ข้อเสนอแนะ
		+1	0	-1	
1	อายุ ปี				
2	อายุพรรษา พรรษา				
3	วุฒิทางการศึกษา ต่ำกว่าปริญญาตรี ปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี				
4	ตำแหน่งปัจจุบันของท่าน พระสังฆาธิการ ครูอาจารย์ ประชาชนทั่วไป				

ส่วนที่ 2 ข้อมูลที่เกี่ยวกับการปฏิบัติด้านการบริหารคณะสงฆ์ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4
คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่กำหนดให้ ตรงกับสิ่งที่ท่านประสบอยู่มากที่สุด

ข้อที่	ข้อคำถาม	ผลการปฏิบัติ			ข้อเสนอแนะ
		+1	0	-1	
	1. ด้านการปกครอง				
1	การจัดประชุมพระภิกษุ สามเณรเพื่ออบรมสั่งสอน ด้านวัตรปฏิบัติตามหลักธรรมวินัย				
2	การออกระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะอย่าง สันติสุข				
3	การควบคุมดูแลการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแบบ แผนและประเพณีอันดีงาม				
4	การกำกับดูแลและจัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็น ระเบียบเรียบร้อยมีความมั่นคงแข็งแรง				
5	จัดให้มีผู้ทำหน้าที่บำรุงรักษาวัด ให้เจริญก้าวหน้า และเป็น ศาสนสถานที่น่าเลื่อมใสศรัทธา				
6	ให้การศึกษอบรมแก่ภิกษุสามเณร				
7	การให้ความสะดวกแก่พุทธศาสนิกชนในการ บำเพ็ญกุศล				
	2. ด้านการศาสนศึกษา				
1	ให้การสนับสนุนส่งเสริมการสอนนักระรมบาลี				
2	การดูแลเร่งรัดให้มีการเรียนการสอนนักระรมตาม หลักสูตรมหาเถรสมาคม				
3	การให้การศึกษอบรมแก่ ภิกษุ สามเณร				
4	รณรงค์ให้มีการอบรมนักระรมก่อนสอบ				
5	การสรรหาและพัฒนาครูผู้สอนนักระรมและธรรมศึกษา				
6	มีการจัดส่งพระภิกษุสามเณรไปศึกษาในระดับสูงขึ้น				
7	การยกย่องเชิดชูเกียรติครูพระผู้สอนให้มีขวัญ และกำลังใจ				

ข้อ ที่	ข้อความ	ผลการปฏิบัติ			ข้อ เสนอแนะ
		+1	0	-1	
	3. ด้านการศึกษาสงเคราะห์				
1	ตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็ก และเยาวชนทุกระดับชั้น				
2	ให้สถานที่ภายในวัดเพื่อเป็นสื่อกลางทางการศึกษา				
3	การช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษา				
4	การจัดตั้งโรงเรียนปริยัติเพื่อส่งเสริมการศึกษาแก่ภิกษุ สามเณร				
5	เป็นครูช่วยสอนวิชาพุทธศาสนาในสถานศึกษา				
6	การจัดหางบประมาณในการสร้างอาคารเรียน				
7	การช่วยเหลือเกื้อกูล ให้ทุนการศึกษาแก่พระเณรเพื่อศึกษาในระดับสูง				
	4. ด้านการเผยแผ่				
1	การอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณะสัญญาและอบรมในเรื่องพระธรรมวินัยจรรยา มารยาทการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างที่ดี				
2	จัดให้มีกิจกรรมการบำเพ็ญกุศลในวันสำคัญ เช่น วันวิสาขบูชา				
3	การแนะนำสั่งสอนอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ				
4	แนะนำคำสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาโดยถูกต้อง				
5	จัดให้มีการเทศน์บรรยายธรรมในวันสำคัญต่างๆ เช่น วันพระ วันหยุดราชการต่างๆ				
6	การจัดหาหนังสือ การไหว้พระสวดมนต์เพื่อผู้รักาศิลปวัฒนธรรมได้ท่องได้อ่าน ตามควรแก่โอกาส				
7	จัดให้มีพระธรรมทูตในการเผยแผ่ธรรมเป็นประจำ				

ข้อ ที่	ข้อความ	ผลการปฏิบัติ			ข้อ เสนอแนะ
		+1	0	-1	
	5. ด้านการสาธารณูปการ				
1	การวางแผนในการก่อสร้างอาคารเสนาสนะในวัด				
2	การหาทุนในการบำรุงวัดและซ่อมแซมอาคารและ เครื่องสาธารณูปโภค				
3	การจัดการควบคุมสิ่งปลูกสร้างภายในวัดให้เป็น ระเบียบสัดส่วน				
4	การดูแลซ่อมแซมและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายใน วัดที่ชำรุดทรุดโทรม				
5	การจัดเตรียมที่พักอาศัยสำหรับบรรดาประชาชน โดยทั่วไป				
6	การจัดสาธารณูปโภค เช่น น้ำไฟภายในวัด				
7	การปรับสภาพภูมิทัศน์ภายในวัดให้มีสภาพสวยงาม				
	6. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์				
1	การจัดทำถนนภายในวัดให้สะดวกแก่การสัญจรไปมา				
2	การจัดสร้างศาลาที่พักสำหรับผู้สัญจรไปมา				
3	การดำเนินการก่อสร้างประปาชุมชน				
4	การดำเนินกิจการสงเคราะห์ด้วยการพัฒนาถนน หนทาง คูคลอง				
5	การจัดสถานที่เพื่อเป็นที่บำบัดผู้ติดยาเสพติดให้ โทษ				
6	การจัดตั้งกองทุนเพื่อส่งเสริมอาชีพแก่ประชาชน				
7	การกำหนดแผนงานเพื่อให้สงเคราะห์แก่ประชาชน				

ส่วนที่ 3 ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารคณะสงฆ์ เขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 4
คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่กำหนดให้

ข้อ ที่	ข้อความถาม	ผลการปฏิบัติ			ข้อ เสนอแนะ
		+1	0	-1	
	นโยบายการบริหารคณะสงฆ์				
1	อำนาจทางนิติบัญญัติของมหาเถรสมาคม โดยการออกกฎ ข้อบังคับ ฯลฯ เป็นไปถูกต้องและเที่ยงธรรม				
2	นโยบาย วิสัยทัศน์ของเจ้าคณะภาค 4 มีความสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง				
3	อำนาจบริหารปกครองสงฆ์อยู่บนพื้นฐานหลักธรรมาภิบาล				
4	มีการบังคับใช้พระธรรมวินัย ในการปกครองสงฆ์อย่างจริงจัง				
5	การพิจารณาวินิจฉัย อธิกร ดำเนินการโดยยึดหลักความยุติธรรม				
6	สภาพสังคมปัจจุบัน สมควรปรับเปลี่ยน หรือปฏิรูปการบริหารคณะสงฆ์				
	การบริหารคณะสงฆ์				
1	การพิจารณาแต่งตั้ง พระสังฆธิการจากพรรษา ประสบการณ์ และความประพฤติ มีความเหมาะสม				
2	การบริหารคณะสงฆ์ของมหาเถรสมาคม มีความเที่ยงธรรม				
3	มหาเถรสมาคมกระจายอำนาจการบริหารไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น				
4	สายการบังคับบัญชา ตามโครงสร้างพระสังฆธิการทำให้เกิดประสิทธิภาพประสิทธิผล				

ข้อ ที่	ข้อความ	ผลการปฏิบัติ			ข้อ เสนอแนะ
		+1	0	-1	
5	บทบาทอำนาจหน้าที่ของพระสังฆการี เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของคฤหัสถ์ หรือชุมชน				
6	มีการใช้พุทธวิธีตามหลักการธรรมาธิปไตยในการบริหารคณะสงฆ์				
7	การบริหารวัดได้รับการสนับสนุนทรัพยากรทางการบริหารอย่างเพียงพอ				
8	สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ให้การสนับสนุนกิจการพระพุทธศาสนา อย่างเหมาะสม				

ส่วนที่ 4 ข้อมูลสภาพปัญหา อุปสรรคและแนวทางในการพัฒนา ในการบริหารคณะสงฆ์เขตปกครอง
คณะสงฆ์ภาค 4 (เป็นคำถามปลายเปิดตอบแบบอิสระ)

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่กำหนดให้ ตรงกับสิ่งที่ท่านประสบอยู่มากที่สุด

ข้อ ที่	ข้อคำถาม	ผลการประเมิน			ข้อ เสนอแนะ
		+1	0	-1	
1) ด้านการปกครอง					
	ปัญหาและอุปสรรคในด้านการปกครอง				
	แนวทางการพัฒนาในอนาคต				
2) ด้านการศาสนศึกษา					
	ปัญหาและอุปสรรคในด้านการศาสนศึกษา				
	แนวทางการพัฒนาในอนาคต				
3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์					
	ปัญหาและอุปสรรคในด้านการศึกษาสงเคราะห์				
	แนวทางการพัฒนาในอนาคต				
4) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา					
	ปัญหาและอุปสรรคในด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา				
	แนวทางการพัฒนาในอนาคต				
5) ด้านการสาธารณูปการ					
	ปัญหาและอุปสรรคในด้านการสาธารณูปการ				
	แนวทางการพัฒนาในอนาคต				
6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์					
	ปัญหาและอุปสรรคในด้านการสาธารณสงเคราะห์				
	แนวทางการพัฒนาในอนาคต				

ลงชื่อ.....ผู้ประเมิน

(.....)

ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญคนที่

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล	พระมหาวิรัช วัชระศิริ
วัน เดือน ปี ที่เกิด	2 กันยายน 2507
สถานที่เกิด	จังหวัดพิจิตร
ที่อยู่ปัจจุบัน	140 หมู่ 5 ตำบลคลองคะเชนทร์ อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2543	ครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม จังหวัดพิษณุโลก
พ.ศ. 2547	รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา จังหวัดนครสวรรค์
พ.ศ. 2548	การบริหารศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก
ประวัติการทำงาน	
พ.ศ. 2530	เลขานุการเจ้าอาวาสวัดท่าหลวง (พระอารามหลวง)
พ.ศ. 2532	พระกรรมวาจาจารย์
พ.ศ. 2535	เลขานุการเจ้าคณะอำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร ในพระครูพิศาลธรรมานุกิษฐ์ วัดท่าหลวง พระอารามหลวง
พ.ศ. 2539	เลขานุการเจ้าคณะอำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร ในพระครูพิศิษฐ์ธรรมโกศล วัดหัวดง
พ.ศ. 2541	เลขานุการรองเจ้าคณะจังหวัดพิจิตร ในพระสุทนต์สิมูว์วงศ์ (บุญมี) วัดท่าหลวง พระอารามหลวง
พ.ศ. 2543	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดท่าหลวง พระอารามหลวง (ฝ่ายปกครอง)
พ.ศ. 2544	พระครูสัญญาบัตร ผจล.ชท.ที่ พระครูวิชิตพุกานุกุล
พ.ศ. 2545	รองผู้อำนวยการโรงเรียนหลวงพ่อพชรวิทยา (แผนกสามัญ)
พ.ศ. 2546-2549	รองเจ้าคณะอำเภอเมืองพิจิตร
พ.ศ. 2550	พระอุปัชฌาย์ (วิสสามัญ)
พ.ศ. 2552	รองเจ้าคณะจังหวัดพิจิตร
พ.ศ. 2553	อาจารย์ประจำห้องเรียน มจร.พิจิตร
พ.ศ. 2554	พระราชาคณะที่ พระทีฆทัตสิมูว์วงศ์ (สป)
พ.ศ. 2555-ปัจจุบัน	เจ้าคณะจังหวัดพิจิตร
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	เจ้าคณะจังหวัดพิจิตร
ที่ทำงานปัจจุบัน	วัดท่าหลวง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร 66000
รางวัลหรือทุนการศึกษาที่ได้รับ	ได้รับโล่รางวัล “วัฒนคุณาธร” เป็นผู้ทำคุณประโยชน์ ต่อกระทรวงวัฒนธรรม ด้านศาสนา